

ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 576
Παρασκευή
28 Απριλίου 1995
Δρχ. 400

• ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ:
ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΙΜΗΜΑ;

• Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ

• INTERNET: «ΕΥΠΡΕΠΕΙΑ» ΚΑΙ
ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ ΣΤΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

ΙΤΑΛΙΑ ΓΑΛΛΙΑ

Η ΗΤΤΑ ΤΩΝ ΓΚΑΛΟΠ

Η Αριστερά προσπαθεί...

ΜΙΑ ΕΚΠΛΗΞΗ ΑΠΟ ΤΟ **αντί**

Ο Μικρός

ΗΡΩΣ

ΕΙΔΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Συγγραφείς,
δημοσιογράφοι, πολιτικοί
ανασύρουν τον πιο
γοητευτικό μύθο της
εφηβείας τους.

Τέσσερις συγγραφείς, οι:

• ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

• ΞΕΝΟΦΩΝ

ΜΠΡΟΥΝΤΖΑΚΗΣ

• ΑΛΕΞΗΣ

ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

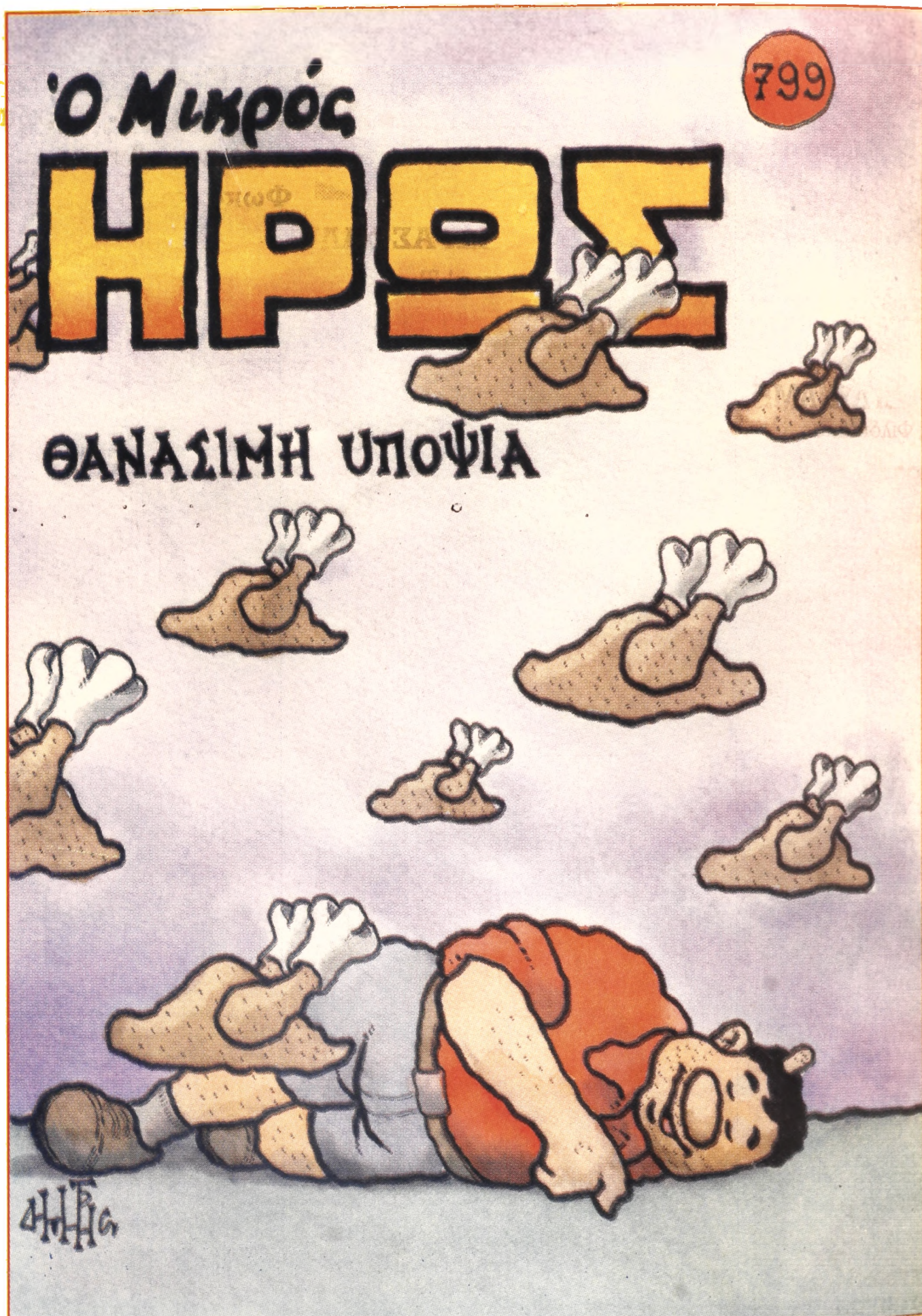
• ΗΛΙΑΣ ΛΑΓΙΟΣ

συνεργάζονται με το
συγγραφέα της σειράς
• ΣΤΕΛΙΟ ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑ
και κλείνουν τον κύκλο
του αναγνώσματος.

Τι άλλες εκπλήξεις
ετοιμάζει το ΑΝΤΙ,
με αφορμή το αφιέρωμα
στον ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ;

**ΣΤΑ
ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ**

ΤΗΝ ΕΡΧΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 5 ΜΑΪΟΥ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

editorial, σελ. 4

ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Γελοιογραφία, σελ. 5

ΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΗΡΕΜΗ ΔΥΝΑΜΗ

Αργος Φιλιδισάκος, σελ. 24

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ

Νότα από τον κόσμο, σελ. 25

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Επιστολές, σελ. 42

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 45

της εορταστικής ανάπαυλας των
στο ανά χείρας τεύχος δεν θα
τε μέρος της ύλης που έχετε
ίσει να διαβάσετε. Στο επόμενο
το πράγματα θα βρουν και πάλι
τον γνώριμο τους ρυθμό.

ΕΡΩΦΥΛΛΟ
ΜΙΧΑΗΛ ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ... Ιδιαίτερα ενθαρρυντικά είναι τα πρόσφατα αποτελέσματα των ιταλικών περιφερειακών εκλογών και του πρώτου γύρου των προεδρικών στη Γαλλία. Και απρόβλεπτα ως ένα βαθμό, αν κρίνουμε από τη διάψευση των δημοσκοπήσεων. Το κατά πόσο μπορούμε να μιλάμε για ανάσταση της Ευρωπαϊκής Αριστεράς; Εξετάζουν ο **Αντήνωρ**, η **Άννα Χαραλάμπη-Φωκά** και η **Δανάη Μιχαήλ**. ΣΕΛ. 26-30.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ: Είμαστε πλέον μέλη της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης! Τι μας προσφέρει η συμμετοχή μας στον αμυντικό βραχίονα μιας Ευρωπαϊκής Ένωσης που αρχίζει να σχεδιάζει την Πολιτική Ασφάλειάς της; Γράφουν ο **Φ. Πιέρρος** και ο **Σ. Ντάλης**. ΣΕΛ. 14-17. **ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ... ΑΠΟ ΣΥΝΗΘΕΙΑ.** Ανασχηματισμό ακούμε και ανασχηματισμό δεν βλέπουμε. Αλλά τι να σου κάνει κι αυτός; Ανάλυση του **Τ. Παππά**. ΣΕΛ. 12. **GRAECIA Ή HELLAS;** Είναι προσβλητικοί για τους Έλληνες οι διεθνείς ονομασίες που προέρχονται από τον τύπο GRAECIA και πρέπει να αντικατασταθούν; Γράφει ο **Ν. Κοντοσόπουλος**. ΣΕΛ. 38. **Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ.** Τις πολλαπλές εμφανίσεις στις ευρωπαϊκές λογοτεχνίες του κατ' εξοχήν θερβαντικού ήρωα, του Δον Κιχώτη, διερευνά ο **Βίκτωρ Ιβάνοβιτς**. **Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΚΙΤΣΩΝ.** Συνέντευξη του **Ηλία Ταμπακέα** στον Γιάννη Σκοπετιά.

Περίοδος Β' • Έτος 22ο • Τεύχος 576 • Παρασκευή 28 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1995 • Δρχ. 400

ΑΝΤΙ • ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοκάρους 60, 115 21 Αθήνα τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ - ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Τασία Ρούμπου - **ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:** Βασίλης Μπάλλας - **MONTAZ:** Τασία Λεβόν

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί, τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 4.100 δρχ., Ετήσια 8.200 δρχ., Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 30.000 δρχ. Φοιτητική ετήσια: 7.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ: Εξαμ.: 30 δολ., Ετήσια: 60 δολ., ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ: Εξαμ. 35 δολ., ετήσια 70 δολ.

ΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης Δημοκάρους 60, 115 21 Αθήνα **ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ:** ΔΡΧ. 400, **ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ:** ΔΡΧ. 600

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας περιοδικό ΑΝΤΙ, για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσά και Σία Ε.Ε. Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ;

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ της περασμένης Κυριακής, ανήμερα του Ορθόδοξου Πάσχα, από τις προεδρικές εκλογές στη Γαλλία και τις περιφερειακές στην Ιταλία αποτέλεσαν ευχάριστη έκπληξη για την Αριστερά σε ολόκληρη την Ευρώπη.

ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ, η επίδοση του σοσιαλιστή Ζοσπέν και το γεγονός ότι, παρά τις προβλέψεις, αναδείχθηκε πρώτος στην τριγωνική αναμέτρηση με τη Δεξιά, φανερώνει μια σημαντική επανασυσπείρωση της Αριστεράς μετά από την πρόσφατη σχεδόν συντριπτική ήττα στις ευρωεκλογές. Αυτό δεν σημαίνει αυτόματα και εκλογή του Ζοσπέν στην προεδρία στο β' γύρο. Το αντίθετο, μάλιστα. Εκτός κι αν έχουμε μια νέα έκπληξη. Σημαίνει, όμως, ότι η εμμονή σε ορισμένες αρχές και η κοινωνική ευαισθησία, καθώς κι ένα ρεαλιστικό κυβερνητικό πρόγραμμα χωρίς ρητορείες και λαϊκισμούς μπορεί να έχει απήχηση στο εκλογικό σώμα μετά την έκλειψη των μεγάλων ιδεολογικών σχημάτων και την κατάρρευση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού».

ΤΑ ΑΥΤΑ περίπου ισχύουν και στην περίπτωση της Ιταλίας, όπου το Δημοκρατικό Κόμμα της Αριστεράς αλλά και οι αριστερές δυνάμεις γενικότερα σημείωσαν εκπληκτική επιτυχία, πρωτοφανή στη μετακομμουνιστική εποχή. Η ιταλική Κεντροαριστερά προβάλλει τώρα με κυβερνητικές αξιώσεις, τη στιγμή που το φαινόμενο Μπερλουσκόνι, αν δεν ξεφουσκώνει, δείχνει τουλάχιστον να έχει αγγίξει τα όριά του.

ΚΙ ΕΔΩ επικράτησαν εκ μέρους της Αριστεράς η σοβαρότητα, η ρελιστική προσέγγιση των προβλημάτων, οι χαμηλοί τόνοι, η τίμια περιγραφή των δυσκολιών.

ΕΧΟΥΜΕ και στις δύο περιπτώσεις μια επιδοκιμασία της στάσης αυτής της Αριστεράς και μια εμφανή αποδοκιμασία της «ποδοσφαιρικής» έκφρασης της πολιτικής με τα διαφημιστικά συνθήματα, την υπερβολική χρήση των ΜΜΕ και τις αμερικανής επιπόνησης εκλογικές εμφανίσεις, τηλεοπτικές ή μη. Αυτή η προσέγγιση της εκλογικής αγοράς εν μέρει νττήθηκε, δείγμα προβληματισμού, αν όχι ωριμότητας, του εκλογικού σώματος.

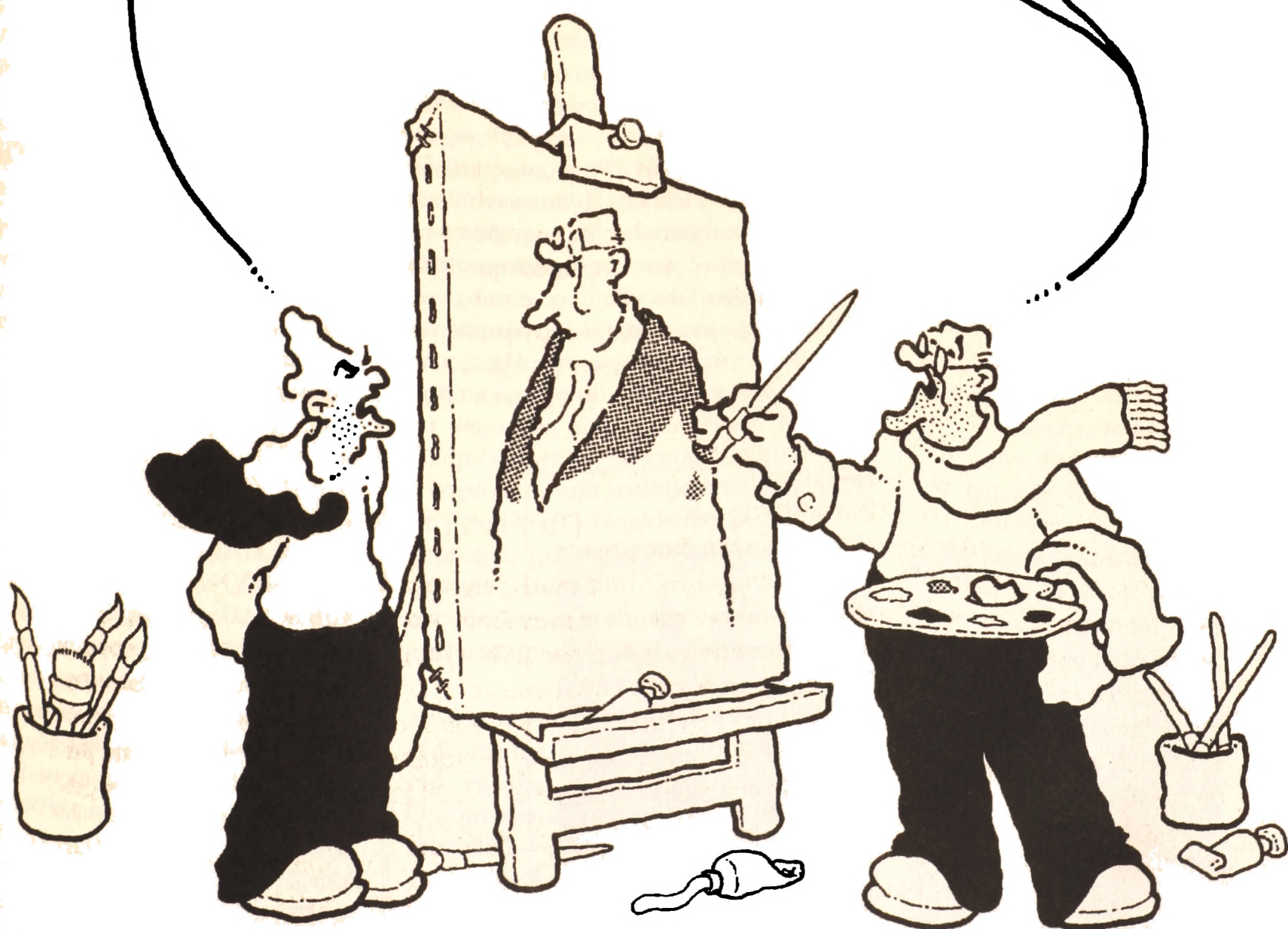
ΑΝ ΘΕΛΑΜΕ να επεκτείνουμε τους προβληματισμούς αυτούς κάπως παρακινδυνευμένα, θα λέγαμε ότι η ευρωπαϊκή Αριστερά, έπειτα από τους κλυδωνισμούς και τις ήττες που υπέστη φαίνεται να ανακάμπτει συσπειρώνοντας παλαιές και νέες κοινωνικές δυνάμεις. Μετά από κάποια αναγκαία περίοδο αυτο-ανάλυσης και εσωτερικών διεργασιών, η ευρωπαϊκή Αριστερά φαίνεται να αποκτά την ικανότητα προσαρμογής στις νέες συνθήκες, ικανότητα αναγκαία για τη διατήρησή της ως αξιόλογης και ζωντανής πολιτικής δύναμης εν μέσω μιας γενικότερης απαξίωσης και αποστροφής προς την πολιτική και τις πολιτικές διαδικασίες.

ΑΝ ΣΥΝΥΠΟΛΟΓΙΣΟΥΜΕ, με κάθε επιφύλαξη, τις εξελίξεις στο Εργατικό Κόμμα της Βρετανίας, τις προοπτικές εκλογικής νίκης των σοσιαλιστών στην Πορτογαλία, καθώς και τις κυοφορούμενες αλλαγές στο ελληνικό πολιτικό τοπίο (άνοδος του ΣΥΝ – διεργασίες στο ΠΑΣΟΚ), τότε οι προοπτικές της ευρωπαϊκής Αριστεράς, είτε στην κυβέρνηση είτε στην αντιπολίτευση, εμφανίζονται συγκρατημένα αισιόδοξες. Η ανασυγκρότηση και η προγραμματική ανανέωση στην κατεύθυνση του εκσυγχρονισμού της κοινωνίας και της πολιτικής στις σημερινές συνθήκες αλλά με βάση τις ηθικές αξίες του σοσιαλισμού ίσως ελκύσουν όχι μόνο τα νέα και δυναμικά κοινωνικά στρώματα αλλά και την παραδοσιακή βάση των ταπεινών και καταφρονεμένων.

ΙΣΩΣ στη σημερινή μεταβατική περίοδο τα μεγάλα σχέδια και τα μεγάλα οράματα να είναι περιττά. Όχι γιατί οι άνθρωποι έπαψαν να ονειρεύονται έναν καλύτερο κόσμο, αλλά γιατί, για να πιστέψουν ξανά σ' αυτόν, θα πρέπει να πειστούν ότι η Αριστερά θα είναι σε θέση να λύσει, κυβερνώντας, τα σημερινά προβλήματα ανταποκρινόμενη στοιχειωδώς, πέραν της ελευθερίας, στις αρχές της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, δίνοντας ξανά στο σημερινό κοινωνικό άτομο την αξιοπρέπεια του πολίτη και την κοινωνική ασφάλεια που έχει ανάγκη.

ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΝΟΗΜΑ Ε.ΠΡΟΕΔΡΕ
ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ...
ΟΡΙΣΤΕ!...ΦΤΑΣΑΤΕ ΠΛΗ...ΣΤΟ ΑΡΧΙΚΟ!...

ΣΟΒΑΡΑ Ε;...
ΚΙ ΕΛΕΓΑ...ΤΙ ΜΟΥ ΘΥΜΙΖΕΙ;...
ΤΙ ΜΟΥ ΘΥΜΙΖΕΙ;...

ΑΠΤ

15-4-96

Λιτό, σκληρό και το '96...

...ΚΑΙ ΑΦΟΥ συνεορτάσαμε εν χαρά το Άγιον Πάσχα (με κάποιους ευσεβείς αρθρογράφους να μας εξηγούν τη διαφορά μεταξύ «οντολογίας» και «επιδημιολογίας»...), αφού καταγράψαμε λεπτομερώς πού και πώς οι περιοδεύοντες αρχηγοί μας επιθεώρησαν την «περιστροφή των αμινών» σε στρατώνες, ναυστάθμους και αεροδρόμια (στο Τατόι, ο πρωθυπουργός άργησε να πάει και τα αρνιά –σύμφωνα με ευσυνειδήτο ρεπόρτερ– «άρχισαν να παίρνουν ένα χρώμα προς το σκούρο γκρι»), αφού διαπιστώσαμε ότι, ως αργά το βράδυ της Δευτέρας, μόλις το ένα τρίτο των πασχалиνών εκδρομέων είχε επιστρέψει οίκαδε, αφού... αφού, τελικά ξαναγυρνάμε στην άτεγκτη καθημερινότητά μας.

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, βέβαια, πολλά. Αλλά αν πιστέψουμε *Το Βήμα της Κυριακής* (που κυκλοφόρησε, όπως και οι άλλες εφημερίδες, από το Μεγάλο Σάββατο), τον πρωθυπουργό κ. Α. Παπανδρέου –«που έχει πάρει πάνω του το παιχνίδι και, επομένως, έχει την πλήρη πρωτοβουλία των κινήσεων»...– απασχολούν δύο σενάρια. Το πρώτο προβλέπει ανασχηματισμό τις αμέσως προσεχείς μέρες, οπότε «εξυπηρετείται η θέση περί διαχωρισμού κυβερνητικών επιλογών και κομματικών διαδικασιών». Αντιθέτως, το δεύτερο σενάριο τοποθετεί τον ανασχηματισμό μετά την πολιτικοοργανωτική συνδιάσκεψη του ΠΑΣΟΚ (τον Ιούνιο – και βάλει!). Στην περίπτωση αυτή, όμως, υπάρχει κίνδυνος να φανεί ότι ο ανασχηματισμός γίνεται «υπό πίεσιν» εντύπωση που θέλει, βεβαίως, να αποτρέψει ο πρωθυπουργός, «δεδομένων των “ηγετικών” κινήσεων που προσφάτως και καταφανώς αυτοβούλως έχει αναλάβει ο γραμματέας του κόμματος κ. Άκης Τσοχατζόπουλος»!

Η ΑΓΩΝΙΑ ΤΩΝ ΔΕΛΦΙΝΩΝ

ΜΕ ΒΑΣΗ το ρεπορτάζ του *Βήματος* (υπογράφεται από τον Πέτρο Ευθυμίου), ο κ.

Παπανδρέου φαίνεται να προκρίνει τον άμεσο ανασχηματισμό. Από την άλλη, συρροή ενδείξεων πείθει ότι ο πρωθυπουργός δεν είναι ιδιαιτέρως ευτυχής από τις «ηγετικές» κινήσεις του γενικού γραμματέα του κόμματος, ο οποίος συμπεριφέρεται ήδη ως «άτυπος αντιπρόεδρος». Πού μπορεί να οδηγήσει η κατάσταση αυτή; Ο υπουργός Τύπου κ. Ε. Βενιζέλος, αναφερόμενος στην επίσκεψη Τσοχατζόπουλου στο Ματτούδι (ο γενικός γραμματέας συνοδεύεται από έξι υπουργούς και υφυπουργούς!) δηλώνει ότι υπάρχει «ερώτημα το οποίο θεσμικά πρέπει όντως να απαντηθεί», ενώ οι υπουργοί Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών κ. Γιάννος Παπαντωνίου και Αλέκος Παπαδόπουλος δεν κρύβουν την κατάπληξή τους για τις δραστηριότητες του κ. Τσοχατζόπουλου, ο οποίος –εν αγνοία τους– ανέλαβε (και αναλαμβάνει) δεσμεύσεις για νέα έργα, συντάξεις, κ.λπ. Στις αντιδράσεις αυτές, θα πρέπει να προστεθεί η δυσφορία σειράς στελεχών του Εκτελεστικού Γραφείου και της Κεντρικής Επιτροπής –αντιδράσεις που «ανησυχούν» έντονα τον πρωθυπουργό. [Τα στελέχη αυτά θυμίζουν ότι στις μέρες της αγροτικής εξέγερσης, ο κ. Τσοχατζόπουλος είχε συναντηθεί με την ηγεσία των αγροτών και συζήτησε μαζί τους θέματα καθαρά κυβερνητικά...].

ΚΑΤΑ ΤΗΝ εκτίμηση ορισμένων αναλυτών, τα περί «δυσφορίας» ή «ανησυχίας» του πρωθυπουργού, κ.λπ., μάλλον δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Ο Άκης Τσοχατζόπουλος –λέγουν– ουδέποτε θα αναλάμβανε πρωτοβουλία ή κίνηση, εν αγνοία του πρωθυπουργού. Άλλοι αναλυτές, όμως, που αμφισβητούν την ικανότητα του πρωθυπουργού να ελέγχει πρόσωπα και πράγματα, δέχονται ότι πιθανόν η πρωθυπουργική δυσφορία για τον «αυτοβούλως δρώντα» γραμματέα του κόμματος, να είναι υπαρκτή. Νυν υπεράνω ο αγών –ο των δελφίνων αγών!

ΚΑΙ ΕΝΩ ανάμεσα στην κυβέρνηση και

τον κομματικό μηχανισμό του ΠΑΣΟΚ μαίνεται η συζήτηση, γύρω από το δί «αυξήσεις ή προσλήψεις», ο υπο Εθνικής Οικονομίας κ. Γ. Παπανιηνήλθε για να διευκρινίσει ότι η δι του ότι το 1995 είναι «το σκληρότερο του προγράμματος σταθεροποίησης» καθόλου δεν σημαίνει ότι, στο 199 έχουμε χαλάρωση της ως τώρα κυβερνητικής πολιτικής. Το πρόγραμμα, άλλ πρόσθεσε, είναι τριετές και, πάνω απ δεσμευόμαστε από το ευρωπαϊκό γραμμα σύγκλισης.

«ΦΤΩΧΗ, ΑΛΟΥΛΟΥΔΙΑΣΤΗ»

ΚΑΛΑ ΟΛΑ αυτά, αλλά τη Δευτέρα Πρωτομαγιά και, πέρα από τους παονούς εκδρομείς (που θα έχουν πισπιστρέψει), η ΓΣΕΕ θα οργανώσει, κάθε χρόνο, τη μεγάλη συγκέντρωση στο Πεδίο του Άρεως. Λόγοι, φυσικ εκφωνηθούν. Και αιτήματα θα διαιθούν. Και, φυσικά, το ΚΚΕ θ' ανακαλ και πάλι ότι για όλα τα «στραβά ψφταίει το Μάαστριχτ και ότι υπάρ «δύο μόνο πολιτικές», από τη μια η πική του ΠΑΣΟΚ, της Ν.Δ., της ΠΟ/ και του ΣΥΝ («όλοι τους το ίδιο είναι» από την άλλη η δική του πολιτική – η ορθή, η μόνη που ανταποκρίνεται σινύματα και την πραγματικότητα τωνρών. Ποια επαφή με την πραγματικό όμως, μπορεί να έχει ένα κόμμα που 1995, ανακαλύπτει ότι κύρια αιτία γκατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλιστάθηκαν ο... Χρουστσώφ και ο Γκορτσώφ; (Η «επιθυμητή ιστορία» – σημει την περασμένη Κυριακή, στην *Αυγή*, λιλπος Ηλιού– οδηγεί στην αλλοίωση κριτηρίων με τα οποία μπορεί ο άνθρω να μελετά τις ιστορικές πραγματικότητες. Και, φυσικά, με τη βοήθεια ενός βολιρισμού, ξαναφτιάχνουμε την ιστορία σα από αυτά που θα θέλαμε να είχαν και όχι από τη μελέτη αυτών που έγιναν...).

ΕΠΟΧΗ του ο Κωστής Παλαμάς υδούσε τη «φτωχή, αλουλούδιαστη, τη εργατιά». Και «αγκαλιαστείτε, μα, ορθοί, με μια καρδιά, μια γνώ- Σήμερα, ένας συνδικαλιστής, όπως ο της Κουσελάς, πρόεδρος της Ε, και μέλος της διοίκησης της ΓΣΕΕ, ι ότι «τα προβλήματα απομαζικο- ης, ατομικισμού, αδράνειας και απο- ευσης είναι μεγάλα και έντονα στους υς των συνδικάτων»... Αλλά ακρι- αυτό –προσθέτει– το συνδικαλιστι- ημα θα πρέπει, πέρα από τη βελτίω- ν αμοιβών και συνθηκών εργασίας, ηθεί με φαντασία, ανοίγοντας νέους υς προσφοράς, είτε οι δρόμοι αυτοί και ποιότητα ζωής, προγράμματα δη- γικής απασχόλησης του ελεύθερου υ, είτε ίδρυση καταναλωτικών συνε- μών, συμβάσεις με προνομιακές τι- α οδική βοήθεια (πολλοί εργάτες τουν σήμερα το δικό τους Ι.Χ.), είτε υλευτική υποστήριξη για φοροτεχνι- ατα.

ΕΠΕΙΔΗ συνδικαλιστικό κίνημα και ερά πάνε αντάμα, ίσως μπορούμε να θέσουμε εδώ τη γνώμη του Τόνυ αυτού του παλαίμαχου άγγλου ερ- ού βουλευτή, που προτείνει τη σύστα- ας καινούργιας Διεθνούς (της 5ης ούς...) με τη βοήθεια του Ιντερνέτ! ει να χρησιμοποιήσουμε το Ιντερνέτ, α επικοινωνήσουμε ο ένας με τον – μας συμβουλεύει. Και ο «δημο- κός συγκεντρωτισμός», ο «προλετα- διεθνισμός», ο καλός «μονολιθι- η ωραία «ομοφωνία»; Αυτά είναι α ιδεώδη», για όσους πιστεύουν στην αθλιότητα του σταλινισμού και τιστόνων του. [Με την ευκαιρία, καλά νει η ηγεσία του Συνασπισμού να ι να χρησιμοποιεί τον όρο της «ομο- ς». Τον χρησιμοποίησε –ατυχέστα- ια να διαφοριστεί από τη γνωστή ιση του Λεωνίδα Κύρκου για ομο- ήα μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΣΥΝ, όταν οινός τόπος ότι το θέμα των σχέσε- ς Αριστεράς με το ΠΑΣΟΚ (ακριβέ- με την ελληνική εκδοχή της σοσιαλ- ρατίας) έχει τεθεί – και συζητηθεί- ήλημμένα, στα καθοδηγητικά όργα- υ Συνασπισμού. Και για να μην υπάρ- αφος παρερμηνειών, η στήλη διευ- ει ότι, φυσικά, δεν συμφωνεί με την ιση του Λ. Κύρκου, παρά την αμέρι- ήτη και εκτίμηση που του τρέφει].

«Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΔΕΝ ΠΕΘΑΝΕ»

ΣΤΟ «ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ» που επι- σκοπούμε, δεν μπορούμε να μην καταγρά- ψουμε τις εκλογικές αναμετρήσεις στη Γαλλία και στην Ιταλία, που ήλθαν να επι- βεβαιώσουν ότι «η Αριστερά δεν πέθανε». Οι προβλέψεις για τον δεύτερο γύρο των γαλλικών προεδρικών εκλογών μπορεί να θεωρούν βεβαία την επικράτηση του Ζακ Σιράκ (παρά την «πρωτιά» του σοσιαλιστή Λιονέλ Ζοσπέν στον πρώτο γύρο) και η Γαλλία να εμφανίζεται σήμερα «δεξιότερη απ' ό,τι ήταν πριν από χρόνια». Όμως, από την άλλη, αν προσθέσει κανείς τις ψήφους του Ζοσπέν (23,30%), του κομμουνιστή Ρομπέρ Υ (8,64%) και της τροτσκίστριας Αρλέτ Λαγκιγιέρ (5,30%), έχουμε ένα σύνολο 37,24% του εκλογικού σώματος που ψηφίζει αριστερά ή κεντροαριστερά.

ΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ αποτελέσματα, για την Αριστερά, ήταν πολύ καλύτερα στην Ιτα- λία, όπου το Δημοκρατικό Κόμμα της Αρι- στεράς (πρώην ΚΚ) αναδείχθηκε, για πρώτη φορά, πρώτο κόμμα (με 24,65) και η Κομμουνιστική Επανίδρυση συγκεντρώσε το 8,45% των ψήφων. (Σε αντίθεση με το ΚΚΕ, η Κομμουνιστική Επανίδρυση όχι μόνο δεν καθυβρίζει το «αναθεωρητικό» Δημοκρατικό Κόμμα της Αριστεράς, αλλά, σε ορισμένες περιπτώσεις, συνεργάζεται μαζί του). Ήδη ο συνασπισμός της Κε-

ντροαριστεράς (χωρίς την Κομμουνιστική Επανίδρυση) ξεπερνά το 38% των ψήφων και κυβερνάει, από την περασμένη Κυρια- κή, πόλεις όπως είναι η Ρώμη, η Γένοβα, η Μπολόνια, κ.ά. Όσο για το μεγιστάνα των ΜΜΕ κ.κ. Μπερλουσκόνι, συγκεντρώσε, μαζί με το Ιταλικό Λαϊκό Κόμμα, μόλις το 22,4%, έναντι 14,1% που συγκεντρώσε η Εθνική Συμμαχία του νεοφασίστα Φίνι. Συμπέρασμα: Η Κεντροαριστερά στην Ιταλία παραμένει δυναμικά στο προσκή- νιο και αναμένεται να βελτιώσει ακόμη πε- ρισσότερο τη θέση της στον δεύτερο γύρο. ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, στο ίδιο «Δεκαπενθήμε- ρο» είχαμε την επίθεση φιλίας του αλβα- νού προέδρου Σαλί Μπερίσα (θα ήταν ευ- τυχής, δήλωσε, αν ο πρόεδρος της Δημο- κρατίας κ. Κ. Στεφανόπουλος και ο πρω- θυπουργός κ. Α. Παπανδρέου επισκε- φθούν τα Τίρανα – «δεν έχουμε πρόβλημα- τα που δεν μπορούν να επιλυθούν») και την εμφάνιση, στην Κύπρο, μιας συνωμοτικής τυφλά εθνικιστικής οργάνωσης, με την επωνυμία «Ελληνικός Κυπριακός Απελευ- θερωτικός Στρατός»! Ποιοι έχουν λόγους να αναβιώσουν τραυματικές εμπειρίες από την εποχή των «προσωπιδοφόρων» στην Κύπρο; Και πόσο μας στοίχισε –και μας στοιχίζει– στην Ελλάδα η ύπαρξη λο- γής ΜΑΒΗόζων; Ιδού η απορία.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

Ετοιμάστηκαν και διατίθενται στα γραφεία του περιοδικού οι τό- μοι ΛΣΤ' και ΛΖ' (Α' και Β' εξάμηνο του 1992) του ΑΝΤΙ. Οι τόμοι αντιστοιχούν στα τεύχη από 484 έως και 497 (ΛΣΤ') και από 498 έως και 511 (ΛΖ').

Οι τόμοι του ΑΝΤΙ είναι το συμπυκνωμένο, πολύτιμο χρονικό της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής μας ζωής. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε και παλιότερους τόμους.

ΑΝΤΙ ΕΣΕΙΣ

ΟΚΛΑΧΟΜΑ

Ο «εσωτερικός εχθρός» ελλοχεύει στις ΗΠΑ και προκαλεί τη μεσσιανική παράνοια των παντός είδους φασιστοειδών ακροδεξιών οργανώσεων των ενόπλων πολιτικοφυλακών. Κάπου 100 οργανωμένες ομάδες πολιτικοφυλάκων με 50.000 μέλη σε 20 πολιτείες έχουν επισημάνει το νέο «εχθρό», μετά την έκλειψη του κομμουνιστικού κινδύνου και των κόκκινων, που δεν είναι άλλος απ' τον Λευκό Οίκο και την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση. Παραθρησκευτικές και παραστρατιωτικές οργανώσεις, θρησκευτικές αιρέσεις με αρχηγούς και μεσσίες, φαινόμενα που οδηγούν σ' ένα νέο είδος εσωτερικά παραγόμενης τρομοκρατίας. Αποτέλεσμα, τα αθώα θύματα στην πόλη της Οκλαχόμα.

Όλο αυτό το σύμπλεγμα των οργανώσεων στον έσχατο παραλογισμό όπου μπορεί να οδηγήσει το σημερινό κενό αξιών και πίστης αποτελεί ένα σοβαρό κίνδυνο για την Αμερική όπου η χρήση των όπλων είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη. Αλλά και επισημαίνει τη δυνατότητα εξάπλωσης του φαινομένου. Δεν πρόκειται πλέον για αναζήτηση εισαγόμενης «ισλαμικής τρομοκρατίας» αλλά για ενδογενή και εγχώρια φαινόμενα -όπως στην Ιαπωνία- σε κοινωνίες «αναπτυγμένες» μεν οικονομικά, με υψηλό βιοτικό επίπεδο αλλά και με περιθωριοποιημένα μεγάλα κοινωνικά στρώματα και με εμφανή ψυχολογικά, συναισθηματικά και ιδεολογικά κενά. Αυτά εκτρέφουν και τα φαινόμενα. Η καλύτερη αστυνόμευση μπορεί μεν να αποτρέψει τέτοιες αποτρόπαιες ενέργειες και να σώσει προληπτικά πολλές ζωές. Αλλά οι γενεσιουργές αιτίες θα παραμείνουν. Το φάντασμα της νέας αυτής τρομοκρατίας θα εξακολουθήσει να πλανάται.

Κ. Β.

ΣΤΗ ΜΥΣΤΗΡΙΩΔΗ ΚΥΠΡΟ

Η υπόθεση της συνωμοτικής οργάνωσης με την επωνυμία «Ελληνικός Κυπριακός Απελευθερωτικός Στρατός» (ΕΚΑΣ) δημιουργεί σύγχυση, μυστήριο και προπαντός πολλά ερωτηματικά.

Η οργάνωση αυτή πριν καν εμφανιστεί δημοσίως τίθεται εκτός νόμου, ενώ οι αρχές διακηρύσσουν ότι γνωρίζουν τα πάντα, έχουν στοιχεία αλλά δεν μπορούν προς το παρόν να προβούν σε «νόμιμες συλλήψεις».

Τι ακριβώς συμβαίνει δεν δικαιούται να γνωρίζει η κοινή γνώμη στην Κύπρο και την Ελλάδα; Μήπως βρισκόμαστε μπροστά σε μια καινούργια ΕΟΚΑ Β' με πολλά πλοκάμια; Και γιατί γίνονται επίσημες ανακοινώσεις και αποκαλύψεις σ' ένα τόσο σοβαρό θέμα, όταν οι αρχές δεν μπορούν ακόμα να συλλάβουν τα μέλη της οργάνωσης και να την εξαρθρωσουν; Υπάρχουν αναμειγμένα και άτομα από την Ελλάδα; Υπάρχει ανάμειξη ενεργών ή απόστρατων αξιωματικών του στρατού;

Μπροστά στο αδιέξοδο του Κυπριακού δεν είναι τελείως αφύσικο να κάνουν την εμφάνισή τους τέτοιες ομάδες που μπο-

ρούν όμως να κάνουν τεράστια εθνική ζημιά. Αν όμως πρόκειται για την κορυφή ενός παγόβουνου, τότε η υπόθεση παίρνει ακόμα πιο σοβαρές διαστάσεις. Διότι μπροστά στα αδιέξοδα η εθνικιστική προπαγάνδα μπορεί να βρει πρόσφορο έδαφος για ανάπτυξη.

Β. Κ.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΜΠΕΡΙΣΑ

Ο Αλβανός πρόεδρος Σαλί Μπερίσα σταμάτησε τις προκλήσεις και μεταπήδησε στις προσκλήσεις. Επιθυμεί επίσκεψη του προέδρου και του πρωθυπουργού της Ελλάδας στα Τίρανα, καθώς και δική του στην Αθήνα σε εύθετο χρόνο. Η συνέντευξη του κ. Μπερίσα στα ΝΕΑ περιέχει πολλά θετικά στοιχεία. Μετά το πρόσφατο λυώσιμο των πάγων μεταξύ των δύο χωρών ο Μπερίσα εμφανίζεται ένθερμος οπαδός της βελτίωσης των σχέσεων με την Ελλάδα, του διαλόγου για τη συζήτηση και επίλυση των προβλημάτων, της φιλίας και καλής γειτονίας αναγνωρίζοντας τον ουσιαστικό ρόλο της Ελλάδας στα Βαλκάνια. Ακόμα και την ελληνική μειονότητα βλέπει ως παράγοντα «φιλίας και συνεργασίας», υπόκειται δε πολλά στον τομέα της εκπαίδευ-

σης και εκτιμά το ρόλο του Αρχιεπίσκοπου Αναστασίου.

Αυτό το θετικό κλίμα πρέπει να διθεί και να ενισχυθεί. Οι καλές προθέσεις θα δοκιμαστούν στην πράξη, στη δηλαδή να εξευρεθούν αμοιβαίως ικανές λύσεις στα προβλήματα που έχουν. Είναι ορθό πάντοτε να «προσκαίνεις» το συνομιλητή του να δείξει έμπρακτα το βάθος και την εμβέλεια των λόγων του.

Κοντολογίς αν η μεταστροφή αυτή Μπερίσα είναι ειλικρινής θα φανεί και στα προβλήματα μεταξύ των δύο χωρών. Τα προβλήματα μεταξύ των δύο χωρών μπορούν να επιλυθούν, είναι πλέον τά ωριμα. Αρκεί εκατέρωθεν να «προσκαίνεις» ταυτιά του στις εθνικιστικές σωβινιστικές Σειρήνες.

ΣΦΙΞΙΜΟ

Όσοι πίστεψαν ότι οι πρόσφατες υποσχέσεις της κυβέρνησης μπροστά στις εκλογές για παροχές -πιέσεις κοινωνικών στρωμάτων αλλά και κομματικών γκετ- σλήψεις και τα γνωστά και χιλιοδοκιμασμένα ψηφοθηρικά- σηματοδοτούσαν την απαρχή μιας άλλης οικονομικής πολιτικής προφανώς αυταπατώνται. Τόσο η Ε.Κ.Κ. όσο και το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης επισημαίνουν την αναγκαιότητα να συνεχιστεί η σταθεροποιητική οι-

ΑΓΓΕΛΙΟΣΗΜΟ

Στο τεύχος 611 (3.4.95) του εβδομαδιαίου περιοδικού Marketing Διαφημιστική Εβδομάδα δημοσιεύεται σχόλιο για την κατάργηση του αγγελιόσημου, το οποίο ευχαρίστως θα προσυπογράψω. Πράγματι, πρόκειται για μια νομοθετημένη αλλαγή μεταξύ της πολιτικής εξουσίας και συγκεκριμένης και συνδικαλισμένης κοινωνικής ομάδας, των δημοσιογράφων. Μόνο που την πληρώνουν τρίτοι. Επιχορηγείται έτσι κανένα βάσιμο ή λογικό κριτήριο μια ημιμόνη κοινωνική ομάδα με τη διαχρονικότητα όλων των πολιτικών κομμάτων. Πράγματι, δύσκολο, όσο κι αν προσπαθήσεις, να ανακαλύψεις κάποιο ηθικό ή κοινωνικό κριτήριο ή κάποια άλλη δικαιολογητική βάση για το αγγελιόσημο για το οποίο υπάρχει η έστω και μικρή των διαπλεκόμενων συμφερόντων. Χρειάζεται να θεσμοθετηθεί η κατάργηση του αγγελιόσημου αυτού φόρου. Τι λέει επ' αυτού ο Υπουργός Τύπου και ΜΜΕ -και συνταγματικός- κ. Ευ. Βενιζέλος με το νέο του νομοσχέδιο που υπόσχεται διαφάνεια και τάξη στο δημοσιογραφικό χάος; Και τι λέει επ' αυτού το Εκτελεστικό Γραφείο ΠΑΣΟΚ το οποίο «συζητά» το νομοσχέδιο με τον κ. Βενιζέλο πριν την κατάθεσή του στη Βουλή;

πολιτική για την εξυγίανση της οικονομίας και στα επόμενα χρόνια. Είναι αλλοιόλογο και συνεπές προς το πρόγραμμα σύγκλισης που επιβάλλει ορισμένοι δείκτες.

Θα επιτευχθεί επί παραδείγματι το άσος των 2 τρισ. δραχμών στον προϋπολογισμό του 1996, αν δεν εκτελεστεί ούνα με τις προβλέψεις ο φετινός προϋπολογισμός, αν αρχίσει μια αλόγιστη πο-παροχών στους έχοντες την ισχύ να υν, αν δεν εφαρμοστούν τα αντικει-ά κριτήρια, αν δεν προχωρήσει η ψη της φοροδιαφυγής, αν, αν, αν... μείωση των δαπανών και την αύξη-ν εσόδων μέσα σ' ένα (ιδανικό) ανα-ικό κλίμα χρειάζεται ένα σύνολο πο-ν και κοινωνικών ισορροπιών και ενικότερη συναίνεση που είναι δύ-να επιτύχει μια κυβέρνηση παρα-σα και χωρίς ισχυρή ηγετική παρου-ι αυτό κατά τα φαινόμενα το σημερι-ονομικό επιτελείο της κυβέρνησης εί με παραίτηση αν δεν ακολουθηθεί πεία που έχει χαραχθεί. Και φυσικά αλλοι ανεύθυνοι ή μαθητευόμενοι θα αναλάμβαναν τα ηνία της οικονο-να να τινάξουν στον αέρα ό,τι με τό-κόπους και θυσίες έχει κερδηθεί μέ-ήμερα;

ν Ελλάδα, βέβαια, όλα είναι δυνατά. πτό ας μη σπεύσει κανείς σε πρόωρα εράσματα για την τύχη της σημερινής ομικής πολιτικής.

Σ.Ρ.

ΚΑΛΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ

λογικά" επίπεδα διακυμάνθηκε εφέ-αριθμός των νεκρών και τραυματιών οιορτές του Πάσχα. Η αυστηρή και ορ-ιτήρηση των εθνικών δικτύων έφερε ελέσματα. Τα τροχαία ατυχήματα ση-ήκαν στα επαρχιακά δίκτυα και εί-χέση με τον ανθρώπινο παράγοντα (νάλωση αλκοόλ) παρά με την κατά-η του οδικού δικτύου. Πολλά μπορούν νουν στο οδικό δίκτυο της χώρας που λώς βελτιώνεται. Υπάρχουν πολλές ψεις. Είναι γνωστές. Η ορθή αστυνό-η και τα ορθά τροχαία μέτρα υπό τις τές περιστάσεις, βελτιώνουν κι αυτά ατάσταση, όπως συναφώς η ηλικία οχημάτων, ο έλεγχος, κ.λπ., κ.λπ. Πα-νει πάντα ο αστάθμητος ανθρώπινος γοντας, η ανθρώπινη συμπεριφορά σνήθεια και το ανθρώπινο τελικά μα. Κι εδώ υπάρχουν περιθώρια βελ-ης σημαντικής. Αλλά κι εδώ αγγίζουμε όριο. Ατυχήματα θα υπάρχουν πάντα. έμα είναι να τα περιορίσουμε στο ελά-ο δυνατό.

Κατά τα άλλα είχαμε το συνηθισμένο νε-κρό από αυτοσχέδια κροτίδα κατά την Ανάσταση και λιγότερους (ευτυχώς) τραυ-ματίες απ' την ίδια αιτία.

Μακάβρια στοιχεία, χρονιάρες μέρες, πλην όμως επίκαιρα και διδακτικά.

Σ.Τ.

ΟΝΝΕΔίτικα

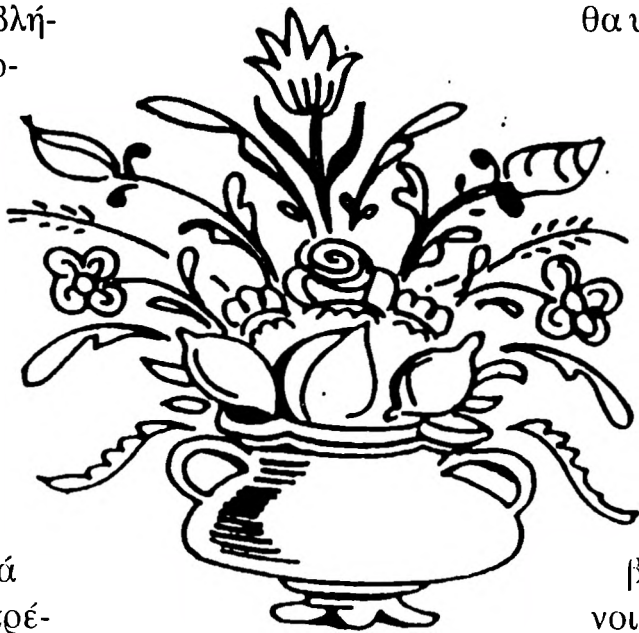
Αυτό το βασικό σύνθημα "ΟΝΝΕΔ: Αλλάζουμε την εικόνα" του Γ' Συνεδρίου

της Νεολαίας της Νέας Δημοκρατίας που πραγματοποιείται στο Λουτράκι στις 20-21 Μαΐου προβληματίζει. Για ποια εικόνα πρόκειται; Τη δική τους εικόνα, την εικόνα της Νέας Δημοκρατίας, την εικόνα της χώ-ρας ή άλλης; Και πώς θα την αλλάξουν; Ποιες είναι οι νέες νοοτροπίες, στάσεις, προβληματισμοί, μέθοδοι και τα συναφή που προσιδιάζουν στην "αλλαγή" αυτής της απροσδιόριστης εικόνας;

Τ.Ζ.

Μωο62. Υποδι δημοσιογραφ

Επιασαν αποτόμως οι μεγάλες ζέστες και αφτό με ανησυχεί. Το λυώσιμο των πάγων του Βορείου και Νοτείου Πόλου θα γίνη ταχύτερον και η διάλυσις αυτών των περιοχών (εκτός απ' τας καταστροφάς που θα επιφέρουν εις τας ακτάς λόγω της ανυψώσεως των υδάτων, όπος ανήγκειλα εις το προηγούμενον τεύχος) θα φέρη εις απόγνωσιν τα ζώα που ζούν εκεί. Διάφοροι επιστήμονες που ειδικέβονται εις τας καταμετρήσεις, υπολογίζουν ότι 60.000 λεφκαί αρκούδαι του ενός τόνου υπάρχουν εις τους δύο Πόλους. Δεν αναφέρουν λεπτομερώς πόσαι περιφέρονται εις τον Βόριον Πόλον και πόσαι εις τον Νότειον αλλά το γεγονός ότι κυκλοφορεί τόσος μέγας αριθμός, έφερε ήδη εις ανησυχίαν την Εβρόπην, η οποία πρώτη θα δεχθή τας 30.000 πανικοβλήτους άρκτους που δια να γλυτόσουν θα κολυμήσουν έως τα παράλια της Σκωτίας και Ιρλανδίας. Εάν ξεχυθούν κατόπιν εις την Ηνωμένη Εβρόπην, αφτό θα προκαλέση καταστροφή των πόλεων και δασών και αι αρκούδαι δεν πρόκειται να αφήσουν τίποτε όρθιον. Αι πλούσιαι και πυκνοκατοικιμέναί χώραι του Βορά θα πάθουν κυκλοφοριακήν ασφυξίαν από την άφιξιν αφτήν των μεγαθηρίων. Η μόνη χώρα της Εβρόπης που διαθέτει χώρον να υποδεχθή αφτά τα ζώα είναι η Ελλάς, η οποία με τα 250 στρέματα που έχει αδιάθετα εις το Γουδί, ημπορεί να δώση μίαν αξιοπρεπή λύσιν και ο επιχειρηματίας που θα αναλάβη έναντι εισητηρίου να τα επιδείξη εις το κοινόν, θα βοηθήση την εθνικήν οικονομίαν. Τόρα που δεν έχουν αρχίση ακόμα οι μεγάλοι καφσώνες ημπορεί ο χώρος εις το Γουδί να προετοιμασθή καταλήλως και ενδεχομένως να αφξηθή, ώστε να δεχθή την άφιξιν όχι μόνον 60.000 αρκούδων, αλλά ακόμη και 80.000 θαλασίους ελέφαντες και φώκιες που φημολογείται ότι υπάρχουν. Για να μην αναφέρω και τους 150.000 πιγκουίνους που επίσης θα μείνουν άστεγοι. Είμαι υπέρ της κατασκευής αφτού του χώρου που τόσον θόρηβον αδικαιολόγητον έχει προκαλέσει και συνηγορώ να δοθή η άδεια εις τον φιλότεχνον πολυτεφτήν και συλέκτην που έχει αναλάβη την αξιοποίησίν του.

Ήδη το Πάσχα η χώρα εδέχθη ανέτως 80 τόνους αμνών την Αλβανίαν και 120 τόνους από την Βουλγαρείαν, χα παρουσιασθούν ανωμαλίας. Δεν βλέπω δια ποίον λόγον πρέπει να δυσκολευθώμεν με την άφιξιν ολίγων τόνων ή πιγκουίνων. Εκείνο που θα πρέπει ίσως να μας τρομέ είναι αι αφίξεις των ανέργων Εσκιμών, που όλοι τους γιζουν εις 300.000. Οι Εσκιμώοι έχουν δυστυχώς το φρόνιμον να σου προσφέρουν τα γυναίκας των και αλοίμους αφτόν που δεν θα δεχθή την προσφοράν. Είναι ικανοί ή γους τιμής δια να ξεπλύνουν την προσβολήν, να εισέλθω το σπίτι σου κρατώντες χειροβομβίδα και να σε τινάξω τον αέρα. Δεν θα ήθελα να εβρεθώ εις αφτήν την διστον θέσιν με το άνοιγμα μιας θύρας. Αναγκαθα υποκύψω.

Αφησα τελεφτέον ένα άλλο μεγάλο. Και αφτό είναι η απελευθέρωσις των πόδων ζώων που βοηθούν τους Εσκιμώους εις τας εργασίας των. Ο αριθμός των σπότων αφτών ζώων –εάν υπολογίσω ότι έκαστος Εσκιμώος απασχολείται μέσον όρον 20 κύονας– εγγύς 6.000.000.

Αναλογίζεσθε τι αναστάτωσις η να προέλθη με την είσοδον αυτών εδάφη της Ελβετίας, με τά αιώνια παγβουνά; Οι κίονες των εσκιμών, αναμειγμένοι με τους κίονας του Αγίου Βερνάρδου, μουν κόλασιν την ζωήν των Ελβετών. Και το πικρόδες θα είναι ότι λόγω της ανόδου της θερμοκρασίας πολλά σκυλιά που θα έχουν καταφύγει εις την Λωζάνην, την και άλλας τοποθεσίας, θα πνιγούν από τα ορμητικά των Άλπεων που θα αρχίσουν να λιώνουν και αφτά λόγω της μεγάλης ζέστης που εξ αιτίας της τρύπας του όζοντος θα παγκοσμίαι. Και ποιος ξέρει πόσα δυστυχή ζώα δεν θα σπαραχθούν από τους λύκους και τους αγριοχοίρους που κατέλθουν από τα ορεινά εις τους κάμπους όπου οι φιλό Ελβετοί κατασκεβάζουν τα ωρολόγια των.

Η άνοδος της παγκοσμίου θερμοκρασίας θα λυώση και επίσης τον Ολύμπου, Χελμού, Καφκάσου και Ιμαλάων και ίσως από εκεί έχομαι κάποιαν κάθοδον χιονανθρώπων, τίγρεων που πιθανόν η θέα των να διώξη τους Τούρκους.

ματα κών κειμένων

ς που μάχονται τους Κούρδους. Έτσι μπορεί να λυθή και υπριακόν, μια και η κηρία Τσιλέρ εδήλοσεν εις την Αμερι- ότι μόνον εάν σφαγούν οι Κούρδοι που είναι εις το Ιράκ, χει ελπίς να λυθούν και ωρισμένα προβλήματα που υπάρ- με την Ελλάδα και να αρχίσουν εποικοδομητικά συζητή- δια την εμπέδοσιν εμπιστοσύνης.

ώ προσωπικώς φοβούμαι τρίτον παγκόσμιον πόλεμον εξ των ανταγωνισμών δια την κατάκτησιν των αποξηραμέ- δαφών του Πόλου. Και προβλέπω ότι θα είναι ένας πόλε- ιρωτοφανής εις διάρκειαν και συνθήκας, με εξαμήνους ιρήσεις με πλήρες σκώτος και εξαμήνους οδομαχίας με ες φως. Μέρα και νύκτα και όσον ανέρχεται η θερμο-

ία με απασχολεί αφτό το θέμα των αρκτικών πε-

όν. Τρέμω με την ιδέαν ότι η άφιξις 100.000

ών με τας γυναίκας των θα τους φέρει

πιπαράθεσιν με τους ήδη εγκατεστημέ-

εδώ Αλβανούς και θα πέσουν τα ημε-

θια. Τα πλέον εύπορα σπίτια, για λό-

λιτότητας αντί Φιλιπινέζων θα προ-

ουν Εσκιμώας καμαριέρας και

αίους οδηγούς ή κηπουρούς.

την διάλυσιν των πάγων, ο Βόρειος

ς θα παρουσιάζει μίαν τεράστιαν

δον πλατείαν, όπου αι δυνάμεις της

ικής και Ευρώπης θα δίνουν σκληράς

ς δια να συντρίψουν τους ολίγους εναπο-

ντας Εσκιμώους που θα αμύνονται του πα-

εδάφους. Πάντοτε θα υπάρχουν πατριόται

α μάχονται με αφτοθυσίαν δια την τιμήν των όπλων

ην χιλιάκριβη την λεφτεριά. Ανδρών επιφανών πάσα γη

και πās πόλος, Πόλος αντιστάσεως κατά των κατακτη-

και ουαι και αλοίμονον εάν αποδειχθή ότι εις το υπέδα-

τάρχει πετρέλεον. Αφτό θα αποβή καταστροφή ανωτέρα

πάντα. Λυπάμαι ειλικρινά τους νέους Εσκιμώους που θα

ιν εις αφτήν τηνάνισον μάχην. Ποιός ξέρει πάλιν πόσαι

οφυΐαι θα απωλεσθούν πριν αρχίσουν να δημιουργούν

όσοι ταλαντούχοι Εσκιμώοι ποιηταί που πιθανόν να

αν «πνευματικά εμβατήρια» ανότερα των ειδικών μας

όν να μην προλάβουν να έλθουν εις φως. Και οι γέροι

οί δεμένοι εις τας πολυθρόνας των να είναι αναγκα-

ι να παρακολουθούν από τους οίκους εβγηρίας, αφτάς

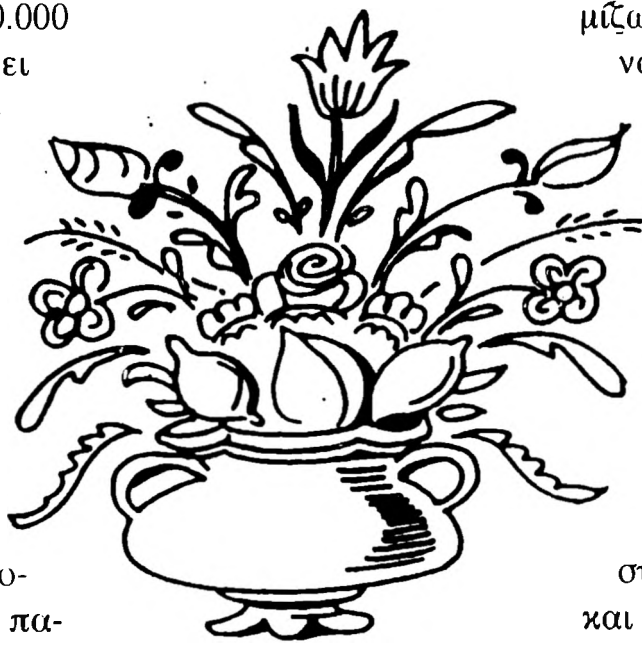
τας απολείας των νέων χωρίς να μπορούν να αντιδράσουν. Κλαίω προκαταβολικώς δια τους ανήμπορους γέροντας, δια τας εκπνέοντας άρκτους και δια τις μικρές φώκιες που κλαίνε δια τα βάσανα των ανθρώπων και έφχομαι ολοψύχως αλλαγήν καιρού δια να επανεύρουν οι Πόλοι την προτέραν των κατά- στασιν. Αν δεν υπάρξη σταθερότης εις τους Πόλους, ματαιώς θα περιμένομαι αξιόλογον πνευματικήν παραγωγήν και ανθη- ρόν πολιτισμόν. Επί 500 έτη που επικρατεί αφτή η κατάσταση ούτε ένας αξιόλογος Εσκιμώος συνθέτης ανεδείχθη, ούτε μπέ- στ-σέλλερ Εσκιμώου ενεφανίσθη εις τα βιβλιοπωλεία, ούτε Εσκιμώα τραγουδίστρια παρουσιάσθη εις φεστιβάλ τραγουδι- ού δια να διεκδικήση βραβείον.

Τι πρέπει λοιπόν να γίνει προτού είναι αργά; Νο- μίζω, να διτηρηθή η θερμοκρασία εις τα σημερι- νά επίπεδα και συγκεκριμένα γύρω εις τους 20-25 βαθμούς το πολύ. Πάσα άφξησις θερ- μότητος πέραν των ανωτέρω ορίων πρέπει να αποφεύγεται δια την ισοροπίαν της φήσεως και του υγρού στοιχείου, και αι κυβερνήσεις οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα ώστε να μην αφξάνεται η τρύπα του όζοντος, έστω και με βαρύτατα πρό- στιμα. Και αν τα γκάλοπ δείξουν ότι φέ- τος θα έχομαι υψηλάς θερμοκρασίας, τό- τε να απαγορευθή πάσα οικοδομική δρα- στηριότης εις τας παραθαλασίας τοποθεσίας και να αποστέλεται πάραντα μπουλντόζα δια

τα περαιτέρω. Οι επιστήμονες είχαν υπολογίση αύ-

ξησιν στάθμης ύδατος γενικώς περί το έν μέτρον. Τώρα όμως που εκτός της διαλύσεως των πάγων θα έχομαι και λυώ- σιμο των χιονοσκεπών κορυφών των υψηλοτέρων ορέων, η άνοδος της στάθμης των ώκεανών θα είναι τρομακτική και θα κινδυνέψουν από πνιγμόν πολλάί οικογένειαι την ώραν του ύπνου. Την ημέραν του Πάσχα που το θερμόμετρον έδειξεν εφνιδίως 27 βαθμούς, εγώ δια καλό και δια κακό, αφού έφαγα ολίγον αρνί και ηυχήθην έλαβα τα κλινοσκεπάσματά μου και ανέβηκα εις την ταράτσαν δια να αποφύγω μίαν απότομον άνοδον των υδάτων. Και αφτό θα κάνω πάντοτε μόλις πιάνουν ζέστες. Αφτά είχα να πω για σήμερα και έφχομαι εις όλους τους αναγνόστας χρόνια πολλά και χριστός ανέστη.

ΜΠΟΣΤ

Κυβέρνηση από... συνήθεια

του Τάσου Παππά

Όσο και να κλείνει ο πρωθυπουργός τα μάτια στην πραγματικότητα, πλησιάζει η ώρα που θα κληθεί να αντιμετωπίσει «κατάφατσα» την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί λόγω της αφασίας στην οποία έχουν περιπέσει αυτός και η κυβέρνησή του. Τα μεγάλα θέματα «φωνάζουν» για λύση.

Ισχυρή είναι η εντύπωση σ' αυτούς που παρακολουθούν από κοντά την πολιτική πως η κυβέρνηση λειτουργεί από συνήθεια. Κανένας προγραμματισμός, κανένα σχέδιο, καμία ιεράρχηση. Όλοι κινούνται ράθυμα. Οι πιο ευφάνταστοι εκ των υπουργών απλώς διεκπεραιώνουν τις τρέχουσες υποθέσεις. Στην καλύτερη περίπτωση συμπεριφέρονται ως ευσυνείδητοι δημόσιοι υπάλληλοι. Ουδείς όμως τους ελέγχει αφού ο καθ' ύλην προϊστάμενος τους -δηλαδή ο πρωθυπουργός- έχει προ πολλού εγκαταλείψει την προσπάθεια. Είναι κυριολεκτικά ωσεί παρών! Έτσι εξηγούνται και οι επικαλύψεις αρμοδιοτήτων και οι συνεχείς τριβές μεταξύ υπουργών. Ζήσαμε το εξαιρετικά τραγελαφικό γεγονός να εξαγγέλει μέτρα για την καταπολέμηση της ανεργίας στην Εύβοια ο **Άκης Τσοχατζόπουλος**, ο οποίος δεν έχει καμία κυβερνητική ιδιότητα! Πλαισιώθηκε μάλιστα από πέντε υπουργούς που έπαιξαν τον ρόλο της «γλάστρας»!

ΤΑ «ΜΕΤΡΗΜΕΝΑ ΚΟΥΚΙΑ»

Είναι ηλίου φαεινότερο ότι αυτό δεν μπορεί να συνεχιστεί. Δεν είναι δυνατόν η κυβέρνηση να αντέξει στην εξουσία για ακόμη δύο χρόνια χωρίς να μεταβάλει στάση, ρυθμό και τακτική. Η εικόνα που θα παρουσιάζει λίγο πριν από το στήσιμο της γάλης θα παραπέμπει ευθέως στο 1989. Μόνο που αυτή τη φορά δεν θα κατακηρυχτεί απλώς από τα σκάνδαλα αλλά θα βουλιάζει μέσα στην αδιαφορία.

Η κυβέρνηση δεν μπορεί να ελπίζει συνεχώς στην εμφάνιση των από μηχανής θεών. Τώρα είναι οι γιορτές του Πάσχα και της Πρωτομαγιάς, «αύριο» οι γεωργικές ασχολίες που θα υποχρεώσουν τους αγρότες να παραμείνουν στα χωράφια τους και «μεθαύριο» οι καλοκαιρινές διακοπές. Η συσσώρευση αδρανούς ύλης δεν βοήθησε ποτέ την εξουσία. Έρχεται η στιγμή που τα πράγματα εξωθούνται στη ρήξη. Και τότε την πληρώνουν οι μη προνοητικοί. Δυστυχώς για τον Ανδρέα Παπανδρέου, τα μέσα τακτοποίησης που έχει στη διάθεσή του είναι λίγα και πολυχρησιμοποιημένα, άρα εν πολλοίς αλυσιτελή.

Ο πρωθυπουργός έχει μπροστά του τρημένα κουκιά». Ανασχηματισμός, σοδο των διαφωνούντων στην κυβέρνηση. Και τα δύο όμως είναι εξαιρετικά ελπίδα μέτρα. Πρώτον γιατί το πρόβλημα έχει να κάνει με την επάρκεια των πόρων και δεύτερον, γιατί έχουν μειωθεί τα προσφερόμενα θύματα»

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΑΝΑΚΕΙΑ

• Ο περιλάλητος ανασχηματισμός ναμένεται από πολλούς σχολιαστές που σαν σανίδα σωτηρίας έχει ήδη τον κύκλο του. Με τα λόγια έχουν όλοι οι δυνατοί συνδυασμοί (μεταξύ υπουργών, καρατομήσεις των προανικάνων, ορισμός αντιπροέδρων της γαλής κλιμακίων) και κατά κανόν μεταωπίσθηκαν από την κοινή γνώμη γερή αδιαφορία. Γιατί να θεωρηθεί τερη μια κυβέρνηση στην οποία σ' έχουν για παράδειγμα, οι **Β. Γιαννιέρης** και **Σ. Τζουμάκας** από τη σημερινή υπηρετούν «αναστήματα» σαν κι ο **Δ. Λιβανού** ή του **Θ. Μικρούτσικου** θα δουλέψει αποτελεσματικότερα μηχανισμός όταν θα «λαδώνεται» «πάθος» ενός **Σουλαδάκη** ή ενός **Κη** όταν είναι παγκοίνως γνωστό ό τούμενο δεν είναι η υπερδραστη των προσώπων αλλά το γενικότερο

• Πανάκεια δεν είναι και ο ορισμός προέδρων. Η τοποθέτηση αντιπρόεδρου θα μπορούσε να αποτελεί μια στα προσπάθεια νοικοκυρέματος αν πρόεδροι εφοδιάζονταν με εξουσία

του δεν επιθυμεί στην παρούσα φάση πρωθυπουργός για να μην ταράξει τις πλινθίες στην ηγετική πυραμίδα του τός του. Αλλά κι αυτή η εκδοχή να ληθεί ως η έσχατη λύση τότε ποιός υς υποψηφίους (Αρσένης, Σημίτης, Τζόπουλος) έχει το κύρος και την εική νομιμότητα να επιβληθεί στους ούς; Σε ένα ομαδοποιημένο κόμμα έχη δεν αναφέρονται στους θεσμιζόμενους παράγοντες εξουσίας αλ-ους αρχηγούς των φραξιών στις οποί-κουν. Οι ομάδες δεν μεριμνούν για ατατικό καλό αλλά για το ιδιαίτερο τον τους. Τα μεγέθη αυτά δεν ταυτί-όταν το επίζηλο έπαθλο είναι η κική εξουσία και δι' αυτής η κρατική

ΔΙΑΦΩΝΟΥΝΤΕΣ, ΤΙ;

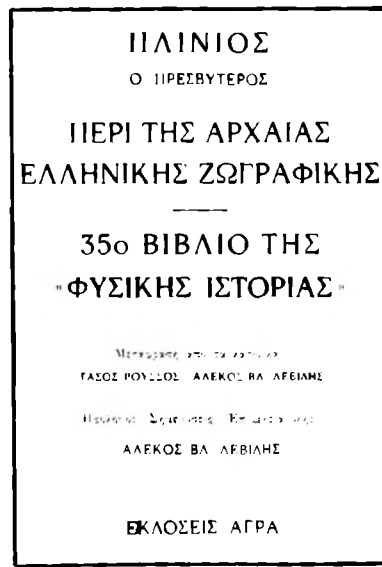
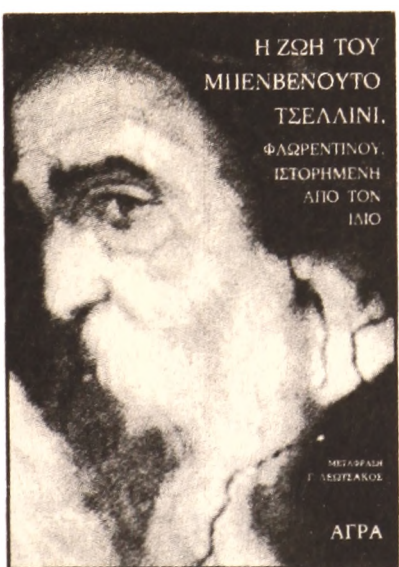
ρήτη πλευρά του ίδιου σεναρίου εί-υμετοχή των διαφωνούντων στην ηση. Το θέμα «κολλάει» σε δύο ση-εις αγκυλώσεις του Α. Παπανδρέου διαθεσιμότητα των «αιρετικών». Ο

πρωθυπουργός αν θέλει να δώσει την εντύ-πωση πως επιχειρείται μια προσπάθεια πανστρατιάς οφείλει να απαλλαγεί από το σύνδρομο της συνωμοσιολογίας που τον κατατρύχει από την ανατολή του πολιτικού βίου του. Πρέπει να συμφιλιωθεί με την ιδέα ότι οι Β. Παπανδρέου, Θ. Πάγκαλος, Δ. Τσοβόλας έχουν θέση στην κυβέρνηση του και κυρίως πρέπει να απομακρύνει εκείνους τους συμβούλους του που τον προδιαθέτουν αρνητικά για τα συγκεκρι-μένα πρόσωπα. Αλλά ακόμη κι αν καταφέ-ρει να κάνει την «υπέρβασή» του δεν πρέ-πει να θεωρεί δεδομένη την ανταπόκριση των διαφωνούντων. Και η Β. Παπανδρέου και ο Δ. Τσοβόλας, καθώς και ο Θ. Πάγκα-λος παραμένοντας εκτός κυβερνήσεως και επιλέγοντας την κριτική στάση «βλέπουν» τις μετοχές τους στο χρηματιστήριο της κοινής γνώμης να ανεβαίνουν εντυπωσια-κά. Δεν θα είναι τα πράγματα τόσο ειδυλ-ιακά γι' αυτούς αν υποχρεωθούν να απο-λογούνται για τα πεπραγμένα της κυβέρ-νησης. Από την άλλη πλευρά, όμως, μια στεγνή άρνησή τους να προσφέρουν τις

υπηρεσίες τους στο ΠΑΣΟΚ ίσως εκλη-φθεί ως φυγομαχία και ενδεχομένως να τραυματίσει το γόητρό τους σε μια περίοδο που όλοι ετοιμάζονται για «τη μεγάλη σύ-γκρουση». Όποιο από τα δύο μέρη (πρω-θυπουργός - διαφωνούντες) κινηθεί πιο επιδέξια θα κερδίσει το παιχνίδι των εντυ-πώσεων. Ο Α. Παπανδρέου θα ήθελε και στην κυβέρνηση να τους βάλει, καθιστώ-ντας τους έτσι συνυπεύθυνους και την αξιοπρέπειά τους να τσαλακώσει υποχρε-ώνοντάς τους να υποβάλουν αιτήσεις μετα-νοίας. Οι διαφωνούντες θα προτιμούσαν να μείνουν εκτός χρεώνοντας όμως την απόφαση αυτή στον πρωθυπουργό. Πρό-βλημα για επιδέξιους λύτες. Στα δύσκολα όμως φαίνονται οι μάγοι της τακτικής.

Ανεξαρτήτως πάντως της τροπής που θα πάρει η υπόθεση του ανασχηματισμού δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι η ελλη-νική πραγματικότητα απαιτεί συνθετότε-ρες και πιο οραματικές προσεγγίσεις. Κάτι ας πούμε σαν την «Κεντροαριστερά» που εσχάτως άρχισε και πάλι να απασχολεί τους μεθοριακούς της πολιτικής ζωής... 51

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ 1979 - 1994

Απολογισμός και Προοπτικές

του Φίλιππου Τ. Πιέρρου

Το εγχείρημα που αναλαμβάνει κανείς με το θέμα αυτό είναι επικίνδυνο.

Το χρονικό διάστημα λειτουργίας της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας είναι βραχύ. Δεν έχει επέλθει η απαιτούμενη θεσμική και λειτουργική ωρίμανση. Τολμώ να ισχυρισθώ ότι ευρισκόμεθα σε πειραματικό στάδιο, στάδιο μαθητείας. Όμως, αυτό δεν αποκλείει τον προβληματισμό.

Αντίθετα, τον επιβάλλει.

Ιδιαίτερα μάλιστα εάν αναλογισθεί κανείς ότι η Αναθεωρητική Διακυβερνητική Συνδιάσκεψη του 1996 είναι επί θύραις.

Πάντως, θα προσπαθήσω να αποφύγω τις απόλυτες κρίσεις και τις άκαμπτες αξιολογήσεις. Οι τελευταίες είναι χαρακτηριστικό όσων αγνοούν ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση συνιστά μία αργή εξελικτική διαδικασία εν τω γίνεσθαι, έναν θεσμικό βηματισμό μάλλον παρά ένα αποφασιστικό άλμα προς τα εμπρός.

Εν είδει προκαταρκτικής παρατήρησης οφείλω να αναφέρω ότι στο έκτακτο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου τον Απρίλιο του 1990 οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων διατύπωσαν με σαφήνεια τους διαπραγματευτικούς και καταστατικούς στόχους για την Πολιτική Ένωση και ειδικότερα για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας. Η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της εξωτερικής δράσης της Ένωσης, η συνεκτικότητα και συνοχή της συνολικής ενωσιακής εξωτερικής παρουσίας και η ενδυνάμωση της δημοκρατικής νομιμότητας του ενωσιακού/κοινοτικού οικοδομήματος θα αποτελούσαν τα μέτρα επιτυχίας ή αποτυχίας των διαπραγματεύσεων, τα μέτρα της φιλοδοξίας ή της πολιτικής βούλησης εάν θέλετε των τότε 12 κρατών-μελών.

Στο πλαίσιο του σύντομου αυτού σημειώματος είναι βεβαίως αδύνατο να προβεί κανείς σε εκτεταμένες νομιμοπολιτικές αναλύσεις. Αξίζει, όμως, να επισημάνει ευθύς εξαρχής ότι ο Τίτλος V, που ενσωματώνει τις διατάξεις σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας, συνιστά μία ποιοτική βελτίωση σε σχέση με το προϋπάρχον καθεστώς της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας.

ΣΑΦΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΑ

Οι στόχοι της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας καθορίζονται με μεγαλύτερη σαφήνεια και καθαρότητα. Τη διακριτική ευχέρεια συμμόρφωσης με τα εκάστοτε συμφωνηθέντα αντικαθιστά η αυστηρή νομική δέσμευση που εδράζεται στους κανόνες του δημοσίου διεθνούς δικαίου. Παράλληλα με τις κοινές θέσεις —κατ' ουσίαν απλές πολιτικές δηλώσεις—, θεσμοθετείται η κοινή δράση σύμφωνα με το άρθρο Ι.3 της Συνθήκης, ένα πολιτικό και νομικό εργαλείο που αποβλέπει σε ποιοτικά και ποσοτικά περισσότερο συγκεκριμένη παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις διεθνείς σχέσεις. Κατ'

ουσίαν, η Ένωση εγκαταλείπει την αμαϊκή διακηρυκτική της παρουσία προς όφελος μιας πρωτοβουλιακής προσωπικότητας με εξειδικευμένους στόχους και αποτελεί κότερα μέσα. Αποκηρύσσεται σε μεγαλύτερο ο κλασικός θεσμικός δεισμός παρελθόντος, τουτέστιν «Κοινοτικά όργανα Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία» με τη χώνευση των λειτουργιών και την ταύτιση θεσμικών πλαισίων. Εισάγεται, έστω και περιορισμένα, η δυνατότητα της κατά πλειοψηφία ψήφου, μέτρο η αποτελεσματικότητα του οποίου θα κριθεί συντόμως.

ΑΜΥΝΤΙΚΟΣ ΒΡΑΧΙΩΝ

Στην παραδοσιακή συνεργασία σε εξωτερικής πολιτικής προστίθενται, σύμφωνα με το άρθρο Ι.4, οι πτυχές της ασφάλειας της άμυνας, γεγονός που προσδίδει πλυσία στην Πολιτική Ένωση και εμβέλει κοινωτικές φιλοδοξίες. Αναζωογονείται η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) στην επιφυλάσσεται ο ρόλος του αμυντικού χιόνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με αξιότητες για το μέλλον. Η Επιτροπή τηρεί το δικαίωμα της πλήρους συμμετοχής στα τεκταινόμενα, ενώ συγχρόνως επιδυνατότητα πρωτοβουλίας και προτο Συμβούλιο. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβελτιώνει ελαφρά τη θέση του στον κοινό συσχετισμό δυνάμεων. Συνοπτικό οικοδόμημα της Κοινής Εξωτερικής και Πολιτικής Ασφάλειας εμφανίζεται θεσμικά περισσότερο συμπαγές, λειτουργικότερο αποτελεσματικό και δημοκρατικό περισσότερο ορθόδοξο. Πάντα βέβαια σύγκριση με την κλασική Ευρωπαϊκή Συνεργασία της διακυβερνητικής και των χαλαρών δεσμεύσεων. Καταπεία, δεν συμμερίζομαι την άποψη αυτισχυρίζονται ότι αποτελεί απλή κωδικοποίηση του προϋπάρχοντος συστήματος αναπαραγωγή συνθηκών του παρελθόντος. Ευθύς, όμως, αμέσως σπεύδω να τοπολο όλο αποτέλεσμα δεν συνιστά επ-

λλον. Κανείς δεν μπορεί να κατηγορή-
κράτη-μέλη για απόλυτη πολιτική δει-
ν μπορεί όμως να τους αναγνωρίσει ρη-
θες προθέσεις ή εικονοκλαστικές δια-
Ο Τίτλος V της Συνθήκης πάσχει και
δεν πρόκειται να ανταποκριθεί στα
αλιστικά οράματα των ευρωπαίων.
εμπόδιο η διατήρηση πλην των διαδι-
ών θεμάτων, της αρχής της ομοφωνίας,
ου κατά κανόνα οδηγεί στη λογική του
του κοινού παρονομαστή αν όχι στη
ία θέσεων. Εκφράζονται ήδη φόβοι,
λλον επιβεβαιώνονται από την πρό-
πρακτική, ότι η εξωτερική δράση της
ς θα υλοποιείται καθυστερημένα, θα
ρίως πυροσβεστικό και «καταπραϋντι-
ρακτήρα χωρίς το στοιχείο της δυναμι-
όληψης. Η διαμόρφωση μιας κοινής
ής πολιτικής και ενδεχομένως μιας
άμυνας παραπέμπεται στο μέλλον με
α αποτελέσματα. Παρά την αυστηρή
δεσμευτικότητα των σχετικών διατά-
πουσιάζει ο κατασταλτικός έλεγχος.
εχνούμε ότι σύμφωνα με τη Συνθήκη ο
V εκφεύγει της δικαιοεφαρμοστικής
ότητας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου
τέλεσμα ο οποιοσδήποτε έλεγχος να
ται από την εκάστοτε Προεδρία και
βούλιο Υπουργών με αποκλειστικά πο-
ρόπο και πολιτικά μέσα.

ΠΚΕΣ ΔΥΣΠΛΑΣΙΕΣ

τη συγχώνευση των κοινοτικών οργά-
τα όργανα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής
ασίας, δυσχερές προαναγγέλλεται το
ν συντονισμού των εξωτερικών δρά-
ς Ένωσης. Όπως πολύ εύστοχα έχει
ί από μελετητές των κοινοτικών θεμά-
νέο οικοδόμημα εμφανίζει θεσμικές
σίες και ανισομέρειες που είναι βέ-
ι θα οδηγήσουν σε σύγκρουση αρμο-
ιν, λειτουργική σύγχυση και γραφειο-
ή υπερφόρτωση. Τέλος, το Ευρωπαϊκό
ούλιο, παρά τη σχετική βελτίωση της
του, παραμένει στις παρυφές των δι-
αστικών, με την ευρύτερη έννοια, μη-
ών. Σύμφωνα με το άρθρο I.7 η Προε-
ιλώς ζητά τη γνώμη του όσον αφορά τις
πυχές και τις βασικές επιλογές της
Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής
ειας και μεριμνά ώστε να λαμβάνονται
ς υπόψη οι απόψεις του. Παράλληλα,
ρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενημερώνεται
ί από την Προεδρία και την Επιτροπή
εξελίξεις της Εξωτερικής Πολιτικής
ιτικής Ασφάλειας της Ένωσης, ενώ
να απευθύνει ερωτήσεις ή να διατυ-
υστάσεις προς το Συμβούλιο. Επιπρο-
, διεξάγει κάθε χρόνο συζήτηση για

την πρόοδο που έχει σημειωθεί στους εν λόγω
τομείς. Συνοπτικά, το Κοινοβούλιο διατηρεί
το χαρακτήρα του ως forum συζητήσεων και
έκφρασης ευχών χωρίς αποφασιστική συμμε-
τοχή, με αυξανόμενο όμως πολιτικό βάρος.

Η ρεαλιστική αξιολόγηση των σχετικών δια-
τάξεων της Συνθήκης και ένας προσγειωμέ-
νος απολογισμός της εφαρμογής τους μετά
την 1η Νοεμβρίου 1993 –ημερομηνία που ετέ-
θη σε εφαρμογή η Συνθήκη για την Ευρωπαϊ-
κή Ένωση– στηρίζουν το συμπέρασμα ότι στο
Μάαστριχτ δεν επεχειρήθη τομή. Εάν μου
επιτρέπεται να χρησιμοποιήσω μία έκφραση,
απλώς άνοιξαν ένα παράθυρο με θέα. Στο
πλαίσιο των πολιτικών τους δυνατοτήτων τα
12 τότε κράτη-μέλη επροχώρησαν σε συμβι-
βασμούς, επέφεραν ορισμένες βελτιώσεις,
αποπειράθηκαν ορισμένες καινοτομίες, καλ-
λιέργησαν το έδαφος για μελλοντικές εξελί-
ξεις, δεν διάβηκαν, όμως, τον Ρουβίκωνα. Και
στο μέλλον θα συνεχίσει να πρυτανεύει η δια-
κυβερνητική λογική. Η ανάπτυξη μιας αυθε-
ντικής κοινής ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολι-
τικής και Πολιτικής Ασφάλειας θα εναπόκει-
ται στον πατριωτισμό των 12, και τώρα 15
κρατών-μελών, στη λογική του εθνικού συμ-
φέροντος και στην καταθλιπτική παρουσία
του εσωτερικού πολιτικού κόστους και της
άσκησης εξωτερικής πολιτικής για εσωτερική
κατανάλωση, όπως θα έλεγε ο Θεόδωρος Πά-
γκαλος και η ομάδα των «τεσσάρων»

Οι κοινές δράσεις που έχουν υιοθετηθεί μέ-
χρι στιγμής (παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας
στη Βοσνία Ερζεγοβίνη, παρακολούθηση και
έλεγχος των τελευταίων εκλογών στη Ρωσία,
στήριξη των ειρηνευτικών προσπαθειών στη
Μέση Ανατολή, υποβοήθηση της διαδικασίας
δημοκρατικού μετασχηματισμού στη Νότιο
Αφρική, κ.ά.) επιβεβαιώνουν του λόγου το
αληθές. Οι ενωσιακές παρεμβάσεις συνι-
στούν μάλλον πολιτικά ανώδυνες πρωτοβου-
λίες σε τομείς ελάχιστα αμφιλεγόμενους. Η
παρουσία της Ένωσης δεν είναι ευκατοφρό-
νητη, είναι όμως δευτερεύουσα και οριακή.
Παρακολουθεί τα γεγονότα, στηρίζει υπάρ-
χουσες τάσεις, νομιμοποιεί ή απονομιμοποιεί
καταστάσεις, δεν αποτελεί όμως τον αποφά-
σιστικό παράγοντα.

Προς το παρόν, εκφράζω την άποψη ότι θα
ήταν μάλλον ουτοπικό να έχουμε διαφορετι-
κές υψηλότερες προσδοκίες. Τολμώ μάλιστα
να ισχυρισθώ ότι ο όρος Κοινή Εξωτερική
Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας που εμπε-
ριέχεται στον Τίτλο V είναι αν όχι ψευδεπί-
γραφος, πάντως επικίνδυνα εξωραϊστικός.
Γεγονός που όπως πολύ εύστοχα τονίζει ο
Christopher Hill σε σχετικό άρθρο του μπορεί
να οδηγήσει σε αυτό που αποκαλείται
capability-expectations gap –χάσμα δυνατοτή-

των και προσδοκιών– με σημαντικές παρενέ-
ργειες στην κοινή γνώμη των κρατών-μελών¹.

ΜΑΘΗΤΕΙΑ ΚΑΙ ΩΡΙΜΑΝΣΗ

Σύμφωνα με το άρθρο I.10 η επικείμενη
Αναθεωρητική Συνδιάσκεψη του 1996 θα εξε-
τάσει το ενδεχόμενο τροποποιήσεων στις δια-
τάξεις τις σχετικές με την Κοινή Εξωτερική
Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας. Δεν μπο-
ρώ να αποπειραθώ να προφητέψω τις μετα-
βολές που θα επέλθουν. Φοβούμαι, όμως, ότι
θα είναι δευτερεύουσες, οριακές, διαδικαστι-
κής φύσεως. Παρθενογενέσεις αποκλείονται
και πάντως δύσκολα προβλέπεται πλήρης
κοινοτικοποίηση του οικοδομήματος της κοι-
νής εξωτερικής πολιτικής. Το θεωρώ μάλλον
απίθανο, τουλάχιστο μεσοπρόθεσμα, η Ευ-
ρωπαϊκή Ένωση να μετεξελιχθεί από πλευ-
ράς εξωτερικής πολιτικής στο κλασικό είδος
κεντρικής υπερδύναμης με συγκεντρωτικές
και μεγαλεπήβολες ικανότητες εξωτερικής
δράσης με ενιαία υποδομή υπουργείου Εξω-
τερικών, ενιαία εκπροσώπηση και κλασικά
μέσα παρέμβασης στις διεθνείς σχέσεις. Για
ένα μεγάλο διάστημα η Ένωση θα παραμεί-
νει αυτό που αποκαλούμε *civilian power* με συ-
νεχώς διευρυνόμενα περιθώρια οικονομικής
επιρροής και πολιτικής ακτινοβολίας. Ιδιαίτε-
ρα στο χώρο του εκδημοκρατισμού πρώην αυ-
ταρχικών καθεστώτων, παροχής ανθρωπιστι-
κής βοήθειας, διαμεσολάβησης και παροχής
καλών υπηρεσιών σε περιπτώσεις διενέξεων,
εποπτείας του διεθνούς οικονομικού συστή-
ματος, προστασίας και προώθησης των αν-
θρωπίνων δικαιωμάτων, διαμόρφωσης γενι-
κότερα πλαισίων πολιτικού και οικονομικού
διαλόγου με τρίτα κράτη ή ομάδες κρατών και
ενδεχομένως ειρηνευτικών παρεμβάσεων σε
εστίες τριβών, η Ένωση έχει τη δυνατότητα
να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο. Από
πλευράς διαδικασιών το όλο σύστημα θα συ-
νεχίσει να λειτουργεί με βάση τα διακυβερνη-
τικά πρότυπα αναζήτησης συναινετικών πρω-
τοβουλιών με περιοδικές ενέσεις υπερεθνι-
κών ψηγμάτων. Τα κράτη-μέλη θα χρεια-
σθούν μεγάλο χρονικό διάστημα μαθητείας
και ωρίμανσης πριν απεμπολήσουν τα τελευ-
ταία σημαντικά αποθέματα κυριαρχίας. Η
κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφά-
λειας θα εκφράζει την πιο δυναμική και συγ-
χρόνως οδυνηρή έκφραση διπλωματικής
διελκυστίνδας και ανταλλαγμάτων. Όπως
ακριβώς η πεμπτουσία της Ευρώπης...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

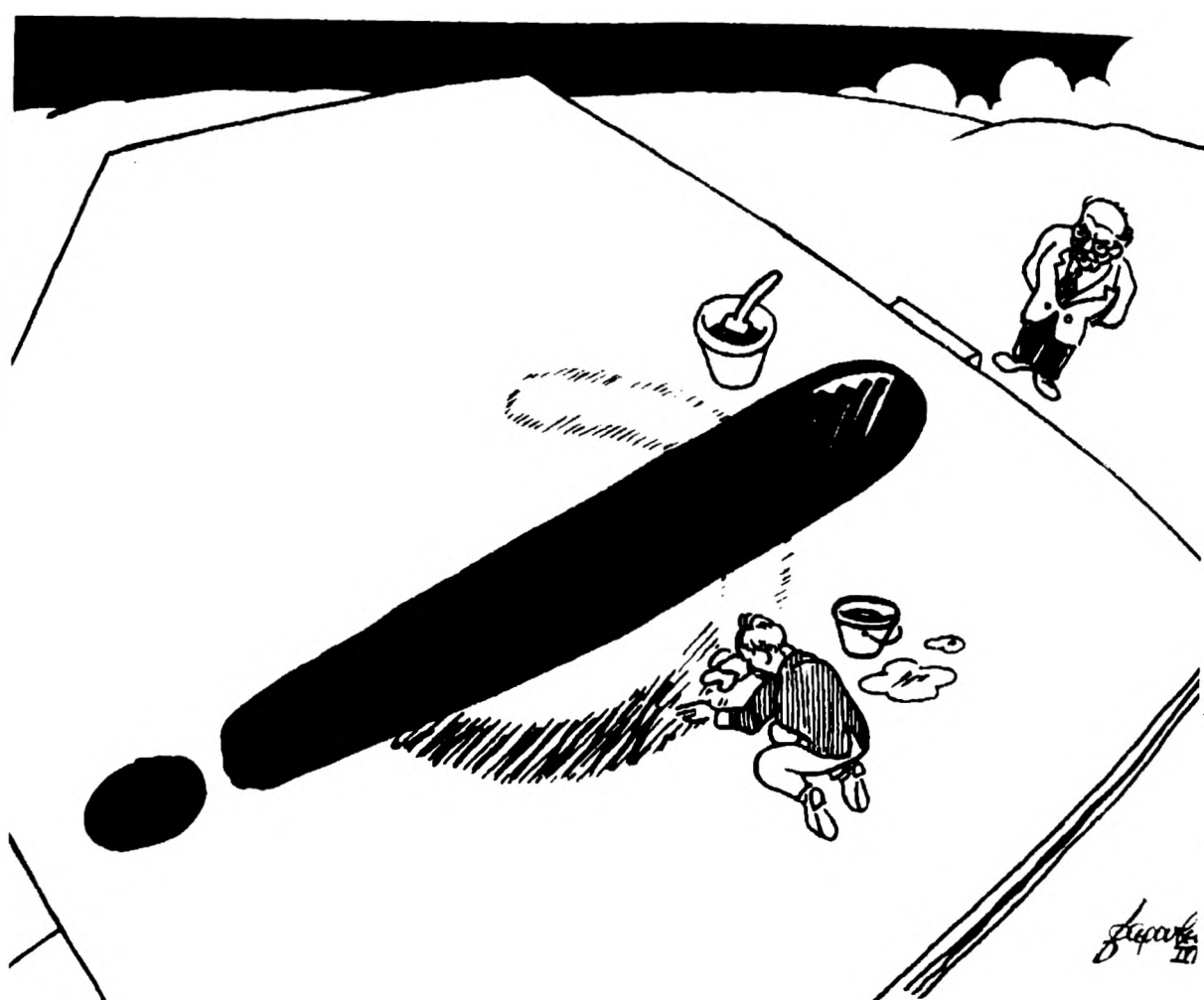
1. Hill Christopher, «The Capability-Expectations
Gap or Conceptualizing Europe's International
Role», *Journal of Common Market Studies*, τομ. 31,
αρ. 3, Σεπτέμβριος 1993.

Από την αμφισβήτηση στην αποδοχή

του Σωτήρη Ντάλη

Σε μια κρίσιμη καμπή για την Ευρωπαϊκή Ένωση, αναφορικά με την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996, η Ελλάδα από τις 4 Απριλίου έγινε πλήρες μέλος της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ). Θα «απολαμβάνει», λοιπόν, τα δικαιώματα που απορρέουν από τη Συνθήκη των Βρυξελλών μέχρι το 1998, οπότε εκπνέει αυτή η 50ετούς διάρκειας συνθήκη. «Κάλλιο αργά παρά ποτέ», θα μπορούσε κανείς να πει. Αφού η περίπτωση της ένταξης της χώρας μας στη ΔΕΕ αποτελεί ακόμη ένα χτυπητό παράδειγμα «χαμένων ευκαιριών» της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Με αποτέλεσμα αργότερα τα πράγματα να γίνονται πολυπλοκότερα και δυσμενέστερα για τις επιλογές μας...

Προϊόν της ψυχροπολεμικής περιόδου, η Συνθήκη των Βρυξελλών υπεγράφη στις 17 Μαρτίου 1948 από το Βέλγιο, τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία και οδήγησε στη δημιουργία του Οργανισμού της Συνθήκης των Βρυξελλών.

Έξι χρόνια αργότερα, κι ενώ είχε προηγηθεί ανεπιτυχής προσπάθεια για τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότη-

τας (1952-1954), που στόχευε στον έλεγχο του επανεξοπλισμού της Γερμανίας, η βρετανική διπλωματία κινήθηκε με μεγάλη αποτελεσματικότητα. Μετά από ρύθμιση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα από τη γαλλοβρετανική Εθνοσυνέλευση το 1954, οι Βρετανοί γκάλεσαν στο Λονδίνο τον Σεπτέμβριο του 1954 Συνδιάσκεψη εννέα Κρατών στην οποία πήραν μέρος οι έξι χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ανθρακί

υβα, οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και το Ηνωμένο Βασίλειο, με αντικείμενο την αναζή-
της μιας άλλης λύσης για το γερμανικό
βλήμα. Η Συνδιάσκεψη του Λονδίνου
σε το έναυσμα για την αναθεώρηση
Συνθήκης των Βρυξελλών.

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ

Το ένα μήνα αργότερα, τον Οκτώβριο
1954, με το Πρωτόκολλο του Παρισιού
επισημοποιήθηκε η Συνθήκη των Βρυξελλών.
Ο Οργανισμός της Συνθήκης μετονο-
μάστηκε σε Δυτικο-Ευρωπαϊκή Ένωση,
στην οποία εντάχθηκαν η Γερμανία και η
Ιταλία.

Η δημιουργία της ΔΕΕ υπήρξε μια πολύ
«λύση ανάγκης» για την ελεγχόμενη,
θεσμικά πλέον, πλήρη σύνδεση της
Γερμανίας με τη Δύση.

Όσο, η εξάρτηση της ΔΕΕ από το ισχυ-
ρο NATO την οδήγησε σε «χειμερία
της», που κράτησε τριάντα ολόκληρα
έτη.

Ο λήθαργος της ΔΕΕ διακόπηκε το
1984 όταν με αφορμή τον εορτασμό των
20 χρόνων της και με γαλλική πρωτο-
βουλία προτάθηκε ο επαναπροσδιορι-
σμός του ρόλου της.

Το Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών
της ΔΕΕ, υιοθέτησε τον
Μάρτιο του 1984, τη Διακήρυξη της Ρώ-
μης στην οποία τέθηκαν οι νέοι στόχοι
της ΔΕΕ. Ακολούθησαν τρία χρόνια διερ-
γασιών και επιφυλακτικών κινήσεων της
ΔΕΕ, μέχρι τον Οκτώβριο του 1987, οπότε
το Συμβούλιο υιοθέτησε την «Πλατφόρμα
για Ευρωπαϊκά Συμφέροντα Ασφάλει-
ας», γνωστή και ως «Πλατφόρμα της Χά-
γη».

Το 1987 η Ελλάδα έχασε τη μεγάλη ευ-
καιρία να προσεγγίσει τη ΔΕΕ. Αν και εί-
χε υποβάλει αίτηση ένταξης από τον Φε-
βρουάριο του 1987¹, απέφυγε να υιοθετή-
σει νέα κριτήρια για την ευρωπαϊκή
ένταξη που έθετε η «Πλατφόρμα της
Χάγης», κάτι που έπραξαν η Ισπανία και
η Πορτογαλία εισπράττοντας άμεσα την
αίτησή τους. Η τότε ελληνική κυβέρνηση
να προτίμησε την «ενεργό συμμετο-
χή στην «Κίνηση των έξι» για τον
Ευρωπαϊσμό-κίνηση φιλειρηνική που απο-
ρρέει, όμως, πρακτικά ατελέσφορη.

Η συνέχεια είναι γνωστή: τον Δεκέμ-
βριο του 1992 το Συμβούλιο Υπουργών
της ΔΕΕ κάλεσε την Ελλάδα, την Ιρλαν-

Μετέχοντας στη ΔΕΕ η Ελλάδα συμμετέχει στη διαμόρφωση μιας κοι- νής ευρωπαϊκής πολιτι- κής άμυνας και ασφά- λειας.

δία και τη Δανία να καταστούν πλήρη μέ-
λη της· κάλεσε όμως και την Τουρκία μαζί
με τη Νορβηγία και την Ισλανδία να γί-
νουν συνδεδεμένα μέλη.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ «ΑΜΕΣΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ»

Η σύνδεση της Τουρκίας με την ΔΕΕ,
συνοδεύτηκε και από τροποποίηση της
ανάγνωσης του άρθρου 5 της ΔΕΕ. Το άρ-
θρο αυτό αποτελούσε έναν από τους σο-
βαρούς λόγους που η Ελλάδα επιδίωκε
την ένταξή της στη ΔΕΕ, καθώς προέβλε-
πε την άμεση αντίδραση των χωρών της
ΔΕΕ σε περίπτωση που μια χώρα-μέλος
δεχόταν επίθεση (σε αντίθεση με αντί-
στοιχο άρθρο του NATO, όπου ο μηχανι-
σμός αλληλεγγύης δεν κινείται αυτόμα-
τα). Μετά την τροποποίηση του άρθρου 5,
δεν εμποδίζεται, για παράδειγμα, ένα
πρώτο χτύπημα της Τουρκίας εναντίον της
χώρας μας.

Το «μήνυμα» που εστάλη στην ελληνική
κυβέρνηση (Ν.Δ.) με την τροποποίηση του
άρθρου 5 από τη ΔΕΕ φαίνεται ότι πέρα-
σε απαρατήρητο. Μετά την υπογραφή του
πρωτοκόλλου της Ρώμης, η κυβέρνηση της
Νέας Δημοκρατίας δεν φρόντισε να τα-
κτοποιήσει εγκαίρως την εκκρεμότητα της
επικύρωσης της Συνθήκης από τη Βουλή,
ώστε να ακολουθήσουν αμέσως οι επικυ-
ρώσεις κι από τα υπόλοιπα κοινοβούλια
των χωρών-μελών της ΔΕΕ. Στις υπομνή-
σεις και οχλήσεις παραγόντων της ΔΕΕ,
ότι η διατήρηση της ελληνικής εκκρεμότη-
τας μπλοκάρει τους όποιους σχεδια-
σμούς της ΔΕΕ στην κατεύθυνση της διεύ-
ρυνσής της, αλλά και του προσδιορισμού
του χαρακτήρα της, το ελληνικό Υπουρ-
γείο Εξωτερικών απαντούσε ότι δεν
υπάρχει «σκοπιμότητα» στην καθυστέρη-

ση και ότι «δεν ήρθε το θέμα για συζήτηση
στη Βουλή λόγω φόρτου εργασίας»! Έτσι,
εμφανιζόταν η Ελλάδα να διαμαρτύρεται
γιατί δεν την «προσέχει» η Ευρώπη, ενώ η
ίδια δεν έκανε τίποτα για να επισπεύσει
διαδικασίες που, αν μη τι άλλο, ενίσχυαν
το ευρωπαϊκό προφίλ και τη θέση της στα
Βαλκάνια.

Γεγονός πάντως είναι ότι, έστω και με
καθυστερήσεις, η Ελλάδα είναι πλέον μέ-
λος της ΔΕΕ, ολοκληρώνοντας την ένταξή
της στην Ευρωπαϊκή Ένωση (η ΔΕΕ είναι
αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της
Ευρωπαϊκής Ένωσης). Επιπλέον ενσω-
ματώνεται σε έναν ακόμη συλλογικό ορ-
γανισμό με συνεχώς αυξανόμενη σημα-
σία.

ΤΑ «ΥΠΕΡ» ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η ένταξη της χώρας στη ΔΕΕ (έστω και
με τροποποιημένο το άρθρο 5) έχει δύο ση-
μαντικά θετικά στοιχεία: Σ' ένα πρώτο
επίπεδο, κάνει πιο δύσκολη μια ωμή πρό-
κληση από την Τουρκία. Σ' ένα δεύτερο
επίπεδο, δίδεται στην Ελλάδα η ευκαιρία
να αναπτύξει πρωτοβουλίες και κινήσεις
συμμετέχοντας στη διαμόρφωση μιας ευ-
ρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας, κάτι που
δεν μπορεί να πετύχει μέσα στο NATO
λόγω της παρουσίας της Τουρκίας. Για
παράδειγμα, η ένταξη της χώρας στο
στρατιωτικό Ευρωπαϊκό Σώμα (Euro-
corps) θα μπορούσε να είναι μια πρωτο-
βουλία για την αναβάθμιση του ελληνικού
ρόλου στην εμπέδωση της ασφάλειας στα
Βαλκάνια και τη Μεσόγειο. Ένα τέτοιο
ενδεχόμενο φαίνεται να αντιμετωπίζεται
με θετική διάθεση από ελληνικής πλευ-
ράς, αν δεχθούμε και την επίσημη δήλωση
του υπουργού Εθνικής Άμυνας Γ. Αρσένη
στις Βρυξέλλες στις 4 Απριλίου.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Για την εξελικτική πορεία των σχέσεων
Ελλάδας-ΔΕΕ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρου-
σιάζουν τα άρθρα του πρέσβη Στ. Σταθάτου
όπως αυτό στο Βήμα στις 2.4.1995 (Ο Στέφανος
Σταθάτος, ως πρέσβης της Ελλάδας στο Λονδί-
νο, υπέβαλε την αίτηση ένταξης στη ΔΕΕ το
1987). Επίσης για την πορεία της ένταξης της
Ελλάδας στη ΔΕΕ βλέπε αναλυτικά το βιβλίο
του Π. Κ. Ιωακειμίδη, *Ευρωπαϊκή Πολιτική
Ένωση. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η Ελλά-
δα*, εκδ. Θεμέλιο.

Η κρίση της πολιτικής στην Ευρώπη

ΤΟ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

του Στέλιου Μαλλικούρη

Μια κρίση του πολιτικού συστήματος διαπερνά στην εποχή μας τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ορισμένα χαρακτηριστικά είναι κοινά και άλλα παρατηρούνται σε ορισμένες μόνο κοινωνίες, προϊόντων ειδικότερων συνθηκών που επικρατούν σε αυτές. Η εκτεταμένη διαφθορά και η αδυναμία επίλυσης βασικών προβλημάτων της σύγχρονης ζωής, όπως η ανεργία, έχουν υποσκάψει την αξιοπιστία του πολιτικού προσωπικού των ανεπτυγμένων χωρών.

Τη διαφθορά προκαλούν σε μεγάλο βαθμό τα τεράστια ποσά που απαιτούνται για τα σύγχρονα δημόσια έργα και ως συνέπεια αυτών η διαπλοκή πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων, η παράνομη χρηματοδότηση των κομμάτων και η συγκέντρωση πλούτου σε λίγα χέρια. Παράλληλα, τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα συσσωρεύονται, ενώ οι πολίτες δεν έχουν πια να προτείνουν αξιόπιστες λύσεις. Ο άκρατος φιλελευθερισμός δεν ήταν πανάκεια, όπως πολλοί πίστεψαν. Αντίθετα, αύξησε την ανεργία και δημιούργησε την κοινωνία των δύο τρίτων.

Στις μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες βλέπουμε όλο και πιο πολλούς νέους ανθρώπους, άστεγους και άνεργους, αναγκασμένους συχνά να επαιτούν. Οι στρατιές των ανέργων αυξάνονται, ενώ ο πλούτος συγκεντρώνεται σε ολοένα μικρότερο ποσοστό της κοινωνίας και ο αποκλεισμός περιλαμβάνει όλο και μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων. Για πολλούς, ο κίνδυνος απώλειας της εργασίας τους αποτελεί συνεχή εφιάλη. Άλλοι θεωρούν ότι η κακή τους τύχη δεν αλλάζει, παρά την εναλλαγή των διαφόρων κομμάτων και το γεγονός ότι την πραγματική εξουσία ασκούν τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα, που ελέγχουν πλέον ασφυκτικά την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή κάθε χώρας, όπως ελέγ-

χουν και τα ΜΜΕ. Τη δυσαρέσκεια αυτή καρπώνονται αντιδραστικοί πολιτικοί σχηματισμοί και αντιδραστικές ιδέες, όπως η ξενοφοβία και ο ρατσισμός, που προσελκύουν όλο και περισσότερο, κυρίως τα κοινωνικά εκείνα στρώματα τα οποία υφίστανται τις συνέπειες της οικονομικής δυσπραγίας, της μείωσης των κοινωνικών παροχών και της αύξησης της εγκληματικότητας στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η αλληλεγγύη εκλείπει και δημιουργείται ρήγ-

μα στον ιστό της κοινωνίας. Η άλυτη κρίση κινδυνεύει να πλήξει την αξιοπιστία του κοινοβουλευτικού συστήματος, να μιμνησθή την εντύπωση ότι αυτό διαστρεβλωθεί, ότι ασκείται κατά τον άδικο και όχι ουσιαστικό τρόπο και ότι διαπληρετεί πλέον τα συμφέροντα του ισχυρού, αλλά μιας μικρής ομάδας που τη ραβδαίνει. Αυτή την κρίση διέρχονται και οι προηγμένες δημοκρατικές κοινωνίες, τη μεγαλύτερη μετά το τέλος του παγκόσμιου πολέμου. Άλλες χώρες πληττεί λιγότερο, διότι οι δομές τους είναι πιο ανθεκτικές, άλλες περισσότερο, διότι είναι πιο αδύνατες και έχουν επιπλέον προβλήματα, λόγω των ειδικών συνθηκών που επικρατούν σε αυτές, όπως για παράδειγμα το πρόβλημα της οργανωμένης εγκληματικότητας στην Ιταλία. Πάνω δυτικές κοινωνίες και ισχυρή συγκοινωνία διαθέτουν και κοινωνία πολιτών και πολιτικό υλικό, ώστε παρά τις δυσκολίες να μπορούν να ελπίζουν ότι μακροπρόθεσμα ξεπεράσουν την κρίση.

Πιο περίπλοκη είναι η περίπτωση Ελλάδας. Αντιμετωπίζει και αυτή τα ίδια προβλήματα των λοιπών ευρωπαϊκών χωρών, αλλά σε μικρότερο και άλλα σε μεγαλύτερο βαθμό. Η κοινωνική αλληλεγγύη έχει ακόμη διαρραγεί και η ανεργία αποκλεισμός μας επηρεάζουν λι-

τι τις βιομηχανικές κοινωνίες, με τη
εια και της παράλληλης αγοράς. Η οι-
μικη διαφθορά, όμως, και η μείωση
ξιοπιστίας του πολιτικού κόσμου στα
της κοινής γνώμης είναι ίσως μεγα-
ες. Επίσης, η αντίσταση της κοινω-
ων πολιτών είναι πολύ αδύναμη στη
μας. Σε όλα αυτά πρέπει να προστε-
και μερικά ειδικά χαρακτηριστικά.
τοχές του πολιτικού μας συστήματος
ίσεις διαρκείας είναι μειωμένες. Γι'
και είδαμε επανειλημμένα να ανα-
ται το νόμιμό μας πολίτευμα. Κύρια
των μειωμένων αντοχών μας είναι η
ειακή συγκρότηση του κρατικού μας
ισμού και της ελληνικής κοινωνίας
ότερα.

όγοι των πελατειακών δομών είναι
και περίπλοκοι: ιστορικοί, γεωγρα-
οικονομικοί, κοινωνικοί και πολιτι-
εν είναι δυνατό να αναλυθούν σε λί-
καμμές. Σ' αυτούς πάντως οφείλεται
η αδυναμία να συγκροτήσουμε μία
ονη δημοκρατική πολιτεία. Και μαζί
γενικότερη κρίση που διέρχεται η
τη, κάνουν το δικό μας πρόβλημα
πιο δύσκολο. Όλοι γνωρίζουμε ότι
νικός κρατικός μηχανισμός δεν λει-
εί και συνεπώς δεν μπορεί να παρά-

γει πολιτική σε κανένα τομέα. Γι' αυτό δεν
έχουμε εξωτερική πολιτική, εκπαιδευτική,
υγείας κ.λπ. Ούτε είμαστε σε θέση να φέ-
ρουμε εις πέρας τα μεγάλα έργα υποδομής
που χρειαζόμαστε. Η δημόσια διοίκηση
μόνο διεκπεραιωτικές δυνατότητες έχει,
και αυτές χαμηλής ποιότητας. Η ανασυ-
γκρότησή της είναι πολύ δύσκολη, αν όχι
και αδύνατη, διότι δεν οφείλεται σε κάποι-
ες περιστασιακές δυσλειτουργίες. Οι αδυ-
ναμίες της είναι δομικές. Το πρόβλημα εί-
ναι δηλαδή κοινωνικοπολιτικό και όχι τε-
χνικό, οπότε η ρύθμισή του θα ήταν εφικτή.
Είναι, βέβαια, εύκολο άλλοθι να αποδί-
δουμε όλες τις ευθύνες για την κακοδαιμο-
νία μας στον πολιτικό κόσμο, που κατ' τα
άλλα είναι πράγματι ξεπερασμένος και
δεν μπορεί να αντιμετωπίσει με επιτυχία
τα προβλήματά μας. Όμως, ο κόσμος αυ-
τός προέρχεται από μας, είναι δημιούργη-
μά μας και κομμάτι της κοινωνίας μας, με-
γάλα τμήματα της οποίας έχουν γαλουχη-
θεί επί δεκαετίες στο σύστημα της πολιτι-
κής πατρωνείας, δεν είναι διατεθειμένα να
αποκολληθούν από αυτό και το αναπαρά-
γουν. Το κράτος στελεχώνεται, εν πολλοίς,
από την κορυφή μέχρι τα χαμηλότερα κλι-
μάκιά του με πελατειακά και κομματικά
κριτήρια, χωρίς αξιοκρατία εξαιτίας του

κομματισμού, αλλά και των πιέσεων των
εκλογέων προς τους αντιπροσώπους τους.
Αναπαράγεται έτσι ένας φαύλος κύκλος, ο
οποίος, με δική μας ευθύνη, καθηλώνει
στην υπανάπτυξη όλη τη χώρα και νεκρώ-
νει όλες τις ζωογόνες δυνάμεις της. Οι
αποτυχίες σε όλους τους τομείς της δημό-
σιας ζωής, εξωτερικούς και εσωτερικούς,
είναι οι διαφορετικές όψεις του ίδιου νομί-
σματος, της ανυπαρξίας σοβαρών κρατι-
κών δομών. Δεν υπάρχει μαγική συνταγή
για τη θεραπεία του. Μόνον ο χρόνος θα
δείξει κατά πόσον οι Έλληνες έχουν την
ικανότητα να πάρουν τις τύχες τους στα χέ-
ρια τους και να ανταποκριθούν στις ανά-
γκες του σύγχρονου κόσμου.

Μπορεί, όμως, να προβληθεί και η άπο-
ψη ότι το πολιτικό μας σύστημα έχει πλή-
ρως αυτονομηθεί και λειτουργεί πλέον
ανεξάρτητα, ερήμην και έξω από την κοι-
νωνία, η οποία δεν μπορεί πλέον να το
ελέγξει. Η αποδοχή του συλλογισμού αυ-
τού είναι πολύ επικίνδυνη, διότι αναιρεί τη
δημοκρατική νομιμοποίηση, στην οποία
στηρίζονται τα αντιπροσωπευτικά πολι-
τεύματα. Αν την υιοθετήσει ένας σημαντι-
κός αριθμός πολιτών, τότε κινδυνεύει να
αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση του δημο-
κρατικού βίου της χώρας.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ

ΟΙ ΚΟΚΚΙΝΟΙ ΞΑΜΑΡΧΟΝΤΑΙ;

ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ - Α. Α. ΛΙΒΑΝΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥ
ΤΥΠΟ

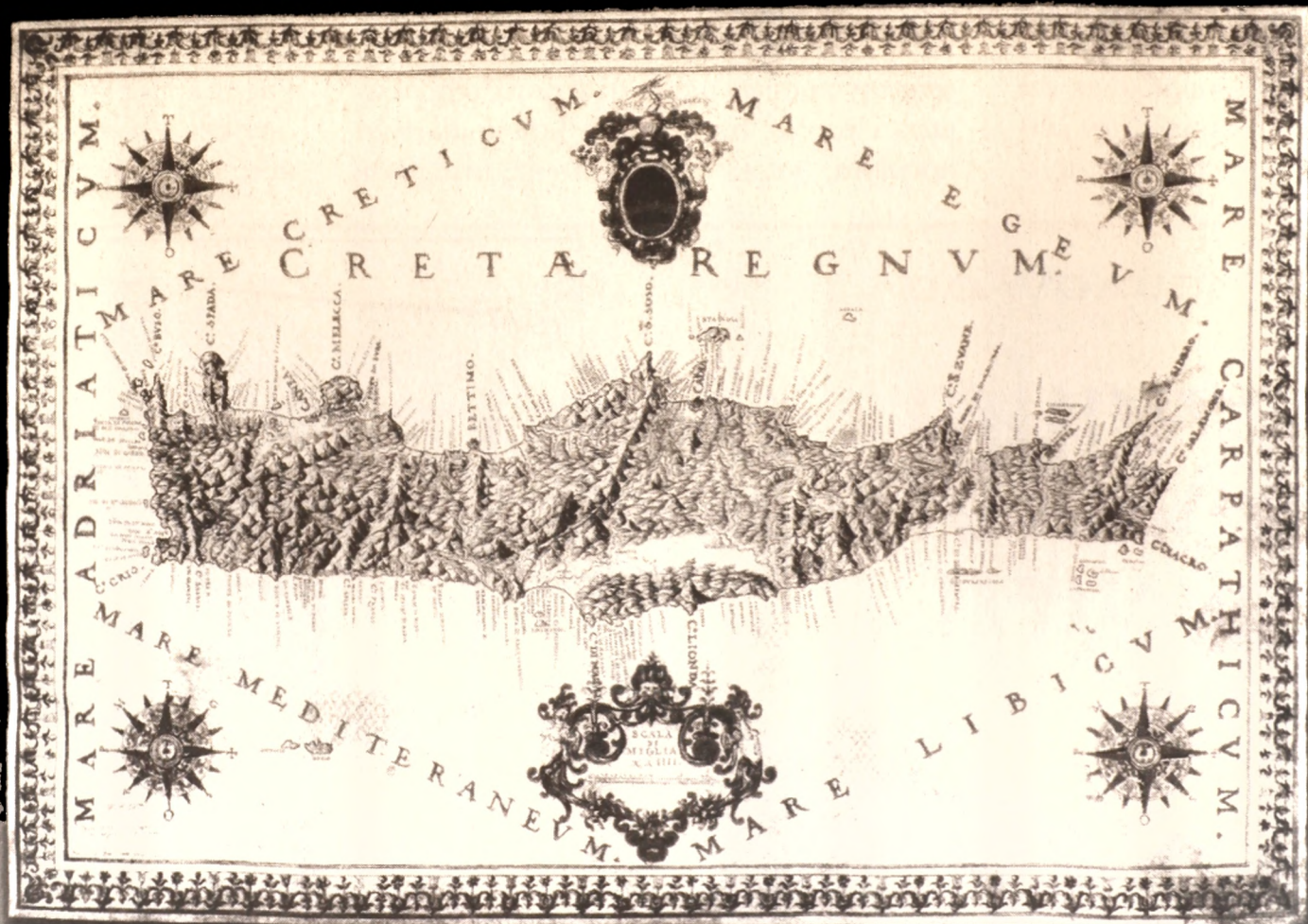
Ο Ανδρέας Πετρουλάκης, γνωστός από την καθημερινή του παρουσία στην «Αυγή», στο πρώτο του λεύκωμα, καταγράφει τα καθεκαστα της πολιτικής μας ζωής με καυστικό χιούμορ και μοναδική διεισδυτικότητα.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
Δεινοκράτους 131 Αθήνα 115 21 τηλ.: 7249300

ΓΙΑΝΝΗ ΧΡΗΣΤΑΚΗ – ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑΚΗ

Η ΚΡΗΤΗ

ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΗ ΧΡΗΣΤΑΚΗ – ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑΚΗ

Η ΚΡΗΤΗ

ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ

«Η περιπέτεια της Κρήτης και των ανθρώπων της»
θα μπορούσε να τιτλοφορηθεί
αυτή η Ιστορία της Μεγαλονήσου
- μια περιπέτεια συγκλονιστική μέσα στους αιώνες,
από τη Νεολιθική Εποχή μέχρι σήμερα.
Μυθολογία και Ιστορία, θεοί και θνητοί,
πόλεμοι και πολιτισμός, πολιτικοί και
κοινωνικοί τρόποι ζωής, και κυρίως
μια αγωνιστική επιμονή των Κρητικών
να μην επιτρέψουν να μολυνθεί η γη και το αίμα τους
από τους κατά καιρούς κατακτητές τους,
συνθέτουν αυτήν την περιπέτεια μέσα
στους θυελλώδεις ανέμους του χρόνου
και των ποικίλων ανακατατάξεων.
Από τον Δία και τον Τάλω, τον Μίνωα και
τη γραμμική γραφή, το τέλος του μινωικού
πολιτισμού από τα ελληνικά φύλα που εισέβαλαν
στο νησί ως τα χρόνια του Βυζαντίου,
την αραβοκρατία, την ενετοκρατία και την
τουρκοκρατία οι Κρητικοί έχουν να δείξουν μια
τέτοια δυναμική στην ιστορική παρουσία τους
που - το λιγότερο - εντυπωσιάζει.
Η συμμετοχή εξάλλου της Κρήτης στους
εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες από το 1821
και ως την ξακουστή Μάχη της κατά των Ναζί
την έχει ανεβάσει πολύ ψηλά στην ελληνική
και στην παγκόσμια συνείδηση.

Η Ιστορία αυτή της Κρήτης έχει συλλέξει
συστηματικά όλα τα στοιχεία που συνθέτουν
την παρουσία του νησιού στον κόσμο,
και ο αναγνώστης της έχει την ευκαιρία
να παρακολουθήσει άνετα την πορεία του
μέσα στον ιστορικό χρόνο από το
2600 π. Χ. ως τις ημέρες μας.

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

«ΕΥΠΡΕΠΕΙΑ» ΣΤΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ ΣΤΟΝ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟ

του Δημήτρη Σκούφη
dimanhsk@athena.compulink.forthnet.gr

Εκτός από την εξασφάλιση του απορρήτου στις επικοινωνίες, ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα για τον κυβερνοχώρο είναι και αυτό της λογοκρισίας, με όποια μορφή κι αν εμφανίζεται. Μήπως άραγε δεν είναι αυτό ένα πρόβλημα που συναντάται στην καθημερινή πρακτική όλων των υπαρχόντων μέσων μαζικής επικοινωνίας, γραπτών και ηλεκτρονικών;

Ειδικά όμως σε ό,τι αφορά το INTERNET, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, μια και το μέσο αυτό έχει σημαντικά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Το πιο σημαντικό από τα χαρακτηριστικά αυτά είναι η δυνατότητα που έχει ο καθένας να δημοσιοποιεί τις απόψεις του: Μπορεί να ρίξει το μήνυμά του στον ωκεανό των πληροφοριών και υπάρχουν αρκετές έως πολλές πιθανότητες πως κάποιος, ενδιαφερόμενος ή μη, θα το λάβουν. Αυτό το χαρακτηριστικό αλλάζει ριζικά το ρόλο του αποδέκτη του μηνύματος: από παθητικός αναγνώστης, ακροατής ή θεατής έχει τη δυνατότητα να μετατραπεί και σε πομπό. Είναι αυτονόητο πως το χαρακτηριστικό αυτό, που θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε «δυνατότητα αλληλεπίδρασης» με το μέσο, είναι το καινούργιο στοιχείο που αλλάζει κάποιους από τους καθιερωμένους κανόνες στο παιχνίδι των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Είναι επόμενο, όταν οι όροι αλλάζουν, οι κάθε μορφής «κύριοι» του παιχνιδιού των μέσων μαζικής επικοινωνίας, αλλά και εκείνοι που θίγονται από τις αλλαγές αυτές να ανησυχούν (ιδιαίτερα από τότε που το INTERNET απέκτησε την «κρίσιμη μάζα» κοινού που το μετέτρεψε σε καθιερωμένο μέσο μαζικής επικοινωνίας) και η ανησυχία τους αυτή να παίρνει διάφορες μορφές που τελικά συγκλίνουν σε μία και μοναδική: Αυτή του Μεγάλου

Αδελφού. Η λογοκρισία είναι μια άλλη όψη του φαινομένου αυτού που νομίζουμε πως αξίζει να τη δούμε από κοντά.

Ελευθεροστομία, πορνογραφία και ελευθερία στην έκφραση

Το μετα-δίκτυο INTERNET δημιουργήθηκε για να εξυπηρετεί τις ανάγκες ερευνητών και επιστημόνων. Όταν άρχισε να χρησιμοποιείται και από τους σπουδαστές, ήταν επόμενο να επικρατήσει στη μικρή αυτή εικονική «κοινωνία» ένα κλίμα που αντανakλούσε τις συνήθειες του χώρου. Ανάμεσα σ' αυτές, και η ελευθεροστομία που χαρακτήριζε τους φοιτητές της δεκαετίας του '70 και του '80 (και τους χαρακτηρίζει ακόμη). Δεν είναι άγνωστα στο χώρο μερικά αρκτικόλεξα που έλκουν την καταγωγή από το λεξιλόγιο των hackers, όπως η ευρύτατα διαδεδομένη υπόδειξη προς νέους χρήστες «rtfm» που είναι σύντμηση των λέξεων «read the fucking manual».

Παράλληλα με αυτή τη φυσιολογική και αναμενόμενη ελευθεροστομία, δημιουργήθηκαν μια σειρά από διασκέψεις, όπως η alt.sex και η alt.drugs με το αντίστοιχο περιεχόμενο. Η πρώτη προσπάθεια να λογοκριθεί το περιεχόμενο αυτών των διασκέψεων στο τέλος της δεκαετίας του '70 κατέληξε στην ανεξάρτητη λειτουργία των διασκέψεων αυτών από το υπόλοιπο δίκτυο, μέσα από την οποία ξεπήδησε το πολύ διαδεδομένο σήμερα σύστημα διασκέψεων USENET. Η αντίδραση της κοινότητας στη λογοκρισία ήταν γρήγορη και αποτελεσματική, κανείς όμως δεν έδωσε μεγάλη σημασία τότε: Το κοινό που είχε πρόσβαση στις σχετικές πληροφορίες ήταν μικρό.

Σταδιακά, το σύστημα διασκέψεων USENET άρχισε να μεγαλώνει. Προστέ-

θηκαν νέες διασκέψεις, επί παντός επιστητού. Δεν έλειπαν βέβαια και οι θαυρά σεξουαλικού περιεχομένου, και εκείνες που ασχολούνταν με οθώδη και «ενοχλητικά» κοινωνικά πολιτικά θέματα και μάλιστα με πειστική εμβέλεια. Δίπλα στις διασκέψεις alt.sex.bondage (με θέμα το σαδομαζωχισμό) και alt.sex.zoophilia (με προαπογευματινό περιεχόμενο) δημιουργήθηκε η διασκέψη alt.activism που αναφέρεται σε οτιδήποτε σχετίζεται με τον κάθε μορφής πολιτικό ακτιβισμό, η διάσκέψη alt.society.civil.liberties, η διάσκέψη alt.society.anarchy και πολλές άλλες παρόμοιες περιεχόμενες.

Στις διασκέψεις αυτές δεν ασκείται μερική λογοκρισία. Ο καθένας μπορεί να δημοσιοποιήσει τα ενδιαφέροντά του, μπορεί να συμμετάσχει ελεύθερα εκφράζοντας τις απόψεις του. Στην ιδιόμορφη και χρωματιστή κοινωνία του INTERNET υπάρχει μια θέση για όλους, ακόμα και για τους λεγόμενους «περιθωριακούς» λόγω πολιτικών πεποιθήσεων είτε σεξουαλικών προτιμήσεων. Η διασκέψη αυτή βέβαια δεν σημαίνει πως ελέγχουμε τις δύο αυτές κατηγορίες. Κανείς απλά μια διαπίστωση: το INTERNET μοιάζει λίγο με το περίπτερο της νιότης μας όπου τα πορνοέντυπα συναντούν με τα περιοδικά πολιτικού και κοινωνικού προβληματισμού, με τα λογοτεχνικά περιοδικά και με τις καθημερινές εφημερίδες χωρίς κανέναν να ελέγχει. Ο καθένας μας, τελικά, διαλέγει το που του αρμόζει.

...και μερικά πολύ πιο «ενοχλητικά» τα

Ψάχνοντας λίγο περισσότερο, αντιστοιχεί κανείς και μερικά πολύ «ενο-

θέματα. Όπως για
δειγμα, το αρχείο με
ογοκρινόμενες από τα
μέσα μαζικής επι-
νώας ειδήσεις που
χει στο Πανεπιστή-
ριο της Καλιφόρ-
το γνωστό και ως
«Project Censored»¹. Σκο-
της προσπάθειας αυ-
ναι να δημοσιοποιή-
ν έκταση της ασκού-
λογοκρισίας στις
εντοπίζοντας ειδή-
και γεγονότα για τα
το κοινό θα έπρεπε
ναι ενήμερο, αλλά
ίναι «για τον ένα ή
λο λόγο».

εσα στις «ενοχλητι-
και απόλυτα έγκυρες ειδήσεις του
ντοπίζουμε την αναφορά του ΟΗΕ
βία στην παιδική ηλικία που ανα-
ότι οι 9 στους 10 θανάτους παιδιών
ράξεις βίας στον βιομηχανικά ανε-
ένο κόσμο συμβαίνουν στις ΗΠΑ.
όμη μαθαίνουμε ότι ενώ τα μέσα
ής επικοινωνίας επικαλούνται αν-
στικούς λόγους για την επέμβαση
ΠΑ στη Σομαλία, η δημοσιογραφί-
υνα ανέφερε ότι «τέσσερις από τις
ύτερες αμερικανικές εταιρείες πε-
ων εξετάζουν τη δυνατότητα απο-
ικής εκμετάλλευσης των κοιτασμά-
ετρελαίου σε εκτάσεις χιλιάδων τε-
νικών χιλιομέτρων στη Σομαλία».
ς ειδήσεις του 1992 που δεν παρου-
γκαν από τα μέσα μαζικής επικοι-
ς ξεχωρίζουμε ανάμεσα στις άλλες
δηση πως, ενώ ο ψυχρός πόλεμος
λειώσσει, η ψυχροπολεμική μηχανή
ής ασφαλείας» του Πενταγώνου
λουθεί να καταβροχθείζει περίπου
ατ. δολάρια»².

γίνεται εύκολα αντιληπτό, όταν
ουν 35.000.000 περίπου πιθανοί
κτες των πληροφοριών αυτών σε
ρη την υφήλιο, κάποιοι αρχίζουν
συχούν και μάλιστα πολύ έντονα.

**«ευπρέπεια» στις επικοινωνίες
προστάτες της**

ησυχία» αυτή δεν άργησε να εκ-
εί και μάλιστα καλυμμένη κάτω
ην προσφιλή μορφή της «προστα-
ου κοινού και των παιδιών από την
γραφία». Οι γερονσιαστές Εχον

**We
Will
Not
Be**

PROJECT CENSORED
Sonoma State University
Robnert Park, CA 94928
707/664-2500 FAX 707/664-0597

και Gorton πρότειναν για ψήφιση στο
Κογκρέσο την «Πράξη για την ευπρέπεια
στις επικοινωνίες» που αναμένεται να
συζητηθεί μέσα στο πρώτο εξάμηνο του
1995. Ο νόμος αυτός προβλέπει ότι «ό-
ποιος δημιουργεί, μεταδίδει ή με οποιον-
δήποτε τρόπο διαθέτει οποιοδήποτε σχό-
λιο, αίτηση, πρόταση, εικόνα ή άλλης
μορφής μήνυμα που είναι πορνογραφικό,
άσεμνο, ασελγές, πρόστυχο ή απρεπές
χρησιμοποιώντας οποιαδήποτε τηλεπι-
κοινωνιακή συσκευή θα τιμωρείται με
πρόστιμο 100.000 δολαρίων ή διετή φυ-
λάκιση»³.

Με βάση το νόμο αυτό, όσοι παρέχουν
υπηρεσίες σύνδεσης με το μεταδίκτυο
INTERNET γίνονται αλληλεγγύως
υπεύθυνοι με αυτούς που μεταδίδουν
πληροφορίες τέτοιας μορφής και επομέ-
νως, αν δεν θέλουν να υποστούν τις νομι-
κές συνέπειες, θα πρέπει να ελέγχουν
και να λογοκρίνουν όχι μόνο το περιεχό-
μενο των συστημάτων τους αλλά και τα
μήνυμα που ανταλλάσσουν οι πελάτες
τους. Έτσι, ή θα πρέπει να διαθέτουν ει-
δική υπηρεσία λογοκριτών ή θα πρέπει
να διακόψουν τη λειτουργία τους για να
μην υποστούν τις βαρύτερες νομικές συ-
νέπειες. Με άλλα λόγια, πίσω από την
προστασία της νεότητας και της οικογέ-
νειας κρύβεται ο περιορισμός της ελεύ-
θερης πρόσβασης στις πληροφορίες, η
μείωση των χρηστών και ο παρεπόμενος
μαρασμός του INTERNET.

Φυσικά, το πρόβλημα της προστασίας
των παιδιών από την πορνογραφία είναι
αναμφισβήτητο υπαρκτό και ακανθώδες.

Ακόμη, δεν λείπουν από
το INTERNET και εξαι-
ρετικά νοσηρά φαινόμε-
να, όπως είναι η παιδική
πορνεία και η μετάδοση
ιδιαίτερα νοσηρών πορ-
νογραφικών εικόνων.
Χωρίς αμφιβολία υπάρ-
χουν τεχνικές λύσεις που
επιτρέπουν στους γονείς
να εμποδίζουν τα παιδιά
τους να έχουν πρόσβαση
στα στοιχεία αυτά. Με τον
τρόπο αυτό η ευθύνη με-
ταφέρεται από τους φο-
ρείς των πληροφοριών
στους φυσικούς υπεύθυ-
νους που είναι οι γονείς.
Η δύναμη και η ευελιξία
των αλληλεπιδραστικών

μέσων μαζικής επικοινωνίας προσφέρει
τη μοναδική δυνατότητα στους γονείς να
ελέγχουν το περιεχόμενο των πληροφο-
ριών στις οποίες έχουν πρόσβαση τα παι-
διά, αφήνοντας ταυτόχρονα ελεύθερη τη
ροή των επίμαχων πληροφοριών προς
όσους ενήλικες τις θέλουν. Ποιες αντί-
στοιχες δυνατότητες ελέγχου υπάρχουν
π.χ. για τα θεάματα βίας που κατακλύ-
ζουν την τηλεόραση; Κι ακόμη, ποιος εί-
ναι εκείνος που θα ορίσει τι είναι «ευ-
πρεπές» και τι όχι;

Κατά τη γνώμη μας λοιπόν –και όχι μό-
νο– ο στόχος της νομικής αυτής ρύθμισης
δεν είναι η προστασία των ανηλίκων αλ-
λά ο περιορισμός της εμβέλειας και του
κοινού του INTERNET. Οι οργανώσεις
για την προστασία των ανθρωπίνων δι-
καιωμάτων και της ελευθερίας στην έκ-
φραση ιδεών έχουν ήδη κινητοποιηθεί
και ασκούν μεγάλες πιέσεις για να μην
ψηφιστεί ο νόμος αυτός. Ελπίζουμε πως
τελικά θα αφεθούν οι πολίτες του κυβερ-
νοχώρου να λύσουν μόνοι τους το πρό-
βλημα, χωρίς την ανάγκη λογοκρισίας
και χωρίς την απειλή από το άγρυπνο
βλέμμα του Μεγάλου Αδελφού που γνω-
ρίζει το καλό και το κακό για λογαριασμό
μας...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Περισσότερες πληροφορίες υπάρχουν στη δι-
εύθυνση: <http://censored.sonoma.edu/ProjectCensored>
2. Ibid.
3. Περισσότερες πληροφορίες υπάρχουν στη δι-
εύθυνση <http://www.eff.org>

ΗΡΕΜΗ ΔΥΝΑΜΗ

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ
ΦΙΛΙΠΠΟΥ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ

Επιμέλεια: Βασίλης Καπετανγιάννης

Νέες σφαγές στη Ρουάντα

Ιστοσελίδα
το στρατόπεδο Κιμπέχο της Ρουάντα νε-
κροί από τις σφαγές παραμένουν ακόμα
άταφοι. Δύσκολη και η καταμέτρηση των
αθώων θυμάτων. Οι αριθμοί έχουν χάσει
τη σημασία τους στην ανελέητη αυτή σφαγή
από των φυλών Χούτου και Τούτσι. Ευτελής η
άνθρωπνη ύπαρξη εκεί, μεταξύ φυλετικού μί-
σητος, φτώχειας, ασθενειών, και πείνας.

Στη Ρουάντα, όπου επικρατεί η φυλή
Τούτσι, προσπαθούν να υποβαθμίσουν τη
ρήχτιδα των γυναικοπαίδων Χούτου στο στρα-
τόπεδο. Οι εναπομείναντες εκεί τρέμουν για την
επόμενη τους, υποτάσσονται στο μοιραίο. Κανείς διε-
θνικός οργανισμός δεν μπορεί να βοηθήσει. Η αν-
θρωπιστική βοήθεια απλώς προσπαθεί να συντη-
ρήσει τους πρόσφυγες έχουν διαφύγει τη σφαγή
έχουν αποδεκατιστεί από άλλες αιτίες.

Από αυτό του φαύλου κύκλου αίματος μά-
ταινα αναζητούμε λύσεις... εκεί όπου δεν υπάρ-
χει. Διότι πρόκειται για προβλήματα που μόνο οι
οι φυλές μπορούν να λύσουν, αρχίζοντας
τη συμφωνία για το πολιτικό καθεστώς συμ-
φώνη όλων των μερών, χωρίς αποκλεισμούς.
Αντίθετα, οι προνομιούχοι θα αντισταθούν
και οι σημερινοί παρίες δεν θα παραμένουν

Ευτελής η
ανθρώπινη
ύπαρξη στη
Ρουάντα,
παγιδευμένη
μεταξύ του
φυλετικού
μίσους και
της φτώχειας.

επ' άπειρον αδρανείς. Η αιματοχυσία του περα-
σμένου Σαββάτου προσθέτει ένα ακόμα εμπόδιο
στην αναγκαία συμφιλίωση μεταξύ των φυλών και
στα βήματα που πρέπει να γίνουν για το μοίρασμα
της πολιτικής εξουσίας. Οι διεθνείς κατακραυγές
κατά της κυβέρνησης της Ρουάντα που ελέγχεται
από τους Τούτσι δεν πρόκειται να αλλάξουν την
κατάσταση. Ουδόλως ενδιαφέρεται κανείς για τα
«ανθρώπινα δικαιώματα», όταν η σφαγή του ενός
ισοδυναμεί με την επιβίωση του άλλου. Το μίσος
και το αίμα δεν χτίζουν γέφυρες. Η διεθνής κοινό-
τητα δεν έχει να επιδείξει επιτυχή παραδείγματα
επέμβασης σε ανάλογες εμφύλιες φυλετικές δια-
μάχες που αναπόφευκτα προϋποθέτουν πολιτική
εμπλοκή, ξένη κατοχή και ξένα στρατεύματα.

Το δίλημμα πάντα θα παραμένει μεταξύ παρέμ-
βασης -εμπλοκής και περιορισμού στην «ανθρωπι-
στική βοήθεια» αφήνοντας τους άλλους να τακιο-
ποιήσουν τις εσωτερικές τους υποθέσεις κατά τον
τρόπο που αυτοί νομίζουν «καλύτερο» -· έστω κι
αν αυτό σημαίνει ποταμούς αίματος, προσφυγιά,
πείνα, δυστυχία, ξεριζώμα καταστροφή. Προκρί-
νεται μια τέτοια χλιαρή στάση Πόντιου Πιλάτου
οσάκις οι σφαγιαζόμενοι λαοί δεν έχουν και πολύ
μεγάλη σημασία για τα συμφέροντα των μεγάλων.

Η Αριστερά μπορεί να αισιοδοξεί

της Άννας Χαραλάμπη-Φωκά

Επιτέλους, μια μεγάλη νίκη της Αριστεράς στην Ευρώπη, εκεί όπου δεν το περίμενε κανείς. Σ
Ιταλία, που μόλις πριν από ένα χρόνο είχε φέρει στο πολιτικό προσκήνιο το πρώην φασιστι
κόμμα –και μάλιστα πριν αυτό «μετανοήσει»– και είχε αναδείξει πρωθυπουργό τον πρόεδρο
απ' τις δημοφιλέστερες ποδοσφαιρικές ομάδες – και μεγαλοεπιχειρηματία– υπό το σύνθημ
«Φόρτσα Ιτάλια». Μα τι ακριβώς συνέβη; Πώς αυτή η στροφή, ή καλύτερα το «αναποδογύρι
όπως το αποκάλεσαν στην Ιταλία;

Την περασμένη Κυριακή, 23 Απριλίου, η μεγάλη πλειοψηφία του ιταλικού πληθυσμού (45 εκατομμύρια σε σύνολο 56) ψήφισε για την ανανέωση των τοπικών κυβερνήσεων των περιοχών στις οποίες είναι διηρημένη η Ιταλία. Μόνο οι 5 περιοχές που προσαρτήθηκαν στο ιταλικό κράτος κάτω από ειδικό καθεστώς (Σικελία, Σαρδηνία, Τρέντο, Τεργέστη και Αόστα), δεν κλήθηκαν εφέτος στις κάλπες, γιατί ακολουθούν διαφορετικό χρονοδιάγραμμα. Εκλογές σημαντικές, γιατί παρ' όλο που δεν μπορεί κανείς να αποκαλέσει την Ιταλία ομοσπονδιακό κράτος, οι περιοχές της έχουν μεγάλο βαθμό διοικητικής αυτονομίας με τάση προς την ενίσχυση. Οι πρόεδροι των περιοχών αυτών κυβερνούν «κρατίδια» χωρισμένα σε 3-4 επαρχίες, που ο πληθυσμός τους μετριέται σε εκατομμύρια. Τα οποία μάλιστα έχουν κάποια ιδιαίτερη πολιτιστική συνείδηση και βλέπουν τον εαυτό τους σαν συμπαγή σύνολα. Εκτός απ' τις 15 περιοχές, ανανέωναν τις τοπικές τους κυβερνήσεις και ορισμένες επαρχίες, δήμοι και τοπικές περιφέρειες

μεγάλων δήμων, με ένα πολύπλοκο εκλογικό σύστημα, διαφορετικό για την κάθε κατηγορία που φαίνεται ότι στοίχισε την ακύρωση του 10% των ψηφοδελτίων!

Τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, τα οριστικά αποτελέσματα δεν έχουν ακόμα ανακοινωθεί και ίσως να μην ανακοινωθούν επίσημα μέχρι και το τέλος της εβδομάδας εξαιτίας της πολυπλοκότητας του συστήματος ψηφοφορίας. Ξέρουμε πάντως ότι ο συνασπισμός της κεντροαριστεράς προηγείται σε 9 απ' τις 15 περιοχές και ότι ο «Πόλος της ελευθερίας και της καλής διακυβέρνησης» όπως μετριοφρόνως αποκάλεσε τον εαυτό της η συμμαχία της «Φόρτσα Ιτάλια» του Μπερλουσκόνι, του πρώην φασιστικού κόμματος και του τμήματος των πρώην χριστιανοδημοκρατών που απ' την αρχή τους ακολούθησε, είναι σταματημένος στο 40,6%. Το Δημοκρατικό Κόμμα της Αριστεράς αναδεικνύεται πρώτο κόμμα (για πρώτη φορά στην ιστορία της Ιταλίας), ξεπερνώντας το 25%, ενώ η «Φόρτσα Ιταλία» μαζί με εκείνους τους χριστιανοδημοκράτες συμμάχους της που προσχώρησαν την τελευταία στιγμή, είναι σταματημένη κάπου λί-

γο πιο πάνω από το 22%. Σε 6 περιφέρειες υπεροχή της κεντροαριστεράς σημειώθηκε αμέσως. Σε άλλες 3 η διαφορά είναι μικρή, αλλά οπωσδήποτε η Αριστερά κερδίζει. Στην Μπολόνια και στη Φλωρεντία οι δήμαρχοι της κεντροαριστεράς εκλέχθηκαν στον πρώτο γύρο.

ΚΩΔΩΝ ΚΙΝΔΥΝΟΥ!

Ο πρώην πρόεδρος της Δημοκρατίας και «μετανοήσας» χριστιανοδημοκράτης **Φραντσέσκο Κοσσίγκα**, έσπει κρούσει απ' τα μικρόφωνα της Ραδιοκρατικής ιταλικής ραδιοφωνίας κλήση, τον κώδωνα του κινδύνου σθέτοντας στις ψήφους του ΔΚΑ φους της Κομμουνιστικής Επανάστασης που είναι ψήφοι ομοιογενείς, η Αριστερά ξεπερνά το 33-34% των ψήφων. **Φτάσαμε δηλαδή –είπε μεταξύ των άλλων– σε επίπεδα που ούτε το 1946 η Κομμουνιστική Κόμμα είχε ποτέ α**

Αποτέλεσμα που κανείς δεν περίμενε. Όλοι βέβαια οι αμερόληπτοι παλιότες διαπίστωναν κάποια ισοπαλία μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς, αλλά πώς η τελευταία θα υπερτερούσε;

ΝΟΣΤΙΜΙΕΣ! ΝΑ ΓΛΥΦΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΥΣΤΑΚΙΑ...

GIANNIELLI

στην Ιταλία. Στο σκίτσο της Κοριέρε
Είρα ο Νταλέμα σουβλίζει
περλουσκόνι!

κι ότι λόγω του πλειοψηφικού συ-
σ, θα κατάφερε τελικά να επι-
σει.
τοίτηση αυτή βασιζόταν στο ότι η
εμφανιζόταν πιο ομοιογενής και
κή, πιο σίγουρη για τον εαυτό της.
η επτά μήνες, μετά την αποχώρηση
τόσοι από το συνασπισμό της Δε-
αι την πτώση της κυβέρνησης
ουσκόνι, είχε εξαπολύσει μια ανε-

λέητη εκστρατεία, βασισμένη σε απλου-
στευμένα συνθήματα όπως «προδοσία»,
«ανατροπή του εκλογικού αποτελέσματος
της 27ης Μαρτίου του '94», «κομμουνιστι-
κός κίνδυνος», «απειλή κατά της ελευθε-
ρίας» κ.λπ., κ.λπ.

ΑΞΙΟΠΡΕΠΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

Η Αριστερά από την άλλη μεριά, είχε τη-
ρήσει στάση «αξιοπρεπή» χωρίς καμιά

δημαγωγία, σε σημείο μάλιστα που υπο-
στηρικτές της όπως ο διευθυντής της «Ρε-
πούμπλικα», είχαν σοβαρά φοβηθεί πως
θα πλήρωνε ακριβά αυτή τη στάση.
Έγραφε χαρακτηριστικά ο Εουτζένιο
Σκάλφαρι στο κύριο άρθρο του της περα-
σμένης Κυριακής: «Ο κόσμος θα 'θελε να
μπορεί να ονειρεύεται κιόλας, αλλά η κε-
ντροαριστερά δεν πρόσφερε καμιά ευκαι-
ρία για όνειρο. Υπήρξε σοβαρή μέχρις
ανίας, προσεκτική μέχρι δειλίας, τίμια στο
να περιγράφει τις δυσκολίες της κατάστα-
σης μέχρι να προκαλεί αποθάρρυνση».

Οι Ιταλοί και οι Ιταλίδες δεν αποθαρούν-
θηκαν όμως. Πρώτον, πήγαν να ψηφίσουν
(προσέλευση 81% παρ' όλο που ήταν Κυ-
ριακή της Διακαινησίμου και την Τρίτη,
αργία) αποδεικνύοντας έτσι πως η τύχη
της χώρας ίσως τους ενδιαφέρει ακόμα.
Δεύτερον, επιβράβευσαν την υπευθυνό-
τητα της αριστεράς και δεν έπεσαν θύμα-
τα της δημαγωγίας.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Ποιες θα είναι τώρα για την Ιταλία οι
συνέπειες της ψήφου της περασμένης Κυ-
ριακής; Αναμφισβήτητα βγαίνουν ενισχυ-
μένοι, ο Ντ' Αλέμα του Δημοκρατικού
Κόμματος της Αριστεράς, ο Πρόντι, αρ-
χιηγός του συνασπισμού της Κεντρο-Αρι-
στεράς, ο πρωθυπουργός Ντίνι, του οποί-
ου έμμεσα επιδοκιμάζεται η οικονομική
πολιτική και ο πρόεδρος της Δημοκρατίας
Σκάλφαρο, ο οποίος δεν υπέκυψε στις
πιέσεις του Μπερλουσκόνι για άμεση
προσφυγή στις κάλπες.

Εκείνο που μένει να αποφασιστεί –και
θα το αποφασίσει ο Σκάλφαρο στις προ-
σεχείς εβδομάδες–, είναι η ημερομηνία
της τελικής αναμέτρησης. Εκλογές για την
ανάδειξη νέου κοινοβουλίου τον Ιούνιο ή
τον Οκτώβριο; Μετά τα αποτελέσματα
της Κυριακής, ο Μπερλουσκόνι επιμένει
για τον Ιούνιο (φοβάται ίσως ακόμα πε-
ρισσότερο τώρα ότι ο χρόνος δουλεύει
εναντίον του)· αλλά και η Αριστερά έχει
περισσότερη εμπιστοσύνη στον εαυτό της
και ίσως να μην είναι τόσο άτεγκτη για
τον Οκτώβριο.

Εν αναμονή των σημαντικών αυτών πο-
λιτικών αποφάσεων, η ιταλική Αριστερά,
με βάση τα εκλογικά αποτελέσματα, έχει
κάθε λόγο να αισιοδοξεί για το μέλλον.

Allons, enfants!

της Δανάης Μιχαήλ

Κι εκεί, που για τους περισσότερους αναλυτές η πολιτική ζωή της Γαλλίας, από τις βουλευτικές εκλογές του 1993 και εξής, ήταν «τελειωμένη» υπόθεση, ήρθε ο πρώτος γύρος των προεδρικών εκλογών της 23ης Απριλίου να ταρακουνήσει τα πράγματα. Ανακαλύψαμε όλοι, λίγο έκπληκτοι, ότι η επικράτηση των συντηρητικών δεν είναι αναπόδραστη και ότι η καθίζηση των σοσιαλιστών είναι υπό όρους αναστρέψιμη. Μα πάνω απ' όλα ότι οι σύγχρονες κοινωνίες και οι πολίτες ταρασκινούνται –σε σημείο που να αναζητούν καταφύγιο σε ακροδεξιούς σχηματισμούς–, και ότι διέξοδοι που οι πολιτικοί σχηματισμοί καλούνται να σχεδιάσουν –αν θέλουν να επιζήσουν– παροριστικά να αναζητηθούν πέραν των τηλεοπτικών πλατών...

Τι κρύβει η έκπληξη του σοσιαλιστή υποψηφίου Λιονέλ Ζοσπέν στον πρώτο γύρο των γαλλικών προεδρικών εκλογών; Η πρόκρισή του, την περασμένη Κυριακή, στον δεύτερο γύρο της εκλογικής αναμέτρησης για το ύπατο αξίωμα στη Γαλλία, και μάλιστα με διαφορά τριών ποσοστιαίων μονάδων (23%) έναντι του προέδρου του γαουλικού κόμματος και θεωρητικά επικρατέστερου για το προεδρικό αξίωμα Ζακ Σιράκ (20%), ήταν αναπάντεχη.

Λιγότερο αναπάντεχη, αλλά εξίσου σημαντική για τη Γαλλία καθώς και για την Ευρώπη παραμονές του 21ου αιώνα, ήταν η επιτυχία των ακροδεξιών. Το Εθνικό Μέτωπο του Ζαν-Μαρί Λεπέν ανέβασε σημαντικά τη δύναμή του σε σύγκριση με τα –ήδη υψηλά– ποσοστά του στις βουλευτικές του 1993: από 12,4% πέρασε στο 15%. Έτσι, μαζί με τους ακροδεξιούς του Ζεράρ ντε Βιλλιέ (4,74%), η άκρα Δεξιά στη Γαλλία συγκεντρώνει ένα ποσοστό ανάλογο με εκείνο του Σιράκ, πράγμα που την καθιστά υπολογίσιμη δύναμη.

Έναν μόλις χρόνο πριν, ο συσχετισμός δυνάμεων ανάμεσα στους τρεις επικρατέστερους υποψηφίους ήταν εντελώς διαφορετικός.

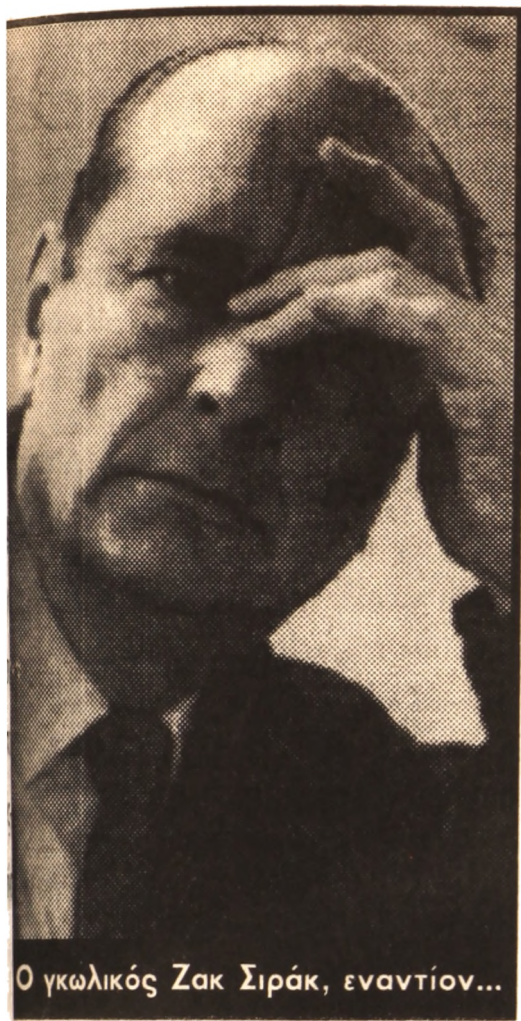

ΕΧΕΙ Ο ΚΑΙΡΟΣ ΓΥΡΙΣΜΑΤΑ...

Ο σημερινός πρωθυπουργός, Εντουάρ Μπαλλαντύρ, που με 19% έμεινε εκτός του δεύτερου γύρου, συγκέντρωνε ποσοστά δημοτικότητας της τάξης του 50-60%· ο κόσμος φαινόταν να επιδοκιμάζει το προφίλ του ήπιου και εχέφρονος πολιτικού που καλλιεργούσε. Αντίθετα, ο Ζακ Σιράκ, περιορισμένος στη δημαρχία του Παρισιού, έμοιαζε πολιτικά παροπλισμένος. Όσο για το στρατόπεδο των σοσιαλιστών, τα στελέχη του κόμματος, μεταξύ των οποίων και ο Ζοσπέν, προσπαθούσαν να ερμηνεύσουν τα αίτια της εκλογικής τους συρρίκνωσης στις ευρωεκλογές του 1994.

Αλλά και πιο πρόσφατα. Σύμφωνα δημοσκοπήσεις για την πρόθεση της εταιρείας Sofres, τέλη Ιανουαρίου Μπαλλαντύρ προπορευόταν ακόμα: ξεπερνούσε το 30%, τη στιγμή που δύο συνυποψήφιοί του βρίσκονταν από το 20%. Τα ποσοστά των δύο κλών υποψηφίων αντιστράφηκαν γύρω από αρχές Μαρτίου, ενώ ο Λ. Ζοστά από μια επίδοση της τάξης του 2 μέσα Φεβρουαρίου, σταθεροποιήθηκε συνεχώς γύρω στο 20%.

Πώς εξηγείται αυτή η αλλαγή στην Ο Ζακ Σιράκ το είχε πει ήδη από 11 μήνη των βουλευτικών εκλογών, κουράστηκε να το επαναλαμβάνει, φοβάται που οι πολιτικοί αναλυτές του μαιναν ότι η υψηλή δημοτικότητα του γάλακτος του Μπαλλαντύρ πιθανότατα καθιστούσε καλύτερο υποψήφιο τον ακροδεξιό συνασπισμό για τις επόμενες εκλογές: «Οι εικοσιτέσσερα χρόνια [που μεσολαβούν μέχρι την εκλογική νίκη] είναι μεγάλο χρονικό διάστημα. Και αποδείχτηκε ότι είχε πολλή πίστωση ότι η εξουσία φθείρεται. Και διάστημα αυτό ο Μπαλλαντύρ δεν κατάφερε να ζητά την εμπιστοσύνη του χωρίς όμως να υιοθετεί κανένα...

Ο γκωλικός Ζακ Σιράκ, εναντίον...

Τον Μάρτιο του 1993 είχε εξαγγείνει η προγραμματική του ομιλία ότι θα αποποιήσει την ανεργία μέχρι τα τέλη '90. 250.000 άνεργοι προστέθηκαν μεταξύ (συνολικά ξεπερνούν αυτή τη στιγμή τα τρία εκατ.), ενώ η ισοτιμία του γαλλικού φράγκου με το γερμανικό μάρκο έπεσε στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων χρόνων. Την εικόνα πολιτικής απιστίας του πρωθυπουργού επέτει- διάφορα οικονομικά σκάνδαλα που λήφθηκαν πρόσφατα και στα οποία εμπλεκόταν άνθρωποι του στενού του πε- ςοντος (όπως ο υπουργός Εσωτερικών Ζαν Πασκουά). Το αρνητικό εις βά- ς κλίμα τροφοδοτήθηκε και από τις α- ατες αποκαλύψεις ότι και μετά την η- η της πρωθυπουργίας, παρέμεινε ο διευθυντής μεγάλης εταιρείας προ- ρογικής

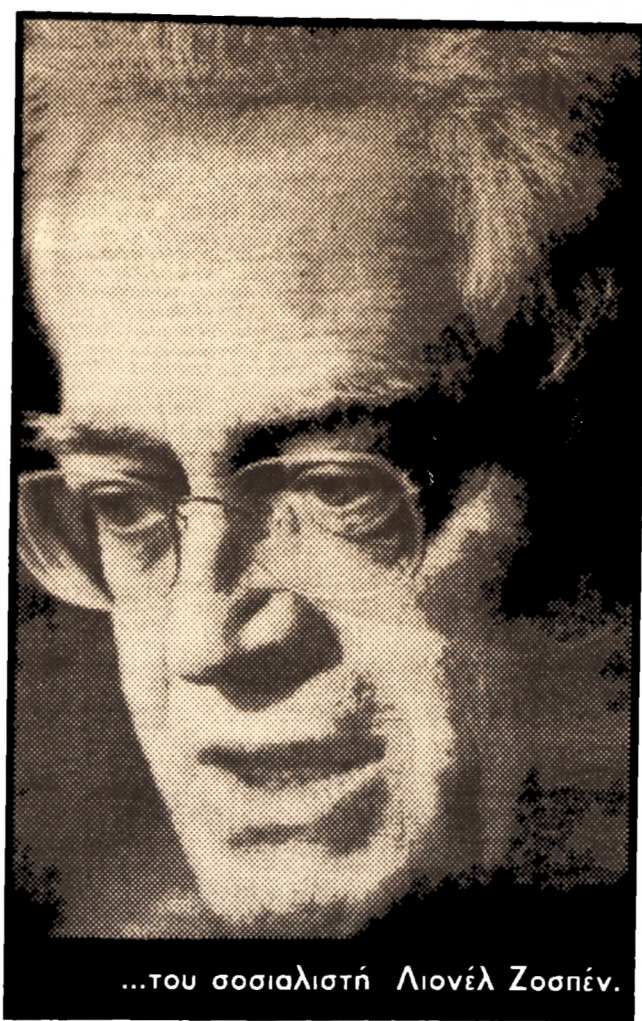
ΕΙΣ ΣΤΗ ΒΑΣΗ

Για περίοδο ο Ζακ Σιράκ επιδόθηκε στην άσκηση προηγούμενου «δουλειά στη- σε μια συστηματική δηλαδή προ- η των ψηφοφόρων. Μπορεί μεν να- ταν στο στόχαστρο της σατιρικής- τικής εκπομπής «Γκινιόλ» (Canal- e φορά που επισκεπτόταν εργοστά- α- ατοποιίας ή παρευρισκόταν σε το- πνευστίσεις, όμως, έθετε σε εφαρ- ην αρχή που και ο ίδιος ο Φρανσουά

Μιττερράν θεωρεί απαραίτητη για την εκλογική νίκη. «Αντίθετα από ό,τι πιστεύουν πολλοί υποψήφιοι, οι προεδρικές εκλο- γές δεν κρίνονται στην τηλεόραση. Για να νικήσεις, πρέπει να "κατέβεις να παίξεις μπάλα στο γήπεδο". Το 1981 είχα κάνει τη λίστα 22 γαλλικών επαρχιών και είχα προ- γραμματίσει να τις επισκεφθώ τουλάχιστον τρεις φορές καθεμιά», δήλωσε πρόσφατα ο γάλλος πρόεδρος -δήλωση με αποδέκτες τόσο τον Ε. Μπαλλαντύρ όσο και τον Λ. Ζοσπέν. Στην πολιτική του πλατφόρμα, ο Ζακ Σιράκ δεν δίστασε να υιοθετήσει ανε- πιφύλακτα λαϊκιστικά συνθήματα και δη- μαγωγικά επιχειρήματα, σε μια προσπά- θεια να καλύψει το κενό που θα άφηνε η Αριστερά. Κάτι τέτοιο ταιριάζει άλλωστε και στο χαρακτήρα του.

Από τους τρεις επικρατέστερους υποψη- φίους, ο Λιονέλ Ζοσπέν εκκίνησε από τη μειονεκτικότερη θέση. Με το βάρος της εκλογικής συρρίκνωσης των σοσιαλιστών στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές και της ισχνής εκπροσώπησης τους στο Κοινο- βούλιο, ο προτεστάντης πρώην υπουργός Παιδείας κλήθηκε την ύστατη στιγμή (μετά την οριστική άρνηση του Ζακ Ντελόρ -αρ- χές Δεκεμβρίου- να θέσει υποψηφιότητα) να νεκραναστήσει το άλλοτε κραταιό σο- σιαλιστικό κόμμα. Καθόλου εύκολη απο- στολή. Διατήρησε ωστόσο την ψυχραιμία του και εκμεταλλεύτηκε με τον καλύτερο τρόπο τις αδυναμίες των αντιπάλων του. Μεγαλύτερο ατού στην προεκλογική του εκστρατεία, το αδιαμφισβήτητο ηθικό προφίλ του: Χωρίς ιδιαίτερα περιουσιακά στοιχεία ή οικονομικά σκάνδαλα να τον βαρύνουν, ο σοσιαλιστής υποψήφιος μπό- ρεσε να απευθυνθεί στη γαλλική κοινή γνώμη παρακάμπτοντας τη μόνιμη και κα- χυποψία της απέναντι στην πολιτική τάξη της χώρας.

Οι εξαγγελίες του Λ. Ζοσπέν για την αντιμετώπιση των μεγάλων προβλημάτων της γαλλικής κοινωνίας υπήρξαν «μετρη- μένες». Έτσι, η δέσμευση που ανέλαβε στο φλέγον ζήτημα της ανεργίας ήταν να μειωθεί ο χρόνος εργασίας σε 37 ώρες μέ- χρι το 1997, τη στιγμή που η υποψήφια των τροτσκιστών Αρλέτ Λαγκιγιέ πρότεινε «ε- δώ και τώρα» εργάσιμη εβδομάδα 4 ημε- ρών (=30 ώρες). Δεν έπεσε επίσης στην παγίδα να υποσχεθεί μείωση των φόρων, όπως ο τωρινός του αντίπαλος Ζακ Σιράκ. Έτσι, σε σχέση με τις ευρωεκλογές του Ιουνίου του 1994 (14%), κατάφερε να ανε-

...του σοσιαλιστή Λιονέλ Ζοσπέν.

βάσει κατά εννέα ποσοστιαίες μονάδες το ποσοστό του γαλλικού σοσιαλιστικού κόμ- ματος.

ΜΙΑ ΚΛΑΣΙΚΗ ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ;

Τώρα, ενόψει του δεύτερου γύρου της 7ης Μαΐου και της αποφασιστικής τηλεο- πτικής αναμέτρησης στις 2 του μήνα, Σιράκ και Ζοσπέν υποχρεούνται να επανεξετά- σουν την τακτική τους. Η μεταφορά ψήφων κρύβει περισσότερα απρόβλεπτα από ό,τι αφήνει να διαφανεί η απλή αριθμητική. Το στοίχημα θα κερδηθεί από αυτόν που θα φανεί πιο πειστικός στους ψηφοφόρους ως προς το κατά πόσο μπορεί να φέρει την «πραγματική αλλαγή» στη γαλλική κοινω- νία.

Σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις, ο Σιράκ φέρεται να προηγείται του αντιπά- λου του κατά 10% τουλάχιστον. Βέβαια, στον πρώτο γύρο φάνηκαν τα όρια των δη- μοσκοπήσεων για την πρόθεση ψήφου· ωστόσο, οι προβλέψεις στον δεύτερο γύρο θεωρούνται πιο ασφαλείς.

Ήδη ο κεντροδεξιός Ζισκάρ ντ' Εσταίν εκφράστηκε ανεπιφύλακτα υπέρ του Σι- ράκ, παρόλο που κατά την προεκλογική εκστρατεία δεν έλειψαν οι τριβές. Παράλ- ληλα, ο συντηρητικός Ζεράρ ντε Βιλλιέ, που συγκέντρωσε 4,7%, δήλωσε απερί- φραστα ότι «καμία ψήφος δεν πρέπει να πάει στον Ζοσπέν».

Περισσότερα προβλήματα ενδεχομένως να προκύψουν στις σχέσεις Σιράκ και Μπαλλαντύρ. Αδιαμφισβήτητος πλέον ηγέτης του γκωλικού κόμματος, ο δήμαρχος του Παρισιού δεν επιθυμεί να αναγνωρίσει ως ξεχωριστή «πολιτική οντότητα» τον Μπαλλαντύρ, που προέρχεται από το ίδιο κόμμα. Έτσι, αρνείται ακόμα και να συναντηθεί μαζί του.

Στο πολιτικό επίπεδο, ο Ζακ Σιράκ ενισχύει το κοινωνικό προφίλ του προγράμματός του. Στόχος του τώρα είναι η προσέλκυση των αναποφάσιστων, της νεολαίας, της δυσारेστημένης εργατικής τάξης αλλά και των συνταξιούχων. Με άλλα λόγια διεκδικεί την ψήφο διαμαρτυρίας που στον προηγούμενο γύρο μοιράστηκε στους ακροδεξιούς και στους αριστερούς σχηματισμούς, ανάλογα με τις πολιτικές καταβολές των απογοητευμένων.

Αυτά τα επτά εκατομμύρια των αναποφάσιστων, περίπου 40% του εκλογικού σώματος, θέλει να προσεταιριστεί και ο σοσιαλιστής υποψήφιος. Έτσι, αντιπαράθετει καταρχήν στους δεξιούς τη σταθερή υποστήριξη του προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, στα χνάρια του εμπνευστή της και ομοϊδεάτη του **Ζακ Ντελόρ**. Και τονίζει ακόμα περισσότερο από παλιότερα την αναγκαιότητα να βρει η Αριστερά λύσεις στα μεγάλα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα της Γαλλίας.

Σκεπτική απέναντι στον σοσιαλιστή υποψήφιο εμφανίζεται η ηγεσία του κομμουνιστικού κόμματος, που υπό τον **Ρομπέρ Υ**, συγκέντρωσε ένα αξιόλογο 8,6% – αν και σύμφωνα με όες τις ενδείξεις θα τον υποστηρίξει. Η τροτσίστρια **Αρλέτ Λαγκιγιέ**, με το αναπάντεχο 5,3%, προτείνει αποχή χωρίς ωστόσο να αποτρέπει ρητά τους ψηφοφόρους της από το να υποστηρίξουν τον Ζοσπέν.

Ο ΛΕ ΠΕΝ ΡΥΘΜΙΣΤΗΣ;

Ας τονιστεί, τέλος, ότι η ασφαλιστική δι- κλείδα της Δεξιάς για τη νίκη είναι η υπερψήφισή της από τους ακροδεξιούς. Θεωρητικά, οι ψήφοι που θα διασφάλιζαν στον Σιράκ την προεδρική εκλογή μπορούν να αντληθούν από τη δεξαμενή των ψηφοφόρων του *Εθνικού Μετώπου*. Ο Λε Πεν θα ανακοινώσει επισήμως τη θέση του ανήμερα του εορτασμού της Ζαν ντ' Αρκ, την Πρωτομαγιά. Το πιθανότερο εί-

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΚΟΠΗΣΕΩΝ

Με τις δημοσκοπήσεις τα έχουν βάλει οι γάλλοι και οι διεθνείς αναλυτές λόγω των «απρόβλεπτων» αποτελεσμάτων. Έσπευσαν μάλιστα πολλοί να επικρίνουν το φαινόμενο σε βαθμό που να θεωρούν νίκη «δημοκρατίας» διάψευση των προγνωστικών. Είναι δύσκολο όμως να συμμεριστεί κανείς τέτοιες ακραίες απόψεις. Καταρχήν οι δημοσκοπήσεις περί πρόθεσης ψήφου απλώς «φωτογραφίζουν» την κατάσταση μια δεδομένη στιγμή με όλα τα περιθώρια σφάλματος, περιθώρια επιτρεπτά που είναι εγγενή των φυσιολογικά ατελών μεθόδων έρευνας και ανάλυσης. Κατά δεύτερο λόγο η απόφαση των ψηφοφόρων την τελευταία στιγμή επί της ψηφοδόχου μπορεί να διαφέρει από την πρόθεση προ της εισόδου στο εκλογικό τμήμα για πολλούς και διαφόρους λόγους, που έχουν να κάνουν με την ανθρώπινη ψυχολογία. Πολύ δε περισσότερο που σύμφωνα με τη γαλλική νομοθεσία οι δημοσκοπήσεις σταματούν μία εβδομάδα πριν τη διεξαγωγή της ψηφοφορίας.

Οι δημοσκοπήσεις έπесαν έξω μόνο ως προς τον Σιράκ, όπου η απόκλιση μεταξύ του αναμενόμενου και του πραγματικού ποσοστού ήταν μεγάλη. Τα ποσοστά των Ζοσπέν και Μπαλλαντύρ κυμάνθηκαν στα προβλεφθέντα επίπεδα. Το πρόβλημα με τις δημοσκοπήσεις είναι η συμπεριφορά των αναποφάσιστων, καθώς και η τυχόν επίδρασή τους στο εκλογικό αποτέλεσμα, με την έννοια αν πραγματικά ενισχύουν ή όχι την τάση περί «χαμένης ψήφου» ή ακόμα αν αποτυπώνοντας ισχυρά ρεύματα υπέρ κομμάτων ή υποψηφίων δημιουργούν αντίρροπες τάσεις στο εκλογικό σώμα. Κι αυτά δεν είναι μετρήσιμα μεγέθη σε τέτοιο βαθμό ακρίβειας ώστε να υπάρχει απόλυτη ταύτιση προβλέψεων και αποτελεσμάτων. Οι δημοσκοπήσεις αποτελούν απλώς δείκτη τάσεων και προθέσεων. Δεν μπορούν να υποκαταστήσουν τίποτα άλλο. Ούτε την ψήφο ούτε τις δημοκρατικές διαδικασίες. Και συνεπώς τα λάθη δεν γίνονται στις μετρήσεις, αλλά στην ανάλυση των στοιχείων και στις ερμηνείες.

να να καλέσει τους ψηφοφόρους του σε αποχή, δεδομένου ότι δεν αναμένεται μετατόπιση των θέσεων του Σιράκ προς την κατεύθυνση που θα επιθυμούσε: κλείσιμο συνόρων για τους μετανάστες, καταδίκη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και κυρίως αλλαγή του πλειοψηφικού εκλογικού συστήματος υπέρ μιας αναλογικής που θα του επέτρεπε την είσοδό του στη Βουλή. Ο Σιράκ αρνήθηκε κατηγορηματικά παρόμοιες υποχωρήσεις (παρά τις παραινήσεις του Σαρλ Πασκουά που επικροτεί μια αληθινή συμμαχία με τους ακροδεξιούς), σκεπτόμενος προφανώς πως μια τέτοια ενέργεια θα απωθούσε τους μετριοπαθέστερους, και αναγκαίους εκλογικά, οπαδούς του κεντροδεξιού συνασπισμού.

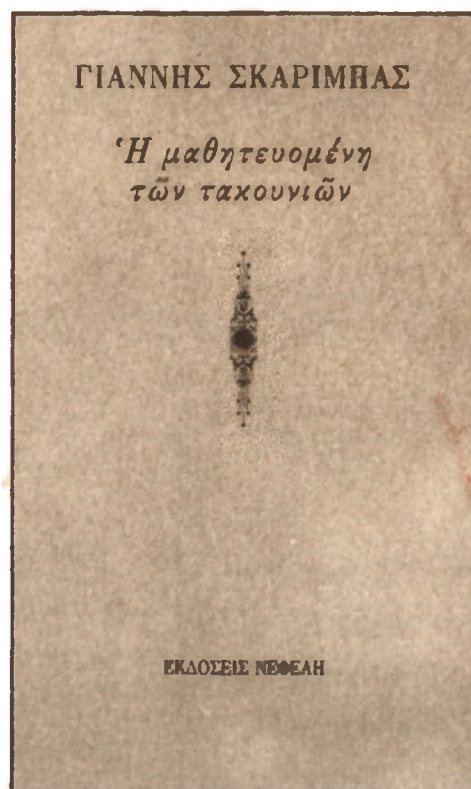
Φυσικά, όλα αυτά δεν είναι παρά υποθέσεις ως προς τη στάση των γάλλων ψη-

φοφόρων στις 7 Μαΐου. Εκείνο που, τα φαινόμενα, θα μετρήσει αποφασιστική στην τελική επιλογή τους είναι τα δι- κλάμενα προγράμματα δράσης που θα τείνουν οι δύο υποψήφιοι, αλλά και οι ρυτύτερες συνέπειες της επικράτησης ενός ή του άλλου στη γαλλική πολιτική σκηνή.

Νίκη του Σιράκ θα σημάνει λήξη δεκαετρεατίας σοσιαλιστικής εξοικονομικής και ολοσχερή επικράτηση της Δεξιάς στον κρατικό μηχανισμό. Νίκη του Ζοσπέν θα σημάνει τη δημιουργία πολιτικού αντίβαρου στην πολιτικά ισχυρή Αριστερά και, ευρύτερα, ίσως μια νέα ευκαιρία εγκαθίδρυσης σοσιαλδημοκρατίας στη Γαλλία. Οι πολιτικές μάχες δεν είναι ποτέ αβυσσές εκ των προτέρων. Ευτυχώς

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Ἡ μαθητευομένη τῶν τακουνιῶν

Οι εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ επανεκδίδουν ολόκληρο το έργο του μεγάλου Χαλκιδαίου συγγραφέα σε νέα μορφή και με επιμέλεια της φιλόλογου Κατερίνας Κωστίου. Στις νέες εκδόσεις το κείμενο του έργου συνοδεύεται με κατατοπιστικό σημείωμα της επιμελήτριας, κριτικογραφία με τις κυριότερες κριτικές που έχουν γραφεί για το κάθε έργο, σημειώσεις και γλωσσάρι.

Ἐπίσης κυκλοφοροῦν

Ο ΜΑΡΙΑΜΠΑΣ

(Μυθιστόρημα)

ΤΟ ΣΟΛΟ ΤΟΥ ΦΙΓΚΑΡΩ

(Μυθιστόρημα)

ΤΟ ΘΕΙΟ ΤΡΑΓΙ

(Μυθιστόρημα)

ΤΟ ΒΑΤΕΡΛΩ ΔΥΟ ΓΕΛΟΙΩΝ

(Μυθιστόρημα)

ΚΑΪΜΟΙ ΣΤΟ ΓΡΙΠΟΝΗΣΙ

(Διηγήματα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

...προωθοῦν τό ἐλληνικό βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80, ΤΗΛ. 3607744

Ανανέωση στην επικοινωνία

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΟΥ MANIFESTO ΣΤΟΝ ΑΡΓΥΡΗ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟ

Το *Manifesto* αποτελεί τη μεγαλύτερη ιδιομορφία του ιταλικού καθημερινού Τύπου. Αποτελεί έναν από τους πολλούς καρπούς του ιταλικού 1968 που συνεχίζουν ακόμα να παράγουν κουλτούρα, ενημέρωση, επικοινωνία και πολιτική. Εκδόθηκε στην αρχή σαν μηνιαίο περιοδικό από μερικά μέλη της Κ.Ε. του ΙΚΚ που σύντομα βρήκαν τις πόρτες του κόμματος κλειστές για τις «αιρετικές» τους τάσεις.

Λίγο αργότερα μετατράπηκε σε καθημερινή εφημερίδα και απετέλεσε μια από τις πιο κριτικές φωνές της ιταλικής Αριστεράς. Το

Manifesto δεν είναι μόνο μια εφημερίδα. Είναι ένα πολιτικό εργαστήριο που τον Απρίλιο κλείνει 25 χρόνια παρουσίας.

Μέσα από πολλές δυσκολίες και διώξεις όχι μόνο κατόρθωσε να επιβιώσει μα σήμερα ετοιμάζεται να πραγματοποιήσει και ένα ποιοτικό άλμα που θα του επιτρέψει να διευρύνει τους εκδοτικούς του ορίζοντες. Ο **Valentino Parlato**, διευθυντής του *Manifesto* και ένα από τα ιστορικά ιδρυτικά στελέχη του, μιλά στο ANTI για την ιταλική πολιτική κατάσταση και το μέλλον της εφημερίδας.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ: Μέχρι πριν από λίγο καιρό χρησιμοποιούσαμε ακόμη την φράση «ιταλική περίπτωση» για να εκφράσουμε την πλούσια ποικιλία πολιτικών και κοινωνικών υποκειμένων στην χώρας σας, μα φαίνεται ότι αυτός ο χαρακτηρισμός περνάει σταδιακά στο παρελθόν.

VALENTINO PARLATO: Δυστυχώς η Ιταλία ομαλοποιείται μέσα από μια μεγάλη κρίση. Η Αριστερά έχει αποπροσανατολιστεί και δεν ξέρει ποιος είναι ο πολιτικός και πολιτιστικός της άξονας και η σχέση ανάμεσα στην αγορά, την πολιτική και την οικονομία. Ενώ διεξάγεται μια μεγάλη πολιτική και κοινωνική σύγκρουση η Αριστερά βρίσκεται σε μια μεγάλη σύγχυση. Φαίνεται ότι η δημοκρατία μας μετατρέπεται σε μια δημοκρατία αμερικανικού ή αγγλικού τύπου.

Α. Π.: Παρ' όλο που η κυβέρνηση Μπερλουσκόνι δεν υπάρχει πια, πιστεύεις ότι ο Μπερλουσκόνι αποτελεί έναν κίνδυνο για τη Δημοκρατία;

V. P.: Ο Μπερλουσκόνι ίδρυσε ένα αρχηγικό κόμμα. Αν υποθέσουμε ότι αύριο ερωτεύεται μια ωραία κοπέλα και μας λέει ότι φεύγει μαζί της σε ένα εξωτικό νησί, τι θα απογίνει η Φόρτσα Ιταλία; Θα διαλυθεί, γιατί ο μόνος συνδετικός της ιστός είναι αυτός ο ίδιος. Ένα αρχηγικό κόμμα αποτελεί από τη φύση του έναν αντιδημοκρατικό μηχανισμό που εγκυμονεί κινδύνους για τη Δημοκρατία. Ο Μπερλουσκόνι είναι πολιτικός και ιδιοκτήτης μιας αυτοκρατορίας των ΜΜΕ.

Α. Π.: Στην Ιταλία δημιουργούνται δυο πολιτικοί πόλοι και σε όλη την Αριστερά έχει

αρχίσει ένας έντονος διάλογος για τη ση της, τις συμμαχίες και τους στόχους. Ως *Manifesto* βλέπετε θετικά τη δημιουργία αυτού του κεντροαριστερού πολιηγέτη τον Πρόντι;

V. P.: Πράγματι βλέπω σχετικά θε και το έγγραφο, τη δημιουργία αυτού πόλου, παρ' όλο που όπως είναι εμφ ο Πρόντι δεν αποτελεί κάποιο ιδανικνδαλμά μας. Μέσα σε αυτήν την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί με την κτή αντιπαράθεσά μας με τη Δεξίτην άκρη Δεξιά και τους κινδύνους εγκυμονούν για τη Δημοκρατία, ο Πρ θα έλεγα ότι αποτελεί μια θέση άμ Πρέπει να τον υποστηρίξουμε ασκά την κριτική μας, γιατί βρισκόμαστε σ κατάσταση άμυνας. Μου φαίνεται ό ρίσαμε μέσα σε μια στιγμή πίσω σ συνέδριο της Διεθνούς –το ονομαζό συνέδριο των συμμαχιών– και ότι και γουμε σε κάποιο Λαϊκό Μέτωπο. Μ στά στο φασισμό και το ναζισμό δημι γήθηκαν συμμαχίες ακόμα και με αστική τάξη.

Α. Π.: Μια που ανέφερες το φασισμό, στεύεις ότι ο Φίνι και η Εθνική του Συ χία αποτελούν κίνδυνο για την Δημο τία;

V. P.: Για να είμαι ειλικρινής, πιστεύ ο Μπερλουσκόνι αποτελεί μεγάλ κίνδυνο για την Δημοκρατία από τον ό όχι βέβαια ότι ο Φίνι δεν θα πρέπ μας απασχολεί.

Α. Π.: Ποιος θα μπορούσαμε να πούμ είναι ο επικοινωνιακός, άξονας Manifesto; Κάθε φορά που συμβαίνε σημαντικό πολιτικό γεγονός το Mani

...ασιάζει την κυκλοφορία του. Ειδικά
τον πόλεμο στον Περσικό και μετά
γίνει ένα είδος βαρόμετρου της πολιτι-

...: Θα έλεγα καλύτερα ότι είμαστε ένα
όμετρο και ένα... αυτοκίνητο, γιατί
...ουμε και φθάνουμε σχεδόν παντού.
... και λίγο καιρό εγκαινιάσαμε το και-
...ριο *Manifesto* σε σχήμα ταμπλόυντ. Ο
...οινωνιακός μας άξονας βρίσκεται
...τα στην πρώτη μας σελίδα, στην οποία
...υμέ μεγάλη προσοχή. Τι έχουμε σή-
...α; 16 Φεβρουαρίου; Μια φωτογραφία
...να πανώ από μια διαδήλωση που γρά-
...«Αριστερά;». Μάλιστα. Ένα μεγάλο
...τηματικό. Τι άλλο πιο άμεσο και επί-
...ρο, πιο επικοινωνιακό; Γιατί σήμερα
...ξέρουμε πού πάει η Αριστερά. Αυτό
...ι το μήνυμα. Για το λόγο αυτό κάτω
...την φωτογραφία γράφουμε: «Οι πα-
...νές της προεκλογικής εκστρατείας
...καυτές. Μα η Αριστερά δυσκολεύε-
...να μπει σε κίνηση με διασπάσεις και
...ματικούς εγωισμούς. Υποψίες για το
...σπονδιακό" σχέδιο του ΔΚΑ, πολεμι-
...και παραιτήσεις στην ηγεσία της Κομ-
...νιστικής Επανάστασης. Οι ανοιξιότι-
...αγώνες εναντίον της Δεξιάς δεν αρχί-
...καλά».

...ανεώσαμε τη μορφή μας εγκαταλείπο-
...; το παραδοσιακό μας σχήμα; ανανε-
...με όμως και την ύλη μας δίνοντας
...σελίδες μας νέους επίκαιρους ορίζο-
...Ταυτόχρονα παίρνουμε, μαζί με άλ-
...ιαζικά μέσα, οργανώσεις και συλλό-
...; πολιτικές πρωτοβουλίες στο χώρο
...επικοινωνιακών Μέσων, όπως την
...ταση για τη διεξαγωγή τριών δημοψη-
...ιάτων που περιορίζουν το συγκεντρω-
...ό στην ιδιοκτησία των ΜΜΕ, απαγο-
...ουν τη διακοπή των έργων τέχνης από
...ρημίσεις και καταργούν τα ολιγοπώ-
...στη συγκέντρωση της διαφήμισης,
...στοιχα. Συγκεντρώθηκαν περίπου
...800 χιλιάδες υπογραφές. Η επικοινων-
...είναι και συμμετοχή και αντιστρό-

Ι.: Αυτό τον καιρό αλλάζετε εκδοτική
...φή. Ο γνωστός συνεταιρισμός των δη-
...ιογράφων του *Manifesto* μετατρέπε-
...σε ανώνυμη εταιρεία;

Ρ.: Ήμασταν ένας συνεταιρισμός. Τι
...επε να κάναμε; Να βρίσκαμε έναν

ιδιοκτήτη που να αγοράζε το *Manifesto*;
Είπαμε όχι και αποφασίσαμε να το μετα-
τρέψουμε σε ένα κοινό όργανο. Πολύ πε-
ρισσότερο και από αυτό που ήταν. Από το
συνεταιρισμό των 150 ατόμων του
Manifesto θέλουμε να περάσουμε σε μια
ανώνυμη εταιρεία με 5, 10, 15 χιλιάδες με-
τόχους και κεφάλαιο 1,5 δισ. δρχ. Θέλου-
με να διευρύνουμε τη συναίνεση γύρω
από την εφημερίδα μας. Κάποτε η *Unita*
είχε τους «Φίλους της *Unita*». Εμείς δεν
θέλουμε τους «Φίλους του *Manifesto*»,
αλλά θέλουμε να οικοδομήσουμε μια πο-
λιτική εταιρεία των ιδιοκτητών του
Manifesto. Θέλουμε μετόχους που να συμ-
μετέχουν σε μια διαρκή πολιτική επεξερ-
γασία και εμπειρεία όπως η εφημερίδα.
Αν σήμερα θέλουμε να κάνουμε πραγμα-
τική ενημέρωση πρέπει να είμαστε αρκε-
τά μεγάλοι και να έχουμε τα μέσα για να
τα καταφέρουμε.

Α. Π.: Το *Manifesto* μετατρέπεται σε ανώ-
νυμη εταιρεία; η εβδομαδιαία εφημερίδα
της Κομμουνιστικής Επανάστασης *Libera-
zione* θέλει να μετατραπεί σε καθημερινή;
η *Unita* αυξάνει τις πωλήσεις της χαρίζο-
ντας «χαρτάκια» με τις ποδοσφαιρικές
ομάδες και το Κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο.
Δεν διασπώνται κάπως οι δυνάμεις της
Αριστεράς μέσα από αυτές τις εκδοτικές
προσπάθειες; Αν η Επανάσταση βγάλει μια
καθημερινή εφημερίδα, πώς θα αντιμετω-
πίσει ο ένας τον άλλο;

Β. Ρ.: Η Αριστερά είναι διασπασμένη και
ο καθένας μας, ας πούμε, «ανταγωνίζε-
ται» τον άλλο. Η *Unita* προσπαθεί να ανε-
βάσει την κυκλοφορία της κάνοντας
ανοίγματα στο ευρύ κοινό, δωρίζοντας βι-
ντεοκασέτες. Η Επανάσταση από τη μεριά
της, και δικαίως, πιστεύει ότι της χρειάζε-
ται μια καθημερινή εφημερίδα. Αυτός εί-
ναι ένας ανταγωνισμός που αν και δεν εί-
μαι καπιταλιστής, πιστεύω ότι είναι καλός
και χρήσιμος γιατί υποβοηθεί την αύξηση
των πωλήσεων των αριστερών εφημερί-
δων. Η κυκλοφορία των καθημερινών
εφημερίδων στην Ιταλία φθάνει τα 6 εκατ.
φύλλα. Το *Manifesto* με τις 60 χιλιάδες του
αποτελεί το 1%. Με την *Unita* αγγίζουμε
το 3%. Το πρόβλημα είναι να κατορθώ-
σουμε να αυξήσουμε συνολικά την κυκλο-
φορία των αριστερών εφημερίδων

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Το βιβλίο του

**ΜΑΝΩΛΗ
ΚΟΚΚΙΝΑΚΙ**

ταξιδεύοντας με το
καΐκι
"ΟΔΥΣΣΕΑΣ"

Εκδόσεις
ΠΙΤΣΙΛΟΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 4 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3211237

Πόλεμος και θεωρίες διεθνών σχέσεων

της Δημήτρη Σκάλκου

Καθώς το διεθνές σύστημα εισέρχεται σε μία περίοδο αστάθειας –απόρροια της κατάρρευσης μεταπολεμικού διπολικού συστήματος ισορροπίας δυνάμεων, κύρια χαρακτηριστικά της οποίας είναι οι πόλεμοι χαμηλής και μεσαίας έντασης, η αναζωπύρωση των εθνικισμών και η αποδιάρθρωση αυτού του συστήματος– γίνεται επιτακτική η ανάγκη να επανεξετάσουμε –και αναθεωρήσουμε; – τα μοντέλα διεθνούς οργάνωσης που μας προσφέρουν οι δύο κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις των διεθνών σχέσεων αναφορικά με το κεφαλαιώδες ζήτημα «πόλεμος ειρήνη» και τη χρησιμότητά τους απέναντι στις νέες συνθήκες του διεθνούς περιβάλλοντος.

Η «ρεαλιστική» προσέγγιση, που κυριαρχεί μεταπολεμικά στις διεθνείς σχέσεις, οφείλει πολλά για τη συγκρότησή της ως ολοκληρωμένη θεωρία στον **H. Morgenthau**, ο οποίος στο έργο του *Politics Among Nations: The struggle for Power and Peace* (1948) διατυπώνει την άποψη πως «η πολιτική, όπως η κοινωνία γενικότερα, κυβερνάται από αντικειμενικούς νόμους που έχουν τις ρίζες τους στην ανθρώπινη φύση», οι οποίοι δεν είναι άλλοι από την επιδίωξη της εξουσίας και της κυριαρχίας¹. Κάτω από αυτή την οπτική, το εθνικό συμφέρον επιβάλλει την αναζήτηση ισχύος (*power politics*), αφού τα αδύναμα κράτη θα κατασπαραχθούν από τα δυνατά.

ΟΛΟΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΟΛΩΝ

Οι φιλοσοφικές καταβολές αυτής της θεωρίας βρίσκονται στον **Τ. Χομπς** (*Λεβιάθαν*, 1651), ο οποίος έκανε λόγο για πόλεμο «ό-

λων εναντίον όλων» σε περίπτωση απουσίας μιας ισχυρής εξουσίας, συνέπεια του αγώνα για κυριαρχία. Σ' αυτή τη σχολή σκέψης, η επιθετικότητα εμφανίζεται σύμφυτη με την ανθρώπινη φύση, ενώ μπορούμε να διαπιστώσουμε κοινά σημεία με τη

βιοργανική σχολή του 19ου αιώνα τη μεταφορά των θέσεων του Δαρβίνου στις σχέσεις μεταξύ των εθνών. Για τους «ρεαλιστές», το διεθνές σύστημα είναι από τη φύση του ασταθές λόγω της αναρχίας που επικρατεί υπό την έννοια της ανυπαρξίας υπερκρατικής εξουσίας². Τα επίπεδα ανάπτυξης των κρατών βάλλουν τους παράγοντες ισχύος αποτελούν την κύρια αιτία πόλεμου. Για την αποτροπή του βλέπουν στην «εξισορρόπηση των αλυσίδων», είτε με την αναζήτηση συμμαχιών είτε με στρατιωτικούς εξοπλισμούς, ακόμη και πυρηνικά όπλα. Η προσπάθεια εξισορρόπησης μπορεί να φθάσει ως τη διεξαγωγή ενός πυρηνικού πολέμου πριν η δύναμη

αντιπάλου γίνει ανεξέλεγκτη. Κλασικό παράδειγμα η αρχαία Σπάρτη μπροστά ταχύτατα αναπτυσσόμενη Αθήνα. Η ρεαλιστική σχολή παραγνωρίζει τη σημασία των καθεστωτικών δομών μιας χώρας, θεωρώντας πως όλα τα κράτη συμπε-

ται το ίδιο στη διεθνή πολιτική (σαν μπάρμπα Μπιλιάρδου), ρίχνει όλο το βάρος της ανάλυσής της στη γεωπολιτική (Mackinder, Spykman, Mahan) και υιοθετεί την άποψη του Λένιν πως ο αγώνας για έλεγχο των παγκόσμιων αγορών οδηγεί στη σύγκρουση.

ΙΔΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΣΚΕΨΗΣ

Από την άλλη πλευρά, η «ιδεαλιστική» (ή φιλελεύθερη) σχολή σκέψεως των διεθνών σχέσεων στρέφει την προσοχή της στη θεσμική οργάνωση, θεωρώντας πως οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους. Η βασική διατύπωση αυτής της άποψης βρίσκεται στο έργο του μεγάλου διανοητή Ι. Καντ, ο οποίος υποστήριξε τη σημασία της ταρξής κατάλληλων θεσμών για τη διατήρηση της ειρήνης. Έτσι, τόνισε πως «το πολιτειακό καθεστώς κάθε κράτους [πρέπει να] είναι ρεπουμπλικανικό»³, ενώ πρέπει να αναπτυχθεί το διεθνές δίκαιο, βάση του οποίου «θα αποτελεί ένα ομόσπονδο σύστημα ελεύθερων κρατών»⁴. Κεντρικό σημείο σ' αυτή τη θεωρία αποτελεί η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, το οποίο οδηγεί τα κράτη σε ευημερία και αλληλεξάρτηση, καθιστώντας τον πόλεμο παλαιό λόγο. Η πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ακόμη και μετά την αποσύνθεση της ΣΣΔ μοιάζει να επιβεβαιώνει την άποψη αυτή.

Πράγματι, η εμπειρική ανάλυση οδηγεί στο συμπέρασμα πως τα δημοκρατικά κράτη αντί να προσφύγουν στη βία επιχειρούν να αντιμετωπίσουν τις μεταβολές στην ισορροπία δυνάμεων με τη μεταξύ τους συννόηση (accommodation)⁵. Η αιτία βρίσκεται στο γεγονός πως ένα δημοκρατικό καθεστώς μέσα από τη λειτουργία ενός συστήματος ελέγχων και εξισορροπήσεων (checks and balances) επιτρέπει τον έλεγχο και την απομάκρυνση των αυταρχικών και νορθολογικών φιλοπόλεμων κυβερνήσεων. Για παράδειγμα, την περίοδο 1947-1955, κατά την οποία οι ΗΠΑ είχαν τη στρατιωτική υπεροχή (ατομική βόμβα) έναντι της ΕΣΣΔ, δεν κατέφυγαν σε προληπτικό πόλεμο παρά το γεγονός πως ήξεραν ότι ο χρόνος λειτουργεί σε βάρος τους. Ωστόσο, έχει επισημανθεί πως οι συζητήσεις μεταξύ δημοκρατικών και μη δημοκρατικών κρατών είναι όχι μόνο πιθανές αλλά και μεγάλης έντασης εξαιτίας της καχυποψίας με την οποία αντιμετωπίζονται πρώτα τα δεύτερα⁶.

ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Μια περίπτωση που αξίζει να μελετήσουμε είναι αυτή της εξωτερικής πολιτικής του Γκορμπατσώφ, η «νέα σκέψη» όπως ονομάστηκε. Ο εκδημοκρατισμός του καθεστώτος οδήγησε στη διατύπωση του δόγματος της «συνύπαρξης» και στην εθελούσια απώλεια ελέγχου της Ρωσίας πάνω στις πρώην ΣΣΔ. Αυτή η εξέλιξη υπήρξε απρόσμενη για τους ρεαλιστές, που θεωρούσαν πως γεωπολιτικοί λόγοι (έλεγχος της Ευρασίας) επέβαλλαν τη διατήρηση του ελέγχου της περιοχής για να μείνει αμετάβλητη η ισορροπία δυνάμεων με τη Δύση.

Οι νέες συνθήκες μέσα στις οποίες πορεύεται η διεθνής κοινότητα δημιουργούν νέα δεδομένα και προκλήσεις για τις θεωρίες των διεθνών σχέσεων. Το έθνος-κράτος, βασική μονάδα ανάλυσης έως τώρα, δέχεται υπερεθνικές πιέσεις⁷ και τα όρια μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής γίνονται δυσδιάκριτα⁸. Ο ρόλος των διεθνών (κυβερνητικών και μη) οργανισμών, οι πολυεθνικές εταιρείες, κ.λπ., πρέπει να μελετηθεί διεξοδικά. Το εθνικό συμφέρον καθίσταται πλέον αμφιλεγόμενη έννοια και τα διάφορα συστήματα ισορροπίας δυνάμεων μοιάζουν δύσκολα εφαρμόσιμα. Η διαμόρφωση ενός συστήματος συλλογικής ασφάλειας και η προώθηση του εκδημοκρατισμού συμφερόντων πρέπει να δώσει τη θέση της στην «αρμονία» συμφερόντων. Ο Θουκυδίδης έλεγε χαρακτηριστικά πως «το κοινό συμφέρον είναι ο ασφαλέστερος δεσμός». Ίσως, λοιπόν, να ήρθε η ώρα για τους ρεαλιστές να αναθεωρήσουν κάποιες απόψεις τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Stanley Kober, «Idealpolitic», *Foreign Policy*, no 79, summer '90, σ. 6.
2. Kenneth N. Waltz, *Man, The State and War*, New York, 1959.
3. Immanuel Kant, *Για την Αιώνια Ειρήνη*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1992, σ. 36.
4. Ό.π., σ. 42.
5. Randal L. Schweller, «Domestic Structure and Preventive War», *World Politics*, Jan. '92, no 44, σσ. 235-269.
6. Michael W. Doyle, «Kant, liberal legacies and foreign affairs» Part II, *Philosophy and Public Affairs*, 12 (1983), σσ. 324-325.
7. «The slow death of the nation-state», «The World in 1995», *Economist*, σσ. 14-15.
8. Brian White, *Εισαγωγή στην Ανάλυση Εξωτερικής Πολιτικής*, εκδόσεις Ειρήνη, 1993, σ. 15.

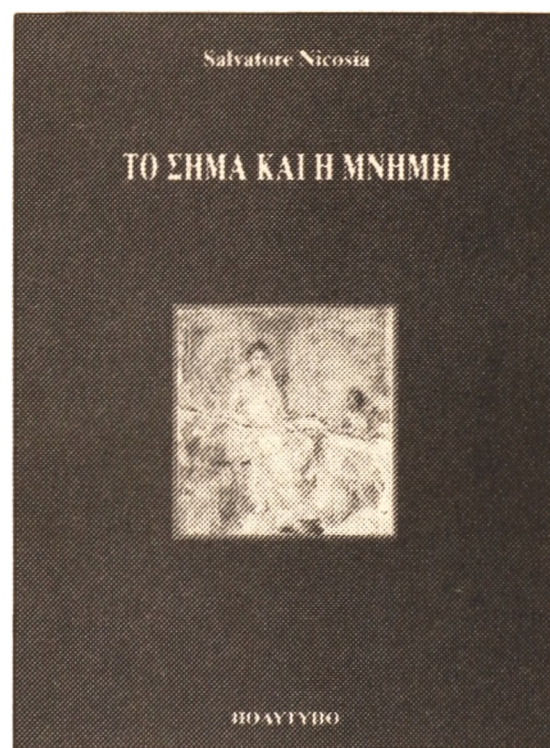
Salvatore Nicosia

ΤΟ ΣΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΝΗΜΗ

Ταφικά επιγράμματα
από την αρχαία Ελλάδα

Μετάφραση:
Ευριπίδης Γαραντούδης

Ύπό τις χιλιάδες επιγραφές που διασώθηκαν παρουσιάζεται μία σημαντική επιλογή που περιέχει κείμενα από τον 7ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 4ο μ.Χ. Αρχαίο κείμενο, μετάφραση, σχόλια. Έκτενης εισαγωγή του έλληνοιστή Σαλβατόρε Νκοζία. Τετράχρωμες απεικονίσεις από τις επιτύμβιες στήλες της Δημητριάδος.

Η επιτύμβια επιγραφή διαιωνίζει το όνομα και την ταυτότητα ενός ατόμου, μαρτυρεί τον τρόπο που έζησε και πέθανε, χαράζει την παρουσία του στη μνήμη του κοινωνικού συνόλου, προτείνοντάς τον σαν ήρωικό πολιτικό, ήθικό παράδειγμα και του ξαναδίνει τη μοναδική μορφή ύπαρξης που μπορεί να συνεχίζει ακόμα και μετά το θάνατο.

Έκδόσεις
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΚΟΤΕΙΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Ο «ευρωσκεπτικισμός» των Βρετανών έχει φτάσει στα άκρα. Η βρετανική κυβέρνηση μέσω του Υπουργού Εθνικής Κληρονομιάς **Στέφεν Ντόρρελλ** προβάλλει εμπόδια στην έγκριση του ευρωπαϊκού προγράμματος **ARIANE**, που αποβλέπει στη διάδοση της ποίησης και της λογοτεχνίας, ιδιαίτερα εκείνων των χωρών που η γλώσσα τους δεν έχει την εμβέλεια των μεγάλων. Η στάση των Βρετανών, οι οποίοι θεωρούν την υπόθεση «σπατάλη χρημάτων» επικρίθηκε δριμύτατα από πολλούς ως εγωιστική και ως δείγμα πολιτιστικού ιμπεριαλισμού. Καυστικά επικριτική ήταν και η στάση της κ. **Νανάς Μούσχουρη**, μέλους της Ευρωβουλής.

«Σπατάλη χρημάτων» θεωρούν οι Βρετανοί τη μετάφραση της ποίησης του Τούρκου **Ναζίμ Χικμέτ** ή της φλαμανδικής, δανικής, κ.ο.κ λογοτεχνίας σε άλλες γλώσσες. Αντιλαμβάνεται κανείς ότι χωρίς στήριξη τα έργα αυτά είναι αδύνατο να κυκλοφορήσουν σε άλλες χώρες με βάση τα αυστηρώς ιδιωτικά-εμπορικά κριτήρια των εκδοτικών οίκων.

Έτσι, μετά από 5ετή πιλοτική φάση, πρόθεση της Κοινότητας είναι η εδραίωση ενός 5ετούς προγράμματος με προϋπολογισμό 75 δισ. δραχμές περίπου.

Μπορεί η Βρετανία, έχοντας τη γλωσσική υπεροχή να αντιτίθεται

σ' αυτό, αλλά εμείς, οι υπόλοιποι φορολογούμενοι των ευρωπαϊκών χωρών, δεν θεωρούμε καθόλου «σπατάλη» τη γνωριμία με την πολιτιστική παραγωγή άλλων χωρών.

ΟΙ ΔΙΣΚΟΙ ΤΟΥ ΔΙΑΒΟΛΟΥ

Οι φύλακες της ισλαμικής καθαρότητας στο Ιράν απαγόρευσαν τους «δίσκους του διαβόλου», τους δίσκους δηλαδή στις ταράτσες των σπιτιών που επιτρέπουν τη λήψη δορυφορικών τηλεοπτικών προγραμμάτων, φυσικά ξένων, κυρίως δε αμερικανικών. Οι παραβάτες αντιμετωπίζουν ποινές φυλάκισης και βαριά πρόστιμα. Δεκαέξι χρόνια μετά την ανατροπή του **Σάχη**, η ισλαμική επανάσταση δεν λέει να μαλακώσει κι όλα τα δεινά της κοινωνίας επιρρίπτονται στους ξένους. Η απαγόρευση των δίσκων που χαρακτηρίστηκαν σαν «πολιτιστική επιδρομή της παγκόσμιας αλαζονείας» δείχνει την αυξανόμενη πολιτική επιρροή του **Αγιατόλλα Αλή Χαμενέι**, αντίπαλου του φθίνοντος προέδρου **Ραφσαντζανί**.

Απομένει να δούμε πόσοι εκ των χιλιάδων κατόχων δορυφορικών δίσκων θα βγούν στην παρανομία...

ΑΠΟΛΥΣΕΙΣ ΚΑΤΑΣΚΟΠΩΝ

Ο νέος αρχηγός της **CIA Τζων Ντζίτς**, που ο διορισμός του αναμένεται να επικυρωθεί από

την αμερικανική Γερουσία αυτή την εβδομάδα πρόκειται να απολύσει 2.000 περίπου κατασκόπους και να περιορίσει τις «επιχειρήσεις» της «Εταιρείας» ανά τον κόσμο. Δύσκολοι καιροί και για τους κατασκόπους.

ΜΟΣΧΟΒΙΤΙΚΑ ΤΟΚ-ΣΟΥ

Μετά από 20 χρόνια αυτοεξορίας στην Αμερική, ο πιο διάσημος «διαφωνών» συγγραφέας επί Σοβιετικής Ένωσης, ο **Αλεξάντερ Σολζενίτσιν**, επέστρεψε στην πατρίδα του περίπου τον Μάιο. Συγγραφέας του βιβλίου *Το Αρχιπέλαγος Γκούλαγκ* για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης του **Στάλιν**, ο Σολζενίτσιν επιχειρηματολογούσε πάντα από τη δική του ηθική σκοπιά, που ανεξάρτητα από το αν συμφωνεί κανείς ή όχι, δεν είναι καθόλου αρεστή στα καθεστώτα. Τον περασμένο Σεπτέμβριο, ο Σολζενίτσιν αξιο-

ποίησε τη νέα δύναμη της ρωσικής TV και δέχτηκε να συμμετάσχει σ' ένα τοκσώου με τίτλο «Συναντήσεις με τον Σολζενίτσιν» στην κρατική τηλεόραση, **Ostankino**, τη μόνη που έχουν τη δυνατότητα να δουν οι περισσότεροι Ρώσοι. Ωστόσο, τα όσα έλεγε κατά του **Γέλτσιν** και του καθεστώτος του δεν ήταν καθόλου αρεστά, οι δε ρωσικές μαφίες ξέρουν πώς να κλείνουν τα απείθαρχα στόματα, όπως στην περίπτωση της πρόσφατης δολοφονίας του διευθυντή της κρατικής TV **ORT Βλαντισλάβ Λιστίεφ**.

Ο Γέλτσιν έχει ιδιωτικοποιήσει την κρατική τηλεόραση. Αν και το κράτος κρατάει το 51% των μετοχών, το υπόλοιπο 49% δόθηκε σε οκτώ ισχυρούς επιχειρηματίες και τραπεζίτες υποστηρικτές του ρώσου προέδρου. Οι εκπομπές με τον Σολζενίτσιν αραιώνουν και σύντομα θα πάψουν.

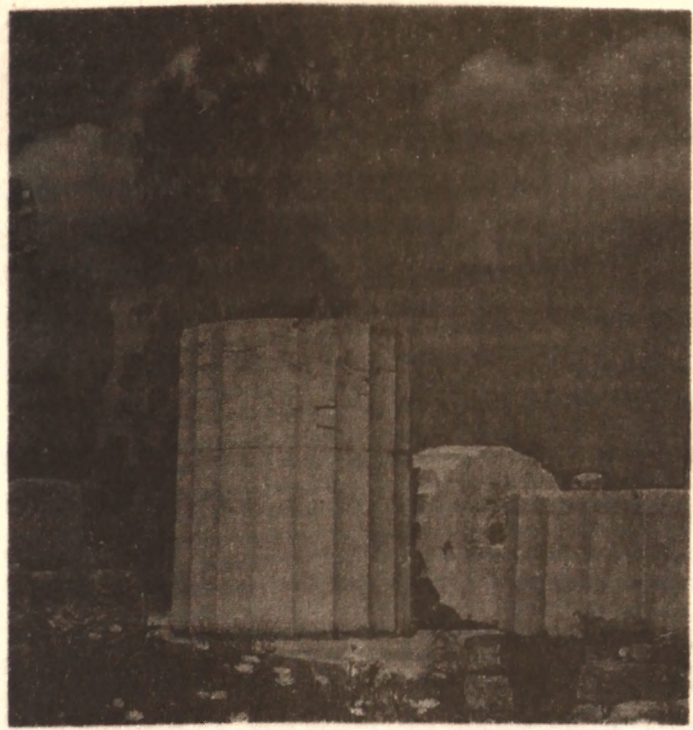
Τελευταίες ποιήσεις στο όμα του Ρ. Στρατάρχη Γ. γκυ Ζούκωφ θα ανεγερθεί Κόκκινη Πλα στις 8 Μαΐου, 50ή επέτειο της κης κατά των στών. Ο Στρατης Ζούκωφ ο σε τα σοβι στρατεύμα νίκη αλλά άρματα μάχη έπαιξαν απο στικό ρόλο επικράτη Χρουτσώφ με θάνατο του Σ στην ηγεσί ΚΚΣΕ. Στην τειο της αντι στικής νίκης νεκτιμάται ρόλος του Σ. Η επίσημη θι συνεχώς αν ρείται. Ένδι ένωση ρω γραμματος για την επ που απεικον τον Στάλ Ρούσβελτ κ Τσώ

Ι. ΦΩΚΑ • Π. ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ

ΙΩΑΝΝΑ ΦΩΚΑ • ΠΑΝΟΣ ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ

ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ

ΤΟΠΟΙ • ΘΕΟΙ • ΜΝΗΜΕΙΑ

ΚΕΔΡΟΣ

Ο βράχος της Ακροπόλεως,
η Αγορά, η Πνύκα και
ο Κεραμεικός, τα Αιγόσθυνα,
η Βραυρώνα, το «ιερόν άκρον
Σούνιον», ο Μαραθών και
η Αγία Ελευσίνα
μας περιμένουν.

Ας περπατήσουμε,
ας ταξιδέψουμε λοιπόν μαζί,
σε τόπους και χρόνους
παλαιούς, όταν οι αξίες και
οι σχέσεις των ανθρώπων
μεταξύ τους, με τη φύση,
με την εξουσία και με τους
θεούς ήταν διαφορετικές.

Περίπατοι
στην Αθήνα και
την Αττική

ΚΕΔΡΟΣ
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Graecia ή Hellas;

του Νικ. Γ. Κοντοσόπουλου, δ.φ.

Σε εκπομπή του ραδιοφωνικού σταθμού της Πειραιϊκής Εκκλησίας (10 Μαρτίου, ώρα 10.30' μ.μ.) μεταδόθηκε εισήγηση προς τους αρμόδιους κρατικούς μας παράγοντες να καθιερώσουν και επιβάλουν διεθνώς την ονομασία της χώρας μας ΕΛΛΑΣ—με λατινικούς χαρακτήρες HELLAS— αντί των διαφόρων κατά γλώσσες τύπων της λατινικής της ονομασίας GRAECIA (γαλλ. Grèce, αγγλ. Greece, ιταλ. Grecia κ.λπ.). Ο συντάκτης της εκπομπής ζήτησε να διατηρηθεί ο τύπος (η) ΕΛΛΑΔΑ μόνο στην ποίηση και τη λογοτεχνία γενικότερα. Εζήτησε επίσης ως βραχυγραφία του ονόματος της χώρας να καθιερωθεί το Η (αρχικό του HELLAS) αντί του GR (αρχικά των GREE κ.λπ.) και επρότεινε να επικρατήσει στη γαλλική γλώσσα ο ήδη υπάρχων σ' αυτήν τύπος HELLADE προς αποφυγή ευτράπελης ομοψυχίας του HELLAS με τη γαλλική λέξη hélas (= αλίμονο). Η ονομασία Graecia και τα νεότερα παράγωγά της είναι, κατά το συντάκτη της εκπομπής, προσβλητικά για τους Έλληνες και γι' αυτό πρέπει να αντικατασταθούν με το ελληνικό τους συνώνυμο. Οι παραπάνω θέσεις χρειάζονται μια αντικειμενική και εμπεριστατωμένη επιστημονική και ρεαλιστική απάντηση, την οποία επιχειρούμε ευθύς αμέσως.

Η σκέψη για καθιέρωση και επιβολή διεθνώς του ονόματος ΕΛΛΑΣ-HELLAS και των παραγώγων του δεν είναι νέα. Ήδη τον Νοέμβριο του 1980, ο τότε γενικός γραμματέας της Ακαδημίας Αθηνών καθηγητής Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος με επίσημο έγγραφο της Ακαδημίας είχε ζητήσει από τον υπογράφοντα το παρόν, συντάκτη τότε του *Ιστορικού Λεξικού της νέας ελληνικής γλώσσας* της Ακαδημίας, να ερευνήσει από γλωσσολογική άποψη το θέμα και να διατυπώσει εγγράφως το σχετικό επιστημονικό πόρισμα. Την απάντηση στο έγγραφο του δεν πρόλαβε να διαβάσει ο Θεοδωρακόπουλος, γιατί εν τω μεταξύ τον βρήκε ο θάνατος. Στο θέμα δεν δόθηκε τότε συνέχεια από την Ακαδημία. Στα χρόνια που ακολούθησαν ακούστηκαν ανεπίσημες συζητήσεις για την αλλαγή της ονομασίας της χώρας μας, αλλά χωρίς ιδιαίτερη σημασία ή αποτέλεσμα. Με την εκπομπή της Πειραιϊκής Εκκλησίας το ζήτημα ξανάρχεται στο προσκήνιο, πρόκειται όμως για πρόταση εντελώς ανεδαφική και άσκοπη διότι:

Είναι πολύ συνηθισμένο —σχεδόν κανόνας— το φαινόμενο να ονοματίζονται οι διάφορες χώρες από γειτονικό λαό με βάση κάποιο υποκειμενικό κριτήριο ή ορισμένη εσφαλμένη αντίληψη. Στην περίπτωση μας έχουμε την εξ ανατολών (από Εβραίους, Άραβες και Τούρκους) ονομασία που ετυμολογείται από το γεωγραφικό όνομα *Ιωνία* και την εκ δυσμών και βορρά που προέρχεται από το λατινικό όνομα της χώρας *Graecia* και έδωσε τις γενικευμένες από τον Μεσαίωνα και την Αναγέννηση παραλλαγές του στις νεότερες ευρωπαϊκές γλώσσες¹, καθώς και τα αντίστοιχα επίθετα και εθνικά ονόματα (γαλλ. grec, αγγλ. greek, ιταλ. greco κ.λπ.) μεταξύ των οποίων και τα εξελληνισμένα *γραικός* και *Γραικός*².

Και οι από το *Ιωνία* και οι από το *Graecia* προερχόμενες ονομασίες οφείλονται σ' αυτό που οι ονοματολόγοι ονομάζουν «φυσική πλάνη των γειτόνων»: Το όνομα ακραίου (μεθοριακού) τμή-

ματος ομοφύλου και ομογλώσσου χώρου γενικεύεται από γειτονικό λαό και επεκτείνεται χαρακτηρίζοντας ολόκληρο το χώρο τό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στα νεότερα χρόνια είναι όνομα *Allemagne* που δίδουν οι Γάλλοι στη Γερμανία επειδή μισαν ότι το γειτονικό τους φύλο των Αλαμανών καλύπτει ολόκληρο το γερμανόγλωσσο χώρο. Οι προς ανατολάς του ελληνικού χώρου λαοί ήρθαν αρχικά σ' επαφή με το ελληνικό φύλο των Ιώνων ενόμισαν ότι όλοι οι Έλληνες είναι Ίωνες και ονόμασαν *Ιωνία* ολόκληρη την Ελλάδα. Η ονομασία *Graecia* είναι και αυτή ονομαστικής ετυμολογίας³. Προέρχεται από το όνομα *Γραία*, πόλεως βρισκόμενης δυτικά του Ωρωπού της Αττικής. Οι αρχαίοι Ρωμαίοι γνώρισαν κατοίκους της Γραίας ως πρώτους Έλληνες αποίκους στην Ιταλία, τους ονόμασαν *Graecos* και τη χώρα τους ολόκληρη *Graecia*⁴. Η ονομασία λοιπόν *Graecia* και οι νεότερες που απορρέουν από αυτή δεν είναι καθόλου «προσβλητικές» όπως δεν είναι προσβλητικές και όσες απορρέουν από το όνομα *Ιωνία* (π.χ. η τουρκική *Yunanistan*). Είναι απλώς προϊστορικής συγκυρίας. Είναι άραγε προσβλητικό για τους Γάλλους το ότι εμείς αποκαλούμε τη χώρα τους με το λατινογενές *Γαλλία* και όχι με το γερμανογενές *France* ή κάποιο παράγωγο, όπως συμβαίνει στις άλλες γλώσσες⁵; Είναι προσβλητικό ότι αντί *Suomi* που τη λένε στη γλώσσα της, σ' όλες τις γλώσσες λέγεται «χώρα των Φίννων» η *Φινλανδία*, ή το ότι ονομάζουμε με το λατινογενές *Ελβετία* τη χώρα που οι άλλοι αποκαλούν με παράγωγο του *Suisse* και η *Ουγγαρία* σε γλώσσα δεν λέγεται «χώρα των Μαγνάρων» (*Magyarország*) όπως την ονομάζουν οι κάτοικοί της, παρά μόνο στα τσέχικα (*Mancarsko*); Και πώς δεν εξεγέρθηκαν οι Γερμανοί κατά τη λυωννυμίας της χώρας τους; Μόνον οι ίδιοι τη λένε *Deutschland* και οι γείτονές τους οι Ολλανδοί *Duitsland*. Σε όλες τις γλώσσες η ονομασία της είναι εντελώς διαφορετική: λατινική (από το *Germania*) στα ελληνικά, αγγλικά, ιταλικά, ρω-

αλγαρικά· γαλλογενής (ό το Allemagne) στα ισπανικά, πορτογαλικά και ρουμανικά· σλαβογενής (ό λέξη που σημαίνει «συγκός», «άφωνος», «Γερμανία = χώρα των γερμικών») στα πολωνικά, ρωσικά, σλοβακικά, σλοβενικά, σερβοκροατικά, ουγγρικά και ρουμανικά. Στις σκανδιναβικές γλώσσες η Γερμανία λέγεται Tyskland, δηλαδή Τευτο- (πρβλ. το ιταλικό

tesco = Γερμανός, γερμανικός), στα φινλανδικά Saksa, δηλαδή Ξονία, στα λεττονικά Vācija. Καμία διαμαρτυρία από μέρους των Γερμανών, γιατί αυτοί ξέρουν καλά ότι με «φετφάδες» δεν πρέπονται αιωνόβιες γλωσσικές συνήθειες. Άλλωστε δεν διαβίθηκαν –ούτε επί Χίτλερ– ν’ αλλάξουν τα σλαβικής προελεύσεως ονόματα Βερολίνο και Δρέσδη. Θα πουν ίσως μερικοί το γνωστό «είμαστε εμείς με τους Γερμανούς, τους Ούγγρους, τους Πολωνούς κ.λπ.; Εμάς η χώρα μας και η γλώσσα μας κτλ. κτλ.». Μιζώ ότι είναι καιρός να αφήσουμε το τροπάριο «εμείς είμαστε εμείς». Για τον κάθε λαό ο εαυτός του είναι ο εαυτός του, αλλά οι άλλοι εκείνοι είναι περισσότερο πραγματιστές. Υπάρχει και η λογική. Το να επιδιώξουμε την επιβολή διεθνώς του τύπου HELLAS⁶ ως όνομα της χώρας⁷ μας είναι σαν να μας ζητηθεί από τους ξένους, χάριν δήθεν της... Ενωμένης Ευρώπης, να λέμε Ντόιτσαντ, Φράνς, Σβέργκε, Βίν, Έντινμποροου, Λιζμπόα κ.λπ., αντί των καθιερωμένων στη γλώσσα μας Γερμανία, Γαλλία, Σουηδία, Ολλανδία, Εδιμβούργο, Λισσαβόνα. Παρόμοιοι τύποι θα είναι εντελώς γελοίοι –και, φυσικά, όχι και πολύ πιστοί στο πρωτότυπο από την ηθική άποψη– και θα θυμίζουν τα σουσουδίστικα ελληνο-γαλλικά των αριστοκρατισσών των αρχών του αιώνα μας⁸. Αλλά μήπως και οι ξένοι θα προφέρουν σωστά το HELLAS, που θα είναι άρτια στο στις γλώσσες τους, ή θα ακούμε ελάς από τους Γάλλους, έλας ή έλ·λας (με διπλό λ) από τους Ιταλούς, χέλας με υπερβολή από τους Άγγλους κ.λπ. Ας θυμηθούμε ότι το όνομα Ζευς, για παράδειγμα, οι Γάλλοι το διαβάζουν ζός, οι Γερμανοί τσόις κ.ο.κ. Ως προς την προτεινόμενη βραχυγραφία Η αντί GR παρατηρούμε ότι οι προτείναντες αγνοούν ότι το Η είναι ήδη βραχυγραφία του ονόματος της Ουγγαρίας. Οι πρακτικοί Ούγγροι προτίμησαν το αρχικό του ξενικού ονόματος της χώρας τους (αγγλ. Hungary, γαλλ. Hongrie) αντί του Μ που είναι το αρχικό της ουγγρικής της ονομασίας.

Ως προς τον γαλλικό τύπο HELLADE πρέπει να τονισθεί ότι είναι απόλυτα συνώνυμος στη χρήση με το όνομα Grèce. Αναφέρεται κυρίως στην αρχαία Ελλάδα με την έννοια του «ελληνικού χώρου» ή του «ελληνικού κόσμου». Το ίδιο συμβαίνει και με την ισπανική γλώσσα με το Helade (προφ. έλαδε) που δεν είναι καθόλου συνώνυμο του Grecia (προφ. γκρέθια). Το γαλλικό εθνικό όνομα les Hellènes (= οι Έλληνες) ή το ισπανικό los Helenos, όπως και τα Hellade και Helade, μόνο σε υψηλό λογοτεχνικό (ποιητικό) επίπεδο μπορεί να χρησιμοποιηθούν αντί των κοινών στις γλώσσες αυτές Grèce – les Grecs και Grecia – los Griegos. Ακριβώς όπως

ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΟ: ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΙΣΠΑΝΟΥΣ Θ'ΑΠΑΙΤΗΣΟΥΜΕ ΝΑ ΛΕΝΕ
ΤΟΝ EL GRECO - ΕΙ ΗΕΛΕΝΟ
ΚΑΙ ΑΠ' ΤΟΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟ ΔΙΑΚΟ ΝΑ ΠΕΙ
«ΕΓΩ ΓΡΑΙΚΟΣ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ -
ΕΛΛΗΝΑΣ ΘΕ ΝΑ ΠΕΘΑΝΩ ...»

λόγιο είναι το l'armée hellène (ο ελληνικός στρατός) αντί l'armée grec και το les forces nippones (οι ιαπωνικές δυνάμεις) αντί les forces japonaises⁹ που θα έλεγε ο μέσος Γάλλος. Ποιητικό είναι, στα γαλλικά, το Helvétie (Ελβετία) αντί του κοινού Suisse. Το ν' αντικαταστήσουν οι Γάλλοι το Grèce με το Hellade είναι σαν να βάζαμε εμείς στη θέση του

Έλληνες το Αχαιοί ή το Δαναοί.

Συνοψίζοντας τονίζουμε ότι η σκέψη αλλαγής του ξενικού ονόματος της χώρας μας που προέρχεται από το λατινικό Graecia και αντικαταστάσεώς του με το ελληνικό Ελλάς – Hellas είναι ουτοπική γιατί προσκρούει στη μακραίωνη συνήθεια της χρήσεώς του από όλους τους ευρωπαϊκούς λαούς (πλην των Νορβηγών) και από τους Ιάπωνες¹⁰. Θα δημιουργήσει επιπρόσθετες φωνητικές παραλλαγές του κατά γλώσσες και θα προκαλέσει τομή της γλωσσικής παραδόσεως υπό το πρόσχημα επιδιωκομένης ενότητας των ευρωπαϊκών λαών. Είναι εξάλλου αναίτια η αλλαγή αυτή, εφόσον η ξενική ονομασία της χώρας μας δεν είναι προσβλητική για τους Έλληνες, αλλά οφείλεται και μόνο σε ιστορικούς λόγους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Και στα ιαπωνικά η χώρα μας ονομάζεται με παράγωγο της πορτογαλικής της ονομασίας Grécia.
2. Αρκετοί συμπατριώτες μας θα προτιμούσαν να λέγονται Γραικοί ή Ρωμιοί αντί Έλληνες.
3. Όπως ακριβώς και το λατινικό αλφάβητο έχει πατρίδα του την Ελλάδα, την πόλη της Χαλκίδας.
4. Δεν είναι πρωτοφανές από το εθνικό πόλεως να ονομάζονται οι κάτοικοι ολόκληρης περιοχής. Πρβλ. στη σημερινή ελληνική Μυτιληνιός και Χαλκιδαίος αντί Λέσβιος και Ευβοεύς. Επίσης το πιο πρόσφατο Σκοπιανός (= κάτοικος της πόλεως των Σκοπίων) που δηλώνει τον πολίτη του προς βορράν της χώρας μας γνωστού κρατιδίου.
5. Οι Εβραίοι ονομάζουν τη Γαλλία «χώρα των Σκυθών» χωρίς αυτό να εξοργίζει τους Γάλλους που, εκτός εξαιρέσεων, αγνοούν το γεγονός.
6. Μόνον στη νορβηγική γλώσσα η χώρα μας λέγεται Hellas. Στη γειτόνισιά της, τη σουηδική, λέγεται Grekland.
7. Πώς θα δικαιολογήσουμε το αρχικό Η, τη στιγμή που καταργήσαμε τη «δασεία» που αυτό αντιπροσώπευε, και τα δύο L, αφού σήμερα τα προφέρουμε ως ένα; Θα δώσουμε πάλι εικόνα παλιάς μορφής του ονόματος;
8. Μερικοί θα ανεχθούν ίσως την επιβολή αυτών των ξενισμών. Μήπως δεν πολιτογράφησε η τηλεόραση (και... άλλοι τινές) τα Νάπολι, Πλόβντιφ κ.λπ. αντί Νεάπολις, Φιλιπούπολις; Ευτυχώς ανθίστανται τα Κωνσταντινούπολις, Σμύρνη, Μοναστήρι, Δυρράχιο.
9. Nippon είναι η ιαπωνική λέξη που σημαίνει Ιαπωνία.
10. Ας μην ξεχνούμε πόσο περιορισμένη επιτυχία έχει η επιβολή της ντόπιας μορφής του ονόματος διαφόρων πόλεων σε διεθνή κλίμακα. Τα Thessaloniki, Pireefs ή Pircas, Athinai, Patre, Torino, Napoli, Wien κ.λπ. μόνο στους πίνακες δρομολογίων των τρενών και σε τηλεγραφήματα εφαρμόζονται και μάλιστα όχι πάντοτε. Στην έγκριτη γαλλική εφημερίδα Le Monde, για παράδειγμα, πάντα διαβάζουμε Salonique, Le Pirée, Athènes, Patras, Turin, Naples, Vienne.

Η ΑΕΚ ΣΤΗ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΜΥΑΛΑ ΣΤΑ ΚΑΓΚΕΛΑ

του Μιχάλη Σηφάκη

Κάθε εβδομάδα, αν όχι και κάθε μέρα, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και οι εφημερίδες μάς παρέχουν, ή μας βομβαρδίζουν, ανάλογα με τις προτιμήσεις του καθενός μας, αναμεταδόσεις αγώνων ποδοσφαίρου και μπάσκετ και ρεπορτάζ για τα αποτελέσματα, για τους παίκτες, τους προπονητές και τους διάφορους μεγαλοεπιχειρηματίες που κάνουν το κομμάτι τους ως ιδιοκτήτες κάποιων ομάδων, ή διάφορους μικροεπιχειρηματίες που προσπαθούν να γίνουν επώνυμοι καταδιώκοντας κάποιον διαιτητή. Ο κόσμος των δημοφιλών μας ομαδικών αθλημάτων είναι πολύχρωμος σαν τα πρωτοσέλιδα των αθλητικών εφημερίδων, φωνακλάς και βωμολόχος σαν τους διάφορους γραφικούς φιλάθλους που ωρύονται στις κερκίδες των μεγάλων αλλά και των μικρών γηπέδων, και αρκετές φορές και τρομακτικός, όταν κάποιοι που τους αποκαλούμε χούλιγκαν σπάνε βιτρίνες και αυτοκίνητα, και λεηλατούν τα εστιατόρια της εθνικής οδού στην πορεία τους προς κάποιο επαρχιακό γήπεδο. Πέρα όμως από το πάθος που κυριεύει χιλιάδες σοβαρούς και μη ανθρώπους, πέρα από τους ανθρώπους με τα πολύχρωμα φανελάκια που τρέχουν πάνω-κάτω κυνηγώντας μία μπάλα, και έξω από τα φώτα της δημοσιότητας υπάρχει ένας κόσμος που οι περισσότεροι δεν τον γνωρίζουν. Είναι αυτοί που δεν προξενούν καταστροφές, που δεν πετροβολούν τον Ηλεκτρικό, αλλά αγαπούν το ποδόσφαιρο, τον αθλητισμό και την ομάδα τους. Είναι πολύ περισσότεροι και κάνουν πολύ περισσότερα πράγματα από ό,τι φαντάζεστε. Το Αντί μίλησε με δύο τέτοιους ανθρώπους που συντάσσονται με την ομάδα της ΑΕΚ, με αφορμή έναν χορό.

Ο χορός έγινε σε μία αίθουσα δεξιώσεων στην Αστόρια της Νέας Υόρκης και παραβρέθηκαν περίπου 250 άτομα. Υπήρχε μία μικρή ορχήστρα που έπαιξε λαϊκά και δημοτικά ελληνικά τραγούδια με τα οποία χόρεψαν πολλοί, μία παράσταση με αεροβατικά που παρουσίασε μία οικογένεια ομογενών γυμναστών, έγινε λαχειοφόρος αγορά, παρατέθηκε δείπνο και ανταλλάχθηκαν ενθύμια με τους επίσημους καλεσμένους. Επίσημοι καλεσμένοι και τιμώμενα πρόσωπα στο χορό ήταν ο πρόεδρος της ΠΑΕ ΑΕΚ Δημήτρης Μελισσανίδης, ο παλιός ποδοσφαιριστής και προπονητής της ΑΕΚ και των εθνικών ομάδων Αντρέας Σταματιάδης, ο τερματοφύλακας Σπύρος Οικονομόπουλος, ο πρόεδρος του Σ.Φ. ΑΕΚ Original Θόδω-

ρος Γεωργίου, ο πρόεδρος του Σ.Φ. ΑΕΚ Νέας Φιλαδέλφειας και Χαλκηδόνας Θωδωρής Παπαδόπουλος και ο πρόεδρος Σ.Φ. ΑΕΚ Καλλιθέας Γαβριήλ Θεοδοσίου.

• Ο ΓΑΒΡΙΗΛ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ, οι φίλοι τον φωνάζουν Λό, είναι 35 χρόνων. Έχει τελειώσει το Λύκειο και τη Σχολή Πγραμματιστών του Ελληνικού Κέντρου Παραγωγικότητας. Εργάζεται στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και επίσης σύμβουλος σε ασφαλιστική εταιρεία. Εκτός από πρόεδρος Σ.Φ. ΑΕΚ Καλλιθέας, έχει διατελέσει και πρόεδρος της νελληνίας Ομοσπονδίας Σ.Φ. ΑΕΚ.

ΑΝΤΙ: Η πιο κοινή εικόνα οργανωμένων φιλάθλων στο μινι του κόσμου είναι κάποια παιδιά κρεμασμένα στα κάγκελα πετάνε μπουκάλια και άλλα αντικείμενα στο γήπεδο. Πε μπουκάλια;

Γ. Θ. (γελάει): Όχι, δεν πετάω μπουκάλια. Πιστεύω ότι ο θε φίλαθλος έχει τον δικό του τρόπο να εκφράζεται. Δεν θρώ ότι το να πετάς μπουκάλια είναι σωστή έκφραση, αλλά οι συνδεμίτες και οι απλοί οπαδοί από κάπου καθοδηγούνται. Πολλές φορές η πολιτεία εκκολάπτει αυτούς τους ονομαζόμενους «χούλιγκαν» με τους κακούς παράγοντες, τις ομάδες ρυφόρους, τις κακές διαιτησίες, δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι φτάνουν στο σημείο να κάνουν χουλιγκανισμό, ίσως να ε και αυτοί θύματα.

ΑΝΤΙ: Γιατί ασχολείσαι με το Σύνδεσμο;

Γ. Θ.: Είχα την τύχη να ασχοληθώ με τον συνδεσμιακό χώρο και ειδικά με τον αρχαιότερο σύνδεσμο της ΑΕΚ, τον Σ.Φ. ΑΕΚ Καλλιθέας που ιδρύθηκε το 1962, από αρκετά μικρός, την εχρή που ήμουν 15 περίπου χρόνων, και για μένα όπως και πολλούς άλλους εκείνη την εποχή ο Σύνδεσμος ήταν ένας προς λατρείας, όπως είναι η εκκλησία που πηγαίνουν οι χριστιανοί κάθε Κυριακή ή και άλλες φορές και λειτουργούν. Απλησα αυτό τον σύλλογο, τον οποίο υπηρετώ, έζησα πολύ κατιγμές την εποχή που οι σύνδεσμοι μεσουρανούσαν στην Ελλάδα και είμαι από τους λίγους ίσως ρομαντικούς που έχ απομείνει και ασχολούνται με τους συνδέσμους. Θα ήθελα πω ότι αφιερώνω πολλές ώρες στη ζωή μου, μέρα, νύχτα, αρκετά χρήματα. Πρέπει να σου πω ότι και από την τσέπη πολλές φορές βάζουμε χρήματα όταν τα μέλη δεν πληρώνουν.

ΑΝΤΙ: Πότε μεσουρανούσαν οι σύνδεσμοι;

Γ. Θ.: Οι σύνδεσμοι όταν ιδρύθηκαν είχαν ερασιτεχνικό χαρακτήρα, ενώ τώρα το ποδόσφαιρο είναι επαγγελματικό.

Π Ι Α Α Λ Λ Η Ο Ψ Η

ταν το ποδόσφαιρο ήταν ερασιτεχνικό λάβαιναν τους συλλόγους περισσότερο υπόψη. Τώρα με τις ανώνυμες εταιρείες η ζωή μας ακούγεται λιγότερο. Έχουμε, βέβαια, πολύ καλές χέσεις με την ΠΑΕ αλλά και με την ερασιτεχνική, άριστες μπορώ να πω, βοηθάνε τους συνδέσμους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορούν να βοηθήσουν και παραπάνω, και αναγνωρίζουν όλοι ότι οι σύνδεσμοι έχουν στηρίξει πολύ την ομάδα.

ΑΝΤΙ: Ποιες είναι οι δραστηριότητες του Συνδέσμου;

Γ. Θ.: Ο Σύνδεσμος έχει ποικίλες δραστηριότητες, δηλαδή δεν είναι μόνο για να παίρνει εισιτήρια να τα μοιράζει στα μέλη, τους φιλάθλους, για να πηγαίνουν στο γήπεδο, αλλά πρέπει να έχει συνεισφορά στο κοινωνικό σύνολο. Κάνουμε πολλές κηλώσεις, κάθε Χριστούγεννα και Πάσχα πηγαίνουμε και κάνουμε προσφορές σε διάφορα φιλανθρωπικά ιδρύματα και κέντρα, βοηθάμε πολλές άπορες οικογένειες· το 1981 με τους μεγάλους σεισμούς πήγαμε στην περιοχή της Θήβας, το διοικητικό συμβούλιο και τα μέλη μας με δύο πούλμαν και μοιράσαμε φαγητό και ρουχισμό στα θύματα του σεισμού. Είναι σημαντικό να βοηθάμε τους συνανθρώπους μας. Ο σύλλογος δεν είναι μόνο για το εισιτήριο. Μπορεί και πρέπει να έχει ποικίλες δραστηριότητες. Έχουμε ποδοσφαιρική ομάδα, έχουμε 30 παιδιά αυτή τη στιγμή στις τάξεις του συλλόγου που κάνουν αθλητισμό. Έχουμε ομάδα τένις, τώρα καινούργια. Έχουμε ομάδα κολύμβησης. Ενδεχομένως στο μέλλον να κάνουμε και άλλα. Θα ήθελα επίσης να πω, πως αισθάνομαι περήφανος που βρίσκομαι στη Νέα Υόρκη προσκεκλημένος του Σ.Φ. ΑΕΚ Αμερικής. Όλοι οι άνθρωποι που είναι στον Σύνδεσμο αυτό είναι φοβερά αξιόλογοι άνθρωποι, είναι φοβεροί Έλληνες και μια άλλη φορά δικαιώνονται αυτοί που λένε ότι οι Έλληνες όταν βρίσκονται μακριά από τα ελληνικά σύνορα κάνουν θαύματα. Λοιπόν, εγώ πιστεύω πως ο Σ.Φ. ΑΕΚ Αμερικής είναι να θαύμα! Τους αξίζουν πολλά συγχαρητήρια.

Ο ΑΝΤΡΕΑΣ ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ έκανε μεγάλη καριέρα ως ποδοσφαιριστής στην ΑΕΚ και τη συνέχισε μετά και ως προπονητής στην ΑΕΚ, αλλά και στις εθνικές ομάδες. Το 1988 διήγησε την Εθνική Ελπίδων στον τελικό Πρωταθλήματος Ευρώπης, αφού απέκλεισε στον ημιτελικό την Ολλανδία! Αντί όμως να επιστρέψει στην Α' Εθνική, πριν από δύο περίπου χρόνια πρότεινε στη διοίκηση της ΠΑΕ ΑΕΚ να ξαναφτιάξει την ακαδημία ποδοσφαίρου της ομάδας, όπως και έγινε. Ηδη γυμνάζονται στην ΑΕΚ 140 παιδιά σε διάφορες ηλικίες.

ΑΝΤΙ: Γιατί χρειάζεται σχολές και το ποδόσφαιρο;

Α. Σ.: Αν κανείς συγκρίνει το ελληνικό ποδόσφαιρο με το ευρωπαϊκό, ο έλληνας ποδοσφαιριστής θα έρθει σε επαφή με την ηλικία στα 12, 13 του χρόνια και θα αρχίσει να μαθαίνει στα 18 κοστές τοποθετήσεις. Αντίθετα, ο ξένος από τα 6 του χρόνια μαθαίνει σωστά το ποδόσφαιρο. Λοιπόν, καταλαβαίνεις και η διαφορά ποια είναι. Και όμως οι έλληνες ποδοσφαιριστές φτάνουν κάπου και συναγωνίζονται τους αντιπάλους τους. Άρα τι σημαίνει αυτό; Ότι ο Έλληνας έχει δυνατότητες μεγάλες. Αν μπορούσαμε να τις αξιοποιήσουμε με σωστή υποδομή, υπομονή και επιμονή, σε 5-6 χρόνια δεν θα έχουμε να ζηλέψουμε τίποτα από τους ξένους.

ΑΝΤΙ: Υπάρχει τάση για σωστή ποδοσφαιρική παιδεία στη χώρα μας γενικά ή είναι φαινόμενο μόνο στην ΑΕΚ;

Α. Σ.: Πιστεύω πως υπάρχει η τάση αυτή και υπάρχει και στις μικρότερες κατηγορίες. Υπάρχουν άνθρωποι που ασχολούνται, και κάνοντας έναν πρόχειρο υπολογισμό θα έλεγα ότι περίπου 100 χιλιάδες παιδάκια γυμνάζονται αυτή τη στιγμή στη χώρα μας. Το θέμα είναι πώς γυμνάζονται. Υπάρχουν άνθρωποι που τα γυμνάζουν, αλλά δεν έχουν όλοι τη δυνατότητα να διδάξουν και ποδόσφαιρο και να διαμορφώσουν χαρακτήρες. Απλώς έχουν μια αγάπη προς το άθλημα και προσπαθούν να απασχολήσουν κάποια παιδιά. Κάνουνε καλό, δεν κάνουνε κακό, αλλά δεν κάνουν αυτό που πρέπει να κάνουνε. Εμείς στην ΑΕΚ δουλεύουμε μπορώ να πω σε ευρωπαϊκά επίπεδα. Υπάρχουν δύο προπονητές, τρεις γυμναστές-προπονητές, υπάρχει ο γιατρός, υπάρχει ο εργοφυσιολόγος και μέσα από διάφορα τεστ, συζητήσεις, βγάζουμε κάποια συμπεράσματα και προχωράμε ανάλογα με την εξέλιξη που έχουν τα παιδιά. Κάνουμε κάτι που είναι σοβαρό και πιστεύω θα αποδώσει καρπούς σε λίγα χρόνια.

ΑΝΤΙ: Υπάρχει όμως και το φαινόμενο να εμφανίζονται ταλέντα σε μικρές ηλικίες που εντυπωσιάζουν για λίγο και μετά χάνονται, δεν εξελίσσονται σε μεγάλους ποδοσφαιριστές.

Α. Σ.: Είναι ένα φαινόμενο το οποίο έχει προβληματίσει εμάς που αγαπάμε το ποδόσφαιρο· δυστυχώς τους άλλους που το διοικούν δεν τους έχει προβληματίσει και εκεί είναι το κακό. Διότι πράγματι υπάρχουν πολλά ταλέντα στην Ελλάδα, άλλωστε είναι ένα γεγονός αναμφισβήτητο ότι όλες οι μικρές ομάδες των εθνικών μας συγκροτημάτων έχουν διακρίσεις στην Ευρώπη. Άρα υπάρχουν και ταλέντα και δυνατότητες μεγάλες. Από κει και ύστερα βέβαια σε κάποια στιγμή αυτά τα ταλέντα ή παραμένουν ταλέντα ή χάνονται. Και αυτό συμβαίνει διότι τα μεγάλα σωματεία, κυρίως, δεν δείχνουν την κατάλληλη εμπιστοσύνη στα νέα παιδιά και δεν τους δίνουν τις ευκαιρίες που χρειάζονται στα κρίσιμότερα σημεία της ανάπτυξής τους από τα 18 ως τα 21. Όταν αυτά τα ταλέντα τα οποία είναι καταξιωμένα στην Ευρώπη, όπως τα παιδιά που είχα εγώ στην Εθνική Ελπίδων, δεν τα εμπιστεύεσαι να παίξουν στο πρωτάθλημα, από εκεί και ύστερα όταν περάσουν κάποια χρόνια που δεν χρησιμοποιούνται, είναι φυσικό να μην εξελιχθεί το ταλέντο τους και να μην φτάσει στην κορυφή αυτή όπου θα μπορούσε να είχε φτάσει αν συμμετείχαν στο πρωτάθλημα. Αλλά οι διοικήσεις συχνά προτιμούν έναν ξένο 32 ετών από έναν νέο ταλαντούχο παίκτη.

Δ Ι Α Λ Ο Υ Ο Σ

ΓΙΑ ΤΟΝ «ΗΝΙΟΧΟ»

Από τον διευθυντή παραγωγής της ταινίας του Αλέξη Δαμιανού «Ηνίοχος», κ. Κώστα Παπανικολάου πήραμε την επιστολή που ακολουθεί:

Αγαπητό ANTI,

Νομίζω ότι θα ενδιέφερε τους αναγνώστες του περιοδικού σας, μια απάντηση εκ των «έσω» στις απόψεις που διατυπώνει ο κινηματογραφικός κριτικός σας κ. Μπράμος, στο τεύχος 573 του Μαρτίου (17.3.95).

Προκαταρκτικά, μπορώ να σημειώσω την ικανοποίηση που αισθάνεται κανείς και μόνο από το γεγονός ότι ο «ΗΝΙΟΧΟΣ» έχει προκαλέσει τις πιο ποικίλες αντιδράσεις και τον πιο έντονο διάλογο γύρω από τα ζητήματα της Ιστορίας, της κοινωνίας και της αισθητικής.

Θεωρώ όμως, ορισμένες απόψεις της κριτικής («βαριές κουβέντες» παραδέχεται ο κος Μπράμος), άδικες και εν πολλοίς ακατανόητες.

Σημειώνω από τους τίτλους «θυμωμένος Μανιχαϊσμός». Ακόμα αντιγράφω: «Πού ξέμεινε αυτό το συναξάρι; Στις επικλήσεις για τους φύλακες που πρέπει να γρηγορούν, στη λανθάνουσα αλλά και εμφανέστατη εμμονή σε μια φυλετική υπεροχή, στους Έλληνες με τη μεγάλη ιστορία, στη διακήρυξη μιας νέας ηθικής με τα στοιχεία που τη συγκροτούν να μοιάζουν περισσότερο με πουριτανικά αυτονόητα. Η διαλεκτική, η άλλη όψη της κοινωνίας και της ιστορικής κίνησης της, πνίγεται σ' έναν «θυμώδη μανιχαϊσμό».

Παρακάτω: «Ο Δαμιανός προσπαθεί να γίνει ένας ηθικός κήρυκας».

Ακόμα: «Πού και γιατί αυτή η επική - ιστορική πορεία του «ΗΝΙΟΧΟΥ» αφυδατώνεται και υπονομεύεται από ένα οίστρο εθνικού κηρύγματος που τον διαπερνάει».

Είναι αλήθεια ότι διαπερνάει τον «ΗΝΙΟΧΟ» μια άποψη με πολλά στοιχεία «Ελληνοκεντρισμού». Ελληνοκεντρική, όμως είναι σχεδόν η μεγάλη εγχώρα καλλιτεχνική παραγωγή από σύστασης του νέου Ελληνικού Κράτους, από την Επανάσταση

του 1821 και μετά. (Ιδιαίτερα στη λογοτεχνία, αλλά και τη ζωγραφική ή και τη μουσική μετά το 1922). Το ζήτημα είναι τι περιεχόμενο και τι προοπτική δίνει κανείς στον Ελληνοκεντρισμό. Υπενθυμίζω ότι η ελληνική διανόηση μέχρι τις μέρες μας έχει ασχοληθεί κατά κόρον με το πρόβλημα και έχουν διατυπωθεί και θεωρητικά αλλά και μέσα από το ίδιο το καλλιτεχνικό έργο δεκάδες απόψεις και πολεμικές.

Εκείνο που αρνούμαι κατηγορηματικά, σαν εντελώς αυθαίρετο και απαράδεκτο είναι ότι δήθεν ο Δαμιανός κατευθύνει τον Ελληνοκεντρισμό του σε μια εθνικιστική κατεύθυνση, όπως εντελώς αστήρικτα υποστηρίζει ο κ. Μπράμος.

Αναγκασμένος από τα πράγματα και τον περιορισμένο χαρακτήρα της απάντησής μου, θα καταφύγω στη μέθοδο της αντιπαράθεσης των κύριων τυπολογικών στοιχείων της έννοιας «εθνικισμός» και «μανιχαϊσμός» και στα αντιστοιχούντα του «ΗΝΙΟΧΟΥ».

Ο εθνικισμός συνήθως αναζητάει στην ιστορία και ιδιαίτερα στον αρχαιελληνικό πολιτισμό σύμβολα στιβαρής δύναμης, αλαζονείας, υπεροχής και συνήθως στρατιωτικής υπεροχής.

Ο Δαμιανός κρατάει τον «ΗΝΙΟΧΟ» σύμβολο ήρεμης δύναμης που δεν κομπάζει, δεν επαίρεται, δεν αναζητάει την επιβολή, τη ζητωκραυγή, αλλά μόνο τον ΕΝΤΙΜΟ αγώνα σε μια πορεία διαρκούς αναβάπτισης του αιτήματος της ελευθερίας.

Ο εθνικισμός με σύνθημα - πρόσχημα το «αρχαίο πνεύμα αθάνατο» δημιούργησε πάντοτε κακέκτυπα, «κιτς», εκείνου του πολιτισμού. Ενώ υποκριτικά κατήγγειλε κάθε ΕΞΩ, ταυτόχρονα οικειοποιήθηκε άκριτα (και άρα παραμορφωτικά) κάθε μεγάλη αξία που γεννήθηκε έξω.

Κανένας εθνικισμός δεν ανέχεται τη σκηνή με την «κυρία, το συνοδό και τα παιδιά». Δεν ανέχεται τον ήρωα (προφανώς γνήσιο εθνικό κήρυκα για τον κ. Μπράμο) να υποκύπτει και να εξευτελίζεται. Ένας αυθεντικός εθνικός κήρυκας ή σκοτώνει μια τέτοια γυναίκα ή αφού απομακρυνθεί

υποκριτικά κάνει τη δουλειά του μαζί μακριά από τα ξένα βλέμματα.

Ο εθνικισμός στην Ελλάδα συνδέθηκε με τη Μεγάλη Ιδέα, τον επεκτατισμό, την ταπείωση μειονοτήτων και τη δημιουργία συνθηκών υποδούλωσης για άλλα φύλα.

Στον «ΗΝΙΟΧΟ» ο Ηρακλής, κεντρικό πρόσωπο του μύθου (πολιτικός καθοδηγτής τάγματος), ακούγοντας τα τραγούδια της απελευθέρωσης λέει: «Ακούς; Για τους Έλληνες λευτεριά θα πει να μπα να σέβεται τον εαυτό σου. Γιατί σκληρά θα πει ξεφτελισμός αιώνων».

Ο εθνικισμός συνδέθηκε με την υπερίσχυση της φυλής. Δεν μπορεί ούτε κατά διάνοια να αποδεχθεί έννοιες όπως συναδέλφωση των λαών ή αγώνας για την ελευθερία, δεν συνεπάγεται όμως τη δουλεία άλλων λαών.

Ο «ΗΝΙΟΧΟΣ» νεαρός Έλληνας αλληλεγγύεται και αδελφώνεται με το μικρό μανόπουλο (από αυτά τα δεκαεξάχρονα που έστειλε ο Χίτλερ στη σφαγή).

Μη μου πείτε ότι η σκηνή υποκρύπτει υπεροχή και το ομογάλακτον των φιλοφρονήσεων Αρείας και Ελληνικής!!

Ο Εθνικισμός αναζητάει δυναμισμό, στυλαριζαρισμένους ηγέτες, υπερόχους σε συμπαγείς πολιτικές πυραμίδες, δομές με βάση ένα λαό - απόμαζα, έτοιμη για ζητωκραυγές και θύση στο βωμό της ιδέας.

Ο Δαμιανός στο πρόσωπο ΑΝΩΝΥΜΟΥ πολίτη που δολοφονείται εξουσία αναγορεύει το λαό σε βασικό μισθό της Ιστορίας. Η κραυγή του «λακές γρηγορείτε» διαπερνάει την ταινία και συντηρεί το μήνυμα της διαρκούς γορσης απέναντι στη φθορά του αιτήματος της ελευθερίας. Μιας ελευθερίας (ακόμα για την πιο μέτρια ανάγνωση της ταινίας) γενικεύεται και δεν αφορά μόνον την ελευθερία μιας ομάδας ή έθνους, αλλά αφορά και την ελευθερία του ανθρώπου να στοχάζεται, να ενεργεί, να αγωνίζεται πάνω στην Ιστορία, να εργάζεται χωρίς στρεβλώσεις και υπολογισμούς (ο έρωτας με τη γενική έννοια του όρου).

Ο Εθνικισμός οδηγεί στην πυρά

ύναμους, τις μοναχικές φωνές, τους ποι-
ες και ιδιαίτερα τις γυναίκες. Μπορεί να
άζει πύρινους λόγους για το ρόλο της γυ-
νίκας στο έργο της όποιας εθνεγερσίας,
την πράξη όμως την κρατάει πάντα σε
ύπερο ρόλο.

Δαμιανός μέσα από τον «ΗΝΙΟΧΟ»
πρεύει τη γυναίκα. Ο πιο «ανέραστος»
παρατηρητής θα σημειώσει ότι οι γυναίκες
δραματική πορεία του «ΗΝΙΟΧΟΥ»
είναι πάντα φωτεινές εκρήξεις ζωής.

Ιδιαίτερα στη συνάντηση του νέου αντάρ-
τη («ΗΝΙΟΧΟΥ») με την Ελένη, φουντώ-
ντας έναν αυθεντικό έρωτα κόντρα στους
κρίτους και στους θεσμούς της εποχής, γυ-
ναικός από κάθε κλασικό γλωσσικό ή
ερωτικό σύμβολο (δεν ξέρει ο ένας το
όνομα του άλλου, δεν ακούγεται ούτε ένα
όνομα μου).

Εθνικισμός ιδιαίτερα ο ντόπιος, δεν
ήταν και δεν πόνεσε αυτόν τόπο. Στο
μάτι του μεγαλοϊδεατισμού του, τον κα-
τατρεψε. Κατέστρεψε τη Μικρά Ασία,
έστρεψε την Κύπρο. Παραπέρα μετέ-
φερε τον Παρθενώνα και το Ελληνικό
στο Καρτ-Ποστάλ.

Κριτικός σας αντί να καταφεύγει σε γε-
λοιολογικούς χαρακτηρισμούς, ας μας δείξει
το ένα πλάνο που ο «ΗΝΙΟΧΟΣ» ξεπέ-
σε φοκλόρ

Μανιχαϊσμός, στον αντίποδα της δια-
κτικής (θυμωμένος ή θυμώδης ή και σκέ-
τουμε από το οπτικό του πεδίο τα συ-
νωνύμια δοχεία. Βλέπει μόνο τακτο-
μένες ιδέες σε κουτάκια, ανθρώπους
καλούς ή μόνο κακούς. Παρατάξεις
καλές ή μόνο κακές.

και απορίας άξιο, πώς ο κ. Μπράμος
καλύπτει «μανιχαϊσμό». Ο «ΗΝΙΟ-
ΧΟΣ», τέμνεται κάθετα και οριζόντια από
κοινωνικές και τις ιστορικές αντιθέ-
τες από αντιφάσεις «ανισορροπίες» και
«αίσια» (συνειδητά και αισθητικές). Εί-
ναι πλημμυρισμένος από ανθρώπους που
ζουν ανάμεσα στη ζωή και στο θάνα-
το καλούς και κακούς, θύματα και θύτες
μόνον. Ακόμα κι αυτή η αντιστικτική
ιδεολογία μοντάζ που ενοχλεί τον κ. Μπρά-
μο κι εφαρμόζεται μόνο σε ορισμένες
έξοχες και όχι παντού, όπως λαθεμένα υπο-
θέτει υποδουλώνει τη διαλεκτική σχέ-
ση του ατομικού με το κοινωνικό γίγνε-
σθαι, του ειδικού με το γενικό, του μέσα με
το έξω.

Όσον αφορά την ανατροπή της μεθόδου
του Δαμιανού σε σχέση με τις προηγούμε-
νες ταινίες του, εύστοχα υπογραμμίζεται
μια μεταβολή. Στην «Ευδοκία» και «Μέ-
χρι το πλοίο» στήνει την τραγωδία και το
μύθο μέσα στο «αυτό». Αφήνει έξω από το
«τσόφλι» τις Ιστορικές συνθήκες, την πο-
λιτική και την ιδεολογία που σαφώς καθο-
ρίζουν το ασφυκτικό πλαίσιο του προσω-
πικού δράματος, αλλά δηλώνονται υπαινι-
κτικά. Στον «ΗΝΙΟΧΟ» πραγματώνει
ένα άλμα και στήνει το μύθο του πάνω στο
όχημα της Ιστορίας. Επομένως είναι υπο-
χρεωμένος να ορίσει το όχημα και να κα-
ταφύγει στη δήλωση και όχι στον υπαινιγ-
μό και στη συμπαραδήλωση.

Είναι θεμιτό και σεβαστό να ελεγχθεί
από κάθε καλοπροαίρετο κριτή το αποτέ-
λεσμα της μεθόδου, για την οικονομία του,
τη διαλεκτική του και την αισθητική του.

Ο κ. Μπράμος βέβαια, εκτός από τον «ε-
θνικισμό» ανακαλύπτει και «μανιχαϊσμό»
οπότε εύκολα «καθαρίζει» και με τη μέθο-
δο. Δεν είναι ο πρώτος που απορρίπτει τη
μέθοδο αυτή καθεαυτή για ιδεολογικούς
λόγους – οι οποίοι συνήθως αποκρύπτο-
νται. Στην άκρη μάλιστα αυτής της λογι-
κής, συναντάμε συνήθως την αποθέωση
της λογοτεχνίας του κλειστού χωρόχρο-
νου και ταυτόχρονα την καθολική απόρρι-
ψη του Ρίτσου ή ακόμα και του Σικελια-
νού. Ή μια και μιλάμε για κινηματογρά-
φο, να πετάξουμε ολόκληρο τον Αϊζεν-
στάιν και να κρατήσουμε μόνο τον ύστερο
Ταρκόφσκι χωρίς «Τα παιδικά χρόνια του
Ιβάν»;

Αυτό που ενοχλεί τον κριτικό σας, δεν
είναι γιατί απλά εγκαταλείπει ο Δαμιανός
την παλιά μέθοδο, αλλά γιατί σαφώς δη-
λώνεται η άποψη του για την Ιστορία,
πράγμα που τον βρίσκει αντίθετο και δι-
καιωματικά. Θα είχε όμως ενδιαφέρον να
δηλώσει απ' την πλευρά του τη δική του
άποψη για την Ιστορία. Τουλάχιστον θα
βοηθούσε ουσιαστικά στο διάλογο.

Τέλος λίγα περί «δήθεν ηθικολογίας, δι-
δακτισμού και μεγαλοστομίας».

Η ταινία είναι βέβαιο ότι παράγει ιδεο-
λογία και δεν το κρύβει. Και ακόμα πιο
βέβαιο παράγει Ηθική, που κυρίως δηλώ-
νεται από την παρουσία και τη δράση του
πρωταγωνιστή.

Εμείς είδαμε ένα εσωστρεφή άνθρωπο
που στοχάζεται χωρίς να κραυγάζει, δεν

δημαγωγεί, δηλώνει σαφώς ότι φοβάται,
δεν το «παιζει» ήρωας, παραβιάζει εντο-
λές χωρίς να αποζητάει το χειροκρότημα
και την τρέχουσα αποδοχή. Δεν εκφέρει
κανέναν μεγάλο λόγο.

Φτάνει στο τέλος της διαδρομής του,
έχοντας στο φτωχό, ταπεινό του σακίδιο:

– το μονόλογο της μάνας του που τον
καρτεράει (με τόσο νταβαντούρι, πού να
βρεθεί ευτυχία...)

– το όραμα της γυναίκας που ερωτεύθη-
κε (βλέπε την ανάγκη για ολοκληρωμένη
ζωή)

– τα βιβλία του πατέρα του (βλέπε την
ανάγκη της πνευματικότητας)

– το όραμα του «ΗΝΙΟΧΟΥ» (βλέπε
την ανάγκη του έντιμου αγώνα και της σε-
μνότητας)

– την κραυγή «φύλακες γρηγορείτε»
(βλέπε την ανάγκη της εγρήγορσης και
της διαρκούς αναβάπτισης του αιτήματος
της ελευθερίας).

Και τέλος αυτή η απέραντη λυτρωτική
θάλασσα όπου ψελλίζει (ούτε καν μιλάει):

Σαν δεν μπορώ να ζω μισώντας τον καλύ-
τερό μου / Σαν δεν μπορώ να ζω αγαπώ-
ντας ό,τι θα μ'αφανίσει / Την πιο μεγάλη
τρομάρα μου πώς θα μπορέσω ν' ανταμώ-
σω / το θάνατο.

Αν ο κ. Μπράμος γνωρίζει πολλούς εθνι-
κούς κήρυκες «που δεν μπορούν να ζούν
μισώντας τους καλύτερους τους» και που
απεχθάνονται το «νταβαντούρι», παρα-
καλούμε να μας τους συστήσει για να τους
σφίξουμε το χέρι και να ζητήσουμε συγ-
γνώμη για ό,τι τους καταμαρτυρούμε μέ-
χρι σήμερα.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία

Κώστας Παπανικολάου

Διευθυντής Παραγωγής στον «ΗΝΙΟΧΟ»

ΒΟΛΙΩΤΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ

Βολιώτης που επιθυμεί να διατηρήσει
την ανωνυμία του επισημαίνει μία –από
τις πολλές είναι αλήθεια– παραλείψεις
που είχε το αφιέρωμα του ΑΝΤΙ στην
πόλη του Βόλου (τχ. 574). Είναι τόσα
που θα μπορούσαν να αναφερθούν
στην πόλη του Παγασπτικού!

Αγαπητό Αντί,

Στο κατά τα άλλα εξαιρετικά ενδιαφέρον
ΑΦΙΕΡΩΜΑ σου στον Βόλο, παρατήρησα
ένα «κενό» όσον αφορά την καταγραφή

Περιλαμβάνονται κείμενα των:
 Άλκη Βατόπουλου, Γ. Γεννηματά,
 Σπ. Δοξιάδη, Γ. Ευδοκίμиду,
 Γ. Κριμπά, Στ. Καφαντάρη, Γ.
 Κυριόπουλου, Ηλ. Κούβελα, Ν.
 Μακού, Μ. Μυλωνάκη, Γερ.
 Πεντόγαλου, Φ. Σαλαμίνιου, Κ.
 Στεφανή, Δ. Τριχόπουλου, Γ. Τούντα,
 Αγγ. Χατζάκη, Θ. Χατζόπουλου.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΑΘΗΝΑ 1983

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
 ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
 ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ
 ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
 ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ •
 ΤΗΛ: 3645133 • FAX: 3607878

του λογοτεχνικού χώρου της πόλης, σε αντίθεση με τις εκτενείς αναφορές στη μουσική, θεατρική και εικαστική κίνηση. Θα ήθελα λοιπόν μέσα από τις φιλόξενες στήλες σου να επιχειρήσω πολύ συνοπτικά μια «αποκατάσταση».

Λοιπόν, βολιώτες λογοτέχνες που κατάγονται από την πόλη και την ευρύτερη περιοχή, και είτε έζησαν εκεί είτε μετοίκησαν σε άλλες πόλεις -κυρίως στην Αθήνα- είναι οι εξής:

Απ' τους παλιότερους, οι ποιητές Τάκης Οικονομάκης, Λευτέρης Ραφτόπουλος, Μαντώ Αραβαντινού, Γιάννης Φάτσης, Θανάσης Κωσταβάρας, Νίκος Μπαζιάνας, Ιάσων Ευαγγέλου, οι πεζογράφοι Ηλίας Λεφούσης, Παναγιώτης Κατοιρέλος, Πέτρος Κυπριωτέλης, Εύα Πατίκη, Ρίτσα Φράγκου-Κιζιλία, Αθ. Χριστοδούλου.

Απ' τους νεότερους, οι ποιητές Γιώργος Παναγιώτου, Θανάσης Νιάρχος, Βασίλης Στεριάδης, Μιχαήλ Μήτρας, Νίκος Βαραλής, Γιάννης Τζωρτζής, Ζάχος Σιαφλέκης, Αντώνης Αντωνίου, Μάνος Μπαλής και οι πεζογράφοι Μάγδα Τσιρογιάννη, Γιάννης Τσίγκρας, Ηρώ Σταυράκη, Γιάννης Παπαδόπουλος, Κώστας Ακριβός, Λένα Διβάνη.

Κι ακόμα οι δοκιμιογράφοι-κριτικοί Μένιος Μουρτζόπουλος, Νίκος Κολοβός, Γιάννης Μουγογιάννης, Μπάμπης Χαρίτος, Χρήστος Παπαγεωργίου, Χαρά Μπαζονιζόλα.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
ΕΝΑΣ ΒΟΛΙΩΤΗΣ

ΓΙΑΟΥΡΤΩΜΑΤΑ

Ο τακτικός επιστολογράφος μας Τάσος Γούλας από το Ντύσελντορφ έχει την άποψη του για το ελληνικό γιαούρτι:

Αγαπητό Αντί,

Σίγουρα θα περάσουν πάμπολλες ανταγωνιστικότητες μέχρι να καταστεί ανταγωνιστική η ελληνική οικονομία με τις σημερινές κυβερνητικές προδιαγραφές και νόρμες. Πρώτον διότι 200 γραμμάρια ελληνικό γιαούρτι πωλείται στη Γερμανία όσο ένα κιλό ντόπιο και δεύτερον διότι στην Αυστρία από τη στιγμή της τελικής ένταξής της μέχρι προσωώρας κλεί-

νουν καθημερινά παραγωγικές εργασιακές μονάδες ανάκανες να προτάσθην στις ΕΟΚικές συμφερότερες. Μόνη παρηγοριά είναι τα στήθη προασπίζουν τους λαϊκιστικούς μας λαϊκιστικό μας προσωπολατρευόμεν

Φιλικό

Τάσος Γούλας

ΓΙΑ ΤΟ ΡΑΤΣΙΣΜΟ

Μια πρόταση από τον μαθητή Λυκείου Μορδοχάϊ Φριζή, σχετικά με τις σχολικές εκδρομές και την ιστορική μνήμη:

Κύριε διευθυντά,

Κάθε χρόνο στα περισσότερα σχολεία της χώρας μας η Γ' Λυκείου οργανώνει πενταήμερη εκδρομή, με ιδιαίτερη μνημύση στη Ρόδο ή την Κέρκυρα. Είναι εκδρομή που έχει ως κύριο στόχο τη χαγώγηση των νεαρών μαθητών.

Στη σύγχρονη όμως εποχή, εφόσον ελληνικά νιάτα κινδυνεύουν άμεσα από την εξάπλωση του νεοναζιστικού μπεβίου, δεν θα ήταν αναγκαίο οι εκδρομές αυτές να χρησιμεύουν ως μέσο προσέας και ενημέρωσης της νεολαίας απέναντι στη νεοφασιστική και ρατσική απειλή;

Προτείνω, λοιπόν, στο υπουργείο Παιδείας, που ήδη έχει αναλάβει πρωτοβουλίες εναντίον του ρατσισμού και του εθνικισμού, να παροτρύνει τους μαθητές τόσο της Γ' Λυκείου όσο και των τάξεων Λυκείου και Γυμνασίου να εντάξουν εκδρομές στα ιστορικά πεδία γκέντρωσης Άουσβιτς, Νταχάου, Μπερχενβάλντ, Μαουτχάουζεν...

Και αυτό γιατί πιστεύω πως αν οι μαθητές της πατρίδας μας αντικρίσουν τα ματόρια, τους θαλάμους αερίων, ομαδικούς τάφους, τους τόπους των στανιστηρίων, τους χώρους όπου γίνονταν απάνθρωπα πειράματα, ή ακόμη τις άθλιες παράγκες διαβίωσης, θα λάβουν πραγματικά και θα συνειδητοποιήσουν ουσιαστικά το αληθινό ρατσιστικό πρόσωπο του ναζιστικού επι

Μορδοχάϊ
 Μαθητής Γ' Λυκείου

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Επιτέλους, αποκτήσαμε «Εθνική Πολιτική Βιβλίου» και μέτρα επί μέτρων αμετροεπή. Ειδική έκδοση, μάλιστα, μεταφέρει σε όλους εμάς τους «αναγνώστες» τους αμπελοφιλοσοφικούς στοχασμούς των συντακτών, τις θέσεις, τις προτάσεις και τα ιδεολογήματά τους. Μπορούν πλέον να ελπίζουν οι «αναγνωρισμένοι» συγγραφείς ότι θα επιχορηγούνται για να κάνουν περιοδείες σε πανεπιστήμια και πνευματικά ιδρύματα του εσωτερικού και του εξωτερικού, για να «μεταδημοτεύουν» προσωρινά, ότι θα μεταφράζεται το έργο τους, ότι, τελοσπάντων, θα αποκατασταθούν κοινωνικά. Η «Εθνική Πολιτική Βιβλίου» σαρώνει τώρα και την τελευταία αυθεντική, και γι' αυτό ρευστή, σχέση του αναγνώστη με το βιβλίο, του συγγραφέα με τον αναγνώστη. Να ελπίζουμε ότι θα υπάρξουν αρκετοί συγγραφείς που θα αρνηθούν τον έσχατο ευτελισμό τους, να υποδεχτούν, δηλαδή, για τους εαυτούς τους και τα πονήματά τους αυτή την καρικατούρα;

46 Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ

Το αριστούργημα του Θερβάντες με τις περιπέτειες του Δον Κιχώτη της Μάντσας είχε πολλές αναγνώσεις από την εποχή της συγγραφής του ως σήμερα. Απ' αφορμή την επέτειο του θανάτου του μεγάλου ισπανού συγγραφέα (23 Απριλίου 1616) και την απονομή, την ίδια μέρα, του «Βραβείου Θερβάντες» στον σημαντικότερο, κάθε χρόνο, ισπανό λογοτέχνη, ο Βίκτωρ Ιβάνοβιτς εξετάζει την «καριέρα» του ήρωα στις ευρωπαϊκές λογοτεχνίες – κυρίως στην ελληνική, στη ρουμανική και τη ρωσική.

50

ΚΕΝΤΡΟ ΣΚΙΤΣΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

«Το σκίτσο αποτελεί μέρος του πολιτισμού μας». Ο Γιάννης Σκοπετέας συζητά με τον διευθυντή του νεοσύστατου Κέντρου Σκίτσου Ηλία Ταμπακέα.

54

«ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ»: Ο ΕΝΘΟΥΣΙΑΣΜΟΣ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σαράντα χρόνια από την ίδρυση του περιοδικού που τροφοδότησε μεταξύ 1954 και 1967 τις πνευματικές αναζητήσεις της Αριστεράς. Γράφει η Ελένη Κολιοπούλου.

Η κληρονομιά

του Βίκτωρα Ιβάνοβιτς

ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

Κάθε χρονιά, στις 23 Απριλίου, η Ισπανία εισέρχεται στον αστερισμό του Γκούτενμπεργκ. Εισ πείσμα όσων σε άλλα μήκη και πλάτη του πλανήτη διακηρύττουν την τελεσίδικη δύση του περιώνυμου Γαλαξία, σε όλες τις ισπανικές πόλεις εγκαινιάζεται τότε η Έκθεση του Βιβλίου, ενώ ο Βασιλιάς, με την ιδιότητα του Ανωτάτου Άρχοντα, απονέμει στον σημαντικότερο ισπανόφωνο συγγραφέα του έτους μια διάκριση που για πολλούς ισοδυναμεί με το «Νόμπελ» των ισπανικών γραμμάτων, δηλαδή το «Βραβείο Θερβάντες». Φέτος η ύψιστη αυτή διάκριση απενεμήθη στον 59χρονο περουβιανό λογοτέχνη Μάριο Βάργκας Λιόσα. Εν έτει 1616 και την ίδια αυτήν ημέρα, ο Miguel de Cervantes Saavedra πέθανε άσημος και φτωχός στη Μαδρίτη, που κι αυτή δεν ήταν, εκείνη την εποχή, παρά μια φτωχή και άσημη καστιλιάνικη πόλιν. Σήμερα, από τούτη τη λαμπρή ευρωπαϊκή μεγαλούπολη, η αίγλη του Θερβάντες ακτινοβολεί σε ολόκληρη την Ευρώπη. Μεταξύ άλλων, αυτό αποδεικνύει ότι η κληρονομιά του συγγραφέα δεν αφορά πλέον στη γενέτειρά του και μόνο. Είναι λοιπόν εύλογο και οι μη Ισπανοί να αναρωτηθούμε τι μερίδιο έχουμε σ' αυτή την κληρονομιά.

Για τους υπόλοιπους Ευρωπαίους το όνομα του Θερβάντες ταυτίζεται με (και ενίοτε υποκαθίσταται από) το αριστούργημά του *El ingenioso hidalgo Don Quijote de La Mancha*. (Εκτός Ισπανίας τα άλλα έργα του –θεατρικά, ποιήματα, μυθιστορήματα και νουβέλες– δεν ξυπνούν παρά ένα “ακαδημαϊκό” ενδιαφέρον). Κληρονομιά του Θερβάντες ίσον, επομένως, κληρονομιά του *Δον Κιχώτη*, θέμα το οποίο μπορούμε να το προσεγγίσουμε από δύο κατευθύνσεις: Η πρώτη είναι η “καριέρα” του ήρωα ανά τις ευρωπαϊκές λογοτεχνίες· η δεύτερη αφορά στα “τεχνικά” διδάγματα που συνήγαγαν νεότεροι συγγραφείς από το μυθιστόρημα του Θερβάντες.

Η «ΚΑΡΙΕΡΑ» ΤΟΥ ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η πρώτη πτυχή μάζ αποκαλύπτει τη χαρακτηριστική χειραφέτηση της αναγνώσεως, που αφενός αποδεσμεύει τον ήρωα από το μυθολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκε και τον εισάγει στον υπαρκτό χώρο, και αφετέρου επιβεβαιώνει προχωρεί μέχρι ανατροπής του ρητού μηνύματος του βιβλίου.

Εκπεφρασμένη πρόθεση του Θερβάντες –τουλάχιστον στο πρώτο μέρος του έργου–

είναι η έμπρακτη –και απολαυστική– κριτική του μύθου από τη σκοπιά της κοινής λογικής. Ως εκ τούτου, προβάλλει τον ήρωά του ως παράδειγμα προς αποφυγήν, για να γελοιοποιήσει την οξεία “φιλολογίτιδα” από την οποίαν έπασχαν πολλοί σύγχρονοί του: *y del mucho leer y del poco comer secó sele el cerebro y vino a ser loco* [«κι απ’ το πολύ διάβασμα κι από το λίγο φάγωμα του ξεραθήκαν τα μυαλά κι έχασε τα συλλοϊκά του»].

Εντούτοις, από την εποχή του Ρομαντισμού και δώθε, το αναγνωστικό κοινό αντελήφθη ότι τα πλαίσια του γελοίου ήταν στενά για να χωρέσουν τον ξερακιανό εκείνο ιππότη, κι ότι οι ιλαρές περιπέτειές του δεν αρκούσαν για να εξουδετερώσουν το ευγενικό κατάλοιπο που άφηνε στις ψυχές τους. Έτσι, γεννήθηκε η εξωμυθιστορηματική αίγλη του *Δον Κιχώτη*, που εφεξής εκλήφθηκε ως σύμβολο του ιδανικού που επαναστατεί ενάντια στην πεζή και εχθρική καθημερινότητα. Μοναδική εξαίρεση ο Γκυστάβ Φλωμπέρ, ο οποίος επανέρχεται στην αντίληψη του Θερβάντες: στην μεν *Madame Bovary* την εμπλουτίζει μάλιστα με τη νέα απόχρωση του «μποβαρισμού», εκτείνοντας τη σημασιολογική σφαίρα του πρωτογενούς «δονκιχωτισμού» σε περιοχές του ευτελούς· στους δε *Bouvard et Pécuchet* ανάγει τη σφαλερή,

“δονκιχωτική” ανάγνωση σε έμβλημα προαιώνιας ανθρώπινης ηλιθιότητας.

Στα νεότερα χρόνια όλες σχεδόν οι ρωπαϊκές λογοτεχνίες λες κι έσπευσαν αποκτήσουν η καθεμία τον δικό της «*Κιχώτη*», που αντλεί κάποια επιμέρεια στοιχεία από την «κληρονομιά του Θερβάντες» και τα αναπτύσσει με τρόπο λίγο-λύ αυτόνομο. Πέραν όμως της μεμονωμένης (όσο και αριστουργηματικής) “παφονίας” την οποία ανέφερα προηγουμένως, οι υπόλοιπες περιπτώσεις κινούν στην κατεύθυνση που σημάδεψε ο Ρομαντισμός. Στα ίχνη αυτών των διαδικασιών θα προσπαθήσω εν συνεχεία να ξεναγή τον αναγνώστη σε μερικούς πολιτισμικούς χώρους που γνωρίζω καλύτερα.

Στα ελληνικά γράμματα, όπου η υπολογίσιμη μετάφραση του *Δον Κιχώτη* (Καρθαίου-Ιατρίδη) είναι σχετικώς “σινή”, δεν έλλειψαν προγενέστερες μν

του Θερβάντες

ΠΑΙΚΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΕΣ

του ήρωα του Θερβάντες. Το 1921 χρονολογείται λ.χ. το ποίημα του **Κώστα Καρυωάκη** «Δον Κιχώτες» (*Νηπενθή*), το οποίο ερμηνεύει μίαν εικόνα αρκούντως συμβατική, αφού αναπαράγει πιστά κοινούς τόπους της διαμορφωθείσας από τον Ρομαντισμό *vulgata quixotesca* και στηρίζεται βεβαίως (πού αλλού;) στην αντιπαράθεση του ιδανικού προς την πραγματικότητα:

Σκοντάφτουνε στη Λογική και στα ραβδιά των άλλων, / αστεία δαρμένοι σέρνονται καταμεσής του δρόμου, / ο Σάντσος λέει «δε σ' το 'λεγα;» μα εκείνοι των μεγάλων / σχεδίων αντάξιοι μένουνε και: «Σάντσο, τ' άλόγό μου!»

Ωστόσο, κι εδώ και στο τέλος του ποιήματος, ακούγεται κάτι σαν απόηχος της περιήμης ερμηνείας του **Μιγκουέλ ντε Ουναμόνο** (*Vida de don Quijote y Sancho*, 1905), που ο έλληνας ποιητής δεν πρέπει να ώριζε· ερμηνεία η οποία, εναντίον του Θερβάντες, προβάλλει τον ήρωά του ως «ισπανό Χριστό» [*el Cristo español*] που τα «πάθη» του συντελούνται «δια της χλεύης» [*pasión por la burla*]:

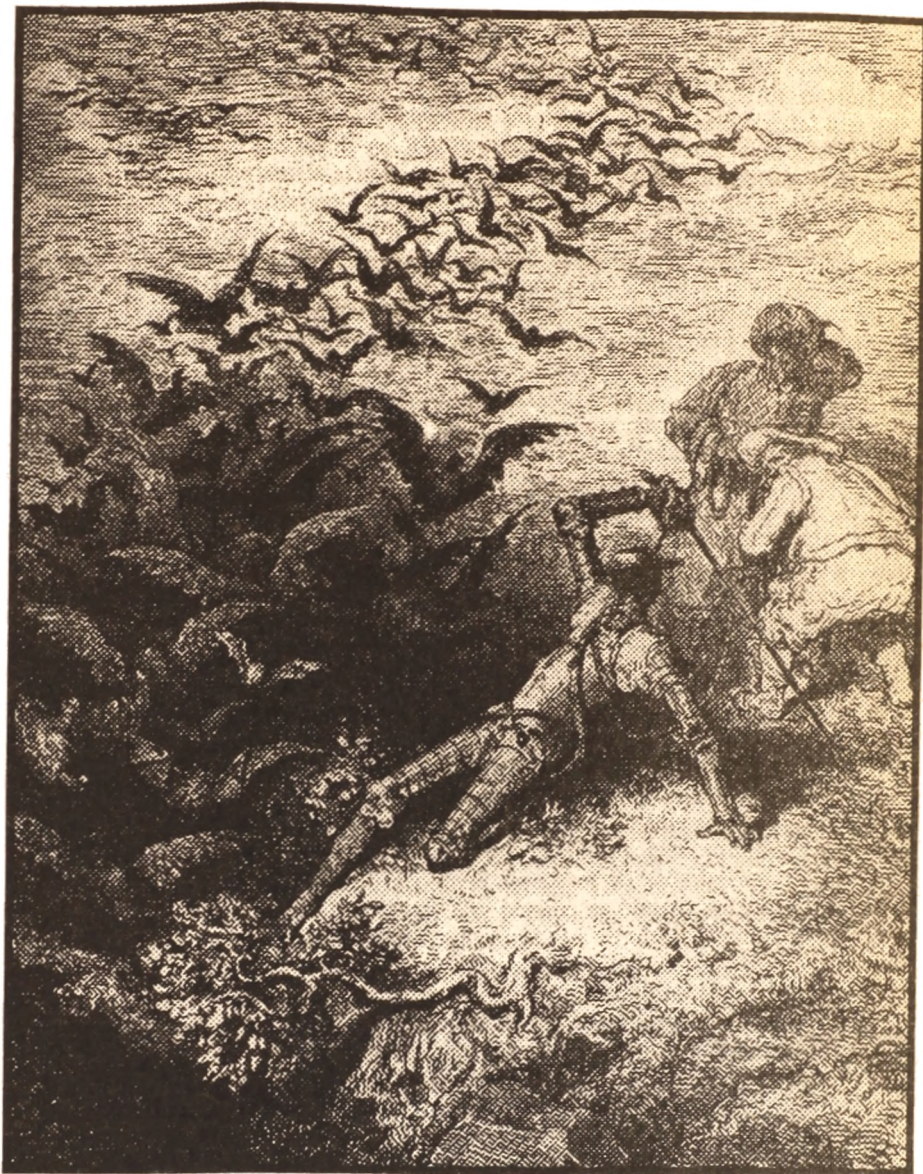
Τους είδα πίσω να' ρθουνε - παράφρονες, / αραίοι / ρηγάδες που επολέμησαν γι' ανύπαρ- / στο βασίλειο - / και σαν πορφύρα νιώθοντας / αλυστικά πως ρέει, / την ανοιχτή να δείξου- / μάταιη πληγή στον ήλιο!

Για την «πολιτογράφηση» όμως του Δον Κιχώτη στην Ελλάδα, θα πρέπει να περιμένουμε ως το 1946, όταν κυκλοφορεί το «μυθικό» *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*, του **Νίκου Καζαντζάκη** (συγγραφέας ο οποίος, άλλωστε, και άμεση εμπειρία είχε της Ισπανίας, και επαρκή γνώση των ισπανικών γραμμάτων). Ίσως η υπόθεση για τις «δονκιχωτικές» καταβολές του Ζαντζακικού ήρωα -που ο δημιουργός του ήθελε να ενσαρκώνει το ατίθασο «παιδί» της ελληνικής ψυχής- φανεί εκ της όψεως κάπως «παρακινδυνευμένη»· νομίζω ωστόσο ότι ο Κρητικός αξιολογεί έμμεσα τουλάχιστον δύο πτυχές του ήρωα του Θερβάντες. Η πρώτη είναι η **μεσοπολεμικότητα** της ηρωικής τρέλας, που ο Ζορμπά εκδηλώνεται με την ανεξάντηλη ικανότητα του πρωταγωνιστή να καταστρώνει χιμαιρικά σχέδια και να τα «πράττει» στον αφηγητή. Η δεύτερη πτυ-

χή, στενά συνδεδεμένη εξάλλου με την πρώτη, είναι η *sui generis παιδαγωγική σχέση* που ενώνει το ζεύγος Δον Κιχώτη - Σάντσο. Στον Θερβάντες, η σχέση αυτή είναι αμφίδρομη: Ο ιππότης μυεί τον υπηρέτη του στον κόσμο του μύθου, αλλά και παίρνει από τον Σάντσο διδάγματα του κοινού νου, υπό μορφήν προσγειωμένης λαϊκής θυμοσοφίας. (Στο τέλος του μυθιστορήματος, η αμοιβαία διδαχή θα φέρει παράδοξους καρπούς: Ο μέν Δον Κιχώτης θα αποποιηθεί την πλάνη του, ο δε Σάντσο θα ενστερνισθεί -και κατά τον Ουναμόνο θα συνεχίσει κιόλας- το δονκιχωτικό ιδεώδες). Στον Καζαντζάκη, μύστης παραμένει οριστικά ο Ζορμπάς και εσαεί μυούμενος ο αφηγητής·

το μονόδρομο του παιδαγωγικού διαύλου αντισταθμίζει ωστόσο η αντιστροφή των κοινωνικών ρόλων: Είναι ο λαϊκός τύπος που επηρεάζει ουσιαστικά τον γραμματιζόμενο και όχι αντιστρόφως (χαρακτηριστικό που, βεβαίως, αντανακλά αντιλήψεις της εποχής και ιδεολογικές επιλογές του συγγραφέα).

Για να μείνουμε στη δική μας «γειτονιά», ας δούμε τις τύχες του Δον Κιχώτη στη **ρουμανική λογοτεχνία**. Στη Ρουμανία, την πλέον εξευρωπαϊσμένη αναμφίβολα χώρα της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων, διασκευές και μεταφράσεις του αριστουργήματος του Θερβάντες (ως επί το πλείστον από τα γαλλικά) κυκλοφορούν ήδη από την τρίτη δεκαετία του περασμένου αιώνα. «Δονκιχωτικές» όμως μορφές εμφανίζονται στο ώριμο πλέον ρουμανικό μυθιστόρημα την εποχή του Μεσοπολέμου. Δεν μπορεί να είναι απλή σύμπτωση

το γεγονός ότι, παράλληλα, στο χώρο των ιδεών αρχίζει στη Ρουμανία η πρόσληψη του Ουναμόνο, φιλοσόφου του υπαρξιακού αγώνα και της αγωνίας της «ισπανικότητας», που τα κύρια θέματα της σκέψης του συνοψίζονται συμβολικά στη μορφή του Δον Κιχώτη. Έτσι, ο εξέχων καθηγητής της φιλοσοφίας **D.D. Rosca** -μεταφραστής του **Χέγκελ** στα ρουμανικά- όχι μόνον παρουσιάζει σε σειρά μελετών και άρθρων τον ισπανό στοχαστή, αλλά στην πρωτότυπη φιλοσοφική πραγματεία του *Existenta tragica* [«Η τραγική ύπαρξη»] ενσωματώνει απόηχους από την opera magna του Ουναμόνο, *Del sentimiento tragico de la vida en los hombres y en los pueblos* [«Περί του τραγικού συναισθήματος της ζωής σε άτομα και σε λαούς»].

Η πιο επιτυχημένη «δονκιχωτική» μορφή των ρουμανικών γραμμάτων είναι ο ιππότης Ladima, ήρωας του μυθιστορήματος *Patul lui Procust* [«Η προκρούστεια κλίνη»]

του Camil Petrescu (1894-1957). Εδώ αξιοποιείται, κατά πρώτο λόγο, το κριτικό δυναμικό που ενέχει η αντίθεση μύθου - καθημερινότητας, και η συντριβή του Ladima ανάγεται σε «Κατηγορώ» προς μια κοινωνία που εξοστρακίζει τα ιδανικά, ενώ προμοδοτεί διαφόρους chevaliers d'industrie. Κυρίως όμως -και αυτό δεν μπορεί, και πάλι, να είναι μια απλή σύμπτωση- ο τουμάνος συγγραφέας, που είχε άμεση πρόσβαση στον κόσμο των ιδεών (καθ' ότι ο ίδιος ασχολήθηκε «επαγγελματικά» με τη φιλοσοφία), έλκεται από τη μεταφυσική διάσταση του ήρωα του Θερβάντες, συγκεκριμένα από την ανεξάντλητη ικανότητά του να μεταμορφώνει τον κόσμο, κάτι που στην «αργκό» του γερμανικού ιδεαλισμού ονομάστηκε *Philosophie des Als-Ob* [«φιλοσο-

φία του Ως-εαν»]. Ας θυμηθούμε π.χ. το επεισόδιο εκείνο (κεφ. 10 του β' μέρους) όπου ο Σάντσο καταφέρει να πείσει τον ιππότη ότι μια κοινή χωριατοπούλα είναι η ίδια η Δουλτσινέα: Τότε, προκειμένου να προστατεύσει την ιδεώδη νοητή εικόνα της, το υποσυνείδητο του Δον Κιχώτη επινοεί πάραυτα την «εξήγηση» ότι η κυρά του έχει υποστεί μαγική επίθεση και παραμορφώθηκε. Με ανάλογο λοιπόν τρόπο, ο Ladima στήνει με τον παράφορο έρωτά του ένα ουράνιο βάθρο για τη χυδαία Αιμιλία (ατάλαντη ηθοποιό, η οποία, ελλείψει άλλων προσόντων, χρησιμοποιεί κατά κόρον τα θέληγτρα της για να αποσπάσει ρόλους και να ανταμείψει καλές κριτικές). Όταν όμως ο αθεράπευτος εραστής της ιδέας αντιλαμβάνεται επιτέλους την ευτελή αλήθεια, και

προτού θέσει τέρμα στην ζωή του συντριμμένος από την ταπείνωση, «πειθεί» τ' εαυτό του ότι στην πραγματικότητα εί ερωτευθεί την ισάξιά του Κυρία Τ. (μ από τις πιο ευγενικές γυναικείες μορφές που υπάρχουν στη ρουμανική φιλολογία και γι' αυτήν ήταν που αυτοκτονούσε.

Ακρως ενδιαφέρουσα είναι η διαδρομή του Δον Κιχώτη στη Ρωσία, όπου μια πρώτη απόδοση του αριστουργήματος του Θερβάντες υπήρχε ήδη από το 1769, ενώ η πλήρης μετάφραση (αν και από την γαλλική του Φλοριάν) κυκλοφόρησε το 1806 και ανήκει στον Β.Α. Ζουκόφσκι (κορυφαίος συγγραφέας της χώρας του στο πρώτο ήμισυ του 19ου αιώνα και «δάσκαλο» του μεγάλου Πούσκιν).

Τη δημιουργική όμως πρόσληψη του έργου από τους ρώσους λογοτέχνες σημάδεψε η ερμηνεία του Ιβάν Τουργκένιεφ, που διατυπώθηκε με την ομιλία του «Άμλετ: Δον Κιχώτης» στις 10 Ιανουαρίου 1860. Η θέση της καθιερωμένης αντιπαράθεσης μεταξύ ιδεώδους και πεζής πραγματικότητας, παίρνει εδώ η αντιπαράβολή του τρυφιστικού ενθουσιασμού της αυτοθυσίας προς τον εσωστρεφή αναλυτικό σκεπτικισμό: Δύο ηθικές και πνευματικές αρχές, οι οποίες αντιπροσωπεύονται από τον θερμό και τον σαιξπηρικό ήρωα, τον οποίον ο Πρίγκιψ της Δανίας, με το μόνο περιφρόνηση έτρεφε για τον εξωτερικό κόσμο και τους συνανθρώπους του, αποχωρίζεται τη ζωή με το μηδενιστικό εκείνο *The rest is silence*, ο ιππότης της Mancha, αν και ηττημένος στον αγώνα για ανάπλαση του υπαρκτικού κόσμου με τα μέτρα του ονείρου, αποχαιρετά την ανθρωπότητα με την ιδιότητα του «καλοσυνάτου Αλόνσο» [*Alonso el Bueno*], πιστεύοντας ακράδαντα ότι η αγάπη είναι αιώνια.

Η ρωσική αφηγηματική λογοτεχνία 19ου αιώνα είναι πλούσια σε αξιομνημονεύτους «αμλετιανούς» και «δονκιχικούς» χαρακτήρες, όπως τους είχε συλλάβει ο Τουργκένιεφ. Ο ίδιος λ.χ. στο μυστόρημά του *Ρούντιν*, περιγράφει την αιχμηρά ταλάντευση που συντελείται μέσα στην αρχή ενός ρώσου διανοούμενου του καιρού, αλλά και τη βιωματική πορεία του στον πόλο του Άμλετ σ' εκείνον του Δον Κιχώτη (ο Ρούντιν πεθαίνει στο Παρίσι, λεμώντας στα οδοφράγματα της προλεταριακής εξεγέρσεως του Ιουνίου 1848).

Δεν πρέπει να είναι ξένη προς την ει-

α που αναφέραμε η φυσιογνωμία του υπεινού και καταφροννημένου» (όπου οι ίδιοι δεν είδαν παρά έναν απόηχο της ολογίας των «λαϊκιστών» επαναστατών ρόντικι)). Κατά τη γνώμη μου, η τυπολογία αυτή ισοδυναμεί με μια **μη** ή και **πρωϊκή εκδοχή του Δον Κιχώτη**: Ποινίσχυρος για να πολεμήσει ενάντια στο πύλαιο του υπαρκτού, ή ακόμη και για να ισταθεί στον τερατώδη μηχανισμό του τον συνθλίβει, ο ανθρωπάκος του Γκόλ. του **Τσέχοφ**, κυρίως του **Ντοστογιέφ**, διατηρεί ωστόσο στην ψυχή του ξαντλήτα αποθέματα καλοσύνης, γενναιοδωρίας, τρυφερότητας και αγάπης, πόλες οι αντιξοότητες της ζωής αφήνουν παφα. Η φιλολογική «σταδιοδρομία» «ταπεινού και καταφροννημένου» κορυφώνεται στο ώριμο έργο του τελευταίου γραφέα που αναφέραμε προηγουμένως (όπου άλλωστε βρίσκουμε και μια δευτεχνική «απόκρυφη» σκηνή του Δον Κιχώτη, την οποία θα χαρακτηρίζα ως «θετική παρωδία» του ύφους του Θερβάντες). Αναφέρομαι στον **Ηλίθιο** του Ντοστογιέφ και στον ήρωά του πρίγκιπα Μύσκιν, που δεν διαφέρει από τον «ταπεινό και καταφροννημένο» παρά λόγω κοινωνικής θέσης, και που αποτελεί, παράλληλα, τον πιο πικρότερο «Δον Κιχώτη» που μας έδωσε η γαλλόφωνη λογοτεχνία, μετά τον πρωτότυπο. Τέλος, μου φαίνεται πως, με τους χαρακτήρες των Αλιόσα και Ιβάν, αντιστοιχεί, ο ίδιος ο Ντοστογιέφ, «απεικονίζοντας» στους **Αδελφούς Καραμαζώφ** τη διπολική και διλημματική τυπολογία που είχε υιοθετήσει θεωρητικά ο Τουργκένιεφ (*Δον Κιχώτης versus Άμλετ*).

Τα «τεχνικά» διδάγματα

Όσο για την «τεχνική» πλευρά της κληρονομιάς του Θερβάντες, θα αναφερθώ εν συντομία σε τρία μόνο «διδάγματα» που προήχθησαν από το έργο του, και που μεταγενέστερα απέβησαν σημαντικότερα για την εξέλιξη του νεότερου μυθιστορήματος. Η **χειραφέτηση του ήρωα** αποτελεί ουσιώδες, ουσιαστικά αποτέλεσμα της χειραφετήσεως της αναγνωστικής διαδικασίας από τις ρητορικές προθέσεις του συγγραφέα. Ένα έμμετρο παρόμοιο διεργασίας υπάρχει και στο έργο του Θερβάντες, κυρίως στο β' μέρος. Εκεί, μια σειρά από ισοδιακούς χαρακτήρες, έχουν διαβάσει το α' μέρος (που είχε εκδοθεί πριν από μερικά χρόνια), αλλά και ένα «απόκρυφο» β'

μέρος που είχε κυκλοφορήσει εν τω μεταξύ (και του οποίου ο συγγραφέας κρυβόταν πίσω από το ψευδώνυμο Avellaneda). Ενώπιόν τους, ο «θερβαντινός» ιππότης οφείλει ανά πάσα στιγμή να επιβεβαιώσει την αυθεντική (τη «θερβαντινή») εκδοχή του εαυτού του, αλλά και να διαψεύσει τον ψευδο-επίγραφο «Δον Κιχώτη» του λογοκλόπου. Κατά συνέπεια, πολλές από τις πράξεις του επιτελούνται δεδηλωμένα εναντίον του «απόκρυφου ομώνυμου» του. Για να περιορισθώ σε ένα μόνον παράδειγμα, ο ήρωας παραιτείται της προθέσεως να πάει στην Σαραγόσα (όπως είχε αναγγείλει στο α' μέρος) και κατευθύνεται προς Βαρκελώνη, μόνο και μόνον επειδή ο «άλλος» Δον Κιχώτης είχε επισκεφθεί την πρωτεύουσα της Αραγωνίας.

Αυτή η αυτονόμηση του ήρωα οδηγεί αευθείας στους «Έξι χαρακτήρες» του **Πιραντέλλο** «εις αναζήτησιν συγγραφέως» [*Sei personaggi in cerca d'autore*], αλλά και στον Abel Sanchez του μυθιστορήματος *Niebla* [*«Καταχνιά»*] του Μιγκουέλ ντε Ουναμούντο, όπου ο ήρωας επαναστατεί ενάντια στην πρόθεση του δημιουργού του να τον «σκοτώσει», και του υπενθυμίζει ότι κι εκείνος κάποτε θα πεθάνει.

• **Η δραματοποίηση του αφηγητή**: Τούτο το χαρακτηριστικό, που για μας τους σύγχρονους είναι άρρηκτα συνδεδεμένο (τουλάχιστον εις ό,τι αφορά στη θεωρητική διατύπωσή του) με το όνομα του **Χένρυ Τζέιμς**, έχει επίσης την αφετηρία του στο έργο του Θερβάντες.

Στον *Δον Κιχώτη*, ο αφηγητής δεν αρκείται στο να είναι μια ανώνυμη φωνή, αλλά γίνεται ορατός ο ίδιος σε κάποια φάση (από το δέκατο κεφάλαιο του α' μέρους), με συγκεκριμένο όνομα και ταυτότητα: *Cide Hamete Benengeli, historiador arabigo* [*«Αραβ ιστοριοδίφης»*]: ως εκ τούτου, και το βιβλίο φέρεται «μεταφρασμένο» από ένα αραβικό χειρόγραφο που ο Θερβάντες είχε αγοράσει στο «Μοναστηράκι» του Τολαέδο, και στο οποίο εξιστορούνται οι περιπέτειες κάποιου ιππότη της καστιλιάνικης επαρχίας La Mancha. Στο δεύτερο μέρος, εμφανίζεται και ένας «αντι-αφηγητής» –ο Avellaneda– εναντίον του οποίου όχι μόνον συμμαχούν οι δύο προηγούμενες «αυθεντικές» αποστάσεις του αφηγητή, αλλά συμμαχεί επίσης ο μυθοπλαστής με το προϊόν της μυθοπλασίας. Κατά συνέπεια, μεταβάλλονται οι ίδιες οι προθέσεις του συγγραφέα, που πίσω από το ένα ή το άλλο

προσωπείο του δεν επιδιώκει πια τόσο πολύ να σατιρίσει τον «ασύδοτο» αναγνώστη ιπποτικών ρομάντζων, όσο να καταχορεύσει το αποκλειστικό του copyright.

Αυτή η *mise en abyme* του αφηγητή –όπως θα την έλεγε ο **Αντρέ Ζιντ**– προφανώς απέτελεσε ένα προηγούμενο που είχε άμεσα κατά νουν ο **Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες** (στο *Εκατό χρόνια μοναξιά*), όταν δημιούργησε τον Τσιγγάνο Μελχιάδη, συγγραφέα του χειρογράφου που περιλαμβάνει το έπος των Buendia (και το οποίο υποτίθεται πως είναι το ίδιο το βιβλίο που διαβάζουμε).

• **Η δόμηση της πλοκής**: Στο έργο του Θερβάντες, ανάμεσα στα αφηγηθέντα και τον παραλήπτη της αφηγήσεως παρεμβάλλεται πάντα ένας ήρωας –φορέας μιας χαρακτηριστικής εκάστοτε αισθητικής, αλλά και «οντολογικής» αντιλήψεως, δηλαδή μιας συγκεκριμένης *ιδεολογίας*– που ερμηνεύει τα γεγονότα και, ερμηνεύοντάς τα, τα αναπλάθει «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» του. Έτσι, στον *Δον Κιχώτη* έχουμε ουσιαστικά τρία μυθιστορήματα, με βάση τις τρεις κύριες προοπτικές της πλοκής:

- μια *ρεαλιστική* ή *κωμική* ιστορία, από τη σκοπιά του *αφηγητή*.
- ένα *παραμυθένιο* ρομάντζο, από τη σκοπιά του *πρωταγωνιστή* και
- ένα *φανταστικό* αφήγημα, από την αμφιταλαντευόμενη μεταξύ του φυσικού και του υπερφυσικού σκοπιά του *Σάντσο*.

Τούτο, κατά την γνώμη μου, οδηγεί σε δύο κατευθύνσεις:

α) στο «διάλογο», τουτέστιν την αντιπαράθεση, μάχη και σύνθεση ανάμεσα στις διάφορες προοπτικές/ ερμηνείες, στο **πολυφωνικό μυθιστόρημα** του Ντοστογιέφ-σκι (**Μπαχτίν**) και

β) στην παράταξή τους, στο **μυθιστόρημα-παλίμψηστο** του Λώρενς Ντάρρελ (*Το Αλεξανδρινό Κουαρτέτο*) όπου, με τη μέθοδο αυτή ο συγγραφέας επιδιώκει να μας δώσει ένα αφηγηματικό ανάλογο της κοσμολογικής εικόνας η οποία συνάγεται από τη θεωρία της σχετικότητας του Αϊνστάιν.

Στην ίδια κατεύθυνση, νομίζω ότι μπορούμε να εντοπίσουμε ένα ακόμη, πιο πρόσφατο, προηγούμενο στις *Έξι νύχτες στην Ακρόπολη* του **Γιώργου Σεφέρη**. Αλλά αυτό πια είναι άλλο θέμα, το οποίο ελπίζω να μου δοθεί η ευκαιρία να το μελετήσω ενδελεχώς κάποια άλλη φορά.

Οι χαλκογραφίες είναι του Γκουστάβ Ντορέ

«Το σκίτσο αποτελεί με

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΟΠΕΤΕΑΣ ΣΥΝΕ

Αυτή την εποχή στην Ελλάδα τα περιοδικά κόμικς φυτοζωούν. Η γελοιογραφία περνά κλιμακτήριο, ενώ μετά βίας ολοκληρώνονται οι πρώτες οργανωμένες προσπάθειες για τη δημιουργία κινουμένων σχεδίων. Κι όμως, ο Δήμος Αθηναίων θέτει τώρα σε λειτουργία το πρώτο «Κέντρο Σκίτσου» της χώρας! Διευθυντής του Δημοτικού... Σκιτσοκομείου, ένα δρόμο κάτω από το δημαρχιακό κτίριο της οδού Λιοσίων, ο γνωστός δημιουργός Ηλίας Ταμπακέας, που μιλά στο Αντίγια τη λειτουργία του Κέντρου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΟΠΕΤΕΑΣ: Γιατί «Κέντρο» Σκίτσου, κι όχι «Μουσείο Σκίτσου»; **ΗΛΙΑΣ ΤΑΜΠΑΚΕΑΣ:** Η πρόταση που έγινε στο Δήμο Αθηναίων χρησιμοποιούσε τη λέξη «Μουσείο». Όμως, υπήρξε ο φόβος ότι «Μουσείο» είναι κάτι αναχρονιστικό. Τελικά επικράτησε ο όρος «Κέντρο», η λειτουργία του, όμως θα είναι ακριβώς η ίδια. Εγώ υπογράφω την μελέτη για τη λειτουργία του. Επισκέφτηκα και μελέτησα το Βελγικό Κέντρο

«Σύγχρονος Κένταυρος»
του Ηλία Κουμετάκη.

Κόμικς στις Βρυξέλλες, αντίστοιχα Κέντρα και βιβλιοθήκες στην Ευρώπη και στην Αμερική, ακόμη και στα Βαλκάνια. Ίσως να ξεπερνάνε τα εκατό τα Κέντρα με τα οποία έχω έρθει σε επαφή από τότε που ξεκίνησα να ασχολούμαι με αυτή την ιστορία.

Γ. Σ.: Κάντε μας μια μικρή αναδρομή στην ιστορία του κτιρίου και στο χώρο.

Η. Τ.: Αμφισβητείται ακόμη αν η Βίλλα Τράιμπερ, που μας στεγάζει, ονομάστηκε έτσι επειδή την κατοίκησε όντως ο φιλέλληνας ιατρός Τράιμπερ ή επειδή ο δρόμος που περνάει από δίπλα της ονομάζεται «Τράιμπερ». Όπως και να έχει, το εν λόγω κτίριο του 19ου αιώνα στην Κ. Παλαιολόγου 8 (Πλατεία Βάθης) περιήλθε στην κυριότητα του Δήμου Αθηναίων το 1988. Έγιναν μελέτες, κατεδαφίσεις –ώστε να φτιαχτούν δύο ανώνυμες μέχρι στιγμής πλατείες–, ανακαίνιση του νεοκλασικού κτιρίου υπό την επίβλεψη του Αρχιτεκτονικού του Δήμου Αθηναίων, της κυρίας Καλοκύρη και του κ. Μαργαριτόπουλου και διαμόρφωση του χώρου σε μουσείο με τη συμβολή της κ. Ιωάννας Παπαντωνίου. Τα επίσημα εγκαίνια έγιναν τον προηγούμενο Δεκέμβριο. Φτιάχτηκε ένα «διαμαντάκι» που αναβαθμίζει την περιοχή, γι' αυτό και οι κάτοικοί της το προσέχουν σαν τα μάτια τους.

Γ. Σ.: Να περπατήσουμε λίγο το κτίριο; Τι δυνατότητες έχει;

Η. Τ.: Τρία είναι τα αξιοποιήσιμα επίπε-

Η Βίλλα Τράιμπερ στην πλατεία Βάθης, που στεγάζει το Κέντρο Σκίτσου του Δήμου Αθηνών.

δα: Το υπόγειο, το ισόγειο και ο πύργος, εμβαδού 150 τετραγωνικών μέτρων καθένα. Ο κάθε όροφος έχει τη δική του ταυτόχρονη έκθεση 100 πενήντα σκίτσων κατά μέσο όρο. Στην κανονική λειτουργία του κτιρίου, ο πρώτος όροφος θα στεγάζει τη μόνιμη έκθεση των σκιτσογράφων από το 19ο αιώνα μέχρι τη δεκαετία του '60.

Γ. Σ.: Και πώς θα συγκροτηθεί η μόνιμη συλλογή;

Η. Τ.: Από την αρχή έχουμε έρθει σε επαφή με διάφορα ιδρύματα και ορισμούς που δείχνουν μεγάλη προθυμία μας παραχωρήσουν τις συλλογές τους, λ.χ. η Εθνική Πινακοθήκη, το Μουσείο Μπενάκη, το ΕΛΙΑ, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο και βέβαια η Δημοτική Πινακοθήκη και η έφορος της, η κυρία Κυριαζή, που προθυμότατα μας χώρησε ήδη τα 400 σκίτσα της συλλογής της. Ωστόσο για να αποθηκεύσουν όλες τις συλλογές, θα πρέπει να τελειωθεί ο χώρος του υπογείου, κάτι που νομικά θα έπρεπε να έχει ήδη γίνουν. Χαρτί αντέχει σε έκθεση από έξι μήνες έως ένα χρόνο, και πολλά απ' αυτά είναι ανεπανάληπτα. Εδώ να

του πολιτισμού μας»

ΜΕ ΤΟΝ ΗΛΙΑ ΤΑΜΠΑΚΕΑ

πρώτοι απ' όλους οι ίδιοι οι δημιουργοί προτίθενται να δωρίσουν τις προσωπικές συλλογές τους στο Κέντρο.

Γ. Σ.: Κι όλοι αυτοί οι άνθρωποι και οι γυναίκες είναι σε αναμονή ώσπου να προετοιμασθεί το υπόγειο από την υγρασία! Τι άλλο θα στεγάσετε στον υπόγειο χώρο;

Η. Τ.: Εκεί, στο υπόγειο, έχει σχεδιαστεί ο χώρος των γραφείων, αλλά και της βιβλιοθήκης, που θα περιλαμβάνει έντυπο οπτικοακουστικό υλικό, μέχρι και μουσικούς δίσκους. Αναζητούμε σκίτσα, πληροφορίες από οποιονδήποτε μπορεί να βοηθήσει, ακόμη και στο ... ιστορικό. Αυτή τη στιγμή, φτιάχνω εγώ προσωπικά, μια βάση δεδομένων. Έχω ήδη καταγράψει πάνω από 400 έργα ελλήνων σκιτσογράφων από το 19ο αιώνα.

Εν άλλους χώρους τώρα! Στο ισόγειο, από ένα πωλητήριο και ένα εντευκτήριο, λειτουργεί ήδη ο χώρος περιοδικών εκθέσεων, όπου θα εκτίθενται έργα νεότερων και παλαιότερων δημιουργών, ελλήνων και ξένων, γελοιογραφίας και σκίτσων, τα πάντα, όλη η γκάμα. Ο όρος για να είναι όρος «ομπρέλα»· περιλα-

μβάνει ακόμη και το κινούμενο σχέδιο, με διοργάνωση προβολών ακόμη και εκτός του κτιρίου, σε υπαίθριο χώρο ή σε ειδικές αίθουσες. Δεν είναι απαραίτητο βέβαια να γίνονται όλες οι εκθέσεις σκίτσου εδώ. Φιλοδοξούμε όμως να φτιά-

ξουμε τον πυρήνα εκείνο για την προβολή και τη διάδοση του σκίτσου, πρώτα στην Ελλάδα και -γιατί όχι;- διεθνώς.

Γ. Σ.: Ποιοι αποφασίζουν για τη λειτουργία του Κέντρου;

Η. Τ.: Προς το παρόν, εγώ κάνω τις εισηγήσεις προς το διοικητικό συμβούλιο. Αργότερα θα υπάρξει μια επιτροπή αξιολόγησης. Το νέο διοικητικό συμβούλιο δεν έχει συγκροτηθεί ακόμη. Πάντως θα αποτελείται από σκιτσογράφους, ειδικούς και ανθρώπους του Δήμου. Επικεφαλής είναι ο ίδιος ο δήμαρχος, αν και στην πράξη υπεύθυνη για τη λειτουργία του είναι η αντιπρόεδρος του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου, η κυρία Γερούλάνου. Γενικά, δεν έχουμε κανένα πρόβλημα, ούτε με τη νύν ούτε με την προηγούμενη ηγεσία του Δήμου, οι οποίες έχουν αγκαλιάσει πολύ ζεστά την προσπάθεια.

Γ. Σ.: Οι προσδοκίες; Τα όνειρά σας;

Η. Τ.: Δεν είμαστε βέβαιοι εκδότες ή εργοδότες, μπορούμε όμως να συμβάλουμε αποφασιστικά στην προσέγγιση τους με τους σκιτσογράφους. Να συζητήσουμε για το σκίτσο ή για τα κόμικς που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν από οποιοδήποτε έντυπο. Φυσικά δεν θα γίνουμε ποτέ Βέλγιο, από την άποψη της ποσότητας παραγωγής και της διακίνησης. Αλλά στην ποιότητα μπορούμε να τα καταφέρουμε. Θα μπορούσαμε ίσως να διοργανώσουμε ακόμη και διεθνή φεστιβάλ. Δεν λέω βέβαια ότι θα έρθει η ημέρα που, όπως στην Ανγκουλέμ, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας θα ανοίγει το Φεστιβάλ. Πρέπει όμως να καταλάβουμε ότι το σκίτσο είναι μια αυτόνομη μορφή δημιουργίας και, ορισμένες φορές, Τέχνης. Σε κάθε περίπτωση, η κατανόηση, η διάδοση και η επικοινωνία με το σκίτσο αποτελεί μέρος του πολιτισμού μας.

Τα σκίτσα των Φ. Δημητριάδη, Η. Κουμετάκη και Π. Παυλίδη και πολλών άλλων ελλήνων σκιτσογράφων και γελοιογράφων της γενιάς του μεσοπολέμου θα εκτίθενται ως τις 14 Μαΐου στο Κέντρο Σκίτσου.

«Ορκίζομαι να είπω την αλήθεια» του Φωκίωνα Δημητριάδη.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΡΙΤΟΥ

Στις αφηγηματικές τέχνες, όπως βασικά είναι η πεζογραφία αλλά ακόμα περισσότερο ο κινηματογράφος, ξεχωρίζουν δύο διαμετρικά αντίθετοι τρόποι έμπνευσης και χειρισμού, δύο διαφορετικές φιλοσοφίες «όρασης». Ο ένας είναι η «κατασκευή» ζωής. Όταν δηλαδή, χρησιμοποιείς *in fiction*

Οι καημοί του έρωτα...

σαν αυτοσκοπό για τη δημιουργία *in vitro*. Ο άλλος είναι να «ανακαλύπτεις» τη ζωή ή να την «αποκαλύπτεις» τέτοια όπως είναι και όπως υπάρχει στην πραγματικότητά της, χρησιμοποιώντας τη συμβατική πλοκή, τη μυθοπλασία σαν εργαλείο αποκάλυψης.

Τούτο τον καιρό είχαμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε στις κινηματογραφικές αίθουσες δύο αντιπροσωπευτικά δείγματα αυτών των δύο τρόπων αφηγηματικής κατασκευής. Το ένα είναι ο *Φρανκεστάιν*, μεταφορά στην οθόνη του ομώνυμου, κλασικού μυθιστορήματος της **Μαίρης Σέλλεϋ**, σε σκηνοθεσία του Άγγλου ηθοποιού και σκηνοθέτη **Κένεθ Μπράνα**. Το άλλο είναι η ταινία *Μέσα στον Ελαιώνα*, του άγνωστου στο αθηναϊκό κοινό, γνωστού, εντούτοις, στο φεστιβαλικό κοινό της Θεσσαλονίκης, Ιρανού σκηνοθέτη **Αμπάς Κιαροστάμι**.

Οι άνθρωποι, το ήθος, το άρωμα και το βλέμμα ενός κόσμου που το ισοποσό του θα το αναζητούσαμε στον δικό μας Παπαδιαμάντη. Ο Κιαροστάμι δεν μπαίνει, κατά κανόνα, να κινηματογραφήσει τη ζωή των μεγαλουπόλεων. Αισθάνεται πιο οικεία στα μικρά χωριά, τα κατεστραμμένα από τους φοβερούς σεισμούς που έπληξαν το Ιράν την περασμένη δεκαετία. Ακόμα πιο επίμονα στρέφει το φακό του πάνω στα παιδιά και λιγότερο στα γεμάτα θυμοσοφία πρόσωπα των μεγάλων. Οι απλές, καθημερινές του ιστορίες καταντούν πρόφαση προκειμένου να αποκαλύψει, με την αληθοφάνεια

του ντοκιμαντέρ, πτυχές του βίου και της ανθρώπινης συμπεριφοράς στις πλούσιες από αγαθότητα και αγάπη συναμεταξύ τους σχέσεις. Σίγουρα όλοι μας γνωρίζουμε ότι αυτός ο κινηματογράφος πραγματοποιείται κάτω από το άγρυπνο μάτι ενός αυστηρού, θεοκρατικού καθεστώτος. Όμως, μέσα στις δύ-

σκολες συνθήκες φανερώνεται το αληθινό ταλέντο του δημιουργού, ο οποίος κατορθώνει και μετατρέπει τις δυσκολίες σε ερέθισμα υπέρβασης. Και καταδεικνύει πολλά στον προσεκτικό θεατή. Αυτό κάνει κι ο Κιαροστάμι.

Αγαπημένο του θέμα είναι ο κινηματογράφος μέσα στον κινηματογράφο. Έτσι και εδώ, ένα συνεργείο κινηματογραφικό, για τα γυρίσματα μιας μεγάλης σκηνής σ' ένα γκρεμισμένο χωριό, θα χρησιμοποιήσει -κάτι, άλλωστε, που το κάνει σε όλες του τις ταινίες ο Κιαροστάμι- ένα ζευγάρι ερασιτεχνών, έναν νέο άνδρα και μια κοπέλα, στο ρόλο νιόπαντρου ζευγαριού. Στην πραγματικότητα, αυτή είναι μαθήτριά, ορφανή κι από τους δύο γονείς της, κι αυτός βοηθός οικοδόμος, το ίδιο ορφανός. Το αγόρι είναι ερωτευμένο με το κορίτσι που όμως δεν τον θέλει γιατί δεν έχει δικό του σπίτι κι ακόμα γιατί είναι αμόρφωτος. Αυτός την πολιορκεί, δειλά μεν, αλλά απεγνωσμένα και επίμονα. Το γύρισμα της ταινίας είναι η ανέλπιστη γι' αυτόν ευκαιρία να την «πιέσει» από κοντά.

Με υπομονή, με πλούσιο και χυμώδη διάλογο, μέσα σε μια φύση από γυμνές καμπύ-

λες με γαιώδη χρώματα και αραιές σιδεσ ελαιόδεντρων, ρημαγμένα σπίτια, κέδες με αδύνατα γεράνια, όλα τοπία θα μάγευαν και τον δικό μας Θεόδωρο **Χ' Μιχαήλ**, η ταινία ανυψώνεται με μορ, με βαθύτατα αισθήματα, με απροσχητα σκηνοθετικά ευρήματα μέσα στη τητα των μέσων της. Το τέλος είναι με τις ωραιότερες ερωτικές μπαλάντες έχει εδώ και χρόνια δώσει ο κινηματογράφος.

Κάποτε είχα γράψει τον «βλάσφημο» στην υπερβολή του αφορισμό -προσέχονο τότε να δείξω την αξία μιας απρόσωπης πρώτης ταινίας του **Κουστορίτσα**- ότι είχα δέκα Αγγελόπουλους για να είχε η Ελλάδα και έναν Κουστορίτσα. Κι αυτό για να βαινα υπόψη μου την καταλυτική αξία έχει ο **Αγγελόπουλος** στα δικά μας κινηματογραφικά πράγματα.

Σήμερα, θα ήθελα να πω ότι ανεβάζω είκοσι τους Αγγελόπουλους για ένα Κιαροστάμι. Κι αν δεν τολμώ να το πω γιατί απλούστατα δεν θα ξέραμε τι κάνουμε, ούτε τι να κάνει αυτός ο «αγγελοβλέμματος» εμάς. Ακόμα όμως περισσότερο, διότι για να κινηματογραφήσει τον Κιαροστάμι, πρέπει να υπάρχει κόσμος που κινηματογραφεί ο Ιρανόμιουργός. *Μέσα στον ελαιώνα* ακόμα ελάχιστα μεταστοιχειώνονται σε σινεμά έρωτα, ήθους, εγκαρτέρησης και εξομολογισμού. Ποια, λοιπόν, πραγματικότητα ελληνική να αφηγηθεί με τους δικούς της τρόπους; Το δίχως πρόσωπο (πίσω από μια προσωπεία) κοινωνικό μας διεφθαρμένο κοινωνικό συνοθύλευμα που -το πιο σημαντικό- αδιαφορεί γι' αυτή την έλλειψη; Τον **Τσιώλη** παλεύει να τελειώσει και ο **Τσιώλης** παλεύει να αλλά αρκεί για να φέρει -μόνος του- οποιαδήποτε άνοιξη; Ακόμα και για τον **Αγγελόπουλο** «δραπέτευσε» τους πιο «αθώους» χώρους, όπου έχουν τέτοιοι στα Βαλκάνια, για να νικήσει μύθους και αξίες άλλης γενιάς τα δικά μας «χάμπουργκερ».

Μακάρι αυτοί που είχαν και τη πρωτοβουλία να φέρουν και τις πέντε μενες ταινίες του τόσο σημαντικού Κιαροστάμι.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΡΙΤΟΥ

Με την εξαίρεση δύο-τριών μεγάλων εικαστικών εκδηλώσεων της περιόδου που διατρέχουμε (π.χ. Κουνέλης, Τάκης) είχαμε παρά πολύ καιρό να δούμε μια τόσο όμορφα

κτοίς» σαρκασμός και η απόρριψη (;): «Τέρμα η τέχνη, τώρα σπάμε πλάκα!»

Έτσι, όμως, η απόπειρα και του απλούστερου σχολιασμού ή παρουσίασης της έκθεσης περιπίπτει σε αμηχανία ή σε νεκρωτική ουδετεροποίηση. Ετούτη η συλλήβδην όχι εναντίωση, αλλά γελοιοποίηση π.χ. της κριτικής εν έτει 1995 ανακαλεί –τόσο κακόγουστα και παρωχημένα– σκιαμαχίες μιας χωρίς αντικείμενο προσπάθειας χειραγώγησης. Και βέβαια, σ' αυτές τις περι-

πτώσεις ακόμα και η σχελιαστική κριτική της κριτικής οφείλει να γίνεται με τους τρόπους της τέχνης, διαφορετικά θα πρόκειται για συμπεριφορά από υποτιθέμενη απυρόβλητη θέση. Δυστυχώς, αυτή η ελευθεριάζουσα στάση του Παυλό-

πουλου παίρνει σβάρνα και το κοινό (κάποτε το λέγαμε: φιλότεχνο) αλλά και την κουλτούρα.

Να θυμίσουμε πως ανάλογες περιπτώσεις, π.χ. του Χόγκαρθ και κυρίως του Ντωμιέ, η κριτική αλλά και η ιστορία της τέχνης τις αντιμετώπισε ως περιπτώσεις ιδιοφυών εικαστικών καλλιτεχνών. Η κοινωνική και πολιτική καταγγελία και ο σχολιασμός με τους πρόχειρους τρόπους της γελοιογραφίας και της καρικατούρας δεν ανήκουν στις προτεραιότητες της τέχνης. Οι χώροι του επίκαιρου ή του εφήμερου είναι άλλοι και αλλού... Γιατί το παιγνιώδες και ο στοχασμός, κατά κανόνα, δεν συναντώνται και μάλιστα όταν το «μήνυμα» παραγνωρίζει το (καλλιτεχνικό) μέσον.

Συχνά, η απόρριψη δεν είναι παρά η ευκολία που καταργεί την προσπάθεια. Όπως και να το κάνουμε, μερικά ερωτήματα δεν μπορούν να βρουν «άσυλο» δικαιολογητικό, πολύ περισσότερο κάτω από τη σκέπη μιας έγκυρης (αστικής) αίθουσας εκθέσεων.

Βέβαια –και ευτυχώς– τα πράγματα μέσα στην αίθουσα, στη γενική τους θέαση και εντύπωση, υπήρξαν κάτι περισσότερο από ευπρόσδεκτα. Το χαμόγελο και η συγκατάθεση «ζωγραφίζονται» μόνιμα στο πρόσωπο του θεατή, χάρη στον αιφνιδια-

σμό που προκαλεί η σύλληψη και υλοποίηση του συνόλου, κι αυτό, παρ' όλο που, σ' ετούτη του τη δουλειά, η σχεδιαστική ικανότητα του Παυλόπουλου εκδηλώνεται με άνισα αποτελέσματα: Συχνά η γραμμή των σκιτσογραφημάτων του είναι φτωχή και δύσκαμπτη, ενώ και ο (ηθελημένος;) πριμιτιβισμός κάποιων σχεδίων ή και ζωγραφισμάτων είναι «νοθευμένος» με αρτίστικες παρεμβάσεις. Μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι στην «Ιδιωτική συλλογή» περιέχεται το καλύτερο σύνολο σχεδίων.

Εκεί, όμως, που δικαιώνεται το εγχείρημα τούτης της έκθεσης είναι στα επιμέρους σύνολα, με σημαντικότερο την «Ντουλάπα». Ένα σύνολο 120 περίπου σχεδίων, ζωγραφισμάτων και αντικειμένων που αθροίζουν ένα ευρηματικό εικαστικό ολοκλήρωμα, γεμάτο ξαφνιάσματα, φαντασία, χιούμορ – και όχι μόνο. Τις ίδιες εικαστικές αρετές έχει και το μεγάλο ζωγραφικό ταμπλό με τα 47 ετερόκλητα μεν θέματα, το οποίο εντούτοις λειτουργεί –όπως και είναι– σαν ενιαίος πίνακας, με ισοζυγισμένη την επιλογή, τη διάταξη, τα μεγέθη αλλά και τη χρωματική συνύπαρξη.

Το ταπετσαρίσμα των δύο μεγάλων τοίχων με την αφίσα του μεγάλου πίνακα, αγκάλιασε την αίθουσα και τα εκθέματα σ' ένα επιπρόσθετο –παραδοξολογώντας– συνολικό... σύνολο, μετατρέποντάς την σ' ένα χαρούμενο χάπενινγκ.

Και είναι, επιμένουμε, αυτή η καλλιτεχνική πρόκληση που έχει αξία, που μετράει το αποτέλεσμα της και όχι το πόσο κοστίζει ένα «ρούχο από την ντουλάπα της Μιμής Ντενίση» ή το τι και πόσο «μετράνε οι εκθέσεις του Μυταρά».

«Τα του Καίσαρος, τω Καίσαρι...»

«Κουλτούρα... να φύγουμε»

στημένη έκθεση όσο αυτή του Τάσου Παυλόπουλου στην γκαλερί «Ζουμπουλάκη».

Όσο, ο πιο πάνω υπότιτλος δεν είναι ευφυολόγημα του υπογράφοντος. Αποτελεί λεκτικό συμπλήρωμα έργου του εκθέτοντος. Θα μπορούσε, να ανήκει και στα αναρχικά «διαμματα», που πλημμυρίζουν τους τοίχους Μουσείου και του Πολυτεχνείου, π.χ. «ανούμενοι είστε ηλίθιοι» (παρ' όλο το συγκεκριμένο γκράφιτι αποτελεί το ένα διανόημα...).

Και εκείνα μεν κωδικοποιούν την αδιέξοδη συνέπεια μιας συγκεκριμένης διάωσης της κοινωνικής «τούρτας». Αναάγον και αυτοκαταναλώνουν την οριμότητα μιας (κοινωνικής) εναντίωσης, που πολλές φορές δεν είναι παρά ευλογικά υποκατάστατα βιταλιστικής βιητας. Στην προκειμένη, όμως, περίπτωση (δηλαδή, της έκθεσης), πού κολλάει πράγμα; Από ποια θέση «υπεροχής» εξετάζεται ο κατά πάντων και «εν ου παι-

Ο ΕΝΘΟΥΣΙΑΣΜΟΣ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ριν δέκα μέρες, στις 17 Απριλίου, η αίθουσα του Δημοτικού Θεάτρου του Πειραιά δεν ήταν ασφυκτικά γεμάτη, όπως τα αμφιθέατρα που υποδέχτηκαν τον Ντερριντά και τον Έκο τους περασμένους μήνες. Οι Έλληνες διανοητές της μεταπολεμικής αριστεράς δεν φιλοξενήθηκαν με ανάλογη θέρμη στα τετράστηλα των εφημερίδων ούτε στις τηλεοπτικές συχνότητες.

Η δεκαετίαχρονη παρουσία και συμβολή στην πνευματική ζωή της μεταπολεμικής Ελλάδας της *Επιθεώρησης Τέχνης*, τιμήθηκε σιωπηλά. Το κάλεσμα αφορούσε την απολογητική εξιστόρηση της πορείας του μηνιαίου περιοδικού «γραμμάτων και τεχνών» της προοδευτικής αριστεράς στη δεκαετία 1955-1965, από πρωταγωνιστές-μέλη της τότε συντακτικής επιτροπής.

Με πρωτοβουλία του τριμηνιαίου περιοδικού *Μανδραγόρα* και με αφορμή το αφιέρωμα του τελευταίου τεύχους του στην *Επιθεώρηση Τέχνης*, στήθηκε με τριώρη συζήτηση ανάμεσα στους **Τίτο Πατρίκιο**, **Δημήτρη Ραυτόπουλο**,

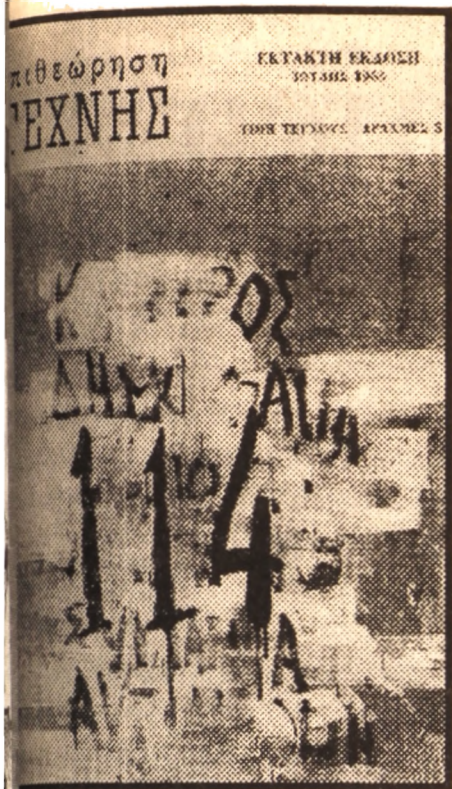
Ειδική έκδοση του τριμηνιαίου περιοδικού *Μανδραγόρα* για τα σαραντάχρονα της *Επιθεώρησης Τέχνης*

τον εκδότη της Ε.Τ. **Νίκο Σιαπκίδη** και τους ιστορικούς **Σπύρο Ασδραχά** και **Φίλιππο Ηλιού**.

Σαράντα χρόνια μετά, οι διαφωνίες μεταξύ των συνεργατών του περιοδικού, η αγωνία για την απαγκίστρωσή τους από τον κομματικό δογματισμό, η αναζήτηση της ελευθερίας της έκφρασης πέρα από το σταλινισμό της εποχής, ίσως να ήχησαν προκλητικά στα αυτιά όσων από τους παριστάμενους είχαν ζήσει την εποχή της κυκλοφορίας του περιοδικού. Όμως, για τους νεότερους ξεδιπλώθηκε σαν ταινία μια από τις

κρισιμότερες περιόδους της χρονής ιστορίας μας: η πικρή της μετεμφυλιακής αριστεράς αναδίπλωση της ελληνικής νίκης κάτω από τον αυταρχισμό της αστυνομοκρατίας της δεκαετίας του '50, η αναλαμπή της κρατικής διακυβέρνησης και η οδυνηρή κατάληξη μερικά χρόνια στη δικτατορία.

Ζωντανός και πλούσιος ο λόγος του Δ. Ραυτόπουλου, καλυπτική και δυναμική η παρουσία του Τ. Πατρίκιου. Ήταν δύο τότε μαζί με τον εκδότη **Κώστα Κουλουφάκο** από τις

Εξώφυλλα τευχών του μηνιαίου περιοδικού γραμμάτων και τεχνών
Επιθεώρηση Τέχνης (περίοδος κυκλοφορίας: 1954-1967)

πικότερα μέλη της συντακτικής ομάδας του περιοδικού. Μας έφεραν στο κλίμα των αναζητήσεων της μεταπολεμικής αριστερής διανόησης, εποχή όπου γίνονταν τα πρώτα τριξίματα στο 20ό συνέδριο του ΚΚΣΕ και την επανάσταση στην Ουγγα-

Ε.Τ. είχε πλήρη συνείδηση των ορίων του λεγόμενου «σοσιαλιστικού ρεαλισμού» και της υπερευαγμένης σκέψης». Αποδεικνύει παράλληλα και υπάκουε στην ιδέα που επέβαλλε η κομματική ταυτότητα. Αναζητούσε ό,τι καλύτερο γεννούσε η Ελλάδα της εποχής σε λογοτεχνία, ποίηση, θέατρο και καλές τέχνες και το δημοσίευε με αξιολογικά κριτήρια. Στις επόμενες, μαχόταν την κομματική λογοκρισία χωρίς όμως να αρνείται να απολογηθεί όταν ξενικούσε «τις υποδείξεις» (παράδειγμα ο σάλος που προκλήθηκε από τη δημοσίευση του «αιρετικού» για την εποχή διηγήματος «Σιωπή» του Σοβιετικού Νταλ Γκράνιν).

Με τη την αντίφαση κουβαλούσαν οι συντάκτες της σε όλη την διάρκεια του περιοδικού. Παράλληλα αυτή τροφοδότησε και στέριωνε την Ε.Τ. μέχρι την παραμονή 21ης Απριλίου του '67, παρ'

όλες τις ενδιάμεσες περιπέτειές της.

Την αγωνία των προοδευτικών κύκλων της εποχής για ένα νέο πρόσωπο της Αριστεράς τόνισε στην εισήγησή του ο Φ. Ηλιού. Μια δεκαετία μόλις από τη συμφωνία της Γιάλτας, η Ε.Τ. πίστεψε σε έναν κόσμο πέρα από τείχη, σφαίρες επιρροής και μοιρασίες. Διερευνώντας ό,τι γνήσιο αριστερό ρεύμα υπήρχε στον κόσμο πυροδότησε συζητήσεις, διαφωνίες και χόρτασε τη δοκιμαζόμενη Ελλάδα για πάνω από μια δεκαετία. Και για να μην μείνει καμία σκιά αφώτιστη, ο Σπ. Ασδραχάς, συνεργάτης κάποια εποχή του περιοδικού, φώτισε με σαφήνεια την ιστορική διάσταση των κειμένων του περιοδικού.

Πόσο προφητικές υπήρξαν οι αναζητήσεις της Ε.Τ. και τα ερωτηματικά που έθεσε, φάνηκε ένα χρόνο μετά το κλείσιμό της. Η διάσπαση του '68 και οι μεταπολιτευτικές περιπέτειες της αριστεράς μέχρι την κρίση της στην τρέχουσα δεκαετία, αποδεικνύουν την επικαιρότητα των προβληματισμών που διατυπώθηκαν τριάντα πέντε χρόνια πριν την κατάρρευση του σοβιετικού μοντέλου.

«Η τραγωδία μιας επιθεώρησης», όπως τιτλοφόρησε καθημε-

Αναζητώντας
ό,τι καλύτερο
σε
λογοτεχνία,
ποίηση,
θέατρο και
καλές τέχνες,
η Ε.Τ. έθρεψε
επί μια
δεκαετία την
πνευματική
μας ζωή...

ρινή εφημερίδα το σχόλιό της για την εκδήλωση, ίσως να παίζεται ακόμα σε χώρους χρεωκοπημένους, που σκοτώνουν ό,τι γνήσιο εμφανίζεται και αμφισβητεί. Τίποτα κοινό δεν έχει με την παλλόμενη ατμόσφαιρα που έφτιαξαν οι διανοητές του τότε και του σήμερα. Η εμπειρία τους, το θάρρος της αυτοκριτικής τους, ο αστείρευτος ενθουσιασμός τους έλαμψαν μέσα στην τύρβη της ευθυγραμμισμένης καθημερινότητάς μας, που διψά για αλήθειες. Δόθηκαν δημόσια απαντήσεις που για χρόνια καθυστέρουσαν από τους συντελεστές μιας δημιουργίας. Το τρίωρο συναπάντημα μαζί τους, μας θύμισε τα κείμενά τους, τους στίχους τους, την ιστορία μας. μας αποκάλυψαν γενναιόδωρα τον εαυτό τους, τα οράματά τους, όλα όσα ζουν και όσα αντίστοιχα ρισκάρουν για την πραγμάτωσή τους.

Apologia academica

του Ν. Κονομή

Το Αντί της 14ης Οκτωβρίου 1994 (τ. 562) φιλοξένησε κείμενο του ακαδημαϊκού κ. Ν. Κονομή με το οποίο ασκούσε κριτική στη Διευθύντρια του Κέντρου Εκδόσεως Έργων Ελλήνων Συγγραφέων της Ακαδημίας Αθηνών κ. Γ. Ξανθάκη Καραμάνου. Η Διευθύντρια του ΚΕΕΕΣ απάντησε διεξοδικά στις αιτιάσεις του κ. Κονομή στο τεύχος 569, της 20ής Ιανουαρίου 1995. Ο κ. Ν. Κονομή, κλείνοντας από μέρους του την αντιδικία γράφει:

Πολύ λυπάμαι για το δημοσίευμα αυτό που ουσιαστικά αποβλέπει στη μετάθεση του θέματος, αφού φαίνεται ότι η κ. Ξανθάκη παραδέχεται τις αδυναμίες της και όλη η προσπάθειά της τώρα είναι να με εμφανίσει άδικο, προκατειλημμένο και επιστημονικά με τις ίδιες αδυναμίες που παρουσιάζει και η ίδια. Το δημοσίευμα διευρύνει το πεδίο της συζήτησης με την εισαγωγή νέων, άσχετων παραμέτρων και στο σύνολό του δίνει μια παραμορφωτική εικόνα των πραγμάτων.

Κατ' αρχήν ευχαριστώ την κ. Ξανθάκη που μου υποδεικνύει ότι οι πράξεις μου αυτές (διερωτώμαι ποιες;) απάδουν προς το αξίωμά μου. Επειδή δηλαδή δεν συναίνεσα στη διαιώνιση μιας κατάστασης «αναξιοκρατίας», απάδει αυτό σ' έναν ακαδημαϊκό; Μήπως τυχόν συμβαίνει το αντίθετο; Κανένα απολύτως «μένος» δεν με διακατέχει για την κ. Ξανθάκη κι απόδειξη ότι οι σχέσεις μας όσο ασχούσα εποπτεία στο Κέντρο ήταν άριστες ως την ημέρα που κατατέθηκε η εισήγηση. Η κ. Ξανθάκη επαναλαμβάνει συνεχώς ότι «εργάσθηκε με ευσυνειδησία και αποδοτικότητα 25 χρόνια» στο Κέντρο. Δεν νομίζει ωστόσο ότι πρέπει να έχει και λίγη μετριοφροσύνη και να αφήσει τους άλλους να την κρίνουν; Προσωπικά δεν είδα καμιά ιδιαίτερη αποδοτικότητά της στο έργο του Κέντρου, ενώ σε προσωπικό επίπεδο ύστερα από 25 χρόνια υπηρεσίας έχει να επιδείξει μέσα στο Κέντρο ένα μόνο διάτρητο δημοσίευμα. Σ' αυτό συμφωνεί απόλυτα κι ο άλλος κλασικός φιλόλογος της Ακαδημίας που ως επόπτης του Κέντρου προσπάθησε κι αυτός να τη βοηθήσει, αλλά μάταια. Εντυπωσιακή είναι μάλιστα η πληροφορία που κατατέθηκε στο πρακτικό της εκλογής ότι ο κ. Τσοπανάκης της έδωσε 25 ή 28 πυκνογραμμένες σελίδες με παρατηρήσεις στον *Κατά Μειδίον*.

Η κ. Ξανθάκη επικαλείται κατά κόρον τις «δημοσιεύσεις» σε έγκυρα επιστημονικά περιοδικά του «εξωτερικού» και «το διεθνές κύρος της». Δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά είτε του εξωτερικού είτε του εσωτερικού έχουν ή οφείλουν να έχουν όλοι οι μάχιμοι φιλόλογοι και η δημοσίευση σε περιοδικό του εξωτερικού δεν είναι από μόνη της δείγμα «αριστείας». Μου συνέβη ως διευθυντής του περιοδικού *Ελληνικά* να επιστρέψω συνεργασίες στους συγγραφείς τους με παρατηρήσεις για βελτίωσή τους και με έκπληξη τις είδα δημοσιευμένες σε περιοδικά του εξωτερικού (*Hermes*, *Rheinisches Museum*, *Latomus*). Σημασία έχει τι είδους δημοσιεύσεις κάνει κανείς κι αν προσάγει κάτι καινούργιο στην επιστήμη. Το τελευταίο πιστεύω ότι σε πολύ μικρό βαθμό το έχουν τα δημοσιεύματα της κ. Ξανθάκη.

Η κ. Ξανθάκη δεν μπορεί να διακρίνει στα δημοσιεύματά της ποια είναι μελέτες και ποια εισηγήσεις σε συνέδρια – στα οποία έχει αδυναμία. Η μελέτη, ως γνωστόν, απαιτεί πολύ περισσότερη επεξεργασία από την εισήγηση που είναι περιορισμένης αξίας και δεν τεκμηριώνεται επαρκώς με επιστημονικά επιχειρήματα. Ούτε μπορεί να καταλάβει ποιο είναι εκλαϊκευτικό άρθρο, που έχει να πει τίποτα δικό του.

Όσο για το «διεθνές κύρος» αυτό δεν προσδιορίζεται από κοινωνικές σχέσεις που ομολογουμένως καλλιεργεί επιμελώς ξένους φιλόλογους, αλλά αν τα περιοδικά με τα οποία συνεργάζεται της έχουν αναθέσει καμιά βιβλιοκρισία. Αν δηλαδή είναι γι' αυτός κάποιος για τη σοβαρή ενασχόλησή του ερευνητικά σε κάποιον τομέα κι έχει να πει καινούργια πράγματα, τού γίνονται προσκεκλησεις για βιβλιοκρισίες. Όσο γνωρίζω, τέτοια πρόταση ούτε έχει νει στην κ. Ξανθάκη ούτε πρόκειται να γίνει, παρ' όλο που ασχολείται ερευνητικά σ' έναν τομέα – το δράμα – όπου γράφονται τα πολλά και αξιόλογα πράγματα.

Μιλάει ακόμη η κ. Ξανθάκη για «υποψήφιο της αρεσκείας» με. Δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα. Αν υπήρχε τότε πώς εξηγείται το γεγονός ότι με παρακαλούσε να αναλάβω την εισήγηση; Από τα δύο υποψηφίους συνέβη ο ένας να είναι καλύτερος φιλόλογος, νοώ με αξιόλογη συγκρότηση και ασφαλώς με περισσότερα εργαλεία να αντεπεξέλθει με επιτυχία στο έργο του. Είναι αλήθεια αυτός δεν ασχολείται με τα «υψηλά» ούτε και πολυπραγμονεί, αλλά κινείται άνετα σ' όλο το εύρος της ελληνικής φιλολογίας, παλιότερης και νεότερης, και είναι καλά ενημερωμένος για την ιστορία των κειμένων για την οποία η ίδια δεν έχει ιδέα. Υπερτερεί, επίσης, στη γνώση της τεχνικής μιας επιστημονικής έκδοσης, από κριτική έκδοση αρχαίου κειμένου ως τη σωστή αξιολόγηση κειμένων της νεοελληνικής γραμματείας. Τέλος, είναι καλύτερος χεστής της ελληνικής και καλός γνώστης της λατινικής, αγγλικής, γαλλικής και γερμανικής γλώσσας τις οποίες χρησιμοποιεί στο έργο του.

Τώρα που η κ. Ξανθάκη ενημερώθηκε από το Πρακτικό εκλογής θα είδε ότι έγινε αρκετός λόγος και για τη διοικητική επάρκεια, η οποία βρέθηκε δυστυχώς ελλιπής. Από τους ερευνητές του Κέντρου είχα επανειλημμένες καταγγελίες για τη συμπεριφορά της, η οποία αντί να τους εμπνέει ζήλο για αποδοτική εργασία συνέβαλλε στην αποδιοργάνωση του Κέντρου. Όταν ήμουν επόπτης του Κέντρου δεν «μιλιόταν» με κανέναν μόνιμο ερευνητή εκτός από έναν, ο οποίος όμως μου διεκτραγώδησε την απαράκλητη κατάσταση που επικρατούσε εκεί. Οι υπόλοιποι ερευνητές

ωσαν ότι καθημερινά τους δημιουργούσε με τη συμπεριφορά βαριά ατμόσφαιρα ακατάλληλη για την προαγωγή των σκοπών Κέντρου. Ο έτερος κλασικός φιλόλογος στην Ακαδημία κατέ-
 ει επίσης στην Επιτροπή Κρίσεως και άλλα στοιχεία που δυστυ-
 δείχνουν ότι η κ. Ξανθάκη δεν μπορούσε να συντονίσει και να
 αγάγει το έργο του Κέντρου στον επιθυμητό βαθμό. Ουδέποτε
 ζωή μου υποστήριξα κάποιον με το «έτσι θέλω». Αυτό είναι
 ιστό σ' όλη την Ελλάδα πλην ίσως των Αθηνών. Αυτό, βεβαίως,
 γνωρίζει και η Σύγκλητος της Ακαδημίας, η οποία μου ανέθεσε
 νειλημένα εισηγήσεις κατά την ένταξη των ερευνητών σε βαθ-
 ς, μετά την ισχύ του Νόμου 1514/86 για τα ερευνητικά Κέντρα
 Ακαδημίας. Στην προκειμένη περίπτωση έκανα απλώς μian ει-
 ηση και κανείς από τους εκλέκτορες δεν είχε λόγο να την υιο-
 ησει αν δεν πειθόταν απ' αυτή. Ας σημειωθεί μάλιστα ότι ο συ-
 οψήφιος της μου είναι ουσιαστικά άγνωστος. Ζήτημα αν τον
 άντιστα δυο-τρεις φορές τυχαία κι απλώς χαιρετηθήκαμε.
 ιατείνεται η κ. Ξανθάκη ότι «ανασκευάσθηκαν μία προς μία οι
 κρίσεις» της εισήγησής μου για το έργο της. Μακάρι να ήταν
 γιατί τότε, κι εγώ να μη την ψήφιζα, θα ψηφιζόταν από τα άλλα
 ήλη της Επιτροπής και θα ησυχάζαμε. Αν δηλαδή πείθονταν οι
 έκτορες ότι οι απαντήσεις της ανασκεύαζαν την εισήγηση κι
 δείκνυαν την ορθότητα των δικών της απόψεων ασφαλώς και
 την ψήφιζαν. Αλλά δυστυχώς κάτι τέτοιο δεν συνέβη. Αντίθετα,
 νά η κ. Ξανθάκη φαινόταν να μην εννοούσε καν τις παρατηρή-
 ς της εισήγησης και παραπονιόταν ότι η εισήγηση δεν ήταν ανα-
 κότερη, ως εάν επρόκειτο για παράδοση μαθήματος. Σε μερι-
 κροσημεία, όπου είχε δίκαιο, της τα αναγνώρισα και είμαι
 θυμος να της αναγνωρίσω και τώρα ένα-δυο άλλα.
 όλα τα βοθρολύματα που εξαπέλυσε εναντίον μου δεν μπορώ
 ναφερθώ σεβόμενος το χώρο του περιοδικού και τους αναγνώ-
 ς του. Για την ανθρωποθυσία των Αθηναίων –το μόνο επιστημο-
 σημείο που δοκιμάζει να φέρει ένσταση– θα πάρει την πρέ-
 σα απάντηση από τις στήλες άλλου περιοδικού.
 αλλ' η κ. Ξανθάκη θυμήθηκε και «κάποιες αρνητικές κριτικές
 έχουν δεχθεί» δικά μου έργα. Στον αιώνα μας είμαι ο μόνος
 ςνας φιλόλογος που πραγματοποίησε δύο κριτικές εκδόσεις
 σικών συγγραφέων στη Bibliotheca Teubneriana, τις οποίες
 ανέθεσε η Ακαδημία Επιστημών του Βερολίνου. (Ο αείμνη-
 ς Συκουτρής δεν πρόφτασε να προχωρήσει με την έκδοση του
 ισθένη που του ανατέθηκε μετά το θάνατο του Fuhr). Ας ση-
 οθεί εδώ ότι ο αείμνηστος Κ. Τσάτσος έγραψε για τέτοιου εί-
 ς εκδόσεις τα εξής: «Όσον αφορά πάλι για τις εκδόσεις των
 σικών κειμένων, αν τις θέλουμε κριτικές, τότε πρέπει να υπάρ-
 ν φιλόλογοι που μπορεί ν' αφιερωθούν σ' αυτό το κατ' εξοχήν
 κολο έργο, αφού από τον περασμένο αιώνα κιόλας είχε ήδη
 χθεί σε στάθμη τόσο υψηλή, ώστε δύσκολα πια να βελτιώνεται.
 οι φιλόλογοι είναι πολύ λίγοι και σήμερα σε όλον τον κόσμο...»
 θημερινή 5.12.1976). Κυκλοφόρησε πρώτα η έκδοση του Λυ-
 ςου (1970) που ετοίμασα βασικά στο Cape Town αν και δεν
 στη διάθεσή μου τις αναγκαίες βιβλιογραφικές πηγές για ένα
 ο εγχείρημα. Το αποτέλεσμα ωστόσο που επιτεύχθηκε ήταν
 ο ώστε και οι 11 κριτικές που έγιναν να είναι επαινετικές. Μία
 ιστα αναφέρει ότι η έκδοση αυτή θέτει καινούργιο επίπεδο στις
 όσεις της σειράς, η οποία όπως είναι γνωστό άρχισε πριν 160
 νια και σ' αυτή συνεργάσθηκαν μεγάλα ονόματα της κλασικής
 ολογίας. Στην έκδοση του Δεινάρχου (1975), στην οποία ανα-
 ςεται η κ. Ξανθάκη, έγιναν 10 κριτικές από τις οποίες οι 9 είναι

θετικές και μία επικριτική. Η τελευταία είναι γραμμένη από ένα
 σχολαστικό και εμπαθή φιλόλογο, που επωφελήθηκε εν μέρει από
 τυπογραφικά σφάλματα –δεν κατορθώθηκε να γίνει από μέρους
 μου έγκαιρα η διόρθωση των τυπογραφικών δοκιμών γιατί η απο-
 στολή τους συνέπεσε με τις ημέρες της τουρκικής εισβολής στην
 Κύπρο, όταν προσπαθούσα να διακριβώσω την τύχη των δικών μου
 κι έτσι το βιβλίο τυπώθηκε πριν φθάσει η δική μου διόρθωση– και
 εν μέρει σε κάποιες καινούργιες γραφές από νεότερα παπυρικά
 ευρήματα. Οι κύριες διαφορές είναι βασικά διαφορές κρίσης και
 όχι σφάλματα προερχόμενα από άγνοια. Η έκδοση αυτή που επι-
 χειρεί να δυσφημήσει η κ. Ξανθάκη τιμά την ελληνική φιλολογική
 επιστήμη, γιατί είναι η μόνη έκδοση του ρήτορα που χρησιμοποιεί-
 ται από όλους τους ερευνητές και σ' αυτήν παραπέμπουν.

Αντίθετα, με το «παρακατιανό» έργο μου, στο οποίο παραπέ-
 μπουν όλοι όσοι ασχολούνται με τον Δείναρχο, τα δικά της έργα με
 το διεθνές τους κύρος αγνοούνται. Ένα παράδειγμα: Στο συλλογι-
 κό έργο *Musa Tragica*, στην ενότητα για τον Μοσχίωνα μνημονεύε-
 ται η διδακτορική διατριβή του Schramm και το άρθρο του Th. K.
 Stephanopoulos, *Tragica II*, ZPE 75 (1988), ενώ αγνοούνται τα δύο
 περισπούδαστα βιβλία της στα οποία ασχολείται διά μακρών με
 τον τραγικό. Σκέφθηκε άραγε γιατί;

Επιπλέον, ο εκδότης του Δεινάρχου στη γνωστή σειρά *Les Belles
 Lettres* (1990) M. Nouhaud όχι μόνο συμφωνεί με την παράδοση
 του κειμένου, όπως την εκθέτω, όχι μόνον γράφει «*L'édition
 Conomis contient beaucoup de testimonia, une collection complète de
 fragmenta et une très importante bibliographie*», αλλά και στο κείμενο
 ακολουθεί αρκετές επιλογές μου και δέχεται μάλιστα στο κείμενό
 του τρεις διορθώσεις μου¹. Γνωρίζει η κ. Ξανθάκη άλλη περίπτωση
 έλληνα φιλόλογου του αιώνα μας του οποίου οι διορθώσεις έγιναν
 δεκτές σε κλασικό κείμενο; Αλλά και ο Ian Worthington, *A
 Historical Commentary on Deinarchus*, Ann Arbor 1992, χρησιμο-
 ποιεί για το σχολιασμό του το δικό μου κείμενο. Μόλις δε πρόσφα-
 τα (31.7.1994) ο καθ. John S. Traill που εκδίδει τη νέα τετράτομη
 αττική προσωπογραφία (*Persons of Ancient Athens*) μου έγραψε:
 «*I am a great admirer of your works. I use the Deinarchos regularly*».
 Αυτά ως προς τις αρνητικές κριτικές που έχουν δεχθεί τα έργα μου
 και ζητώ και πάλι συγγνώμη από τη διεύθυνση του περιοδικού και
 τους αναγνώστες του, γιατί αναγκάζομαι για πρώτη φορά στη ζωή
 μου να περιαιτολογήσω υπερασπίζοντας το έργο μου από επικρι-
 τές του επιπέδου της κ. Ξανθάκης².

Γι' αυτό και δεν θα προχωρήσω εδώ σε απάντηση των άλλων κα-
 τηγοριών που εκτοξεύει για το έργο μου. Ίσως γράψω αλλού για το
 ευθύ και αψιμυθίωτο ύφος των μεταφράσεών μου, τις οποίες μου
 ζήτησαν οι συγγραφείς των έργων. Ούτε και είμαι υπεύθυνος για
 τυχόν τυπογραφικά τους σφάλματα ή για δεύτερη έκδοσή τους
 κ.λπ. Οι μεταφράσεις ανήκουν στους εκδότες και καλά κάνουν να
 απομακρύνουν τα τυπογραφικά λάθη και να τις βελτιώνουν φρα-
 στικά όπου αυτό είναι δυνατό.

Τώρα για την «αντιγραφή» σχετικά με έξι χωρία από πρόσφατη
 έκδοση του *Αλκμάνος*. Νομίζω ότι όσα γράφονται στον πρόλογο
 του βιβλίου μου εξηγούν επαρκώς τη λεκτική προσέγγιση και στε-
 ρούν από την κ. Ξανθάκη τη χαρά να βρει συνενόχους στη μεγάλη
 της αδυναμία, την αντιγραφή. Συγκεκριμένα, λέγεται στον πρόλο-
 γο ότι πρόκειται για δοκιμαστική έκδοση –δοκιμή εκλαΐκευσης της
 ύλης– κι ότι η προσπάθεια ερμηνείας «*παρουσιάζεται με τρόπο
 απλουστευμένο και χωρίς τις πολυάριθμες αναφορές στα νεότερα
 μελετήματα. Στο επίπεδο που μας απασχολεί πιστεύω ότι ο ανα-*

γνώσης δεν ενδιαφέρεται και τόσο για την ακριβή καταγραφή των απόψεων των πολυπληθών μελετητών της ελληνικής ποίησης. Όπως είναι ευνόητο, τίποτα σχεδόν στις ερμηνευτικές σημειώσεις δεν αξιώνει απόλυτη πρωτοτυπία, καθώς τις περισσότερες φορές απηχούνται ξένες εισηγήσεις που για να μην εμποδίζεται σοβαρά η σαφήνεια της έκθεσης, δεν κρίθηκε αναγκαίο να αναγνωρίζονται κάθε φορά ρητά στους εισηγητές τους». Η ύλη του βιβλίου είναι η δυσκολότερη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και συγκατατέθηκε να γράψω το εκλαϊκευτικό αυτό έργο προκειμένου να ενισχυθεί μια κατά πάντα αξιόλογη εκδοτική προσπάθεια της Βικελαίας Βιβλιοθήκης Ηρακλείου. Ωστόσο, *habent et libri sua fata*. Το κύριο μέρος του «βιαστικά γραμμένου και δύσκολου χειρογράφου» γράφτηκε τον Σεπτέμβριο - Οκτώβριο του 1988 και όταν αργότερα τυπωνόταν όχι μόνο ήμουν εμπερίστατος με πολλές άλλες φροντίδες –ανάμεσα τους και η ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου– αλλά και άρρωστος (εγχείρηση με σοβαρές επιπλοκές), ώστε δεν είδα τυπογραφικά δοκίμια τα οποία ανέλαβε ευγενικά ο επιμελητής των εκδόσεων της σειράς. Γι' αυτό και υπάρχουν αρκετά εξόφθαλμα και κάποτε περιέργα τυπογραφικά λάθη. Υπό τις περιστάσεις αυτές δεν είναι προς θάνατον αν από ένα χωρίο, το 1ο από τα παρατιθέμενα, εξέπεσαν τα εισαγωγικά και η παραπομπή στον Calame. Ας σημειωθεί ότι μέσα στο έργο οι ρητές αναφορές στον Calame ανέρχονται σε μερικές δεκάδες. Τα άλλα χωρία που αναφέρει η κ. Ξανθάκη δεν ήταν επάναγκες να αναφερθούν ονομαστικά στον Calame, σύμφωνα με τις αρχές που καλώς ή κακώς υιοθέτησα. Άλλωστε, οι γνώμες που εκφράζονται εκεί, κατά κανόνα δεν ανήκουν στον Calame. Έτσι π.χ. στο απ. Calame 339=Κονομής, σ. 85, εκτός από τις διαφορές που υπάρχουν στα δύο χωρία τα σχετικά με το επίθετο *ιανογλέφαρος* υπάρχουν στους Page, Risch, Taillardat, Chantraine κ.α. Το ίδιο τα περί *Ιανθεμίδος - Ιάνθης*. Η κ. Ξανθάκη ψάχνει για συνενόχους για να αποσειεί το βάρος της κατηγορίας ότι αντιγράφει κατά κόρον και γι' αυτό αδυνατεί να διακρίνει τη διαφορά μεταξύ του δικού της και του δικού μου έργου. Στο δικό μου υπάρχουν μερικά χωρία που λεκτικά βρίσκονται κοντά, κάποτε πολύ κοντά όπως Cal. σ. 344=Κον. σ. 89, επειδή ακριβώς θέλω να διαχωρίσω τη θέση μου από τον κατηγορηματικό τρόπο με τον οποίο εκφράζεται ο Calame, κι αυτό δηλώθηκε ρητά στον πρόλογο του βιβλίου. Το δικό της έργο υπολογίζω ότι κατά ένα μεγάλο μέρος του είναι αυτολεξεί οικειοποίηση υλικού από πέντε εκδόσεις τις οποίες σε ελάχιστες περιπτώσεις αναφέρει. Τέλος, ο σχολιασμός λεξιδίων και μάλιστα ποιητικών δεν αφήνει καμιά φορά και μεγάλα περιθώρια απομάκρυνσης από τη φραστική διατύπωση προηγούμενων σχολιαστών. Π.χ.

Smyth, Greek poets

Αλ.χμ. 1.3 Εναρσφόρος=ος τα έναρα φέρει.

Σέβρον: he is called Τέβρος by Apollod.

6 άναξ precedes the noun, as in 0 453, Ψ 588.

10 κλόνον: cf. E 167 αν τε μάχην και ανά κλόνον.

70 Ναννός κόμαι=N. εύκομος.

Αρ. Σκιαδάς, Αρχαϊκός λυρισμός

Εναρσφόρον:... το όνομα σημαίνει: «ος τα έναρα φέρει».

Σέβρον: στον Απολλόδοωρο (ό.π.) καλείται «Τέβρος».

Γάνακτα: το επίθ. προηγείται του ονόμ., όπως 0 453, Ψ 588.

κλόνον: πβ. E 167 «αν τε μάχην και ανά κλόνον».

Ναννός (=ούς) κόμη: ο χαρακτηρισμός που υπονοείται, είναι Ναννώ εύκομος.

Κατά τα άλλα, εντελώς ανακριβή και συκοφαντικά είναι διατείνεται ότι δήθεν πνέω μένεα εναντίον της και ότι καταγίνα τη συκοφαντώ³ ή ότι είμαι απρεπής στη μνήμη του πατέρα. Αυτά είναι όλα ψεύδη για να παγιδευθούν οι ανίδεοι. Σ' όλη τη διαδικασία της κρίσης αλλά και μετά δεν μίλησα σε κανένα για υπόθεσή της και οι μόνοι που διάβασαν και άκουσαν τις απαντήσεις μου –γραπτές και προφορικές– είναι οι εκλέκτορες. Κανείς δεν παρ' όλες τις προκλήσεις της. Αντίθετα, η ίδια απειλεί με δύσκολους αγώνες, απασχολεί τους ερευνητές του Κέντρου στη συστοιχείων εναντίον μου –υπάρχει γραπτή καταγγελία γι' αυτό– ζεψε υπογραφές 20 ακαδημαϊκών για να της γίνει μετάκληση θέσης όπου απέτυχε να εκλεγεί με κανονική διαδικασία και, μου αναφέρθηκε, διαλαλεί ότι θα με κάνει να αρνηθώ το γάλλο βύζαξα, αφού τόλμησα να τα βάλω μαζί της. Κανονική μανιβεντέτα σε εξέλιξη! Τελειώνοντας, εκφράζω για άλλη μια φορά θλίψη μου για την οδυνηρή αυτή περιπέτεια που ξεκίνησε από τη λή εκ μέρους μου ελατήρια για εξυγίανση δηλαδή της κατάστασης που επικρατεί στο Κέντρο, σύμφωνα και με την επιταγή του μνήστου Κ. Τρουπάνη, αλλά και τη συναίσθηση του καθηκονταίθεσα υπεράνω όλων κατά τη μακρόχρονη επιστημονική μου διαδρομή.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Εκτός ίσως καμιάς ασημαντής γραμματικής διόρθωσης στην Α6 του Αριστοτέλη, όπου όμως και εκεί προηγείται η διόρθωσή μου στο 16.10 την οποία αποδέχθηκε πρώτα ο Rhodes, *A. Commentary Aristotelian Athenaiou Politeia*, Οξφόρδη 1981, σ. 223 και ύστερα ο εκδότης Chambers στην έκδ. Teubner (1986).

2. Η κ. Ξανθάκη θυμήθηκε ακόμη τη δήθεν αντιδικία μου με τον μετρητή Β. Σκουβαράν. Η απορριπτική όμως έκθεση για τον Σκουβαράντάχθηκε από τους Απ. Βακαλόπουλο και Λ. Πολίτη στη Θεσσαλονίκη. Εγώ δεν είχα καμιά απολύτως ανάμιξη και μάλιστα επειδή δεν μεσκέ απόλυτα σύμφωνο, από τα Γιάννενα –όπου υπηρετούσα– διατύπω τις επιφυλάξεις μου πρώτα τηλεφωνικά και ύστερα διά ζώσης. Ο μετρητής όμως Σκουβαράς επειδή φερόμουν ως ο τρίτος εισηγητής Αντέκθεσής του –την οποία ποτέ δεν είδα– στράφηκε, όπως μου αναφέρθηκε, και εναντίον ενός μικρού γλωσσικού μελετήματός μου το οποίο κακοποίησε βάνουσα. Η Αντέκθεση Σκουβαρά στρεφόταν εναντίον έργου των δύο παραπάνω εισηγητών και μόνο σε μία σελίδα περιστασιακά αναφερόταν σε μένα.

3. Με κατηγορεί ότι έφθασα στο σημείο να επικαλούμαι αβαστά ακόμη και ανεύθυνες κρίσεις ανωνύμου καθηγητού για γλωσσικά που δήθεν διέπραξε στον προφορικό της λόγο. Ο ανώνυμος καθηγητής ήταν ο πρόεδρος του Τμήματος και είναι επομένως επώνυμος, τα λόγιόμνά του είναι καταχωρημένα σε Πρακτικό του Τμήματος. Αν ό,τι ταχωρήθηκε δεν ανταποκρινόταν στα πράγματα, μπορούσε να απαντήσει με ενέργεια της κ. Ξανθάκης. Σε Πρακτικό επίσης του Τμήματος όπου καθηγητεύει άλλος συνάδελφός της της πλειοψηφούσης μέρους, ο οποίος την ψηφίζει για προαγωγές σημειώσει: «Η κ. Ξανθάκη βιάζεται, όταν γράφει, δεν υποβάλλει στον απαραίτητο έλεγχο τα γράμμένα της, με αποτέλεσμα να περιπίπτει σε ανεπίτρεπτα για κλασικό λόγο, γραμματικά, συντακτικά, ερμηνευτικά κ.ά σφάλματα». Λέτε να είναι μόνο η βιασύνη υπαίτια για τα ανεπίτρεπτα λάθη που επισήμως καλοπροαίρετος ψηφοφόρος;

4. Ο αείμνηστος Ξανθάκης ήταν αναμφίβολα σπουδαίος επιστήμονας σημαίνων ακαδημαϊκός που ασκούσε μεγάλη επιρροή στα πράγματα Ακαδημίας. Η ίδια όμως, από την άποψη τουλάχιστο της επιστημονικής δεν έχει καμιά σχέση μαζί του.

Οι τόμοι του ANTI, ένας πολύτιμος σύμβουλος

Το ANTI είναι μια ζωντανή παρουσία στην πολιτική και πολιτισμική μας ζωή.

Το ANTI ήταν όμως πάντοτε μια ζωντανή παρουσία.

Το χρονικό της Ελλάδας στα τελευταία είκοσι χρόνια είναι αποτυπωμένο στους τόμους του ANTI.

Η σειρά των τόμων του περιοδικού ANTI είναι ένας πολύτιμος σύμβουλος για σας.

Οι τόμοι του ANTI διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού: Δημοχάρους 60, 115 21
Αθήνα, τηλ. 7232.713, 7232.819, 7249.300, 7248.240

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΑ

της ΒΕΝΕΤΙΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

Κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Εξάντας ένας τόμος με τίτλο *Μικρό νεοελληνικό όργανο. Εκλογή Κειμένων (1947-1975) του Δημήτρη Χατζή για το Νέο Ελληνισμό*, σε επιμέλεια του Νίκου Γουλανδρή. Η νομιμότητα της έκδοσης έχει προσβληθεί για λόγους πνευματικής ιδιοκτησίας και εκκρεμεί δικαστική απόφαση.

γραφία-κριτική», παρά την έλλειψη κριτηρίων στη δημοσίευση ανέκδοτων κειμένων –άλλωστε δεν υπάρχει εισαγωγή στο έργο– το *Βιβλιογραφικό μελέτημα* δεν παύει να παραμένει μοναδικό βοήθημα για τους μελετητές του έργου του Χατζή. Το *Μικρό Νεοελληνικό Όργανο*, αντίθετα, δημιουργεί περισσότερα προβλήματα απ' όσα λύνει. Το εισαγωγικό σημείωμα είναι υποτυπώδες και δεν βοηθά καθόλου τον αναγνώστη να κατανοήσει τα κριτήρια με τα οποία επιλέχθηκαν τα συγκεκριμένα κείμενα, μέσα από μία πληθώρα άνισων, διασκορπισμένων στο χρόνο, με πολλές επαναλήψεις, κειμένων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ο επιμελητής κανονικά

επιλέγει είτε με κριτήριο τη θεματική ενότητα του τόμου –οπότε μπορούν να φανούν οι αντιφάσεις

και οι μετατοπίσεις μέσα στο χρόνο– είτε με κριτήριο τη χρονική ενότητα –οπότε δίνεται το στίγμα της παρέμβασης του συγγραφέα σε μια δεδομένη στιγμή– είτε με κάποιο σαφή συνδυασμό των δύο. Ένα άλλο κριτήριο μπορεί να είναι η δημοσίευση εντελώς αγνώστων κειμένων που λανθάνουν. Σε ποιο βαθμό όμως τα κείμενα του συγκεκριμένου βιβλίου είναι πράγματι άγνωστα; Από τα έντεκα κείμενα, τα έξι είναι δημοσιευμένα και δεν μπορούν να χαρακτηριστούν δυσεύρετα. Από τα υπόλοιπα πέντε, το υπ' αρ. 9 είναι απομαγνητοφωνημένο μάθημα, η μαγνητοφώνηση του οποίου είναι ατελής. Εκτός από τις διακοπές, η κατανόηση δυσκολεύεται και από τους πολλούς υπαινιγμούς οι οποίοι παραπέμπουν σε ιδιωτικές συζητήσεις, οι οποίες στο κείμενο δεν επεξηγούνται. Το κείμενο αρ. 7 «Η Νέα Ποίηση» είναι παρόμοιο με τα δημοσιευμένα «Ο Σεφέρης και η Νέα Ποίηση» (*Πυρσός*, αρ. 1, 1964) και «Από το Σολωμό στη Νέα Ποίηση» (*Αντί*,

τχ. 146, 29.2.1980 και τχ. 147, 14.3.1980).

Τελικά τρία κείμενα είναι η ουσιαστική προσφορά του βιβλίου: α) «Το υλικό και προβλήματα της εισαγωγής στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας» β) «Τα νεοελληνικά μελετήματα του Ιουλίου Ραβτσίκ» και γ) «Στο εργαστήριο του κριτικού τέχνη».

Το μοναδικό κριτήριο επιλογής που λάνθάνει στην εισαγωγή είναι «να δώσει μια πλήρης εικόνα της εξέλιξης της νεοελληνικής εργασίας (sic!) του συγγραφέα». Σημαίνει όμως πλήρης εικόνα της εξέλιξης; Σημαίνει απλώς κείμενα από όλες τις συγγραφικές περιόδους του Χατζή, εννοεί προφανώς ο Ν. Γουλανδρής; Η λέξη κατ' αρχήν των απόψεων του Χατζή για ιστορικά και φιλολογικά προβλήματα του νέου ελληνισμού δεν είναι γραμμένη και δεν μπορεί να κατανοηθεί με τη διάθεση κειμένων από διαφορετικούς χρόνους. Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η ένταξη του κάθε κειμένου στα ιστορικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα της εποχής του. Άλλα είναι τα συμφραζόμενα αυτά το 1945, άλλα στον καιρό της πικρής εξορίας, άλλα στα θερινά μαθήματα Γενεύης το 1973 και άλλα την εποχή της μεταπολίτευσης. Οι συγγραφικές πτυχές του Χατζή διαφέρουν κατά περιόδους, όπως διαφέρει και ο χαρακτήρας της παρέμβασης που επιχειρεί κάθε φορά. Είναι έννοιες που χρησιμοποιεί, επίσης, στενά συνυφασμένες με την εποχή του. Είναι δύσκολο να κατανοηθούν απ' αυτό σύγχρονο αναγνώστη χωρίς βοήθεια. Το νόημα έχει λ.χ. η λέξη «ιδεολογικό» που χρησιμοποιεί ο Χατζής και επανλαμβάνει ο Γουλανδρής στην εισαγωγή χωρίς να τη σχολιάζει; Η αποκάλυψη κειμένων μιας «άγνωστης πλευράς» ενός συγγραφέα δεν έχει από μόνη της αξία για την επιστήμη αλλά ούτε και ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, αν δεν στηρίζεται από την παροχή εκείνης της βοήθειας που θα καταστήσει δυνατή πρόσληψη και την περαιτέρω μελέτη του έργου.

Η τελευταία παρατήρηση επιβεβαιώνεται από τις παρουσιάσεις του βιβλίου, εφημερίδες. Από το κείμενο λ.χ. του Ντόκα (*Ελευθεροτυπία*, 26.3.95) φαίνονται οι παρεξηγήσεις που μπορεί να κληθούν. Ο Ν. Ντόκας, αν και επαινεί την έκδοση του βιβλίου, αποκαλεί συνεχώς τον Χατζή «άτεγκτο και αδιόριστο», «αφοριστικό», ενώ θεωρεί πως τράπηκε από τους νεότερους ελλη-

Εκδοτική πρακτική και έρευνα

Στην παρουσίαση του βιβλίου από τον Τύπο επικρατεί σύγχυση, καθώς άλλοι αποσιωπούν το επίδικό του πράγματος, ενώ άλλοι (όπως ο Άγγελος Ελεφάντης στον *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*, τχ. 1, 25.3.95, σ. 54) αναλαμβάνουν, χωρίς καμία επιφύλαξη, την υπεράσπιση της έκδοσης.

Ο Νίκος Γουλανδρής μας έχει δώσει, πριν από λίγα χρόνια, το ογκώδες *Βιβλιογραφικό Μελέτημα (1930-1989) Δημήτρη Χατζή* (1991). Παρά την απουσία οποιασδήποτε μεθόδου στην κατάταξη του υλικού, παρά την αδιευκρίνιση στη χρήση των όρων «εργογραφία-βιβλιο-

Η μελέτη του Δημήτρη Χατζή μπορεί σήμερα να τεθεί σε νέες βάσεις.

λισμού, τον δογματικό χαρακτηρισμό «λογοτεχνία των λύκων», φανερώνει ότι ακόμη και ο πιο καλοπροαίρετος αναγνώστης μένει μετέωρος.

Εκτός από την επιλογή των κειμένων και τη διευκρινιστική εισαγωγή, οι υποσημειώσεις αποτελούν εργαλείο στα χέρια του επιμελητή μιας έκδοσης με το οποίο συμβάλλει στην ευκολότερη και ουσιαστικότερη ανάγνωση. Οι υποσημειώσεις του Ν. Γουλανδρή είναι υπερβολικές σε αριθμό και εξαιρετικά σχολιοτενείς. Η βασική τους αρχή είναι η παράθεση εκτενών αποσπασμάτων από κείμενα στα οποία κατά τεκμήριο αναφέρεται ο Χατζής, πολλά απ' αυτά όμως είναι εξαιρετικά γνωστά και προσιτά, όπως οι εν χρήσει γραμματολογίες του Πολίτη, του Δημαρά κ.ά. Νομίζω πως οι σχετικές ενδείξεις θα ήταν αρκετές για να προσανατολίσουν τον ανα-

γνώστη που έχει κάποιο ειδικό ενδιαφέρον και ο οποίος, έτσι κι αλλιώς, δεν μπορεί να αρκεστεί στο απόσπασμα. Ο όγκος του βιβλίου θα μειωνόταν έτσι τουλάχιστον κατά 25%. Από την άλλη μεριά δεν υπάρχουν καθόλου υποσημειώσεις που να συγκρίνουν τις απόψεις του Χατζή για το ίδιο θέμα σε διαδοχικές χρονικές περιόδους, καθώς επίσης και με τις απόψεις άλλων διανοουμένων της αριστεράς με τους οποίους τότε διαλεγόταν. Ο Γουλανδρής θεωρεί ότι κατανοούμε ένα συγγραφέα, αν γνωρίζουμε τις πηγές του. Το κρίσιμο ερώτημα όμως σήμερα είναι με ποιους διαλέγεται, σε ποια συμφραζόμενα εντάσσεται.

Το Μικρό Νεοελληνικό Όργανο, στο σύνολό του, προϋποθέτει ασφαλώς μόχθο. Επαναφέρει βέβαια τον Χατζή στο προσκήνιο αλλά τούτο δεν σημαίνει ότι διευκολύνει την αρχή ενός διαλόγου με την κριτική σκέψη του. Αρκετοί αναγνώστες θα συμπεράνουν ότι αυτή η πλευρά του

Χατζή έχει ήδη ξεπεραστεί από τους σύγχρονους προβληματισμούς. Το πρόβλημα επομένως πώς θα διαβάσουμε τον Χατζή και πώς θα τον εντάξουμε στην ιστορία της αριστερής σκέψης, στη συζήτηση για την παράδοση και τη συνέχεια του ελληνισμού παραμένει και μετά την έκδοση του βιβλίου. Για την ανυπαρξία σχετικών μελετών δεν μπορεί να ευθύνονται αποκλειστικά οι κληρονόμοι, όπως ισχυρίζεται ο Α. Ελεφάντης. Κανένας δεν μπορεί, νομίζω, να εμποδίσει έναν αποφασισμένο ερευνητή που γνωρίζει τη σημασία της έρευνάς του. Ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι δεν υπήρχε πρόσβαση σε κανένα αρχείο, κάλλιστα θα μπορούσε να γίνει μια μικρή μελέτη με βάση τα δημοσιευμένα δοκίμια του Χατζή – που δεν είναι και λίγα. Το πρόβλημα επομένως είναι η ανυπαρξία ερευνητικής πρόθεσης: αυτή κατά τη γνώμη μου δεν μπορούσε να υπάρχει όσον καιρό δεν μελετώνταν η ιστοριογραφία της λογοτεχνίας και η ιστορία της νεοελληνικής ιστοριογραφίας. Είναι ακριβώς τα τελευταία χρόνια που η παράδοση αντιμετωπίζεται πλέον ως ερμηνεία του παρελθόντος, ανιχνεύονται οι διαφορετικές ερμηνείες και, μέσα σ' αυτές, μπορεί να ανιχνευθεί και η παρέμβαση του Χατζή. Παράλληλα, είχε δημιουργηθεί ένα αποθαρρυντικό πλέγμα γύρω από τη μελέτη διανοουμένων της Αριστεράς όπως ο Χατζής.

Σήμερα όμως η μελέτη του Χατζή μπορεί να τεθεί σε νέες βάσεις. Όσοι επικροτούν τον εκδοτικό κλεφτοπόλεμο προσφέρουν κακές υπηρεσίες στην έρευνα. Είναι αδύνατον να γίνει σωστή επιστημονική εργασία σε συνθήκες συνεχών δικαστικών αντιπαραθέσεων ή άμιλλας του τύπου ποιος θα βρει το καλύτερο κείμενο και ποιος θα το εκδώσει πρώτος. Όλοι γνωρίζουμε πως η σωστότερη εκδοτική πρακτική είναι αυτή που γίνεται με γενικό σχεδιασμό και με συντονισμό των διαθέσιμων δυνάμεων. Ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση θα ήταν η ενοποίηση των δύο αρχείων, του Νίκου Γουλανδρή και της Καίτης Χατζή, και η κατάθεσή τους σε ένα Ίδρυμα ή μια Βιβλιοθήκη με εξασφαλισμένη τη δημόσια πρόσβαση.

φθάνει στο σημείο να τον ειρωνευθεί τις απόψεις του για τη γλώσσα. Δεν ρωτιέται καθόλου για το πλαίσιο των περσικών του Χατζή, γιατί η έκδοση του ρεί τη δυνατότητα αυτή. Εκεί οδηγεί η κή δημοσίευσης ανεκδότων κειμένων σε ιστορική και φιλολογική κριτική.

Μ. Θεοδοσοπούλου (Εποχή, 2.4.95), ισχυρότερο υποψιασμένη, καταλήγει πως φιλολογική επιμέλεια του Ν. Γουλανδρή θα, όσο μπορούμε να κρίνουμε, την ετερονομιμένη ανάγνωση, μισό αιώνα έως εικοσαετία μετά το χρόνο γραφής τους. Είναι αναγκαίο τα κείμενα να διαβάζονται αλλά και να κριθούν έχοντας σαφώς πριν τον χρόνο και τον τόπο, αλλά και τις ήπιες κάτω από τις οποίες γράφτηκαν. Η αμηχανία της ωστόσο απέναντι στις ίδιες τις θέσεις του Χατζή για τη Μ. τη σχέση της λογοτεχνίας με τις αριστερές ιδέες, την «υπεροπτική», όπως την χαρακτηρίζει, αντιμετώπιση του υπερρεα-

ΡΑΦΤΕΙΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΣΤΟ **αντί**

Κάτι συμβαίνει εδώ...

Επιμέλεια: Λεωνίδας Βαλασόπουλος
Τζούλη Αγοράκη

- Στις 2/5 εγκαινιάζεται η έκθεση ζωγραφικής της **Άλεξ Μυλωνά** στη γκαλερί *Astra* (Καρυάτιδων 8), η οποία διαρκεί έως τις 19.5.

- Σήμερα το βράδυ 28.4 οι πλέον αξιόλογοι εκπρόσωποι του νέου βελγικού ροκ ήχου **Deus** εμφανίζονται στο *Ρόδον* (Μάρνη 24). Τη βραδιά ανοίγουν οι δικοί μας **Terminal Curve**.

- Στην αίθουσα του Κέντρου Συλλογικής Καλλιτεχνικής Δραστηριότητας *Συν* (Τοσίτσα 17) ο **Θόδωρος Πάντος** και η **Ρένα Μάθηση** παρουσιάζουν μέχρι τις 12.5 από κοινού τα έργα τους.

- Στην Κύπρο, στο Κέντρο Τέχνης *Διασπορά* η **Elizabeth Arola**, ο **Piero Ferrarotti**, ο **Σώτος Λαμνίσος** και η **Ηλιάνα Λιασίδου** παρουσιάζουν τα φωτογραφικά τους έργα. Η έκθεση τιτλοφορείται «Ειρήνη με...» και διαρκεί έως τις 6.5.

- Στο *Σπίτι της Κύπρου* (Ηρακλείου 10, Κολωνάκι) εγκαινιάζεται στις 8.5 η έκθεση ζωγραφικής του **Αντρέα Καράμπελα** «Διαδρομή 1975-1995».

- Στα ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, στο τμήμα Βιβλιοθηκονομίας οργανώνεται διήμερη συνάντηση με θέμα: «Νέες τάσεις στη βιβλιοθηκονομία». Η εκδήλωση θα γίνει στις 3 και 4.5, για περισσότερες πληροφορίες: 031-791239.

- Στις 30.4 ο πιανίστας **Κυπριανός Κατσαρής** εμφανίζεται για τρίτη φορά στο *Μέγαρο Μουσικής*. Το συγκεκριμένο ρεσιτάλ περιλαμβάνεται στον κύκλο «Μεγάλοι Ερμηνευτές».

- Από τις 9 έως τις 27.5 ο καλλιτέχνης **Detlef Mallwitz** μετατρέπει μέσω της αφηγηματικής του ζωγραφικής την γκαλερί *Θέμα* (Πατριάρχου Ιωακείμ 53) σ' ένα «Ινστιτούτο για ιστορίες».

- Στις Σέρρες, το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο της πόλης παρουσιάζει το θεατρικό έργο του Ιταλού **Ντάριο Φο** *Δεν πληρώνω... Δεν πληρώνω*. Η προεμιέρα δόθηκε με μεγάλη επιτυχία στην κεντρική σκηνή του ΔΗ.Π.Ε.Θ.Ε. (Ορφέως 16). Η μετάφραση έγινε από την **Άννα Βαρβαρέσου**, η σκηνοθεσία από τον **Τάκη Καλφόπουλο**, ενώ στη διανομή παίρνουν μέρος ο **Χάρης Παναγιώτου**, η **Έφη Οι-**

Έως και μεθαύριο 30.4 στο κέντρο τέχνης *Πανταζίδης* (Στασινού 8, Στάδιο) ο ζωγράφος **Άρης Λιάκος** παρουσιάζει τις δημιουργίες του σε ακουαρέλα υπό τον τίτλο «Τοπία του χρώματος και της ψυχής». Ο **Άρης Λιάκος** έχει εκθέσει στο παρελθόν τα έργα του τόσο σε αίθουσες της Αθήνας όσο και της επαρχίας, ενώ έχει συμμετάσχει και σε ομαδική έκθεση στο *Edmonton Alberta* του Καναδά.

κονόμου, ο **Βαγγέλης Ζερβόπουλος** και αρκετοί ακόμη ταλαντούχοι ηθοποιοί. Για περισσότερες πληροφορίες (0321-20500).

- Εγκαινιάζεται την Τρίτη, 2.5 στην Αίθουσα Τέχνης *Τετρακόττα* στη Θεσσαλονίκη, η έκθεση ζωγραφικής της **Μαρίας Γιαννακάκη**. Η Μαρία Γιαννακάκη σπούδασε στην Ανώτατη Σχολή Καλών

Τεχνών της Αθήνας με δασκάλους το Τέτση και τον Γ. Κολέφα και μελέτη στην Κίνα με υποτροφία τις τεχνικές της παραδοσιακής κινέζικης ζωγραφικής και καλλιγραφίας. έχει στο ενεργητικό τι δέκα ατομικές εκθέσεις και πολλές συμμετοχές σε ομαδικές εκθέσεις στην Ελλάδα, στην Κίνα, στη Ρωσία και στη Βουλγαρία.

Από τις 2 έως τις 6.5 στον εκθεσιακό χώρο της Πολυτεχνικής Σχολής Θεσσαλονίκης, το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ σε συνεργασία με το Ιταλικό Μορφωτικό Ινστιτούτο διοργανώνουν έκθεση των αρχιτεκτόνων **Luciano Barbera** και **Αθηνάς Σαββίδου**. Πρόκειται για το υλικό έρευνας που διεξήγαγαν οι δύο αρχιτέκτονες στη Νιγηρία με θέμα την πορεία ανάπτυξης μιας μικρής πόλης της κοινότητας του *Aigeto*. Το *Αϊέτορο*, το οποίο «βρέχεται» από τον Ατλαντικό Ωκεανό, το 1948 υιοθέτησε ως κοινωνικό και οικονομικό σύστημα την κοινόβια ζωή. Παρά τις αμέτρητες δυσκολίες και δίχως καμιά εξωτερική οικονομική βοήθεια κατάφερε να επιτύχει ένα επίπεδο οικονομικής, κοινωνικής και τεχνολογικής ανάπτυξης πρωτόγνωρο σε όλη τη Δυτική Αφρική. Πρωτόγνωρος επίσης για τα αφρικανικά δεδομένα, ήταν ο τρόπος διαμόρφωσης του φυσικού περιβάλλοντος και η δημιουργία μιας αρχιτεκτονικής στήριγμα για τη βελτίωση της ζωής όλων των κατοίκων της κοινότητας.

Η έκθεση στοχεύει στην κατανόηση του πολυσήμαντου μηνύματος που μας έρχεται από τη «ουτοπιστική» («απολίτιστη» για κάποιους άλλους) κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Η αξία του αποσπάσματος

ΙΚΟΥ. Για τη βροχή,

χιόνι, τον άνεμο, τον ήλιο,
ρεγγάρι

τάφραση: Μισέλ Φάις

όνες: Χρόνης Μπότσογλο

όσεις Μπάστας-Πλέσσας,
ήνα 1994

χώρο των ποιοτικών εκδόσε-
σπάνιας ευαισθησίας προστέ-
αν πρόσφατα οι Εκδόσεις
άστας-Πλέσσας», με διευθυ-
τον Διονύση Βίτσο, εκδότη
πάντα προσεγμένου και
ύσιου σε ύλη περιοδικού
ρίπτους».

ταξύ των άλλων, μια έκδοση

τίτλο «Ημερολόγια-Πρόσω-

όπου περιλαμβάνονται 53

δια του Χ. Μπότσογλου και

σύζητηση με τον Μ. Φάις και

καλλιτεχνικό, δίγλωσσο ημε-

όγιο του 1995 με έργα του Τα-

ινίδη και σύντομα ποιητικά

ένα του Δημοσθένη Δαββέ-

ενός διακριτικού λογοτέχνη

θεωρητικού της τέχνης που

ίται μεταξύ Γαλλίας και

άδας και του οποίου το έργο

έχει ακόμα προσεχτεί, όσο

πρεπε, στον τόπο μας, συνι-

ν εύγλωττα δείγματα των ει-

τικών και λογοτεχνικών κα-

ύσεων που έχει επιλέξει ο

της. Στο ίδιο πνεύμα κινείται

το βιβλίο με τα τριανταπέντε

ικού», επιλεγμένα μεταξύ

μεγάλων δασκάλων αλλά και

ερων δημιουργών και διαρ-

μένα από το μεταφραστή σε

τε ενότητες: Κριτήριο, όπως

ώνει ο Μ. Φάις στον πρόλογό

τούτης της ομαδοποίησης, η

νευση κάποιας εποχιακής

ς η οποία «λειτουργεί δίκη

κού ποιητικού φόντου μέσα

ποίο ο τεχνίτης κεντάει την

προσωπική του συγκίνηση».

Το μινιμαλιστικό αυτό είδος ια-
πωνικής ποίησης που ακολουθεί
με αυστηρότητα το τριστιχο συλ-
λαβικό σχήμα, έχει επί μακρόν
προβληματίσει τους δυτικούς
αναγνώστες, έχει μεταφραστεί,
έχει εμπνεύσει και Έλληνες ποι-
ητές χωρίς, ωστόσο, να αποκαλύ-
ψει το μυστικό του ορισμού του,
παραμένοντας λόγος που δεν ερ-
μηνεύεται από το λόγο.

Συμπύκνωση μιας διαχρονικής
εικόνας αλλά και συμπύκνωση
μιας αισθαντικής αφήγησης όπου
οι λέξεις μεταγράφουν το στιγμι-
αίο, εκείνο που συνελήφθη αι-
σθητηριακά για να εξακοντιστεί
στο χωρο-χρόνο ως λεπτομέρεια
που καθορίζει το σύνολο, το χαϊ-
κού, αν στη σύλληψή του ηχεί ως
έκλαμψη, στη γραπτή του κατά-
θεση αποτελεί καταστάλλαγμα
πολυεπίπεδης εμπειρίας, γνώσης
και στοχασμού:

Ομίχλη, βροχή
ευλογημένη μέρα:
το Φούτζι θαμπό.

Μ. Βασό (1664-1694)

Η όραση οξύνεται για να συλλά-
βει την παρούσα εικόνα αλλά και
για να τη διευρύνει, δίνοντάς της,
μέσω της υπονοούμενης επανα-
ληπτικότητας, την πατίνα που
αφήνει ο χρόνος σε κάτι πολυ-
χρησιμοποιημένο από το βλέμμα:

Χειμωνιάτικη
βροχή: δείχνει σαν παλιό
ό,τι βλέπουμε.

Γ. Μπουσόν (1716-1763)

Τα σχέδια του Μπότσογλου, αν
και περιορισμένα στα τετραγωνι-
σμένα πλαίσιά τους (με μόνη εν-
δεικτική εξαίρεση το ρευστό πε-
ρίγραμμα των ζωγραφιών που συ-
νοδεύουν τα χαϊκού για τον άνε-
μο) άλλοτε τεμαχίζοντας (χαϊκού
για τον ήλιο και για το φεγγάρι) ή

ρευστοποιώντας το αναπαραστά-
σιμο υλικό με την πρόσθετη ει-
σβολή του λευκού/κενού (χαϊκού
για τον άνεμο) και άλλοτε εγγρά-
φοντας το συγκεκριμένο εικονικό
στοιχείο πάνω σε ένα αφαιρετικό
φόντο (χαϊκού για το χιόνι και τη
βροχή), προτρέπουν, με τη δική
τους γλώσσα, για μια πολυεπίπε-
δη ανάγνωση.

Το χαϊκού, ονομάζοντας το ελάχι-
στο της βιωματικής εμπειρίας, με-
ταφέροντάς το στο σημειωτικό
σύστημα του λόγου, του στερεί τη
μονοσημαντότητά του ή, ακόμη
καλύτερα, του επιβάλλει τη μη-
ταύτιση με τον εαυτό του. Κατα-
δηλώνοντας την εικόνα, της προσ-
δίδει συγχρόνως άπειρες συνδη-
λώσεις, ποικίλα νοήματα. Το πο-
λυσήμαντο αναλύεται σε τόσα
νοήματα όσα και οι αναγνώστες
του χαϊκού. Ερμητικά κλειστό
στην προέλευση αλλά εντυπωσια-
κά ανοικτό στην πρόσληψη, το
ένα και μοναδικό του νόημα πά-
ντα θα διαφεύγει αφού διαχέεται
σε πολλαπλές αναγνωστικές ση-
μάνσεις:

Μου αρνήθηκαν
μια στέγη - φωτισμένα
σπίτια στο χιόνι.

Μπουσόν

Ο δεκαπεντασύλλαβος που υιο-
θετεί στη μετάφρασή του ο Μισέλ
Φάις δείχνει το άρρηκτο μεταξύ
μορφής και περιεχομένου, το σε-
βασμό στο ενιαίο όλον που προ-
κύπτει από την επιβεβλημένη συ-
νύπαρξή τους. Κατά τη γνώμη
μου, τα χαϊκού, ως συντομογρα-
φίες εικόνων και συμπυκνώσεις
νοημάτων, αποτελούν τις πλέον
σύγχρονες μορφές λόγου με τις
πλέον βαθιές ρίζες.

Δημήτρης Τσατσούλης

Θέατρο της Διδώς

Σωτηρίου (εκδ. Κέδρος,
1995): Τρία

αποξεχασμένα

χειρόγραφα, γραμμένα

και τα τρία στα πρώτα

χρόνια της δικτατορίας

(1968-1969) είναι μια

«έκπληξη» στο σύνολο

του μυθιστορηματικού

έργου της Διδώς

Σωτηρίου. Στην

«Περιπέτεια δίχως τέλος»

απεικονίζει την

περιπέτεια της Αριστεράς

στον τόπο μας. «Στον

πλανήτη γη όλα πάνε

καλά» συζητά το

πρόβλημα που τίθεται με

την εκμετάλλευση των

δυνατοτήτων που

προσφέρει η επιστήμη

προς την αρνητική

κατεύθυνση της

χειραγώγησης των

ανθρώπων. Με το

μονόλογο «Πολιτεία

Κωφαλάων» έχουμε μια

αλληγορία της

δικτατορίας των

«συνταγματαρχών», όπου

κυριαρχεί το παράλογο.

Ιστορικά συμβάντα και η
δραματοποίησή τους...

Κείμενα του Marivaux,

έξοχες γλωσσικές

ταχυδακτυλουργίες, είναι

γνωστά στο ελληνικό

κοινό συνήθως απ' τις

θεατρικές παραστάσεις.

Ο Νεόπλουτος χωριάτης

(μετάφραση: Τιτίκα

Δημητρούλια, εκδ.

Δελφίνι, 1995) είναι ένα

ημιτελές μυθιστόρημα που

περιγράφει την

προσπάθεια ενός νεαρού

χωριάτη να βρει την τύχη

του στο Παρίσι και το

«πέρασμά» του στην

αριστοκρατία της

τηβένου. Ανάλυση

κοινωνικών συνθηκών

αλλά και εσωτερικών

καταστάσεων γεμάτη
χιούμορ και
ευρηματικότητα συνθέτει ο
Marivaux με τη γνωστή
επιδεξιότητά του και
αποδίδει με τέχνη η
μετάφραση της Τιτίκας
Δημητρούλια.

«Λοιπόν όταν άλλοτε
έγραφα να κρύβω ήθελα
μερικά, εκείνα / που νόμιζα
ότι οι άλλοι δεν τα
χρειάζονται / και γιατί από
μένα να ξέρουν
περισσότερα, το πώς και το
τι / Καθένας έλεγα τα δικά
του και μαζί του τα παίρνει,
ύστερα / όταν πεθάνει τα
βρίσκουνε διάφοροι άλλοι
ποια ήταν αυτά / μας
κολακεύει μάλιστα μια
τέτοια / περιέργεια τους πιο
πολλούς / (κανένας λοιπόν
ποιητής / και γυναίκα δεν
το απόφυγε αυτό) / Μα έτσι
έπρεπε να βρεθώ που άλλος
τρόπος δεν έμεινε κά /
ποιον στα τελευταία να
ελπίζω κοντά μου παρά και
την αυτοκτονία / να χάσω
της ποίησης, / καθώς / το
λογαριάζω πως είναι η
ποίηση, και τώρα ούτε να
ξέρω ποιο θα / ήταν το πιο
καλό»: «Σχόλια στην
ποίηση» της Ελένης
Βακαλό από το βιβλίο της
Το άλλο του πράγματος.
Ποίηση 1954-1994 (εκδ.
Νεφέλη, 1995).

Μια σειρά μελετημάτων
για Το ποιητικό τοπίο του
ελληνικού 19ου & 20ού
αιώνα του Βαγγέλη
Αθανασόπουλου (εκδ.
Καστανιώτη, 1995)
συγκεντρώνονται σε δύο
τόμους με την πρόθεση
σύνθεσης: Κάλβος,
Σολωμός, Παλαμάς,
Σεφέρης, Θέμελης, Ρίτσος,
Βρεττάκος, Ελύτης,
Ζευγώλη-Γλέζου,
Παπαδίσας. Οι επιλογές
των ποιητών είναι

Η άλλη οπτική γωνία

Αγγέλα Καστρινάκη
Εκδρομές με φίλες
Εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας
Αθήνα 1993

Η Αγγέλα Καστρινάκη συνεχίζει
στο δεύτερο βιβλίο της (*Εκδρομές
με φίλες*) τη θεματογραφία του
πρώτου (*Φιλοξενούμενη*, 1990) και
επιδιώκει «να συνδέσει την ασυ-
νέχεια και να επιβεβαιώσει μια
φιλία διακεκομμένη» – μια φιλία
με τους ανθρώπους, τα πράγματα,
τη ζωή. (Είναι δυνατόν άλλωστε
να γίνει σύγκριση των δύο τίτλων
και να αποδειχτεί μια σχέση φιλό-
τητας με τον κόσμο). Συνεχίζει τις
τεχνικές του πρώτου βιβλίου – την
αυτοπαρατήρηση, την απόδοση
ενός παιχνιδιού κινήσεων και
αποχρώσεων στις ανθρώπινες
σχέσεις, τις καφκικές εμμονές. Συ-
νεχίζει επίσης να κινείται σε ένα
κλίμα εσωτερικό –δωματίου– πα-
ρά τον αντίθετο τίτλο (*Εκδρομές*),
καθώς δεν ενδιαφέρεται τόσο να
δημιουργήσει ένα σκηνικό παρά
ένα κλίμα ψυχής (βλ. το όνειρο στο
διήγημα «Η Φλαμουριά»). Κοινή
στα δύο βιβλία είναι και η προβο-
λή της γυναικείας μορφής («φί-
λες») παρά το ότι η ίδια η συγγρα-
φέας παραδέχεται πως «όσα λέμε
«ανθρώπινη» ή «γυναικεία φύση»
πολλές φορές δεν είναι παρά στε-
ρεότυπα. Τα παραπάνω στοιχεία
επενδύονται στη φόρμα του διηγή-
ματος-αφηγήματος που πλησιάζει
το μινιμαλισμό και τη σύντομη
ιστορία (short story), μια παράδο-
ση στην οποία η λεγόμενη «πεζο-
γραφία της Θεσσαλονίκης» έχει
πολλά επιδείξει.

Η θεματογραφία των διηγημάτων
είναι απλή. Η παρατήρηση των κι-
νήσεων ενός γειτονικού ζευγαρι-
ού συνδυάζεται με το μουσικό μο-
τίβο «της φλαμουριάς», οι διακυ-
μάνσεις της φιλίας μεταξύ γυναι-
κών δοκιμάζονται άλλοτε «στο νη-
σί του Οδυσσέα», άλλοτε «στα χιό-
νια» και άλλοτε «στη ρεματιά»,
ενώ δεν λείπουν και οι στιγμές της
οικείας καθημερινότητας («Εικό-
νες σε μια έκθεση», «Αναγγε-
λία»). Αυτή η καθημερινότητα, μο-

λονότι ασήμαντη για πολλούς,
συνθέτει την «ανθρώπινη» ή «γυ-
ναικεία φύση». Η Α. Κ. πετυχαίνει
ωστόσο πέρα από την καθημερι-
νότητα να αποδώσει την άλλη διά-
σταση, την κρυμμένη πραγματικό-
τητα που καρδοκεί πίσω από την
επιφάνεια των αντικειμένων, των
ανθρώπων και των τόπων. Στη *Φι-
λοξενούμενη* ήδη διακρίνεται μια
λεπτή ειρωνεία που εντοπίζεται
στην αντίθεση ανάμεσα στην
πραγματικότητα και τη φαντασία.
Στις *Εκδρομές με φίλες* η Α. Κ.
υποβάλλει νέες διαστάσεις και πε-
ριγραφές των πραγμάτων και απο-
τολμά τις λεπτές εκείνες πινελιές.
«Το κίτρινο χρώμα αναδείκνυε μια
ποιότητα υφάσματος που επέτρε-
πε στο γιακά να σχηματίζει μαλα-
κή καμπύλη, ένα κυματισμό: είχα
την αίσθηση της συνάφειας ανθρώ-
που και ρούχου, μια συμφωνία που
θέλει κανείς να την τιμήσει»

(«Η Φλαμουριά»)

Οι νύξεις στον Α. Παπαδιαμάντη
και στο δικό του ποιητικό μυστικό
τοπίο είναι ορατές στους τίτλους
των διηγημάτων όπως και στις πε-
ριγραφές, αλλά μεταφέρονται με
επιτυχία στο πεδίο των ανθρώπι-
νων σχέσεων, αφού η αποκατά-
σταση του παπαδιαμαντικού τοπί-
ου είναι αδύνατη σήμερα. Οι σύγ-
χρονες ηρωίδες με τα ευγενικά
ονόματα Ελεωνόρα, Ιουλία, Άννα,
Ελένη κ.λπ. αντικαθιστούν τις πα-
λαιότερες της πεζογραφικής πα-
ράδοσης, αλλά και επωμίζονται
ως ένα βαθμό τα βάρη και τις δυ-
σφορίες τους.

«Πήγε να κάνει το ίδιο αλλά της ξέ-
φυγα. Με κυνήγησε, έπειτα την κυ-
νήγησα εγώ. Το παιδικό παιχνίδι
θέλαμε να το παίξουμε όσο το δυ-
νατόν πιο βίαια να απαλλαγούμε,
για λίγο έστω, απ' το φορτίο της ευ-
γένειας, από το μη-μου-άπτου του
ιερού αντικειμένου».

(«Στα χιόνια»)

Το απόσπασμα ανακαλεί τη γνω-
στή αναφώνηση του Α. Παπαδια-
μάντη. «Κι εκολακευόμην, ότι ήμην
πράγμα πολύτιμον, φευ της πλά-
νης!»

(«Τα δαιμόνια στο ρέμμα»).

Την Α. Κ. απασχολούν οι ανθρ-
πινες σχέσεις. Οι άνθρωποι εί-
ναι το αντικείμενο του ενδιαφέρον-
της και μιας σειράς επίμονων σ-
ψευων που εκτυλίσσονται συχνά
καφκική ανάλυση και αγωνία. Τ
απασχολούν κυρίως σχέσεις ομ-
ότητας και ταυτότητας ανάμε-
στον εαυτό της και στους άλλους
όπως και «η προέκταση, η δεύτε-
ρη σημασία που αποδίδουμε ο
πράγματα», και τη βοηθούν
προσδιορίζει σε βάθος τα θέμα-
της. Στο δεύτερο βιβλίο της η συ-
γγραφέας επιλέγει περισσότε-
συνειδητά το ρόλο του παρατη-
τή των άλλων και θεωρεί το ρό-
αυτό ως τον πιο νόμιμο. Αι-
ωστόσο δεν σημαίνει ότι δεν τ
κυριεύουν αμφίθυμες διαθέσεις
α) «Μετά από λίγο απαλλάχτη-
από την οπτική γωνία που με ε-
καταστήσει υποχρεωτικά μάρ-
ρα της ζωής των άλλων».

β) «Μετά από λίγο όμως, αυτό π
με παραξένευε περισσότερο ί
ήταν η απόσταση που όλο μεγαί-
νε, αλλά το γεγονός ότι είχε λεί-
τόσο καιρό απ' τη ζωή μου».

(«Η Φλαμουριά»)

Ο ρόλος του συγγραφέα-παρα-
ρητή επικρατεί σε διηγήματα
πρωτοπρόσωπη αφήγηση (*Φλαμουριά*, «Αναγγελία») ε-
όπου υπάρχει τριτοπρόσωπη α-
γηση, αυτός συμμετέχει στη δρά-
με τον ένα τρόπο ή τον άλλ-
(«Στο νησί του Οδυσσέα», «Δ-
ρεματιά», «Εικόνες»). Ένας ε-
τυχημένος συνδυασμός των δ-
τρόπων παρατηρείται στο διήγη-
«Στα χιόνια» όπου ο συγγραφέ-
μετέχει στην πρωτοπρόσωπη α-
γηση αλλά και παρατηρεί τόσο ο
εαυτό του όσο και το συνομιλη-
Το γεγονός αυτό, καθώς και
αποκάλυψη του παιχνιδιού τ
συγγραφέα και των «θαυμαστ-
έργων» του πάνω στους άλλ-
είναι πηγή ενοχών και άγχους.
«Θαυμαστά έργα» είναι η δράσ-
η εμπλοκή δηλαδή του συγγραφ-
στο παιχνίδι των ανθρώπινων σ-
σεων με αποτέλεσμα να χάσει
ίδιος την ασφαλή του θέση και
κινδυνεύσει να αποκαλύψει ή

οκαλυφθεί. Πάνω στο πλέγμα
τό, παρατήρηση – επέμβαση –
οκάλυψη υφαίνονται οι σχέ-
ς ανάμεσα στα πρόσωπα των
γυμμάτων της Α. Κ. και δημι-
ργούν έναν πυκνό ιστό που
τλέκει και γοητεύει τον ανα-
δότη. Όταν ο συγγραφέας με-
ει με όλες του τις δυνάμεις
ην παρατήρηση ή τη δράση το
τέλεσμα είναι υψηλότερο.
αν η συμμετοχή χαλαρώνει
«ικόνες», «Αναγγελία») το
τέλεσμα είναι λιγότερο επιτυ-
μένο και ο αναγνώστης παρα-

κολουθεί με τη σειρά του μηχανι-
κά. Η θέση επομένως του συγγρα-
φέα-παρατηρητή δεν είναι καθό-
λου ασφαλής και ανώδυνη ούτε η
επιλογή της οπτικής γωνίας ακίν-
δυνη.

Η Α. Κ. καταφέρει να αποδείξει
με το δεύτερο βιβλίο της ότι δεν
υπάρχουν θέματα «μεγάλα» ή
«μικρά», «σημαντικά» ή «ασήμα-
ντα» – παρόμοιες διακρίσεις
έχουν εγκαταλειφτεί από τη σύγ-
χρονη κριτική. Υπάρχουν μόνο
θέματα άξια –ή μη– να απασχολή-
σουν τον συγγραφέα. Εφόσον η

Α. Κ. με το δεύτερο βιβλίο της κα-
ταφέρει να συνεχίσει στην ίδια
γραμμή με το προηγούμενο επα-
ναθέτοντας και προχωρώντας τα
βήματά της πέρα από την τυπική
συγγραφική παρατήρηση, το απο-
τέλεσμα δεν μπορεί παρά να τη
δικαιώσει. Η πένα της έχει τη δυ-
νατότητα να ανανεώσει τόσο σε
μορφή όσο και σε περιεχόμενο
την πεζογραφία εκείνη της οποί-
ας ένας εκπρόσωπος είναι ο **Σά-
κης Παπαδημητρίου** και τα χα-
ρακτηριστικά της οποίας περι-
γράφηκαν στην αρχή.

προνομιακό δικαίωμα του
μελετητή, αλλά τα κριτήρια
με τα οποία οι επιλογές
αυτές μετατρέπονται σε
δείκτες για τη διερεύνηση
των μορφών της
νεοελληνικής ποίησης δύο
αιώνων, μένουν εντελώς
αδιερεύνητα. Άνισες
παρουσίες ποιητών και
κυρίως απαράδεκτες
απουσίες. Η συγκέντρωση
των μελετημάτων ενός
ερευνητή είναι καθ' όλα
θεμιτή, η δήλωση όμως
σύνθεσης με τόσο φτωχά
τεκμήρια είναι, με τον πιο
επιεική χαρακτηρισμό,
τουλάχιστον ακατανόητη.

Ανθρώπινες αντιδράσεις

Γιάννης Παπαδάκης

Ιστορία μιας ανοχύρωτης νιότης
δ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας
Ιούλιος 1994

Το έργο *Ιστορία μιας ανοχύρωτης*
της είναι το πρώτο «μυθιστό-
μα» του γεννημένου το 1959
Ρέθυμνο εκπαιδευτικού
Γιάννη Παπαδάκη.

Αν πρώτη, λοιπόν, εμφάνιση
είχει ίσως πολλά από τα χαρα-
ριστικά μια παρθενικής συγ-
γραφικής αντίληψης, αλλά πα-
ληλά διαθέτει και σημαντικά
σημεία ολοκληρωμένης απόψης
ως στις δυνατότητες της γλωσ-
σικής έκφρασης.

Το θέμα που απασχολεί τον Γ. Π.
είναι με τις σχέσεις που συν-
ιστούν την υποκειμενική μνήμη με
την αντικειμενική παρελθόν. Ότι
όμως είναι ακριβώς αυτό
που έχουμε ζήσει; Με ποιες λει-
τουργίες η συνείδηση επιλέγει
να τα στοιχίσει που πάνω τους
στηρίζεται την προσωπικότητά

Η συναισθηματική φόρτιση
το δικαίωμα να αυτοχαρα-
ρισθεί ως δύναμη καταγραφής
ανθρώπινων αντιδράσεων; Αλλά
πώς τελικά μπορεί να ξεφύγει
αποτομο από την προσωπική ανά-
ψη των γεγονότων;

Αυτά τα ερωτήματα είναι
είναι που δείχνουν να απασχο-
νούν τον νέο πεζογράφο. Τα εν-

σωματώνει δραματουργικά μέσα
στην αφήγηση των χρόνων της
παιδικής και της εφηβικής του
ηλικίας. Η τεχνική της αφήγησης
άλλοτε είναι τριτοπρόσωπη, άλ-
λοτε πρωτοπρόσωπη, αλλά η με-
ταφορά του αφηγηματικού προ-
σώπου από το «εγώ» στο «αυτός»
δεν συνοδεύεται και από αντί-
στοιχες μετατοπίσεις της γωνίας
όρασης των γεγονότων. Η συναι-
σθηματική φόρτιση παραμένει
πάντα σε πρώτο πλάνο. Συγγρα-
φική, λοιπόν, απειρία, αλλά την
ίδια στιγμή η συγγραφική τόλμη
μπορεί και καταγράφει με εντε-
λώς πρωτότυπο τρόπο ό,τι βιώνει
ένα παιδί από τα όσα συμβαίνουν
γύρω του. Γεγονότα, καταστά-
σεις, πράξεις, πρόσωπα, αλλά και
οσμές, αφές, εικόνες και ακού-
σματα – όλα αποτελούν το έδα-
φος που θα προσφέρει τα στοι-
χεία μιας ενηλικίωσης.

Από καθαρά δομική σκοπιά, το
κείμενο δύσκολα μπορεί να χα-
ρακτηρισθεί ως μυθιστόρημα. Εί-
ναι κυρίως ένα πεζογράφημα που
αφήνεται άλλοτε σε φιλοσοφικές
ερμηνείες κι άλλοτε σε συναι-
σθηματικές περιγραφές γεγονό-
των και αντιδράσεων. Αλλά τελι-
κά κάποια πρόσωπα σκιαγρα-
φούνται ικανοποιητικά και οι
σχέσεις που μεταξύ τους υπάρ-
χουν περιγράφονται με οξυδέρ-
κεια τόση ώστε τα πρόσωπα αυτά
να μπορούν να αναγνωρισθούν

μέσα σε μια μυθιστορηματική αυ-
τάρκεια. Εκτός από το χαρακτή-
ρα του αφηγητή, εκείνο το πρό-
σωπο που ολοκληρωμένα διαπερ-
νά το έργο είναι της μητέρας. Μέ-
σα από σπασμένες αναμνήσεις
πράξεων ή φράσεων του κεντρι-
κού ήρωα, μέσα από τα απομεινά-
ρια της μνήμης ενεργοποιείται,
από απόηχους και μισοσβησμέ-
νες αντιδράσεις, η προσωπικότη-
τα της μητέρας και επαρκέστατα
ολοκληρώνεται, αλλά και αποδει-
κνύει τη σημαντική επέμβασή της
στην ψυχολογική εξέλιξη του ιδί-
ου.

Πεζογράφημα για μια εποχή –
αυτή της παιδικής/εφηβικής ηλι-
κίας. Λυρική αναφορά σε μια
σχέση τόσο πολύπλοκη όπως αυτή
που υπάρχει ανάμεσα σ' ένα γιο
και τη μάνα του. Αλλά κυρίως έρ-
γο που αποδεικνύει τη σημαντική
θέση που η λεπτομέρεια του στιγ-
μαίου παρόντος μπορεί να πάρει
στο σχεδιασμό του μακροχρόνιου
αύριου, όσον αφορά τουλάχιστον
τον ψυχικό μας κόσμο.

Ας γίνει –έστω και σύντομη–
μνεία στη γλωσσική δυναμική που
ο Γ. Π. μας παρουσιάζει. Το
γλωσσικό όργανο μεταπλάθεται
στα χέρια του από έναν κώδικα
επικοινωνίας, σε ένα πεδίο πολ-
λαπλών χρήσεων – αισθητικής,
ψυχογράφησης και συναισθημα-
τισμού.

Μάνος Κοντολέων

Νεύσις. Εξαμηνιαίο
περιοδικό Ιστορίας και
Φιλοσοφίας της Επιστήμης
και της Τεχνολογίας (τχ. 1,
Φθινόπωρο 1994, εκδ.
Νεφέλη): Αφιέρωμα
στην Επιστημονική
Επανάσταση με κείμενα
των **Κ. Γαβρόγλου, P.M.**
Heimann, A. Koyré, R.S.
Westfall, E. Νικολαΐδη, Γ.
Χριστιανίδη.

«Ξένο πουλί στον κήπο
γρατσουνάει / τον τοίχο τα
τζάμια ξεριζώνει μολόχες /
το πουλί με τα δεκανίκια το
ανάπηρο πουλί / μου φέρνει
δηλώσεις βεβαιώσεις
πιστοποιητικά / ματωμένα
και σκοτεινά μου φέρνει
βιβλία / φωτογραφίες μου
φέρνει τηλέφωνα γαβγίζει /
μου φέρνει το καλοκαίρι
τυλιγμένο στη φωτιά / το
πουλί με τη μαύρη ουρά και
τη γρατσουνιά / στο λαιμό,
το σκυλί.»: «Μοχθηρή
Μέρα». Από το βιβλίο του
Λευτέρη Ξανθόπουλου,
Σήκωσε το κεφάλι σου
πατέρα. Με πέντε
ζωγραφίες του Αλέκου
Φασιανού (εκδ. Δελφίνι,
1995).

ο Χαρτοκόπτης

Η χώρα της σκέψης

ΠΑΝΤΟΤΕ ΗΘΕΛΑ να πιστεύω ότι ένα εμφανώς ανόητο κείμενο είναι κατ' ουσίαν ακίνδυνο, γιατί απλούστατα προσβάλλει ακόμη και το τελευταίο κατάλοιπο του κοινού νου. Τα πράγματα όμως γίνονται επισφαλής, όταν η αβελτερία συνοδεύεται από τυφλά πλεγματικά εθνοκεντρικά ιδεολογήματα που φιλοξενούνται και επιδοκιμάζονται εντελώς άκριτα από τον δημόσιο χώρο, στη συγκεκριμένη περίπτωση από τον τύπο.

Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ Ελευθεροτυπία στις 11 Απριλίου 1995 φιλοξένησε ένα κείμενο του «γνωστού λογοτέχνη» **Γιώργου Κακουλίδη** υπό τον τίτλο «**Η προσβολή**», το οποίο αποδοκιμάζει την εισήγηση του Γάλλου φιλοσόφου **Ζακ Ντερριντά** στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών (9 Μαρτίου 1995). Ως γνωστόν, τούτη η διάλεξη-σεμινάριο είχε τον τίτλο «Μαρτυρία και μετάφραση» και ουσιαστικά εκκινούσε από την ερμηνεία τριών στίχων του ποιητή Πάουλ Τσέλαν: «Κανείς / δεν καταθέτει μαρτυρία για το/ μάρτυρα». Ούτε λίγο ούτε πολύ ο Γ. Κακουλίδης καταλογίζει στον Ντερριντά ότι ήλθε στο «σπίτι των νεκρών μας» αγνοώντας «τα Καλάβρυτα, το χρονικό του Χορτιάτη, τους διακόσιους της Καισαριανής, το μάρτυρα Ναπολέοντα Σουκατζίδη» και ότι «με άλλοθι εκείνους που αμφισβητούν τους νεκρούς στο Άουσβιτς» «εγκαινιάζει έναν καινούργιο ρατσισμό: από τη μια είναι αυτοί που έγιναν στάχτη και από την άλλη εκείνοι που έφυγαν με περίστροφο»...

ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ-ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ουδεμία σχέση έχει με ό,τι είπε ο Ντερριντά στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών και προς όσα εν γένει έχει γράψει και διαπράξει. Η σκέψη και μόνο να αντικρούσω γραπτώς τέτοιου είδους επιχειρήματα (;) προσφεύγοντας σε κείμενα του Γάλλου φιλοσόφου θα προσέβαλλε ούτως ή άλλως την ίδια τη σκέψη του. Ωστόσο βαθύτατα θιγμένος θα έπρεπε να είναι ο κοινός νους εν Ελλάδι, ιδιαίτερα ο δημόσιος. Ό,τι ακολουθεί χρεώνεται στην πρόθεσή μου να υπεραπιστώ τούτη την **κοινονοημοσύνη**.

ΑΝΤΙΠΑΡΕΡΧΟΜΑΙ τα διάφορα χλευαστικά και υβριστικά που διανθίζουν την πατριωτική, αντιστασιακή αγανάκτηση του λογοτέχνη μας, για να εστιάσω την αντίδρασή μου σε ένα και μόνο σημείο. Η «αντιρατσιστική» καταγγελία του Γ. Κακουλίδη καταλήγει να είναι σαφώς **ρατσιστική**, δηλαδή αντισημιτική, και επιπλέον στοιχειωδώς ανιστόρητη. Η ετεροβαρής **χωριστική** διάκριση μεταξύ των θυμάτων της ναζιστικής θηριωδίας σε νεκρούς διά «περιστρόφου» και σε «τεφρωθέντες» στα κρεματόρια – διαχωρισμός που αποδίδεται στον Γάλλο φιλόσοφο – είναι επινόηση του Έλληνα λογοτέχνη και προκαλεί φρικίαση και αποτροπιασμό. Στο κατ' ανάγκην ευάριθμο αλλά ενδεικτικό προσκλητήριο του των **ημετέρων Ελλήνων** νεκρών, θυμάτων της γερμανικής Κατοχής, απόντες είναι οι Ελληνοεβραίοι. Είναι προφανές ότι λησμονεί, ή θέλει να λησμονεί, πως θύματα του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού και των ρατσιστικών ιδεολογημάτων του ήσαν **συνάμα** οι ήρωες της Καισαριανής και η εβραϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης. Μεταξύ της διαφοράς και της χωριστικής αντιπαράθεσης που καταλήγει στον **αποκλεισμό** υπάρχει τεράστια διαφορά: αν είχε διαβάσει έστω και ελάχιστα τον Ντερριντά, είναι πιθανόν ο Γ. Κακουλίδης να απέφευγε τούτο το απόπημα (χαρακτηρισμός λίαν επιεικής).

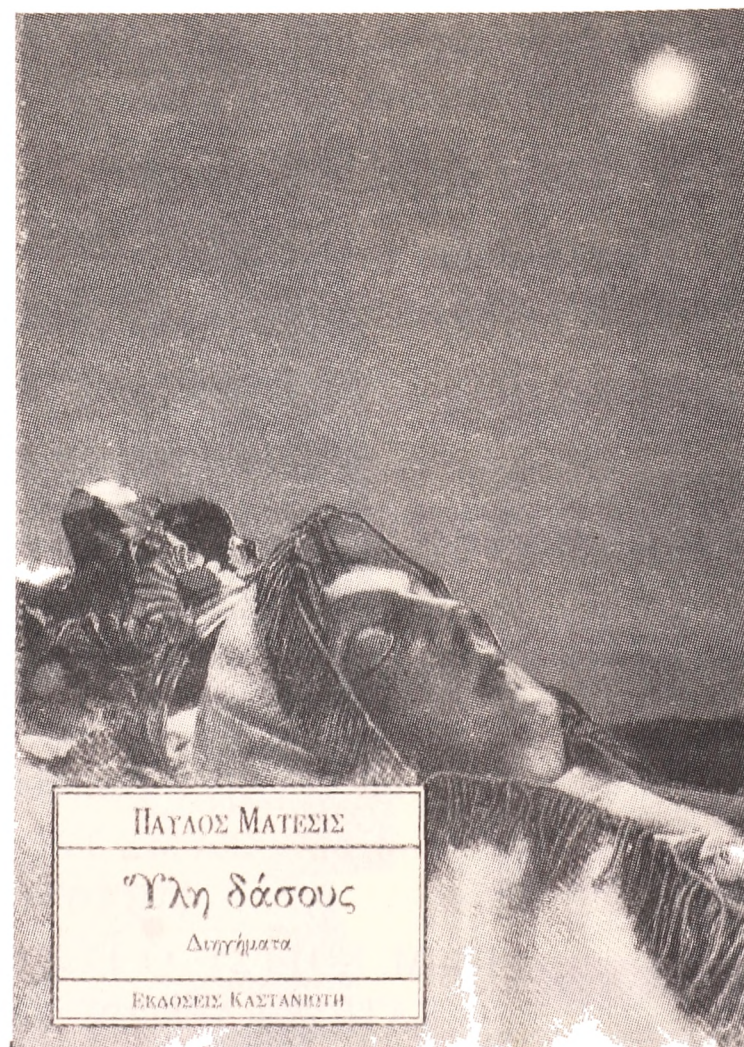
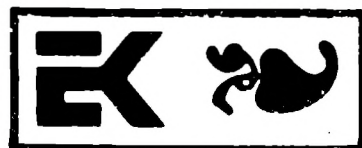
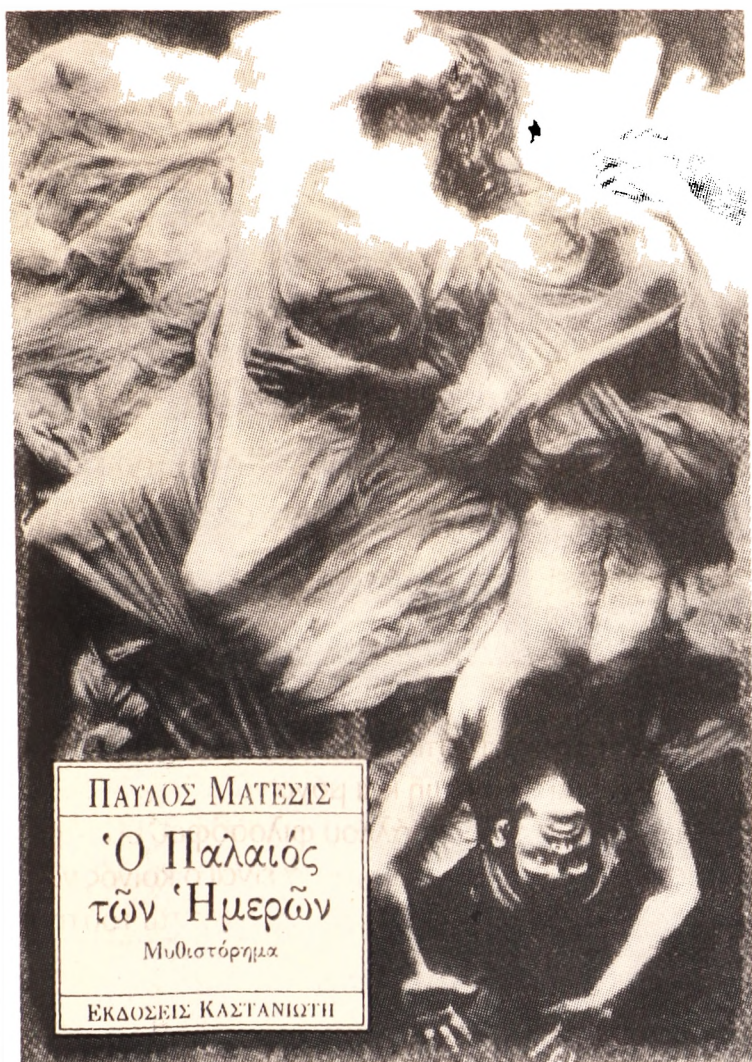
ΩΣΤΟΣΟ το κείμενο αυτό αποκτά ανησυχητικές έως επικίνδυνες διαστάσεις, αφ' ότου η εφημερίδα το δημοσιεύει προτάσσοντας την ακόλουθη φράση: «Σκληρές διαπιστώσεις, πικρά ερωτήματα και αλήθειες παρασιωπημένες». Πολύ φοβούμαι ότι εδώ και μερικά χρόνια διανύουμε μια περίοδο όπου στην ελληνική επικράτεια πλείστοι δημοσιογραφούντες αναιρούν τη **σκέψη**, γιατί επιμένουν να την διαχωρίζουν απλώς σε **ημεδαπή** και **αλλοδαπή** αντιπαράτασσοντας άσκεπτα και απερίσκεπτα στο ξένο, που συνήθως δεν το γνωρίζουν, **οτιδήποτε** γνωστό (;) **ημέτερο**.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ αυτής της τακτικής και πρακτικής: η εφημερίδα εθίζει το αναγνωστικό της κοινό όχι μόνο στο ανόητον και στην ακρισία, αλλά το συσπειρώνει ενστικτωδώς εναντίον οποιασδήποτε επικοινωνίας με το(ν) άλλο, με το(ν) εκτός ημών. Πρόσφατο ήκιστο δείγμα αυτής της δημοσιογραφίας στο μονόστηλο «**Ήκιστα...**» στο **Βήμα της Κυριακής** (2 Απριλίου 1995 – αλλά και 16.4.95), όπου λοιδορείται εκ των **προτέρων** η αναγγελθείσα άφιξη σπουδαίου Γάλλου κοινωνιολόγου και επιπλέον, προφανώς για να ενισχυθεί το σκώμμα, παίρνουν τα σκάγια και έτερον επιφανή Αμερικανό γλωσσολόγο: «[...] Μετά τον **Ζακ Ντερριντά** και τον **Ουμπέρτο Έκο**, σειρά του **Πιερ Μπουρντιέ** να επισκεφθεί την Αθήνα, εντός του Απριλίου. Δεν ακούω τίποτε για έλευση του Τσόμσκι και πολύ ανησυχώ!».

ΕΙΝΑΙ ΚΑΙΡΟΣ ΠΛΕΟΝ να αρχίσουμε να ανησυχούμε. Όταν η εθνικίζουσα αυταρέσκεια και η εθνοκεντρική αυτάρκεια καλύπτουν πλεγματικά και προκλητικά την ανεπάρκειά μας, ο κίνδυνος είναι πλέον ορατός: η οικουμενική χώρα της σκέψης τείνει να γίνει το χωριό της σκέψης μας.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΑΤΕΣΙ

ΣΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

ΤΟΝΙ ΜΟΡΙΣΟΝ

ΓΑΛΑΖΙΑ ΜΑΤΙΑ

Μόλις κυκλοφόρησε

Τι είν' αυτό που ορίζει την ασχήμια; Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά της ομορφιάς; Και πώς μπορεί ένα αισθητικό στερεότυπο να παγιδεύσει ένα παιδί και να το οδηγήσει στην τρέλα; Η ιστορία της Πέκολα, της μικρής μαύρης που λαχταρούσε όσο τίποτ' άλλο δυό γαλάζια μάτια, καταγράφει συγκλονιστικά την απέχθεια της μαύρης φυλής για το ίδιο της το χρώμα, το δέος της μπροστά στη λευκή ομορφιά, την αδυναμία να συμφιλιωθεί με τα χαρακτηριστικά της και να τα αγαπήσει. Αλυσοδεμένη μέσα στο ίδιο της το σώμα, η εντεκάχρονη Πέκολα προσεύχεται πυρετικά να αποκτήσει γαλάζια μάτια: γιατί μόνο έτσι οι άνθρωποι δεν θα αποστρέφουν το βλέμμα στο πέρασμά της, μόνο έτσι ο κόσμος της θ' αλλάξει οριστικά.

Το «Γαλάζια μάτια» (1970) είναι το πρώτο μυθιστόρημα της αμερικανίδας συγγραφέως Τόνι Μόρισον, που τιμήθηκε το 1993 με το βραβείο Νόμπελ.

Επίσης κυκλοφορούν

ΤΟΝΙ ΜΟΡΙΣΟΝ: Τζαζ

ΤΟΝΙ ΜΟΡΙΣΟΝ: Η αγαπημένη

ΜΠΑΡΥ ΑΝΣΓΟΥΩΡΘ: Ιερή Πείνα

MARINA ΤΣΒΕΤΑΓΙΕΒΑ: Ιστορία της Σονέτσκα

MARTIN ΕΪΜΙΣ: Το βέλος του χρόνου

Ετοιμάζονται

PONTY ΝΤΟΎΛ: Πάντν Κλάρκ χα, χα, χα

ΤΖΕΪΜΣ ΤΖΟΎΣ: Πηνελόπη

A. ΜΠΑΎΑΤ: Το πάθος

ΤΖ. Μ. ΚΟΥΤΣΥ: Ο Βίος και η πολιτεία του Μάικλ Κ.

KATPIN ΚΛΕΜΑΝ: Το βαλς που δεν τέλειωσε

MARΓΚΑΡΕΤ ΝΤΡΑΜΠΛ: Τα φωτεινά μονοπάτια

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80. ΤΗΛ. 3607744